
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EM. NAPOLI
68
14 B
1

Galeotti Martii
NARNIENSIS,
DE DOCTRINA
PROMISCVA LIBER,

Varia multipliciq. eruditio ne refertus, ac nunc primùm in lucem editus.

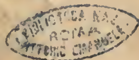

Florentiæ apud Laurentium Torrentinum
M D XLVIII.
Cum priuilegio Pauli III. Pont. Max. Caroli. V. Imp. & Ducis Florentinorum.

LAVRENT. TORRENTINVS LECTORI BENEVOLO. S.

ETSI meum institutum fuerat, cùm ad hanc, quam mihi nactus videor, Spartam exornandam vocarer; vt præstantißimos veteres scriptores à tineis & blattis vindicatos ex impreßione repræsentarem, cùm tamen omnes meos conatus ad iuuanda studia conferendos censuißem; non putaui eas recentiorum Latinorum elucubrationes negligendas, è quibus iuuentus sibi fructum satis vberē polliceri possit. Quam etiam ob rem passus non sum Galeottum Martium hominem insigniter sua ætate doctum diutius in tenebris iacere: præsertim cum viderem duabus potißimum de causis me idipsum facere debere; quòd et liber hic non tam inscriptione sola (hæc enim doctrinæ varietatem pollicetur) commendandus erat; atque reconditarum rerum co

gnitione planè amandus ac ab omnibus diligenter euoluendus. Videtur enim capita quædam ex grauiorib. disciplinis non aliam ob causam sibi tractanda proposuisse Galeottus, quàm vt ostenderet neminem ad optimorum auctorum satis plenam intelligentiā peruenire posse, qui in omnib. liberalib. disciplinis non esset diligenter versatus. Altera verò quæ me ad editionem huiusce libri permouebat causa, erat, summa mea in gentem Mediceam tum obseruantia, tum pietas; quòd animaduerterē nunquàm satis laudatum Heroem LAVRENTIVM MEDICEM hoc toto volumine valde celebrari: è cuius Bibliotheca iam extractū Galeottum tibi Lector studiose legendū proponimus, ea fide & integritate qua id è tam deprauatè descripto codice (quem vnicū habuimus) tantisq. occupationib. fieri potuit. Si quæ tamen à cusorib. effusa menda occurrerint, illa eiusmodi plane sunt, vt vnusquisq. ea ipsa à vitio vindicare facile posit. Reli-

quit idem hic auctor inter varia à se conscripta volumina, vt hoc obiter addam, libros multiplici eruditione refertos De rebus Incognitis vulgo; quorum non solum in hoc libro meminit auctor ipse, sed etiam clarissimus vir Ioachimus Vadianus meus in suis doctiss. commentarijs ad Pompon. Melam testatur eosdem à se lectos: quos si aliquando nacti fuerimus, libenter tecum communicabimus. Interim præsenti hac oblata commoditate fruere ac Vale.

X PAVLI IOVII IMAGINVM LIBRO.

GALEOTTVM Martium Narnia genuit, robusto ingenio disciplinas omnes complectentem. Is Matthię Coruino Pannoniæ Regi præceptor, Epistolarúmque Magister, & in castris Miles; & in Palestra multarum palmarum Athleta fortissimus operam præstitit, adeo feliciter, vt

omnium horarum amicus, & comes habe-
retur. Scripsit librum de Homine, varia eru-
ditione, potiusquàm eloquentia mirabilem,
in quem non multò post inuectus est Geor-
gius Merula grammaticorum exactissimus;
Sed ea vehementia Galeottus se se defendit
vti Apologeticus priore libro varietate eru-
ditionis multò vberior censeri posset. Scri-
psit etiam, & malo quidem infortunio, quæ-
dam in sacra, moralique Philosophia, nam
ex ea lectione, quum omnibus gentibus in-
tegrè, & puriter veluti ex iusta naturæ lege
viuentibus æternos cœlestis aurę fructus pa
ratos diceret, à cucullatis sacerdotibus accu
satus, damnatúsque est; Sed eum periculo ce
leriter exemit Xystus Pontifex, qui in mino
ri fortuna eius fuerat Auditor, non sine gra
ui tamen contumelia; Nam in foro Veneto
ad geminas columnas ad Tribunal perdu-
ctus est, vt impetrata venia se falsa scripsisse
fateretur. Sed accidit, vt id iudiciúm exor-
tus in turba risus euerteret; salso, ac repenti-
no Galeotti dicterio excitatus: Nam quum
fortè non ignobilis Venetus, è turba proxi-
mus strigosa proceritate, & impudicæ vxo-
ris probro insignis, traductum ludibro præ-
pinguem porcum appellasset: extemplo Ga-

leottus,renidentíque ore: pinguis, ait, porcus, quàm macer hircus esse malo. Erat enim Galeottus vsque adeo tumenti abdomine, vt quum sub vasto obesi corporis pondere, vel prægrandia iumenta fatiscerent, rheda curuli veheretur: aç demum senex ad Montem Annianum circa Ateste, aruina suffocatus interiret.

IANI VITALIS.

HANC Galeam hunc posuit Galeottus Martius ensem
Mars tibi, & hanc citharam docto cum pectine Musis,
Militia functus, decantataq. poesi.

Cap. v.
De nomine teriace, in cuius deriuatione Auicenna & Iuniores errant.

Cap. vi.
De linguæ Punicæ excellẽtia, et de præstantia gentis Phœnicæ, quã quidam Arabicam vocant; vbi de magnificis Laurentio Medico, Iohanneque Bentiuolo, Turcho & Soldano mentio fit: etiam Florentia & Bononia.

Cap. vij.
De Auicenna & quid hoc nomen præ se ferat, & de Hippocrate & Galeno.

Cap. viij.
De Galeno, Hippocrate, & eorum laudibus & etiam erroribus nonnullis, & vnde dicitur giraffa quæ est camelopardalis.

Cap. ix.
De erroribus Auicenne & quid vere de eo

planetis subiacent & de horis planetarijs & saltatione, & cælis animatis.

Cap. xv.

De fiducia in medicum & quadam cautela.

Cap. xvi.

De humido radicali, & tribus parcis, & de stella Veneris charactere & nomine.

Cap. xvij.

Cur elementa dicta sunt dij & amor quare dicitur ignis, & de imagine Priapi non sine ratione facta.

Cap. xviij.

De mulieribus in viros conuersis, & maris an fœminæ in coitu sit maior voluptas.

Cap. xix.

De coitu & eius vocabulo suppresso ab antiquis.

randos morbos etiam secundum veram opinionem.

Cap. xxv.

De numero cælorum & horis planetarijs quæ diebus nomẽ imponunt, et de eorum fœlicitate aut infœlicitate & quibusdam theologis hæc declarantib. & quando non est periculosum membrum ferro tangere Luna existente in signo, quod membro dominatur; quod maximè prohibetur à nonnullis.

Cap. xxvi.

De crimine ignorantiæ, quod maximũ peccatorum est, & quod omnis malus ignorans et impotens, vbi de Ioanne filio Laurentij, qui cardinalis est designatus, fit mentio.

Cap. xxvij.

De scientia quot modis sumitur, quæq. beatum facit, & quid est beatitudo nostra.

FINIS.

GALEOTTI MARTII NARNIENSIS LIBER, DE DOCTRINA PROMISCVA AD MAGNIFICVM LAVRENTIVM MEDICEM.

PLVRIMA sunt Medices Laurenti, quæ Mediceorum familiam iandudum illustrarunt, reddideruntq; toto orbe clarißimam, & hæc quidem claritas non nisi ex cumulata nobilitate eluxit: quandoquidem notitiam laus, laudem vero recte factorum magnitudo produxit. Hæc etenim Mediceorum familia, virtutibus & diuitiarum antiquitate, veram amplamque nobilitatem adepta profecto est: virtus olim in multis et tunc maxime claruit, cum sui & reip. acerrimos potentesq; hostes sæpe non modo vicit, sed obtriuit: Nam reges pontificesque summos sapientia pariter & autoritate pollentes partim demulsit, partim ita repreßit, vt huius amplißimæ familiæ amicitiam denique exoptarint: Hinc postea factum est, vt Innocẽtius pontifex maximus ingenio, magnitudine animi, rebus gestis & nobilitate præclarus, vt infra latius patebit aliorum pontificum gesta collaudans, te virũ magnificum

prudentia ac doctrina ornatum, non modo in amicum, ſed in affinem aſciuerit: dum enim Franciſco viro ſummo & claro, & genere ſuo digniſſimo tuam filiam matrimonio copulauit: ſed de his alias. Tuam igitur Magnifice Laurenti familiam, quam Mediceorum diximus præclariſſimam eſſe, & cunctis principibus ſumma cum laude notam non ſine cauſa aſſeueramus; nam cum totam ferè Europam peragrauerim, adierimque & reges & principes maximos, cum ſermo de claris viris ortus eſt, quàm primum in medium venit Mediceorum familia: eſt enim non modo ætate noſtra, ſed multis iam retro ſeculis vnicum naturæ opus. Reges enim et principes, quorum maximus numerus in orbe eſt, ubique occurrunt, ita vt princeps de principe & rex de rege nunquam cum admiratione loquatur, immo potius rerum geſtarum commemoratio liuore nō carens, diminutionē patiatur neceſſe eſt, quoniam nec rex regi, nec princeps principi in gloria cedere vult: ſed cum Mediceorum familiam, teque Magnifice Laurenti cum admiratione intuentur, interrogant, qua facie, quo habitu, quo apparatu incedas; nam ciuis ciui, & par pari inuidet: ſed cum te eum eſſe cognoſcant, vt nec in numero ciuium, nec in numero principum recte annumerent, & tamen legibus vtentem, patriæ de-

ditum, mininus summisque gratissimum: Vrbis Florentinæ magistratus reuerendum, ciuem optimum iudicant. Cum vero animos regios, summas diuitias, liberalitatem maximam, omnium bonorum præsidium, doctrinarum columē in te esse cognoscunt, inter summos te principes habēt: adeo vt natiuam illam tuam sapientiam moribus et doctrina excultam, plurimarum rerum vsu exercitatam, magnificentia pollentem, cunctis hominibus admirādam proponant; ita vt homo inuentus sit, qui nec rex, nec princeps, nec nisi ciuis magistratibus obediēs, & reges et principes maximos potentia exæquet, adeo vt in exemplum in dies nomen familiæ veniat, quoniam ab ea & studia litterarum, & religio, & templa diuina, & ornamenta vrbium, & bellorum pacisque commoda et aucta et culta semper fuere: Nam quocunque oculos vertas, etiam locis maxime distantibus, opus aliquod egregium a viris huius familiæ factum videbis: Insigne familiæ positum pro titulo est, cum enim clipeum septem orbibus ad imitationem planetarum ornatum conspicimus, ita vt aut pictura aut sculptura illustretur, quàmprimum id Mediceorum familiæ opus esse iudicamus. Quis igitur non miretur magnifice Laurenti tuam mentem, iustam, integram, in tuenda conseruandaque patriæ libertate, legibus ciuita

tis sine aliqua cunctatione parentem, ita vt illuc quò mos patrius, reipub. honor & emolumenta ducunt, libentissime proficisceris: sed vbi donationes & magnificētia munerum et regia liberalitas expostulantur, animos regios ostendis. Indicant enim hoc magnifici apparatus, ædium amplitudo, oppressorum subleuatio, pauperum ditatio, doctorum hominum exaltatio, militum ac ducum strennuorum magnificatio, & maxime vbi de patriæ honore agitur, quæ omnia non modo inter reges te locum habere, sed inter præcipuos numerandum esse testantur. Nam fortassis plerunque nonnullos (de potentioribus loquor) nō iudicium animi, sed donandi consuetudo liberales efficit, & hinc nascitur inconsiderata largitas, vt tam summis quam infimis paria munera præbeantur: et huiusmodi principes improbare minime ausim, cum sedulitatem artium quoquo modo honorant, sed eos maxime probandos arbitror, qui impares doctrinas imparibus muneribus prosequuntur, sicuti in magnifico Laurentio sæpe conspeximus, cuius acre iudicium doctrina pariter & naturali sapientia excultum pro hominum scientia, pro facultate & mensura literarum præmia diuidens, vnumquenque ad amplitudinem disciplinarum inuitat. Recte igitur Mediceorum familia nomen hoc cœlitus delapsum obti-

net.nam bella manu pacemque gerit, ea medicamenta, per omnem & Italiam, & regiones alias spargit quando vult, vult autem cum opportunum est; quibus alios sopit, alios vero excitat, nonnullos dormitantes reddit. Nam si inflammat, si hebetat hominum animos varietate medicamenti vtens pro hominum habitudine, numerosos & admirandos quidem effectus procreat. Quotiens in Italia medicamentis Laurentij subito exortum bellum; quotiens etiam hac eadem vi insperatam pacem conspeximus? Hæc igitur Mediceorum familia furores cum libet concitat, et concitatos reprimit, animos hominum & ad sanitatem & plerunquè ad ægritudinem trahit, vt dicere poßimus nõ hæc sine numine diuũ eueniũt. Sed cum ad tuũ me verto nomẽ, cœlitus impositum esse assero, ab ea enim arbore oritur, quam fulmina non attingunt, vnde & lauream ortam videmus quæ tantæ prærogatiuæ cernitur, vt a cæteris arboribus adiectiua manantia per se manere non possunt, vt saligna, orna, querna: oleagina, abiegna obscuritatẽ parient, nisi materiã, aut coronam, aut aliquid tale subiunxeris. Laurea vero materiam pariter formamq; gestitans per se, sine adminiculo substat: laurea igitur Laurentio optime conuenit, nomenque formauit: quoniam suopte ingenio, suisque diuitijs pollens,

ex se ipso substat. Quis enim non recte adhæsisse Laurentio nomen hoc putabit; nisi is qui lauream & ducum & vatum ornamenta negabit? immemor Statij, qui ait: cui geminæ florent vatumque ducumque Certatim laurus, olim dolet altera vinci. Militia enim & doctrina hoc fautore semper sunt vsæ: Nam res bellica et studiorum literarumque cura Laurentio duce & vate exultant, & vt sequentia indicabunt Mediceorum nomen familiæ astra indiderunt. Sed hoc opus nomine tuo compositum ac dicatum, cui titulus est de doctrina promiscua, ecclesiæ catholicæ subijcimus, vt si quid in eo reperietur, quod a fide Christiana declinet (nihil autem est, quod sciam) id omne arbitrio pontificis Innocentij Octaui vt me meaque omnia submitto. Ipse enim genere & patria clarus, vt in cæteris summa sapientia vsus est, ita in his nostris quanquam minima sint, a suis integris probatisque moribus non discedet, pontifex namque maximus dei in terris potestatem gerens sese vicarium dignissimum effert, illumque pro viribus imitatur qui in altis habitans humilia respicit in cœlo & in terra. Nam in principio pontificatus, qua generositate animi, quaque cordis excellentia fuerit, omnibus maxima cum laude indicauit: nullus enim minis aut terrore commotus, ausus est omnem Ita-

liam nutu suo concutere, et concussam pacare, cum hostes obtriuit, & confugientes ad se clementissime suscepit, animos imperatorios pro tempore induens, pontificis benignitatem exuit nunquam, supplicibus veniam largiens, contumacibus resistens, in mente sua aliquid reseruans contra proteruius agentes, adeo vt & genere suo & Genua vrbe clarissima, & pontificatu maximo dignissimum se declarauerit, Nam cum sit sapientia clarus, iustitia conspicuus, pietate integritateque vera omni simulatione exclusa præditus: totum orbē quasi numen cœlitus delapsum illustrat: namque in illa maiestate corporis pontificatu pariter & imperio dignissima, nullus fastus, nulla arrogantia, nulla de se falsa persuasio regnat, sed clementia & benignitas cum admiranda affabilitate etiam infimis communi dominantur & viget. Ab hoc igitur dux Franciscus, cuius supra meminimus, Laurentij gener originem ducens, ante pontificatum Innocētij animos regios ostendebat, etiam cum facultas aberat, sed posteaquàm imperium adeptus est, insitam a natura animi magnitudinem liberalitate & magnificentia illustrat, in gerendis negocijs strenuus & ducis et militis cum opus est officium præstans, militiæque peritiam indicans: doctis clarisque viris fauens, & genere suo, et socero Laurentio, &

principatu dignißimus iudicatur, humanitatem n. illam a natura insitam dimisit nũquam, fortunarũ tantũ mutatio facta est, sed hæc quæ de te Medice Laurenti, et põtifice Innocẽtio, & de genero Francisco diximus nõ auditu, sed visu percepimus. Nam cũ his omnibus familiariter vixi, & omnibus ferè Europæ principibus de te, patre, et auo, et de amplißima Mediceorũ familia sæpe prædicaui: Vnum tamen in huius sermonis fine admonemus, propter rerum varietatem, quæ in libro est, coacti sumus nonnullorum testimonio vti, quorum interpretes minime idonei sunt in lingua Latina, coactus sum verba quædam mutare, ne aliquid inseratur non Latinum. Præterea in hac prefatione principẽ pro domino sæpe con sultò posuimus vt nomen bonæ famæ.

DE NOMINIBVS PROPRIIS HOMINVM AB ASTRIS IMPOSITIS

Caput I.

IAM diu apud ſapientes & maxime Platonem quæſtio agitata eſt, nomina propria voluntarius ne motus, an fatalis quædam ratio imponat, an vtrunq; in nominis impoſitione concurrat, Nam cum Hectorem, Tantalum, alioſque innumerabiles fere, qui Phryges fuere, cõſideramus, ea habere nomina intuemur, quæ eorum affectus & futuras actiones indicarunt, ita vt in die luſtrico quo nomen imponitur, omnem vitæ ſeriem pictam quodammodo in denominatione geſſerint; Hector enim poſſeſſor, vt qui patriæ poſſeſsionem tutatus eſt, cui hæres lege futurus erat ſi fata non intercepiſſent. Tantalus vero quaſi talantarius, hoc eſt, infelicisſimus teſtimonio Platonis appellatus, aduerſa enim pluri ma viuenti contigerunt, nam ſubuerſa patria ſaxum in caput imminet, quod duriſsimæ ſortis eſſe cognoſcitur, cui quidem ſermoni de Tãtalo Lucretius inter poetas aſti

» pulatur. tertio enim libro ait, Nec miser im
» pendens magnum timet aere saxum Tanta-
» lus, vt fama est cassa formidine torpens, Sed
, alii hanc pœnam Sisypho tribuũt et de ipso
» aiunt, Et in mediis sitiebat Tantalus vndis.
Sed dicerent nonulli cum lingua Phrygia in nullo cum Græca cõcordet, vt secundo Aeneidos poeta testatur, atque ora sono discordia signant. Vnde est quod græcam habent etymologiã: quod facile absoluitur, Homerus enim Græce expresit nominũ Phrygiorum vim ac potestatem, ita vt Priamum quoque vocitarit regem Troianum, quoniam apud Phryges nomẽ tale habebat, quod græce redemptum sonaret, fuit enim tempore Laomedontis in Troię euersione captus infaus & redemptus, sed hoc quo ad nomen Phrygium: Cùm vero de Græcis loquimur non occurrit huiusmodi ambiguitas, nam Agamemnon, mirabilis perseuerantia, Atreus indomitus, inexorabilis, noxius dicũtur, quę nomina die lustrico imposita omnem vitę cursum in sese habuisse noscuntur. Sed horum nominum impositionẽ fecerunt, vt par est credere, doctissimi mathematici, qui apud potẽtes reges versati inspecta natorũ genesi, futuræ vitæ idonea nomina accommodarunt: fuisse autem reges olim in omni ge-

nere doctrinæ eruditiſsimos, ne aliquis hæſi tet, in memoriã reuocentur Mercurius Trimegiſtus, Mithridates rex Ponti, & alii plurimi. Athreus quoque matheſeos peritus aſſeritur, arteſq; diuinandi Troianis olim fuiſſe familiares, & Helenus vates et Caſſandra teſtantur. Prætereа etiam apud noſtrates vaticinia fuiſſe familiaria, nemo ignorat: Numa enim Pompilius hydromãtiam exercuit. Actius Nauius augur qui cotem nouacula ſcidit, nõnihil diuinationis habuerunt. Hæc omnia cum aſtris commertia tenuerunt; & cum de perito augure loquuntur, aſtra quoque admiſcent, vnde poeta Virg. de Heleno. Qui volucrum linguas, cœli qui ſydera ſentis. » Et Spurina Cæſarianus augur & aſtrologus Idus Martias cauendas prædixerat, & oraculum Apollinis, quo totus orbis confluebat, futurorum lumen & declaratio habitum eſt. Non igitur mirum ſi ea tempeſtate tãto in vſu artes diuinæ fuere. Ad rem igitur noſtram vt reuertamur, nomina propria virtute cœleſti impoſita nec fallere nec falli poſſe; ſecum .n. futurorum negotiorũ ſignificata habent, quod ex ſacris literis facile eſt intelligere, quibuſdam enim ſuperna inſpiratio nomen etiã antequàm naſcerentur impoſuit, vt ſunt Iſmael, Iſaac, Solomon, & Io-

sias, vt legenti sacram scripturam, facile id quod diximus occurret, his enim antequam in lucem venerint gerendis rebus apta denominatio cælitus est accommodata: & Ioannis Baptistæ pater diuino spiramine afflatus & admonitus, dixit, Ioannes vocabitur, cum nullus in eius cognatione hoc nominis habuisset. Sed vt ad nostra reuertamur, nõne fatalia nomina apparent Aristoteles, Galenus, Melampus, Epicurus, Hippocrates, et hi quidem Græci; & nostrates Camillus, Scipio, Cæsar, Pompeius, & alii fere innumerabiles huiusmodi nomina habuisse apparent. Nam Aristoteles, id est, optimus finis, philosophorum princeps, ea nobis tradidit quæ ad beatitudinem optimumque finem ducunt, humanarum enim rerum contemptum, & cœlestium appetitum, & mentis illustrationem testimonio Empedoclis philosophia prestat, quæ ad beatitudinẽ vehunt. Galenus, id est, tranquillus medicorum princeps, vt Auicenna testatur, sanitatem aut seruans, aut restituens, tranquillitatem humano generi præstat; tranquillitas enim hominum vitam oblectat, immo ipsa est vita. Nam ex sententia poetæ non est viuere, sed valere vita, princeps igitur medicinæ Galenus, hominũ statum in sanitate illæsa & tranquillitate lo-

cauit. Melampus vates ille & medicus nigra
plāta aut pes syderali influentia dictus, Quo
niam filias Prœti atra bile percitas ita insani
entes vt se vaccas putarēt, de quibus poeta.
Prœtides implerunt falsis mugitibus agros.
hellebori nigri planta sanaturus erat, & ita
testimonio Plinii fecit. Sed nemo admiretur
huiusmodi insaniam rationem plerunque
turbare, nam melancholiæ vis tanta est, vt
sæpe acciderit, testimonio Galeni & Auicē
ne, homines hac atra bile percitos putasse se
esse vasa fictilia, & ideo hominum tactum
reformi darunt; & quidam cum hoc eodem
incōmodo agitati, se esse aues arbitrantur,
ita vt non se moueāt, nisi motis brachiis ad
alarum similitudinem volare credant, insa-
niarum enim numerus est pene infinitus di
cente Auicenna, & Satyrico non tacente:
Non vnus mentes agitat furor. Epicurus
adiutor dicitur, nam cum inferorum pœnas
vanas esse dicat, animas mortales esse osten
dat; voluptatemque bonum summum iudi
carit, vt onerū exonerator & adiutor huma
norū esse videtur. sed qui copiosius comoda
ab hoc adiutore profecta intelligere cupit,
legat III. Lucretii librū in quo ait de Epicuro,
E tenebris tantis tam clarū extollere lumen
Qui primus potuisti, illustrans comoda vitę

Te ſequor o Graiæ gentis decus.
In commodis igitur humanis adiutor datus apparet cum ea, quæ nos terrificāt, vana eſſe conuincere conatur. De Hippolyto nihil in præſentiarum, niſi Ouidii carmem referam:
» Hippolytū rapidi diripuiſti equi. Hippocrates, id eſt, equorum frenator, quem vltimo loco inter Græcos libēter poſuerim, vt mentibus hominum inhæreſcat: habuit etiam ſatatum nomen, equus enim inter bruta, quæ domari poſſunt, maximam habet ferocitatē; vnde et ferus per excellentiam, cum dicitur, equus intelligitur. Ouidius libro Metamor.
» Medioque e vulnere ſaxi proſiluiſse ferum.
id eſt equum. & Virgilius ſecundo Aenei.
» In latus inque feri curuam compagibus al-
» uum contorſit. Hippocrates ergo cælitus nomen deſcendēs is dictus eſt, quoniam ægritudinum & ferorum morborum, qui ſanabiles domabileſque ſunt, frena contenturus habituruſque erat. Inter cætera enim aphoriſmos tanquam oracula quædam edidit, quæ omniū malorum frenum retinaculumque ſunt, ita vt graſſantes morbos & ferocientes domitando mitiores redditurus erat, & tandem, quo velit, vertat, quod medicorum eſt, Flectere enim morborum iam domabilium vim quò libuerit, peritiſsimi

profecto medici est, Is enim vitam nostram in sua potestate habere dignoscitur. Sed his omissis, multa enim milia occurrēt, aliquid de nostratibus inserā, quanquā propria Latinorū occultioris significationis sint, vt in libro de homine declarauimus. Sunt igitur Camillus, Scipio, Cæsar, Pompeius, Tullius. Camillus vocabulo antiquo puer ingenuus dicitur, hoc igitur vagum nomē astra proprium effecerunt illius, qui a Liuio verus Romanus appellatur, et qui tāta præstantia nituit, vt de eo Lucanus decantet; Veios „ habitante Camillo illic Roma fuit: fata ergo „ illi viro nomen dedere, quod gerendis rebus præuium esset: omnis enim nobilitas, omnesque ingenui per eum tandem conseruati auctique sunt. De Scipione quid referam, cum hæc comunis appellatio propria effecta illius est, a quo Scipiones, & maior et minor et alii quàmplurimi defluxere, qui columnæ & sustētacula fuere, quibus resp. innixa sæpenumero est, nam quid Scipiones egerint nemo profecto ignorat, quos & historiæ laudant, & poeta cecinit: Geminos „ duo fulmina belli Scipiadas cladem Libyæ. „ Scipio autē Latine baculus est; puer enim ille & nō alius, in quo cæcus cum ducebatur, innixus est, eratque ei vt baculus. Cæci nā-

que pro duce baculo vtentes iter explorant. Scipio dictus ab astris est, cum multi aliàs cæcorum ductores hoc nomine caruerint: Tale enim nomen huic proprium cæli effecerunt, quod sustentatula Reipu. futura indicaret, aliis autem ductantibus pueris hæc appellatio defuit, quoniam futuris negotiis non congruisset. Cæsar nomen etiam vagū & aduentitium est. sed quocumque te vertas siue ab occiso elephanto, siue a cæso ventre matris primus ille dictus sit, cædem secū affert; sed nulli inhæsit nisi Iulio Cæsari, cui hoc nomen astra tanquam adhærens & inseparabile indiderunt, ita vt ab eo in cæteros imperatores perreptauerit. quàm recte Iulio conueniat testantur historiæ; nam præter victorias ciuiles vndecies centum & nonaginta duo milia hominum occisa prælijs ab eo, vt testatur Plinius. Nomen ergo cædem secum afferens cælorum efficacia Iulio tantam cædem hominum facturo à principio accomodauit. Pompeius autem cum ab oppido Pompeiorum descendēs vagum nomen, patri prius aliquantisper, dein filio Pompeio Magno inhæsit tanquàm homini qui Alexandrum superaret, & Herculem Liberumque patrem adæquaturus erat, a pompa triumphali quam futuram fata noscebant, ap-

pellationem

pellatiõnem meruit; Eques enim Romanus quod nulli ante ipſum cõtigit, curru trium phali vectus eſt. Tullius autem, quem Ciceronem dicimus, Stellæ quoque nomen finxerunt propter futurum eloquentiæ flumen Tullii enim aquarum proiectiones & sãguinis abundantia dicũtur teſte Feſto; nomina igitur aſtra vt diximus dederunt propter vẽtura negotia: & hos ex ſtellis fixis exaltationem habuiſſe finis oſtendit, ſtellæ enim fixæ teſtimonio Ptolomæi, mirabiles & vltra rationem felicitates tribuunt, ſed vt plurimũ cõcludunt eas infelicitates Saturni; Nam Iulius Cæſar duobus & viginti vulneribus in ſenatu confoſſus eſt, libellumque inſidiarũ indicem ab obuio quodam porrectum, libellis cæteris quos ſiniſtra manu tenebat, quaſi mox lecturus cõmiſcuit, vt ait Suetonius. Sed Manilius quarto aſtronomicôn de Cęſare ait Totiens prædicta cauere vulnera non
„ potuit toto ſpectante ſenatu indicium dex-
„ tra retinens; quod a Suetonio diſcrepat, hic
„ enim dextra, ille vero ſiniſtra manu retentũ indicem aſſerit, quod licet exiguum ſit, poſſitq; ad acceptum indicem referri, tamen volui admonuiſſe, quia Suetonius etiam in maximis aliquando rebus delirat, vt oſtendimus in libris de incognitis vulgo: vbi horo-

ſcopum de genitura Auguſti retro ſupputa tis temporibus ereximus, in quo qua ratione illius ætatis mathematici futuram Auguſti Cæſaris magnitudinem præuiderint, monſtraui: Pompeii autem exitum infeliciſsimũ & Lucanus deplorat, & illud Vergilianum Priamo aſcriptũ de Pompeii hiſtoria ortum
" putatur, Iacet ingens littore truncus, auul-
" ſumque humeris caput & ſine nomine corpus. Tullii calamitoſum finem, cum caput & brachiũ vnà cum vita amiſerit, multi deflerũt. Sed huc vſq; talia nomina attigimus, quæ vel à ſapientibus impoſita id gerebant in ſignificatione, quod venturum erat: quoniam huiuſmodi artes illis familiares fuere augurũ et auruſpicum et mathematicorum turba id præſtabat, quod poſtea deſiiſſe videtur: Diuinatio ſiquidem teſtimonio Ciceronis, aut eſt ars aut furor, ſed quo pacto nonullorum nomina arte aut furore impoſita dicemus? cum in plebeiis & mulierculis nullum diuinandi genus apparuit, & tamẽ filiis nomina dederunt, quæ gerẽdorum negotiorum præuia fuiſſe conſpeximus, quod facile abſoluitur: diuinatio enim ex furore dicitur prophetia, quæ teſte Caſsiodoro eſt ſuperna inſpiratio, rerum euentus immobili veritate denuntians, quam in huiuſmodi

plebeiis et mulierculis in impositione nominis negamus fuisse, sicut artem etiam omnino defuisse cognoscimus; non enim ex astrorum cognitione, qua caruerunt rudes isti homines, nomina cognito filiorum cursu; futuris rebus congrua dederunt; Nam apud veteres & celebres locos, vbi Posthumius aruspex, Actius Nauius, Cornelius augur. Spurina, Amphiaraus, Chalcas, Sibyllæ: Martii fratres, Numa Pompilius, Idmon, Mopsus, de quibus Seneca, Idmonem quàm » ius bene fata noscet condidit serpens Liby- » cis arenis, Omnibus verus sibi falsus augur » concidit Mopsus caruitque Thebis: & vbi » etiam prophetarũ caterua enituit, ibi forsan hæc superiora factu fuerũt facilia. Sed vt de plebeiis & aniculis & imperitis hominibus sermonem faciamus, hoc nanque & illis cõtigit, vt nomina futurorum præuia inconsultis & auguribus & mathematicis & oraculis neglectis, natorum inuenerint; nam influxus cælestis maxime mouet parum rationis habentes: Ratio enim humana valida potensque reluctatur, ita non omnia statim homo effutiat quæ in mentem veniunt, sed pueri, & fatui, & mulieres, stolidumque vulgus, cum impetu astrorum agitantur, quod in mentem venit, sine cunctatione enunti-

ant,hinc est quòd aliquãdo diuinant et futu
ra prædicunt : nam si homini sapienti homo
occurret, qui ad paucos dies infelici morte
sit periturus, & id sibi motu astrorum in
mentem venerit,animaduertens hoc sine rá
tione ei cognita euenisse, nihil profecto di-
cet;puer vero,& fatuus,& mulieres,et leue
vulgus, cum tale aliquid in mentem venit,
nulla ratione refragãte enuntiat quod astra
portendunt & hinc nata est sæpe diuinatio,
plerunque enim & Romæ et aliis in locis cõ
tigit, vt tradunt historiæ,vt victoria aut clá
des habita in locis maxime distantibus, eo
die quo habita est, sit scita Romæ vel alibi
ex fama,cum multis diebus volans quodam
modo nuntius literas afferre nequiuisset. Is
igitur vnde hæc fama manauit, vi astrorũ
agitatus id propalauit quod animo insede-
rat,ea propter in prouerbium venit, vt vox
populi vox dei dicatur,deus enim astrorũ
conditor cælis tribuit potestatem, quod &
in Dauide legimus, verbo domini cæli con-
firmati sunt,et spiritu oris eius omnis virtus
eorum : & in Deutronomio, cælos in mi-
nisterium cunctis hominibus factos legi-
mus. Tali ergo cælorum instigatione huiu-
smodi viri & mulierculæ natis suis congrua
nomina imposuere. Quod autem nomen

astra imponant, non leue argumentum est, cum habitis coniugum propriis nominibus ex numeris in literas impositis, vter prius moriturus sit, facile dignoscitur, nam nisi hora, copulatio, et nominum tributio ab astris esset, cessaret huiusmodi diuinatio: nam nomen syllabæ, syllabas vero literæ efficiunt: sed literæ abecedarii (vt Aurelii Augustini verbo vtar) planetis subiacent. Saturnus enim vt cæteris firmaméto proximor, a.b.c. Iupiter d. e. f. Mars g. h. i. Sol k. l. m. Venus q. r. s. Mercurius t. u. x. Luna n. o. p. caput draconis y. cauda vero z. sibi vendicarunt: sed nō omittendum est literarum ordinem recte seruatum esse præterquã in Luna, sed hoc factum esse depræhenditur propter domicilia Solis et Lunæ coniuncta, ita et literarum ordo congruit, vt literas Solis literæ Lunæ subsequantur, non quia Plato et eius imitatores Lunã in ordine planetarum post Solem statim locarint, sed Aegyptii et Phœnices, & posteriores mathematici Solem in medio planetarum quoad numerum locauerunt; numero enim medius est, sed distantia nequaquam. Sed quia de capite & cauda Draconis mentio facta est, aduertendũ reor huiusmodi nomina fuisse ficta propter virus quod in se habent; nam non est con-

ſtellatio,ſed quædam interſectiones circulo rũ Lunæ & Solis longo tamen interuallo ſignatæ;nã Veneris & Mercurii cœli interme diant:& hæ quidẽ alicuius momẽti ſunt:Venenum aũt in ſe vtraq; cõtinet, quoniam caput naturã Mercurii imitatur:auget .n.ſemper,nam bonorũ bonitatem,& malorũ mali ciam adauget.Cauda vero et in natura oppo nitur vt caput caudæ,minuit .n. ſemper:vnde fit vt cũ bonis ſit mala : & cũ malis bona; bonorũ & malorum diminutionẽ faciens capiti aduerſatur, quod cum bonis bonum & cum malis malũ eſſe deprehenditur:venenũ igitur illud capitis quod maliciã auget,& vi rus caudæ quod bonum imminuit,draconis membra vt dicantur,effecerunt: huiuſmodi interſectiones a iunioribus notatæ,& ab an tiquis in ſignificatione neglectæ, literas ſibi vendicarunt , quæ etiã a iunioribus repertæ ſunt,quibus carere poteramus: y.enim & v. idem,vt ſylla & ſulla idẽ nomen oſtendit,& z. duplicis ſſ. vim obtinet. Sed vt ad rem noſtram, quoniã de morte coniugum mentionem fecimus,veniamus,in eis nonnunquam error contingit propter ſcripturæ varietatẽ: nemo .n. ante experientiã diſcernere valuit, hoc nomen Bonifatius c. vel t. literã habeat, nã ſi a facio, habet c. ſi a fato vero deriuatur

posſidet t. c autẽ et t diuerſum habent numerũ, et vt conſequens eſt poteſtatẽ: quandoquidem c Saturnus, t vero Mercurius occupauit, ille tardus, hic celer; Saturnus de natura ſui malus, Mercurius vero varius: Saturnum coitus Solis maxime infeſtat, Mercurium autem parum lædit: vnde a poetis nuncius deorum fingitur, quia eorum mentes & ſignificata refert: deos autem vocant planetas, & tectum galero fingunt, quoniam a ſole non valde offenditur, galerus namque a ſolis ardore defendit. Contingit etiam error in ſcriptura, cum aſpiratione & geminatione conſonantium; nam apud vetuſtiſsimos nulla conſonans geminabatur, & in aſpirando ſolet eſſe diuerſitas, vnde hoc nomen Ioannes apud Hæbreos, quorum propria eſt aſpiratio, gutture enim pronunciant, habet aſpirationem, Sed cũ ad Græcos tendit, non aſpiratur; Græcitas. n. inter vocales nõ locat aſpirationem: vnde impoſsibile eſt apud eos aſpirari, ſed cum ad Latinos venit, qui inter vocales (vt ahenum) aſpirationem locant, ad naturam ſuam reuertitur, ſicut in inuectiua contra Georgium oſtendimus: eadem enim ratio eſt, ſi dictio Hæbrea .q. literam haberet, & ad Græcos tenderet, non poſſet per eam, qua græcitas caret, literã ſcribi, ſed ſi illa ca-

dem ad nos transfertur cum hanc habeamus literam, dictio ad naturalem scripturam reuerteretur. Geminatio igitur cõsonantium, & appositio aspirationis numerum augent, qui inter coniuges morituros diiudicat, & aspiratio Martis est, qui malus habetur. Ex his igitur causis in supputatione numeri literis attributi contigit varietas, quæ veritati aliquando aduersatur. Sed inter omnia quæ ad hanc rem nostram conueniunt, illud magicum indesolubilis argumenti est, nominum ab astris impositorum: erat enim apud antiquos, vt Macrobius quoque attestatur, hæc religio, vt cum vrbem oppugnabant, a vatibus intelligere conabantur, cui genio et quibus spiritibus vrbs illa esset commendata: & hoc intellecto, spiritus quibusdam sacrificiis eliciebantur, quibus elicitis promittebant illam incolumem restituros fore si a fauore vrbis desisterent. Genius enim semper curã gerit eius rei cuius est genius, hoc autem nequaquam fieri potest, nisi sciatur proprium nomen illius vrbis: spiritus enim addicti ex astris nomini proprio, nunquam eliciuntur, nisi nomen loci proprium audiunt, & ne hoc aduersus Romam per hostes fieri posset, semper proprium Romæ nomen maxima cura celatum est, ita vt nemo propa

lare impune potuit; nam si genii qui curam habebant Romanæ ciuitatis audiebant Romam siue Valentiam, siue Vrbẽ, quæ appellatiua loci & non propria sunt, non mouebantur, & hoc pacto nulla vnquam spirituum euocatio fieri potuit, vt etiam testatur Macrobius: nomen igitur proprium etiam in rebus amatoriis necessarium est, ita vt si tempus & locus paterentur, declararem illud Virgilianum, ex centro artis magicæ depromptum. Ducite ab vrbe domum mea carmina ducite Daphnim. Cum igitur ab astris nomina propria nascantur, quis dubitabit Mediceorum familiam syderum vi ac potestate hoc nominis habuisse? Fuit enim & est totius orbis medicamen ac moderamen, vt res gestæ declarant: nomina igitur propria fataliter imposita res gerẽdas præueniunt. Veruntamen in omnibus nõ est tanta vis: nam plerunq; cognationis ratio nomen imponit clarorum hominum, plerunq; fama parentes mouet, vt Cæsares, aut Pompeios, aut Alexandros nominent. Hæc etenim licet minoris efficaciæ sint, quæ ex exẽplo non ex impetu imponuntur, tamen nonnihil innuunt ab astris uenisse, vt filium potius Alexãdrum quàm Cæsarem appellarint: nam si aut exemplo, aut consuetudine loci, aut co-

gnatione imponantur, in discernanda coniugum morte efficacia sunt; nam in his leuioribus causæ sunt particulares, in illis vero grauioribus causas vniuersales agnoscimus. Causa enim vniuersalis, quia ex pluribus cõstat, superat particularem. Nam quotidie terra marique experimur maximas hominum clades, gladio, aut vi tempestatis contigisse, vbi aliquando centena hominum milia interiere, stultũ esset credere omnes illos ex genesi habuisse, vt tunc perirent: nam si aliquorũ genitura inspexisses, vidisses profecto felicitaté mortis, sed causa vniuersalis, aut discessus a loco, aut infortunati ducis, oẽs illos de natura sui felices hoc infortunio inuoluit; vt si quis ex genesi felix vrbẽ ex fato vniuersali periturã incolat, vt Numantiam & Saguntũ olim, & nunc in Hispania Malacam, infortunio vniuersali reddetur infœlix, & vnà cum aliis peribit. Quotiens vidimus homines diu ex genesi victuros ab vniuersali pestilentiæ causa fuisse absorptos, veruntamen plerunque accidit, vt causa particularis aliis causis munita, vniuersale infortunium effugiat, ita vt ex bello, aut pestilentia, aut naufragio aliquis plerumque euaserit. Nam si familiam Mediceorum ex causa vniuersali ad ducentesimum vsque annum in vrbe Florentina

principatum esset habitura, & circa finem aliquis ex hac familia mediocrem felicitatem ex natiuitate haberet, & alius ciuis ex genesi fœlicior esset, & simul de principatu in vrbe pugnarent, Mediceus ille duplici fato adiutus, & sui, & familiæ, quod vniuersale est, superabit ciuem, se ipso in causa particulari fœliciorem: in hoc enim non nisi vna principatus causa renidet, cũ in alio duplex existat: & pro exemplo ponemus, quod Suetonius refert de Pompusiano, qui cum genesim haberet imperatorũ, oppressus est a Domitiano vniuersali familiæ causa adiutus, cum Pompusianus non nisi particulare iuuamentum habuerit. Mediceorum igitur familia cœlitus nomina habens, vt etiam posteriora indicabunt, hoc nomine gloriatur, vnde non possum non subirasci quibusdam doctis viris, qui nomen togatum ab olla inuoluere conati sunt, Latinum enim nomen Græcanico ritu inflexere: quasi nouum esset, adiectiua quoq; ab astris propria familiarum fieri, vt in familia Secundorum videmus: Vterque enim Plinius et senior et iunior Secundus a familia ductus est. Sed hunc locum de fatatis propriis hominum nominibus placuit iocundissimo epigrammate Ausonii Galli lepidissimi poetę & medici excellentissimi

concludere. Inquit enim:

» Qui primus Meroe nomẽ tibi condidit, ille
» Thesidæ nomen condidit Hippolyto.
» Nã diuinare est nomen cõponere, quod sit
» Fortunæ & morum vel necis indicium.
» Protesilae tibi nomen sic fata dederunt
» Victima quod Troiæ prima futurus eras.
» Idmona q; vatem, medicum q; Iapiga dicũt.
» Discendas artes nomina præueniunt.
» Et tu sic Meroe non quod sis atra colore
» Vt quæ Niliaca nascitur in Meroe
» Infusum sed q; vinum non diluis vndis
» Potare immixtum sueta merumq; merum

DE MEDICINA ET VENENO, ET QVALIS EST MEDICVS, ET DE IOVE VERSO IN TAVRVM QVOMODO INTELLIGATVR.

Caput II.

MEDICO & medicor eiusdem significationis in vsu esse Virgilius indicat: vt, Semina vidi equidẽ multos medicare serentes, & illud: senibus medicantur anhelis. Est autem medicari naturam

rei quoquo modo immutare, vnde & colorare est: color enim rerum facies immutando varietatem procreat: Ouidius, Confer Amicleis medicatum vellus ahenis, Murice ” cum Tyrio turpius illud erit; hinc quoque ” est quòd medicamen pro colore sumitur apud idoneos. Plinius IX. naturalis historiæ centenas atq; quinquagenas medicaminum ” libras. & in eodem; summa medicaminum ” in libras vellerum buccini cc. pelagii CXI. ” Sic etiam venenum id esse dicimus, quod rei naturã immutat etiam testimonio iurisconsultorum: venenum ergo & medicina siue medicamen eiusdem naturę sunt, & eodem, vt ita dicam, passu ambulant; nam de colore, illud: Alba nec Assyrio fucatur lana veneno, ” & de re pernitiosa testimonium vbique occurrit. Medicare igitur & venenare, & salubria & perniciosa esse noscũtur. Varro enim ab Hãnibale quærit, cur biberit medicamentum, vt ait Nonius, id est venenum. Sed quidam Latinorum adiectiua variant. Salustius, Hæc venenis malis imbuta, Suetonius vero ” sine varietate in vita Claudii ait: alii domestico conuiuio per ipsam Agrippinam quæ boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat. Est igitur apud nos medicina & venenum quod apud grecos pharmacon.

Color enim, vt dictum est, res variat & immutat, vt quæ fusca albaue sunt, in lutea flauaque commutet, & medicina ex ægro sanum, & ex sano, cum lubet, ægrum reddit. Non est igitur admiratione dignum si Magnificus Laurentius ex nomine familiæ, & ab astris indito ea est sapientia vt in humanas naturas variet & immutet: acerrimos .n. reipub. hostes in intimos conuertit amicos, & quod ab aliis vi fuerat ablatũ, in augmentum ciuitatis adduxit, pacem, bellumue pro tempore seminans; ita vt eius medicamentis breui Italia aliam atque aliam faciem colorémque induerit, ita vt quidam egregius ductor interrogatus de Magnifico Laurentio, respondit, Nos sumus oues, ipse vero pastor; ducit enim quocunque vult. Sed quid de studiis literarum loquar? quæ tanta ægritudo inuaserat, vt vbique languescerent, nisi Medicis Laurentii fauore, & præmiis amplissimis fuissent excitata, subsidio Magnifici Laurentii resanatæ sunt: Pisis enim gymnasium literarum florẽtissimum erexit: Florentiam vnicum orbis lumen, seditiosorum ciuium pernicie medicamentis suis ita purgauit, vt deposito furore partim sanarit, partim vero salubre medicamẽtum recusantes repressit, furiosos ergo latrunculos ac phrenesi agita-

tos patriam infestantes, vt rerum moderator extinxit. Mederatorem vero medicum appellari testatur Ouidius VII. Metamorphoseôn
» Nec moderator adest, inq; ipsos seua meden
» tes Erūpit clades obsuntq; autoribus artes.
Moderator igitur pro medico rectissime ponitur; summā .n. moderationem medicamenta desiderant; nā salubria ab insalubribus discernere, & quomodo applicantur, agnoscere, & si medico necessarium sit, tamen hoc, testimonio Aristotelis, non efficit medicum, Sed quantum & quando, quod in Laurentio fuisse cognouimus. Pro tēpore enim ter giuersatus occasionem expectans, & rerum pondera pensitans, cito & tutò, & iocunde curauit. Hæc enim tria medicum consumatum reddunt, & id factitauit cum res passa est; sed cum conclamata ægritudo apparuit, ad illud Nasonis se sapientia Laurentii conuertit, qui ait, Cuncta prius tentanda sunt, sed immedicabile vulnus » Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur. » Serpunt enim mala quædam, & quod sanum est in corpore vitiant, hoc igitur medicinæ salubre consilium in seditionibus ciuitatis amplexus est; Nam ciues, si ciues dicendi sunt qui patriam vexant, seditiosos insaniam vomere coegit, cum primum incitamenta con-

iurationis intellexit, suauitate sermonis bonorum ciuium precibus mentes ab hoc scelere conatus est auertere, vt cito, & tutò, & iocunde curaret, vt sine tumultu in concordiam et amorē patriæ efferatos iam animos mutaret, alios enim muneribus, quosdam affinitate, plerosque pollicitationibus, nonnullos publico affectu, amore patriæ, beniuolentia larium demulsit, quos vero conclamatæ insaniæ & quasi quædam carcinomata patriæ cognouit, eo quo diximus modo repressit, O peritissimum medicorum, ò amplissimæ familiæ decus, o Italiæ ornamentum, o patriæ lumen, o studiorum spes, o pacis tutamen, o bellorum pacem inducentum sustentaculū, hoc pacto fatum, familiæ: medicis cognomēta impleſti: Medicina.n.ab impetu inuadētis præmunit aut iam grassantis morbi malitiā reppellit, quod tamen diuersa cōstellatio facit: Iupiter enim in tauro præseruantem medicum efficit, & Mars in scorpione curantem melius efficit, vtraque tamen constellatio ad malos mores inclinat, nā quid Iupiter in tauro moliatur, poetæ abstruso figmēto monstrarunt. Iupiter enim in taurum versus Europā rapuit, Iupiter igitur in tauro, qui est domicilium Veneris, in genitura alicuius molles, effœminatos, raptoresque

puellarum

puellarum effecit, & Mars in ſcorpione inuidos ac detrectatores reddit, huiuſmodi .n. horoſcopi & bonorum & malorum cauſam præſtant. Sed tu vir excellentiſsime & cum remp. tutatus es, ne amplius ægrotaret, & cum ægram ſanitati reſtituiſti, ſummam beneuolētiam, humanitatem, miſericordiam, ſinceritatem pudiciſsimos mores, animum mitem omnibus in rebus indicaſti: Nam ſecũdum dictũ Ciceronis in libro de Officiis faciendum tibi perſuaſiſti, cum ait: quapropter in adeundis periculis conſuetudo imitanda medicorum eſt, qui læuiter ægrotantes leuiter curant, grauioribus autem morbis periculoſas curationes & ancipites adhibere coguntur.

DE MIXTVRA AVT COMPOSITIONE MEDICINARVM, VBI EXPLODITVR RIDICVLA PLINII SENTENTIA

Cap. III.

SERMONEM de medicina, quem præmiſimus ſequetur ratio mixturarum, aut compoſitionum, vtroque enim modo medicorum cõſuetudo vti

tur, & in his quidem vis omnis medicamen torum exiſtit; ex ſimplicibus nanque mixturę et compoſitiones remediorum oriuntur, & cum ſimplicia numero ſint finita, intra enim octingenta ſunt; ex ſe pariunt mixturas innumerabiles, in quibus medēdi ars ſuas vires oſtentat, adeo vt naturam ars vicerit, quod luce clarius apparebit, cum de theriaca & mithridatico ſermo habebitur, ſed ex tam exiguo ſimplicium cognitorum numero ars adhuc ſibi poteſtatem reſeruat, vt morbi, qui in præſentiarum incurabiles habentur, fiant aliquando curabiles, nam cum antiquitas & Ouidius quoque dicat:

„ Tollere nodoſam neſcit medicina podagrā,

„ Nec formidatis auxiliatur aquis, Primo quidem incōmodo, nondum mixtura remediorum rectè ſubuenit, ita vt penitus tollat ne reuertatur, ſed lenit dolores & triduo ſanat vt nos ſæpe ſumus experti. Secundo vero malo poſt Naſonem remedia inuenta ſunt, quanquam difficile curatu ſit, morſus enim a cane rabido, et maxime eo quem menſtrua muliebria deguſtata in rabiem verterunt, a quam maxime reformidat, id enim ſignum veneni iam graſſantis eſt, & ſic morſi maxime ſitiunt aquamque cupiunt, quæ ſalubriter ſitum ſedet, quam valde timent, formida

re autem sui mali remedium itavt nullo mo do velit attingere, quid incommodi afferat nemo profecto ignorat: difficilis ergo curatu est, sed sanatur tamen, quãquam imaginatio nõ modo morbum, sed plerunque mortem facit, & vt ad rem nostram reuertamur dicimus hac in re medicos astrologis esse fortunatiores; ipsi nãque ex numero simplicium determinato innumerabiles cõpositiones excogitarunt, suntq; alias inuẽturi, astrologi vero numero stellarum cognito, sunt enim numero mille & viginti duæ, nullam additionem facere valent: nam sicuti omniũ stellarũ numerus est pene infinitus, sic etiam simplicium copia est innumerabilis, de incognitis loquor, sed hunc modum simplicium cognitorum dilatat medicina compositionibus & mixturis ad mensuram infinitam: astrologus autem intra limites se continens nihil amplius potest, potest ergo accidere; vt ex commodis mixturis excogitãdis quidem tale medicamentum oriatur, vt & podagræ nodosæ & pestilentiæ & aliis incurabilibus subueniat. Sed cum mixturarum cõmoda oculis cernamus, non possum non irridere quod Plinius vicesimo secũdo Naturalis historiæ affert, inquit enim; nec vsus quos » mixta aliis præstat enumerare medicina pos »

" sit,sic nec cæterorum quæ cum aliis prosunt
" Ista vt diximus ingeniis constant, non fecit
" cerata, malagmata,emplastra, collyria, anti
" dota, parens illa ac diuina rerum artifex:of-
" ficinarum,imo auaritiæ commenta sunt Na
" turæ quidem opera absoluta atque perfecta
" gignuntur; paucis ex causa non ex coniectu
" ra rebus assũptis, vt succo aliquo sicca tem-
" perētur ad meatus, aut corpore alio humen
" tia ad nexus, scrupulatim quidem colligere
" ac miscere vires, non coniecturæ humanæ
" opus, sed impudentiæ est: Nos Indicarum,
" Arabicarumque mercium aut externi orbis
" attingimus medicinas; non placet remediis
" tam longe nascentibus, non nobis gignun-
" tur,immo nec illis quidē,alioquin non ven-
" derent;odorũ causa vnguentorumq; & deli
" ciarum si placet, etiam superstitionis gratia
" emantur, quoniã thure supplicamus & co-
" sto, Salutem sine his posse constare, vel ob
" id probamus,vt tanto magis sui delicias pu
" deat. hæc Plinius. Sed profecto hic sermo
quò tendat ambiguum est, mixturas namq;
partim laudat, partim vero improbat, cum
opera naturæ absolutissima esse asserit: in
hoc quoad se ipsa, fortassis verum loquitur;
sed quo ad operationē falsissimum est,Exem
pli gratia: si Antonius Musa Cæsarem Au-

gustum sanitati lactucis restituens reformi daſſet in eo periculũ cæcitatis aut mortem, cum lactuca refrigeret, viſumque hæbetet, neceſsitate coactus ſolertiſsimus ille vir miſcuiſſet aliquid, quod lactucæ incõmodum temperaret, & ſic etiam in cæteris faciendum eſſe ars præcipit. Cum autem non placere ait remedia tam longe naſcentia, hoc ſermone & medicinam & totius orbis com mertia videtur improbaſſe, ita vt homo iam animal ſociabile, dicta Plinii ferum, & inhumanũ redderent, ita vt ſi inopia tritici laboraremus, nauigare ad Indos, aliaſque gentes vt eſurientibus ſubueniamus, videtur improbandum. Sed cum ait antidota, collyria, emplaſtra, & alia huiuſmodi eſſe commenta auaritiæ, mouit mihi riſum, cũ hominum mẽtes ſe ad vngem tenere arbitretur, & præter propoſitum loquitur: Nã & auarorum inuenta ſæpe profuerunt, ita vt eorum mentem, non inuentum damnemus, vt illorum qui pereunti patriæ pecuniæ auidi diu triticum conſeruarunt, deinde vendiderunt, venundantium igitur mentẽ, quandoquidem humano generi, & maximæ patriæ debent, non tritici conſeruationem ac venditionem improbabimus. Cerata igitur & antidota, collyria & emplaſtra eſto auaritia excogita-

rit, quod fortaſsis falſum eſt; Cur nos quod ſalubre & bonum eſt, vt effectus indicat, & experiētia confirmat, uituperabimus? quanquàm non poſſum conicctare qua auaritia Mithridates rex Ponti illud tā diuinum antidotum, quod nomine eius mithridaticum dicimus compoſuerit; & Philon ille Tarſenſis & conterraneus Pauli Apoſtoli, vnde philonium dictum eſt, ſi pecuniæ auiditate flagraſſet, tam nobile, tam ſalubre medicamentum, quo calculoſos colicoſq; ſanamus non promulgaſſet, ſed apud ſe ſeruās poſteris ſuis teſtamento legaſſet. Nam nos ſæpe experti ſumus id omne quod Philon narrat. Introducit enim antidotum ad loquendum continere veritatem. In dolore enim vehementiſſimo in colica ex Philonio quantum eſt granum ciceris, & ex aqua calida ſumas, paruo ſpatio incommodum omne ceſſabit: nam hoc dolore grauatos, et iam quaſi extinctos medicamento Philonis reuocauimus ad vitam, & ſic de aliis dicendum eſt, quorum experiētia patet. Sed ne hoc quod alicuius momenti eſt, ſicco pede tranſeamus, aliqua adducemus ab Auicennæ authoritate ſumpta, quæ Sole clarius oſtendent mixturas in medicina eſſe neceſſarias. Simplex aliquando in vno iuuabit, in altero vero nocebit, vt de la-

ſtuca dictum eſt. Ars igitur excogitauit aliquid addere quod nocumentum reprimat, Et medicina quæ de natura ſui amara, fœtida, naturæ inaſſueta, vt paulo poſt docebimus, additione alicuius rei iocundæ mitigatur ne abhorreamus. Et cum medicamentum ad longinquas partes corporis relegatur, ne nimia mora & maximis anfractibus conſumatur, adiungimus opium, frigiditate cuius, concoctio impedita medicaméti vim illæſam dimittat, ſicuti in theriaca miſcetur; paſtillis vero camphore crocinum calcar addimus, vt ad cor vſque perueniat. Et cum medicamentum tale eſt, vt duobus itineribus proficiſci valeat, vt eò tendat quò relegare volumus, præbemus ducem; nam ſi aut ad veſicam, aut ad inteſtina, hæc enim purgandi diuerſa ſunt itinera, libere ire poterit; vt ad viam veſicæ tendat, admiſcetur cantaris, quæ de natura ſui renes veſicamque petit. Præterea ſi medicamine, quod aperit, vti voluerimus, quoniam tale medicamentum ſumma cum celeritate à iocinore declinat, tunc ſemine raphani admixto ad os ſtomachi reuocatur, vt inde ad iociner redeat. His & aliis cauſis mixtura medicinarum, et compoſitio ſimplicium neceſſaria eſt. Sed medicina, vt ex dictis Ariſtotelicis in libro Pro-

blematum colligitur, rebus aliquot munita probatur, nam humanæ naturæ abhorrenda esse debet, ita vt amara, fœtida, naturæ insueta appareat. Nam si iucunda amicaque foret, & si vim soluendi obtineret, nihil tamen efficeret, quoniam natura quod amicum est, in sui substantiã vertit. Præterea cauendum est, ne sit glutinosa nimis, ne partibus stomachi inhærescat, ita, vt ne aliò tendat: nec ea stipticitate fulta sit, vt os stomachi constringendo corroboret; lenis ergo & rara sit oportet, deinde vehemẽs ex se sit necesse est, vt corporis virtutes superet, ne ab illis opprimatur. Tantam habens quantitatem, vt eam humana virtus tolerare non posit, sed victa humores exagitandos illi exporrigat, omne enim agens multum esse debet: nam adaucta quantitate augetur & virtus, & hinc pendet illud quod supra narrauimus, cum medicum quãtum, & quando efficiat. Cum igitur medicina calida, siccaque huiusmodi stimulis atq; aculeis armata erit, nullo modo à natura poterit tolerari, nec eius molestia sustineri, & hinc nascetur illa humorum concesio, & eorum ad os stomachi reuocatio, vt euacuatio vomitu fiat. Calidæ autem & siccæ inter cætera medicinæ sunt albus & niger helleborus, vterque enim ha-

rum qualitatum tertium ordinem obtinet, ſed diuerſo modo operatur. Albus enim vehementia ſui pituitam vomitu excludit: & hinc eſt quòd articulariis podagricisque longisq; ægritudinibus ſubfragatur. Niger vero helleborus quo filias Prœti ſanatas à Melampo retulimus, atram bilem nõ per vomitum, ſed per excreméta depellit, & elephantiaſi perutilis eſſe cognoſcitur. Scammonia autem caliditate ſiccitateque ordinis tertii ornata (ex ſucco enim cuiuſdam cõuoluoli fit) etiam per inteſtina repurgat. Sed cum de vomitu facta ſit mentio, nõ videtur ab re aliquid in medium afferre, quod ſaciens vomitum omnibus etiam aniculis & olitoribus commune ſit. Vomitus namq; multis & periculoſis ſæpe incommodis ſubuenit, ſemina rapi, aneti, atriplicis, leuiter & ſine offenſione vomitum prouocãt. Helleborus albus, ſtrucciũ ſiue obſtruccium, chamelæa, cuius ſemen Punicè mezereon, nos vero coccum gnidion vocamus, vomitiones cum maxima vehementia faciunt. Nux vero vomica & aphronitrum medio ſe modo hac in re habent. Sed mentio ſcãmoneæ, nam in tertiana datur cum calida ſit, admonet, vt videamus, ſi calida aliquando refrigerant, & ſi frigida exurunt, nam teſtimonia non deerunt.

Virgilus namque in Bucolico,
" Testilis & rapido fessis messoribus æstu
" Allia, serpillumq; herbas contundit olentes.
Cum hæc omnia calida sint, & idem poeta
" in Georgicôn libro. Penetrabile frigus adu-
" rit. Et Lucanus, Vrebant montana niues.
Calida refrigerare possunt duplici ratione, vna siquidem est, cum aperiunt, nam esculentum ex allio, serpillo, mentaq; olenti confectum, calidissimũ, aperit ocultos meatus corporis, quos Græcia poros vocat, vnde caloris fit exhalatio, & hoc modo refrigerant; sunt enim causa vt conceptus calor exhalet; Est & alia ratio, vt in scãmonea deprehendimus: tertiana enim febris refrigeratione indigẽs, vi scãmoneæ, quod optat adipiscitur, primo, quia proprium huius medicamenti est bilem purgare, quæ tertianam efficit: secundo, quia calor calori additus auget calorem, cuius vi materia calorem faciens consumitur, & hoc modo refrigeriũ corporis nascitur. Sed frigus nunquàm vrit, licet vterque poeta dixerit: veruntamen causam præbet incendii: nam adueniente frigore vehemẽti, id caloris quod sparsim in foliis et herbis, & aliis huiusmodi natura locauit, adueniente contrario colligitur in vnum, & fortius iam, quæ prius fouebat, exurit: exustio

ergo à calore fit, causam præbente frigore, ſicuti in calce conſpicimus: calcem enim oleum extinguit, & aqua accendit: nam ignis per corpuſcula ſparſus, adueniente aqua, vt ei cõtraria vnitur & fortior ſolito flammam ex impreſsione aquarum emitit, vt ſæpe conſpicimus, oleum vero cum igni non aduerſetur, non præbet vnionis cauſam, vt lucere & vrere poſsit.

DE MITHRIDATICO ANTIDOTO, ET DE POTENTIA VINI

Caput IIII.

NVNQVAM fortaſsis mithridatici antidoti memoria ſeſe quàm in præsẽtiarum commodius offeret, vt hoc vno argumento illa Plinii ſiue querimonia ſiue garrulitas, quã retuli, refutetur. Hoc enim illuſtre medicamen, nec inanem, nec commenticiam lucrandi gratia mixturam ſimplicium inuentam omnibus indicabit. Vtilitas rei maxima, & amplitudo regis Mithridatis vtrunq; falſum eſſe conuincet. Sapientiſsimus enim rex, pariterq; potentiſſimus, quadraginta annos cum populo Ro-

mano bellum gessit: duarum & viginti linguarum (tot namque nationibus imperitabat) peritus, medicinam percallens: nam multas peragrauerat regiones, singula quæque diligentissime perquirens, eò doctrinarum deuenit, vt in eius scrinio post victoriã Romanorum Magnus Pompeius, quæ secretiora præciosioraque reperta sint, iussit per doctissimum virum Lenæum eiusdem Pompeii libertum in nostram linguam traduci, quod factum non minus quàm victoria profuit: Victoria enim de rege Mithridate hominibus Romanis illius sæculi duntaxat vtilis, sed quæ ex arte medica ex huius regis scrinio deprompta sunt, omnibus gentibus & sæculis profuerunt; Sed aliis posthabitis ad antidotum, quod nomine regis Mithridaticum appellamus, redeundum est. Hoc enim (vt ait Plinius) quatuor & quinquaginta simplicia continet: sed in descriptione Cornelii Celsi & Auicennæ sunt pauciora: nec hoc cuiquam mirum esse videatur, nam sæpe facta est quorundam simplicium additio, & plerunq; eorum diminutio, quod tamen antidoti excellentiam non violat, manentibus fundamentis. Vnumquodque enim medicamentorum talium, habet (vt ita loquar) basem super qua innititur, qua detracta o-

mnis eius vis conflacesſit, nã ſi in hierapicra aloen, & in theriaca carnem viperinam detraxeris, aut aliquid miſcueris, quod illam corrumpat, vt eſt mel anacardi, theriaca non eos habebit effectus, quos illi per excellentiam tribuimus: non ergo mirum eſt ſi Mithridaticum varietatem in mixtura habuerit, baſe & fundamento permanentibus, nam de varietate nominum non eſt niſi Latino & erudito homini cura, dummodo res ſit eadem: nam Auicenna naſturtium Babylonicum vocat, quod in Cornelio eſt tlaſpis, et ſcilis in eodẽ quod in Auicenna ſiſeli dicitur: Cornelius radicem Ponticã, hic reuponticũ, malobatrum ille, hic foliũ Indum: Cornelius daucũ Creticum, Auic. ſiue Creticũ, ſiue alterius regionis fuerit nõ curat. De gentiana quæ eſt vna de baſibus, parua eſt varietas: nam Auicenna gentianam tantum, Cornelius vero gentianæ radicem nominat. Sed vterque de nardo loquens, alter ſpicam, alter vero ſpicam nardi inſerit, quam quidem ego libenter nominaui propter Lucretii & Ouidii carmina, ille Et nardi florem nectar » qui naribus halet. & hic, Nec coma vos » fallat liquida nitidisſima nardo, & in eo Mi » thridatico quod Auicẽna deſcribit, opium, maſtix, xilobalſamum, loco quorum in Cor-

nelio papaueris lachryma, reſina terebinthi na, opobalſamum ſunt: & lollium, piper longum in Cornelio tantum legimus: nam Auicenna lollio neglecto, nigrum & album piper admiſcet. Maſculum thus in Auicenna, in Cornelio autem thus tantùm, & alia quę legentibus patere poſſunt: hoc autem volui dixiſſe, ne quis ſibi perſuadeat additione vel munitione cum ſimplicium varietate, medicamenta mutari, ſtantibus fundamento ac baſe. Quid autem ſit Mithridaticum Auicēna declarat, cum ait: ante Andromachum hoc antidotum loco teriacæ magnæ fuiſſe, ſed de teriaca paulò poſt loquemur. Nam in his duobus quæ olim vnum erant, tot tantæque virtutes, tot vtilitates, tot ſanitatis fomites, tot defenſiones protectioneſque ad res maxime cōtrarias conſpiciuntur, vt non humanum inuentū eſſe videatur. Teriaca paulò calidior Mithridatico eſt, attamē in virtutibus fere cum ipſo cōcordat; excellit tamen teriaca in vno duntaxat, fugat enim tutius Mithridatico venena ſerpentum: aliis vero in rebus, vt Auicenna conſentit, Mithridaticum teriacę antefertur. Vtrūque tamen calidis, frigidis, humidis, ſiccis langoribus ſubuenit; vt late patebit, ſi quis eorum vſum aduerterit; vtrunque ex vino ſumitur, ſed Mi-

thridaticum maxime. Quid autem vinum operetur, illud Asclepiadis à Plinio relatum ostendit, cum potentiam vini vix potentia deorum coæquari posse arbitretur. Et Halis Galeni commentator ait vino calida refrigerari, & algida calefieri, humida siccari, siccataque humectari, quod non est teriacæ Mithridaticoq; dissentaneum: & recte mea quidem sententia: nam plerunque maximis caloribus flagrantes potu vini refrigeratos, & algore contractos meraca bibitione caluisse conspeximus. Siccum autem hominem potu vini humectari nemo profecto dubitat, cum plerunque stomachantem nimioque humore nauseantem optimi vini ablutione siccatum sæpenumero contigerit. Commode igitur hoc tam salubre tamque varium antidotum ex optimo vino Cornelio Auicennaq; testibus sumitur, vt hoc adminiculo ad diuersa incommoda corporis deuehatur: Fuisse autem maximę famæ in medicina Mithridatem inter cætera illud Satyricum declarat
Si prægustasset Atrides Pontica ter victi „
cautus medicamina regis. Ter autem fuis- „
se deuictum Mithridatem historia narrat, cum Lucullum, Syllam, & denique Pompeium victores proponat.

DE THERIACA VBI ERROR IN NOMINE EST

Cap. v.

IAM DE Mithridatico ſermo eſt abſolutus, nunc de teriaca dicemus. Sunt enim duo hæc medicamenta quadam germanitate connexa, adeo, vt alterius quodam modo hæres, hæreditatem intactam reliquerit. Magna enim teriaca Andromachi hæreditario quodammodo iure vi cognationis Mithridatico ſucceſsit, eandem gerens cum morbis hoſtilitatem, ſed paulo ardentius. Mithridaticum .n. non vt teriaca concaluit, ſed hoc in loco de nomine aliquantiſper diſputandũ erit. Nam omnes fere iuniores in huius appellatione conuenire videntur. Auicenna enim, eiuſq; imitator & obſeruator Petrus Aponanus, cui ob concordiam philoſophorum & medicorum Conciliatori nomen eſt inditum, vir apprime eruditus, nullius diſciplinæ expers, magiæ & matheſeos peritiſsimus, Græcarum literarum non ignarus, in hanc ſententiam conuenêre, vt teriaca dicatur propter carnem theri ſerpentis, vt ipſi aiunt, additam ab Andromacho, quod quàm ridiculum ſit

lum sit statim apparebit, nam eo tempore, quo Mithridaticum erat loco magnæ teriacæ, nomen teriacæ erat in vsu. Teriaca enim diatessaron & teriaca Antiochi regis nominabantur, vt meminit Plinius, & in neutra harum caro viperina admiscetur: vnde non à thero nomen traxit originē: Præterea therus pro serpēte nusquam occurrit, licet quidam ex doctis Plinium allegent, locutione Pliniana decepti, quā minime intellexerūt, Inquit enim Plinius xix. Naturalis historiæ; Fiunt ex vipera pastilli qui theriaci vocātur à Græcis, ternis digitis vtrinque amputatis exemptisque interaneis: Sed in hoc sermone Pliniano bene intellecto nusquā therus serpens nominatur: nam fiunt (inquit) ex vipera pastilli qui theriaci dicuntur à Græcis, quod hac ratione dictum est. Quoniam Teráo apud Græcos est seruo, quasi dicat Plinius, trochisci fiūt: sic enim græce vocantur pastilli, qui teriaci, id est seruatores dicuntur, & hoc modo & diatessaron et Antiochi teriacę dictę sunt, tanquam humani generis conseruatrices: Venena enim quæ nobis inimicantur repellunt, & sic nos seruant incolumes: quod satis bene ex alio dicto Plinii apparet in eodem libro, teriace vocatur excogitata compositio luxuriæ, fit ex rebus exter

nis,cum tot remedia dederit naturâ quæ sin gula sufficerent: Teriace ergo est,ac si dicerent, seruatrix.Fuit enim consuetudo maio rum nostrorum excellentes medicinas præclaris nominibus decorare, & hinc hierapicra,id est,sacra amara dicta est,quod nomen sacrum atque diuinum ob eius merita habu it, Nam superuacuos humores, illæsa humi ditate natiua educit,quod mirabile est, raro enim sordes & superuacua e corporibus me dicamen educit,quin secum aliquid natiui & radicalis humidi vnà cum sordibus trahat. Medicinas siquidem cineri lixiuio non iniuria comparauerim, qui sordes lauat & pannos terit. Præterea est & sotera medicamen appellatum propter salutem quam affert: soteria enim salus dicitur.De hoc enim multa & egregia quidem Auicenna comme morat:nam morbo comitiali, vertigini, vetustis capitis doloribus subuenit, lippitudines prohibens,cogitationes & graues homi num curas mitigans; quo solo mea quidem sententia tam egregium nomẽ obtinuit. Curæ enim graues non modo morbos sæpe inducunt, sed plerunque in turpissimam mor tem ex desperatione præcipitant.Sunt etiam aliæ permultæ claris nominibus appellatæ medicinæ, quas qui nosse desiderat ad Gale

num & Auicēnam se conuertat. Sed Andro machi tantùm magnam teriacam vocamus, de qua paulò mox loquemur, quoniam illa teriaca regis Antiochi, qua ad omnia venena vtebantur, describitur à Plinio xx. Naturalis historiæ: & teriaca diatessaron nota est, nam à quatuor nomen sortita totidem simplicibus constat, hoc est gentiana, aristolochia longa, myrrha, thure. Hæc autem melle glutinantur adinuicem, vnde mel, vt copula appositum non computatur in numero, neutra tamen magna dicta est. Sed vt ad teriacā Andromachi reuertamur, aduertendū quippe est illam esse perfectissimam, ac ex omni parte maxime consumatam; & quanquam Galenus teriacam quoque nomine suo, auiditate glorię allectus, quibusdam additis ediderit, attamen testimonio Auicennæ nihilo plus actum quàm in teriaca Andromachi sit; Nam minimi & nullius fere momenti additamenta putantur: Et sic etiam alii gloriam aucupātes teriacam nomine eorum composuere, quę tandem in illam Andromachi magnam teriacam resoluitur, vt idem Auicenna ait: immo putat nihil addi posse, quod cō ferat. Fieret tamen nocumentum, vt idem testatur, & nos supra retulimus, anacardi permixtioné, quoniam carnem viperinam cor-

rumpit, quam constat esse magnæ teriacæ solidum fundamentum, quo sine stare non potest. Conciliator tamen additamentum fieri posse vtilissimum arbitratur, & inter cætera gariophyllon enarrat. Sed ne teriacam frustra nominauerimus, quędam vel plurima et maxima emolumenta ex Auicennæ libro v. in medium referemus. Confert enim venenis, vt scorpionum, serpentum, canis rabidi: prodest etiā veneno potionatis, necnon ęgritudinibus ex pituita, ex atra bile, & febribus ex huiusmodi humoribus; prodest etiam inflationibus, solutioni quam paralysin vocant, necnon attonitioni quam Græci apoplexiam nuncupant, suffragatur morbo comitiali quem epilepsiam Græcitas, tormini; tremori, phrenesi, elephantiosi, vitiligini iumenta tradit, roborat cor, acuit sensus, excitat appetitum, stomacho vtilis, anhelosis proficua, renum vesicęq; doloribus, ex quacunque causa sint, siue frigus aut calor, siccitas humiditasque huiusmodi incommodum pepererint, opitulatur; calculos & maxime in vesica conterit; intestinorum vlcera consolidat; lienosis & epatiariis ex duritie iuuamē tum porrigit: spiritus autē nostros caloremque natiuum viuificat; calidis frigidisque habitudinibus vtilis: quanquam Galenus in li

bro de teriaca neget, diebus canicularibus, & locis calidis, & infantibus vſum eius pro hibẽs. Tuſsim ſubleuat, dolores pectoris mitigat, colicum incommodum minuit, lateris doloribus ſubueniẽs vocẽ iuuat, et ad omnia morborum genera non inutilis. Hoc tamen memoriter temendum eſt teriacam in aconito, venenorum veneno iuniores napellum (eſt enim aconiti ſpecies) nullam habere efficatiam, in hoc vis eius cõflaccesſit. Quid autem ſit aconitum, ſequentia declarabunt. Tale eſt .n. vt inter venena, vt videbis, obtinet principatum, quapropter Ouidius Metamorphoſeos primo:

Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ.

Sed huius tam furioſi, tam noxii, tam atrocis veneni, antidotum ſalubre eſt diamuſcum: vnde, quod magna teriaca non poteſt, antidotum hoc aconito reſiſtit, opemque eo laborantibus præſtat.

DE LINGVAE PVNICAE EXCELLENTIA, ET DE PRAESTANTIA GENTIS PHOENICEAE quam quidam Arabicam vocant, vbi de Magnifico Laurentio, Ioanne Bentiuolo, Turca, et Soldano mẽtio est

Caput Sextum.

PLEROSQVE miraturos arbitror, nisi ratione factum appareat, me nonnulla ex libris Auicennæ & aliorum excerpsisse, & Punicè dicta quandoque adduxisse, cum apud idoneos & maxime nostrates non nisi Græcitas cum Latinitate testimoniorum integritatem in verbis exhibeat, id enim recte dictum ac bene perpensum putatur, quod ab altera duarum linguarum defluxit: Græcos enim olim eruditissimos, & Latinos dudum & nũc etiam in eruditione præcipuos dictitãt, nec omnino falluntur; sed hi male sentiũt qui disciplinarum principatũ multis iam annis exactis Grecię aut Italię tribuunt. Nã in lingua Punica tot tamque excellentes disciplinarum scriptores superioribus annis eluxere, vt nõ modo veteri Greciæ & antiquæ & nouæ Italiæ, sed Aegypto conferri ac cõparari pos

ſit;& ne cateruatim doctorum hominum et tironũ quidem in me narrantẽ ruat multitudo, ſatis erit nobis Auerroidẽ, Albumaſarẽ, Auicennãq;, qui in manibus ſunt pro quodã vallo, vt me muniant, adduxiſſe. Auerrois enim Peripateticorum acutiſsimus Ariſtotelis interpres, cui ob excellentiam Cõmentatori nomẽ indidimus, illis duobus iunior, vtrumque enim allegat in libro de cœlo & mundo, armis ſyllogiſticis protegat; Is enim eſt, vt vndique in ſe & in eius imitatores venientes impetus repellat, mole ſua ſtans. De Albumaſare quid referam? cum cœlos & eorum effectus & maximas illas & diuerſas coniunctiones planetarũ ita percalluit, vt & præterita et præſentia et futura cognoſcere ac intelligere nos omnes docuerit, multaque excogitarit, quæ ab initio orbis ad eius ætatem latuerunt. Auicenna autem ſignorum & cauſarũ in morbis princeps cum ſeſe nobis præbuit, vt medicinæ ab hoc excellentiſsimo viro propoſitæ, vt quædam diuina manus morbos fuget; ita vt ſine eo manca ars medendi eſſe videatur, tales ergo viros lingua Punica habet, quæ teſte Priſciano Caldææ Hebrææ & Syræ eſt ſimilis: & recte; tres enim linguæ quadam germanitate iungãtur; omnes enim à dextra in ſiniſtram

ſcribendo calamos ductitant,cum Græci & Latini à ſiniſtra in dextram literas arent, Preteræa illæ gutture ,nos vero & Græci labiis pronunciamus,ideo Hieronymus anhelantia Chaldæorum verba dicit, & cum vocales Grece & Latine lingue formã cæterarum litterarum habeant apud illos puncta cum lineis extra abecedarium , vocalium obtinent poteſtatem; verborum autem poſitione & ſignificatione Chaldea et Hebrea aliquantiſper differunt, nam Hæbraica in non nullis videtur Chaldaica adaucta, & Chaldaica apparet Iudaica detruncata, ſed in numerando concordant. Et quoniam quidam iuniores,nõ omnino imperiti punicam linguam Arabicam dixere, non erit ab re Hieronymi verba in prologo Danielis adducere;ſunt autem hæc: vnam Hieremiæ pericopen, Iob quoq; cum Arabica lingua plurimam habere ſocietatem, Hæc autem Chaldæa eſt,vt ex eius ſermone colligimus. Et apud Hebreos moris aliquando fuit Hæbraicis litteris ſcribere,que erãt Chaldaicis vocabulis cõpoſita, vt de Daniele & Eſdra Hieronymus affirmat; ſed inter alia Chaldaicæ linguæ pronunciationem Hieronymus penitus deſperauit: Pœni ergo & Tyrii, vt ad rem noſtram reuertamur, quàm egregii

fuerint, nemo profecto ignorat, Phoenicia enim vnde Pœni sunt Tyrum & Sidonem habuit, de Tyro Virgilius: Imperium Dido ”
Tyria regit vrbe profecta Sed fines Libyci ”
genus insuperabile bello. Phœnices nāque & artium bellicarum, & naualuim, & astrologiæ & literarum fuerunt inuentores; quatuor enim hæc in humanis prçcipua a Phœnicibus & Tyriis ad alios defluxere. Quanta autem inuentorum sit laus dicat Aristoteles, Qui nihili quodammodo facit additamenta; inquit enim: facile est inuentis addere. Nec inuenisse tantùm fuerunt contenti, sed aliis quoque tradiderũt. Agenoris enim Cadmus ex Tyro fugatus in Græciam nauigans Thebas Bœotias çdificauit: literasq; dedit Grçcas, quibus similes Nicostrata quç Carmentis dicta est mater Euandri, latinas formauit, vt ait Plinius. Sæd bellicas artes ab his & inuentas & adauctas paulò post docebimus, Interrea illud Lucretii in medium veniet: Anguimanus belli docuerunt vulnera Pœni Sufferre, et magnas martis turbare cateruas, Cum de elephantis dictum sit, quorum proboscidē Latinus manum vocat, vt in Curtio sæpe occurrit, quæ vt anguis flectitur in bobus lucæ, sic .n. latinitas elephātos vocauit: idem Lucretius: vt nunc

ſæpe boues lucæ ferro. Sed hac in re latinitas miranda eſt,quæ & auibus magnis & animantibus quoque peregrinis parua interdũ nomina,& ſua quidem dederit, nam ſtrutiones dixit paſſeres, gryphes picos, elephantes boues lucas,camelopardalim ouẽ feram nuncupat. Tyrii ergo & Thebas in Græcia & Carthaginem in Africa cõdidere, quales autem quanteq; hę vrbes fuerint nemo ignorat, cum altera Herculem Liberumque patrem, alioſq; permultos dederit, altera verò cum populo Romano tam acriter depugnauit, vt à poeta dicatur. Propiuſque fuere periclo Quis ſuperare datum. Tyrus tamen in Phœnicia quã Agenor Cadmi pater condiderat olim dicta eſt Sarra: vnde Virgi. Et
» Sarrano dormiat oſtro. Et hæc eſt ad quẽ lo
» quitur Eſaias propheta.Quis cogitabit hoc
» ſuper Tyrũ quondam coronatã,cuius negociatores principes inſtitores eius incliti terrę. A loco igitur lingua, & moribus, artificiis, & doctrina excellentibus in Africam Tyrii cõmigrarunt,adiuti etiã ſoli bonitate: ea.n. regio eſt Africa, vt ex aſtris acutos homines gignat. Iulius enim Firmicus ratione aſtrorum factum aſſerit,vt Græci ſint leues,iactãtes Hiſpani,Subdoli Afri, fraus enim & dolus non niſi acumine deprauatæ mentis exo-

ritur; vnde & de Hannibale Liuius: Fraus plusquàm Punica. Accedit etiã ad hoc quòd Afri iam diu cum Græcis habuere commertium, ita vt non eos latuerit, si quid apud Græcos bonæ cultæque doctrinæ adinuentum, additumue est, ita vt ad sapientiam Pœni primo inclinationem naturalem habuerint: fuerunt enim rerum excellentium inuentores, vt tetigimus; deinde natura terræ adiuti: id. n. solum subdolos facit: denique cõmertio Græcorum exculti, eò sapientiæ deuenerunt, vt in medicina, philosophia, & mathematicis, artéq; magica soli sapere videantur, nec sibi quisquã persuadeat commertium Tyriorũ cum Græcis esse nouum, ita vt Aristotelis, cæterorumq; philosophorũ, & in quolibet genere scriptorum, sit in linguã Tyriam facta interpretatio. antiquissimum. n. Græcis et Tyriis fuisse commertiũ declarat Hannibal ille, qui totiẽs Romanos afflixit; Nam eũ Græcè sciuisse Probus Aemilius testimoniũ facit, qui de Hãnibale loquitur: Atq; hic tãtus vir, tantisq; bellis di- »
stretus, nõnihil tẽporis tribuit literis, nãq; ali- »
quot eius libri sũt Græco sermone cõfecti. Nõ »
immerito igitur, cũ dicitur Barbaria, si per excellentiam Africa intelligatur. Cicero II. de Natura Deorũ: auditũ est pantheras quæ in »

Barbaria venenata carne caperentur, remedium quoddam habere,quo cum essent vsæ non morerentur; Et Iustinianus imperator in procemio Institutionum, cum de recuperatione prouinciarum meminit, inquit: Et tam Africa quàm aliæ innumerosæ prouinciæ post tãta temporum spatia nostris victoriis à cœlesti numine præstitis, iterum ditioni Romanæ, nostroque additæ imperio,protestãtur,per quandam sublimitatem ab aliis Africam secreuit, vt poetæ facere consueuere. Virgilius in primo Aeneidos, Troas relliquias Danaum atque immitis Achilli. Sed cur amplius de soli adiutorio loquar, cum vafer, vnde vaframenta,ab Afris,quasi valde Afer à Nonio dictum putetur. Aurelium autem Augustinum,& Ciprianum, et Marcianum Capellam, Apuleium quoque cumplurimis aliis (nam Terentium Scipionis currum pileatum ob datam libertatem fuisse secutum)ex illa quoque regione fuisse bonitate soli, & aeris influxu adiutos nõ immerito credimus:alios enim Carthago,alios vero instaurata Carthago dedit. Cui igitur vitio dabitur,si ab hac præclarissima lingua à gente nobilissima,armis,literis, nauigationibus, astrisque insigni aliquid præclarum mutuabitur exemplo Romanorum,qui Car

tagine capta,cum bibliothecas regulis Africæ donaſſent,duodetriginta volumina eruditiſsimi Magonis ſibi ſenatus reſeruauit, mandauitque in linguam noſtram transferri. Itaque factum eſt,ſed in traductione Decius Syllanus, qui linguam Punicam tenebat,excelluit ceteros;Erant enim de agricultura libri, vt latè patet in Plinii decimoctauo Naturalis hiſtoriæ. Quales igitur gentes putabimus illas(ne nobis blandiamur) à quibus grauitas Romanorum doceri optauit,et quales ciues dicemus, apud quos confertiſsimæ bibliothecæ repertæ ſunt. Quos etiam regulos fuiſſe in ea regione arbitrabimur, qui à ſenatu cum oppida, & pecuniæ, & tituli proponerentur, libros dono petiiſſe cernuntur. Erit ne nobis erubeſcendum,ſi aut indicandæ rei,vel refutandæ inſcitiæ, doctrinæ gratia verbis Punicis aliquando vtemur: qui enim aliter ſentiret, iudicaretur doctrinarum hoſtis .Nam Gebber Matheſeos peritiſsimus, magnam editionem Ptolomæi, quam Punica lingua Almageſtum nuncupat,in libro ſuo ita vexat, vt plurimos in eo errores eſſe cernamus. Nã matheſis demonſtrationibus certiſsimis fulta oculis & animo hominum errata demonſtrat. De aliis qui in Galeno quoq; errata plurima depræ-

henderunt nõ referam, ne hac in re tempus teram, sed ad verba Punica, à quibus tantopere quidam abhorrẽt reuertar, & in exemplum adducemus Plautum, qui in scena & theatro in ea comædia quæ Pœnulus dicitur, Pœnum punicè loquentem introducit, ita vt tunc quoq; lingua Punica non fuerit Romæ inaudita, immo propter captiuorum multitudinem tantum fuit commertium, vt per omnem Italiam quædam huius linguæ vestigia remãserint, Nam in Thuscia quam Etruriam quoque dicimus, scapos recentiũ fabarum in lingua vernacula bacellos dicũt; baccila enim punice faba est: & in Italia Circumpadana, & maxime in agro Patauino quinq; ossa pectoris cassũ more Tyriorum vocant. Barboca punicè dicitur meatus & via, & Italia barbacane antemurale, vbi via est circa arcem, appellat: Allhosos ipsi, nos lalonza partem spinæ porcinæ nominamus: bottor est eminentia in cute & tuberculum quoddam durum, & per totam Italiam bottoni vocamus ansulas thoracis: in Pœnulo Plauti est bodialith, id est, diuisio fratrum inter se, et in eodẽ ponitur lalec, sunt autem quę diu manduntur, & ille Plautinus interpres introductus commemorat nuces, vnde nõ est absurdum nuces inter ea quæ diu mã

duntur annumerare. Mathahaze Punicè Italia vero in lingua vernacula matharazzo nūcupat, est res de pilis caprarum facta, nos Latini huiusmodi viles lectos grabatum, aut phormionem dicimus, à Gręcis mutuati, vel ipsi à nobis: nam aliquando disceptabimus, quę Gręca queue Latina sint vocabula, non enim validum argumentum est, hoc apud Græcos scriptores antiquissimos reperitur, ergo Græcum est; nec quia Epicurus scurram vocauit Socratem, statim concedam Græcum esse, nam nomina disciplinarū Gręca apparent: modus etiam inflectendi, à Græcis descendit: literæ quoq; nostræ Græciam representant: omnia hæc fatemur, ita vt nostra ab illis defluxerint, confiteamur in mòdis inflectendi, & nominandi, & diuidendi, & talia faciendi: Sed de vocabulis rerum alia ratio est: lingua enim Latina, & magna Græcia in Italia fuerunt, ex vicinitate & commertio, vt fit lingua à lingua aliquid mutuatur; sed hoc pronomen ego, quod & Græcis, & nobis commune vocabulum est; vtrum Græcitas à Latinitate, an Latinitas à Græcitate sumpserit, relinquitur in dubio, cum etiam aliquando commune vocabulum vtrique linguæ ex se, & non assumptum esse posit, vt patet.

Græcitas dicit arura, nos rura: illi ne adauxerint noſtrum, an nos detruncauerimus ſuum incertum eſt; nec temere affirmandum: nam prauus apud nos malæ ſignificationis cum apud Græcos bonæ ſit, ſed de his aliàs: nunc ad rem noſtram redeamus; Volui hæc retuliſſe, ne ſi Punicum verbum aliquando occurret, noſtrates vt mõſtrum exhorreant, nam & apud vetuſtiſsimos, et etiam apud iuniores non eſt horum verborum inſueta facies: nam in libro noſtro Magnifice Laurenti, Punicum aliquando verbum inferemus, vt ad rectam normam inducamus, & cum familiæ tuæ, nomen Medici fataliter inhæreat, merito cauſam pręſtabit, vt ægrotãtem Latinitatem, & maxime in medicina ſanitati reſtituemus, vbi efficax remedium interueniet: ſed ſi cura deſperabitur quoquo modo nequitiam morbi mitigabimus. Tua nanque familia, bellis, paci, concordiæ, languentibus amicitiis, ſtudiis literarum ruentibus, virtutibus tabeſcentibus medicinam tribuit, vitiis quoque graſſantibus venena miſcet, vt cito intereant. Si quid autem incurabile incideret, vbi quorundam peruerſorum carcinomata iam conclamata conſpicis, vel aliquid ſapientiæ applicando, vel aliquid furoris minuendo efficis, vt ad

multos

multos annos etiã inualidã non marcescant siqua autem cõtagione offenderent, sapientia tua ita separat, vt nunquàm in vnam coeant. Quotiens in Italia bellorum clades, quotiens fomites discordiarum, & ciuilium incommodorum cumulus emersissent, nisi tuę sapientię perspicacitas id interposuisset, quod omnium malorum remedia præbuit; Nam tanta fide haberis, vt nõ modo amici sed hostes quoq; te secretorum participem fecerint. vrbes enim & populi, & principes omnem ægritudinem, omne incommodum medicandum afferunt ad te, siquid enim aut finium, aut oppidorum, aut iuris amiserint te medicante recuperant; odium vero & simultás, quæ plerunque etiam confecta pace inhærent, Laurentii medicaméto excludun tur. Sed inter omnia, quæ à te Magnifice vir gesta sunt, illud præcipuum videtur, quod nuperrime actum est, quod profecto ad memoriam omnium seculorũ se extendet propter seruati viri excellentiam, cum Magnificum Ioannem Bentiuolum Bẽtiuolæ factionis principem, hominem iustum, pium, integrum, armis rebusque gestis clarissimum à periculo liberasti, Hic enim Bononiam non modo ædificiis, sed omni genere magnificentiæ decorauit, ita vt si ciues illi Bono-

E

nienſes veteres reuiuiſcerent, ita excultã, ita ornatam, ita diuitem; ita moribus & doctrina pollentem cernerent, vt alteram ciuitatem putarent, & Ioannem Bentiuolum patrem patriæ appellarent, mirarenturque profecto humanitatem pariter & clementiam, & ſummã omnibus in rebus fidem, in quo non modo ciues ſed potentes illuſtreſq; principes ſpem certam eorum regni collocarũt, quem Italia admiratur, externi colunt vt verum ſincerumque amicum, egregios omnes inuiolata fide amantem. Hunc igitur magnifice Laurenti è maximo illo periculo liberaſti, quod toti Italiæ lætitiam peperit, Dolebant enim omnes virum tantum captiuum in manibus inimicorum ſine cauſa eſſe, Hic omnes Magnifice Laurenti tuum illum animum, illam tuam fidem omnibus ſeculis celebrandam laudant, ac extollunt. Nam quod Ioannes Bentiuolus in illo teterrimo caſu quo Iulianus occubuit, & tu acriter vulneratus fuiſti effecit, cum maxima armatorum turba in ſubſidiũ preſto fuit, obliuioni non modo tradidiſti, ſed cumulatã gratiam reddidiſti. Gaudeant ergo Bononia Florẽtiaq; Appenninum à ſupero inferoque mari munientes, quarum altera latiſſimo imperio, totius orbis comertio, artificiis, literis, & re-

rum nouarum inuentione clara, ita vt in omnē fere orbē brachia porrexerit, Bononia verò ſuis finibus contēta ſtudiorum mater, vbertate ſoli, & varietate fructuum nulli ſecunda, montibus, collibus campiſque ornata, bellicę diſciplinæ parens, ita vt integrum Palladis numen habuiſſe cernatur, Gaudeant inquam his duobus ciuibus clariſsimis ac animo & beneuolentia coniunctis, ita vt quilibet ciuitatis ſuę culmē poſsidens diuerſo tamen calle incedens principatum obtineat, & Bononia ſemper ſe debere Florentiæ fatebitur, cum ea ciuem pepererit Ioannis Bentiuoli ſeruatorem: nam Laurentius, conſilio, ſapientia, autoritate, diuitiis, modeſtia pariter & amore patrię nulli ſecundus tantam adeptus eſt gloriam, vt maximi reges & à nobis remotiſsimi conſilium Laurentii vt à vate quodam ſemper expectent. Ad hunc igitur omnes qui male habetis cōfugite, & remedia ægritudinibus poſtulate, vt ſordes inimicitiarum vt pus diſcordiarū eluantur: hic nanq; auari ſuperbique dominatus ad meliores mentes reducuntur, hic eſt illa Medicorum familia diuino numine appellata, quæ non corporum ſed animorū, ſtatuum, regnorum, principatuum, tyrannidum, ſeditionum, factionum, rixarumque

& ſimultatum medicamenta conficit, & nō modo volentibus,ſed inuitis plerunque ingerit. Si enim aliqui eo ſint animo, vt per ſimulatam concordiam in excidium aliorum iungantur, cum volunt aut dilatare imperium, aut alios deterrere, ſtatim Medicæ familiæ medicina paratur, quæ male hærentia membra diuellit, et tyranni minantes medicamine hellebori repurgati furorem ponunt, Helleborus enim eſt Laurentii ſapiētia, ab hac igitur familia omnes quotquot ſunt, magni aut parui remedia ægritudinū, morborum curationē petunt Quamobrem magnifici Laurentii geſta eò gloriæ deuenerunt, & tanta eorum fama peruagata eſt, vt ciues colant, principes mirentur, reges extollant, maximi imperarores & ſatrapæ à fide Chriſtiana alieni ſub alio quodammodo cœlo viuentes, & ſe et ſua tantum reſpicientes, ita Laurentium venerati ſunt vt munera miſerint. Nam rex ille Aegyptius cui Soldano nomen impoſitum eſt, potentiſsimus ſe maximis titulis ornans, nam eius epiſtolā aliquādo ad Vngariæ reges lectitaui, vbi ſe regem regum & dominum dominantium, ſubleuatorem oppreſſorum, adiutorem pauperum, enſem mundi, vicarium Caiphæ referebat, hic autem titulus longe ſublimior

eſt illo quem Dario regi Perſarum tribuũt authores, inter quos Gualterus poeta Gallicus carminis Heroici autor non futilis, licet in ſyllabis ſæpiuſcule ex inſcitia Græcitatis peccet, cum geſta Magni Alexandri deſcribit, ſic de Dario: Rex regum Darius conſanguineuſque deorum ſcribit Alexandro famulo. Soldanus ergo tot tantiſque titulis glorians magnifice Laurentio dona miſit, & inter cætera ouem feram, quam Græcia propter confuſum genus cameli & pantheræ camelopardalim vocat, nam Syriæ regionibus, vbi Arabia eſt Soldano ſubiacens, ſæpe huiuſmodi mixtiones fiunt, & in Africa maximè, vbi paucitas & cœli & terræ aquarumq; efficit, vt omnibus feris ad vnũ fontem conuenientibus, iuuante cœleſti influxu, ſpecies ſpeciem inuadat, & ſic varietas naſcitur, Sed Turcarum imperator, ſub quo Conſtantinopolis eſt, nomine Laurentii audito præter Turcarum conſuetudinẽ, illum parricidam, Iuliani Germani homicidam trucidandum arbitrio patriæ & Laurentii in vinculis dono miſit Hoc perfectò omnes obſtupeſcunt, vt Turcarum imperator, potentia omnibus maior, nullius cum Chriſtianitate cõmertii cum in regno ſuo Aſylum aperuit, vt omnibus ad ſe venienti

bus loca sint tuta, audito nomine & fama Laurentii, deleta lege, qua eius regnũ multum creuerat, Nam quid aperire asylum sit, nemo ignorat, qui historiã Romuli in mentem reuocat: Hoc igitur facto Turcarum imperator ostendit se pluris facere Laurentii autoritatem & beneuolentiam, quàm omnes, quibus populi crescunt, leges, præsertim cum palàm omnibus etiam videntibus sceleratum illum proditorem compeditum & catenatum ad Laurentium summa cum celeritate transmiserit.

DE AVICENNA ET QVID HOC NOMEN PRAE SE FERAT.

Cap. VII.

De lingua Punica & Tyriis mentionem hac de causa, vt dictum iam est, fecimus, ne quis vocabula, quę iam dudum etiam in Italia in vsu frequentissimo fuere, vt insolentia abhorreat; Ea enim est quorundam hypodidascalorum & leuiculorum hominum consuetudo, vt externa & aliena nõ sine nausea lectitent; semper allegantium habebunt verba fidem, si

Græco fonte cadant parcè detorta. & illud quoque: Vos exemplaria Græca nocturna versate manu, versatę diurna, vt ait Flaccus. Sed hi tales nesciunt tempora esse mutata cum Latinitas tot exemplaribus abundet, & externorum autorum sit copia pene infinita. At grauitas ac sapientia Romanorum & doctissimorum hominum natura mosq; fuit celeriter arripere quod vtile honestum que foret, vndecunque veniret, vt Salustius etiam meminit, ita vt vbi Latinitas aut verbo aut sententiis indiguit, externorum ope supplerunt; Accidit etiam ad hoc, quòd hominis inconsiderati haberetur, si nomen viri taceretur, cuius autoritate sæpe pro testimonio vtitur, de Auicéna enim loquor, vbi non possum non moleste ferre, virum tantę doctrinæ & in philosophia, & in mathesi, & in arte poëtica, cantica enim carmine rithmisque composuit, qui signa & causas morborum copiosius veriusque quàm cæteri omnes edisertauit, gloriæ splendore fraudatum, ita vt mortem famæ perennitate euitare nequierit, Quis enim tot huic nomini volumina adscripta composuerit penitus ignoramus, Nam Auicenna nó est viri proprium. Mos namque Tyriis est panonymicorú similitudine vti, ita vt aut aui aut pa-

tris nomine vocitentur, ſicut apud Græcos Anchiſiades & Tydides, filios vel nepotes Anchiſæ aut Tydei indicant, ſed horum nomen proprium ſupprimunt; in his enim nec Diomedes nec Aeneas apparent, lingua noſtra perraro niſi in Græcis patronymico vtitur: dicitur enim ab Aemilio Aemilianus, & ab Octauio Octauianus Auguſtus teſtimonio Sexti Aurelii & Seruii dictus eſt, cum ipſe Octauius quoque diceretur. Perraro autem in latinitate fieri patronymi cum aſſeueraui propter Claudianum, per quem ab Honorio nomine Latino paruus Honoriades formatur. Auicenna igitur corrupto vocabulo hoc modo fit, Aben & Abon Punicè dicitur filius, & quoniam diximus linguam Punicam Hæbrçæ ſimilem, ab Hebræis beni dicitur filius, propter illud quod innuimus cũ ſuperius de hac lingua locuti ſumus, memores erimus Hebræã eſſe Chaldaicam adauctam, Ceni eſt etiam nomen proprium apud Pœnos, cum dici debuiſſet abèceni vel abonceni, abon id eſt filius Ceni, vt ſi eſſet patronymicum Aboncenis Ceni filius nos corrupto vocabulo b. littera in v. conuerſa, vt diuerſitas linguarũ efficit, Auicennam nominauimus, ita vt filius ceni quo nomine ſit vſus, ignoremus,

& cum Abinceni dici vere debuisset Auincenna exclusa vna,& alia mutata littera cõparuit. Esse autem hunc modum appellationis apud Pœnos vnicuique legenti librũ Auicenne patebit,in quo sæpe allegationes autorum demõstrant à patre illorum, & nõ à nomine proprio factæ, vt verbi causa, filius Halis hoc dixit, Præterea diuersarum linguarum mos est etiam propria vel hominum vel oppidorum mutare, lingua enim Punica abrachin vocat quem Hipparchum & Plinius & Ptolomæus nominant, Et id oppidum quod nos in Hispania Tartessum dicimus. Silius Italicus in tertio: Iam Tar- »
tesiaco quos soluerat æquore Titan,In no »
ctem diffusus equos iungebat eôis. Tyrii »
vocant Gaddir. Salustius in secundo historiarum, vt alii tradidere, Tartessum Hispa- »
niæ ciuitatẽ, quam nunc Tyrii mutato no- »
mine Gaddir habent. Sed res riducula pro- »
fecto est, & à mulierculis propter medicorum nimiam frequentiam, cum de cæteris doctis parua sit apud vulgus cura, ortus est error, vt trium summorum medicorum nomina à vulgo corrumpantur: de Auicenna patuit,& de Galeno patebit,cum nomẽ trisyllabum quatuor syllabarum efficiũt, nam cum dicitur Galienus à Dante, qui gratia

metri ſyllabam addidit in eo loco: Hippocrate, Auicenna, Galieno: ſicut apud Ouidium; rapidiſsima miluius extis, pro miluo. Sed Galienus dictus eſt quidam Romanorum imperator moribus corruptiſsimis, cuius hi verſus eſſe dicuntur. Ite ſimul iuuenes pariter, ſudate medullis. Brachia non hederæ non oſcula veſtra columbæ, & alia: Hippocrates autem detracta ſyllaba dictus eſt Hippocras, & quod in Galeno addidere, detraxere Hippocrati.

DE GALENO, HIPPOCRATE, ET EORVM LAVDIBVS, ET ETIAM ERRORIBVS NONNVLLIS, ET VNDE DICITVR GIRAPHA, QVAE EST CAMELOPARDALIS.

Cap. VIII.

GALENVS & Hippocrates ſupra in medium venere, quos breui ſermone proſequi eſſet profecto vitium, cum de Galeno Prima Primi Auicenna, ſummum medicum dixerit, & eodem in loco primum medicorum nominarit Hip-

pocratem, Galenum ergo summũ, & hunc primum appellauit; Sed fortaſsis quidam ex authoritate huius excellentis viri Galenum præponerent Hippocrati, credētes primum Hippocratem dictum ratione tēporis Quoniam Hippocrates Cous trecenteſimo fere anno ab vrbe condita floruit; Galenus vero Traiani tempore Romam venit, ſed tempore Antoninorum floruit, qui fuerunt ab vrbe condita anno nongenteſimo & vndecimo, quot ergo annis prior fuerit Hippocrates nemo eſt qui ignoret: ſed hoc dictum nō ad antiquitatem ſed ad excellentiam referri ipſemet Auicēna Prima Quarti diuinas laudes Hippocrati tribuens declarat; quarum ſummam verbis noſtris referemus, nam interpretis verba obſcuritatē pariunt, & Gentilis Fulcinias ea declarans reddit obſcuriora, ſed hic eſt ſenſus Auicennæ, in illo de Hippocrate ſermone, quē Galenus de quintana, ſextana, & ſeptena febribus quodammodo irridebat, verborum Auicennæ hic eſt ſenſus: Si aliqua nunquam audita aut viſa dicantur ab Hippocrate, quanquam multi negent, authoritas tamē Hippocratis eos vincet: & è cōtrario, ſi Hippocrates negaret illud quod argumentis philoſophus probaret, & expertus diceret ſe id experientia vi-

dixisse, adhuc negationi Hippocratis quàm illis magis esset adhærendum. Quanta autem sit laus hæc, cecus est qui non videt, cum rationibus cedendum quisque arbitratur, immò Manilius secúdo astronomicôn, nam
" neque decipitur ratio nec decipit vnquam. Sed huic Auicennæ dicto non est illud Ciceronis de Platone dissentaneũ; nam in Tu-
" sculanis quæstionibus, ait, Nec mihi sane
" quicquam occurrit, cur non Pythagoræ sit
" & Platonis vera sẽtẽtia, vt enim rationem
" nullam Plato afferret, vide quid homini tri-
" buam, ipsa autoritate me frangeret. Sed quidam imperiti ex adulatione forsan dictũ tantum Hipocratis præconium crederent, nisi statim occurreret, quod aduersus eundem vicesima tertii Auicenna narrauit, cum er-
" rata correxerit; inquit enim: Putauit Hippo
" crates rectius dici in creatione hominis ie
" cur prius corde gigni, ratione demonstrans nutrimentum primo in corporibus esse necessarium, cuius fundamenta à iocinòre nascuntur, nã vt cor viuificat, ita iecur nutrit, Hoc in loco Auicenna longo sermone Hippocratem errasse demonstrat, nihil enim, vt ait, nutriri aliue potest nisi viuat, hinc concluditur cordis & non iocinoris in animantibus prioren esse generationem. De Hip-

pocrate & Auicenna dictum iam satis est, Ad Galenum sermo redibit: Galeno medico maxima contigit in medicando opportunitas, vt clarus fieret, floruit enim tempore Antoninorum in vrbe Roma, quò cunctus orbis propter vrbis & imperii excellentem magnitudinem confluebat; & ea quæ temporibus nostris nunquam videre oculis potuimus, tunc vndiq; Romam vehebantur; nunc propter imperii angustias non possumus sine manifesto periculo cum remotis nationibus habere commertium, nisi loca sint maritima: nam pantheras & elephantos pauci admodũ nunc, sed tigres in Italia fortasis nullus vidit, cum imperii Romani tẽpore omnia admiranda statim Romam conuolabant; nonne Neroni scapum centũ fabarum ex Aegypto allatum legimus? nonne omnes admirati sunt quæ Soldanus magnifico Laurentio dono misit? & præsertim feram ouem quam Græcitas camelopardalim vt diximus, & vulgus à modo ambulandi, nam quasi in gyrum mouetur, girappam à gyro et pede dixit, addita aspiratione, vt tropæum trophæum girappham fecerunt. Galenus ergo in exercendis medicamentis felicissimus habetur; fuit enim in vrbe Roma florentissima eruditissimo sæculo: optimis

imperatoribus, populo innumerabili, habitudinibus diuersis, vbi simpliciũ ex toto orbe aduectorũ copia erat, & vbi lingua Græca etiam pueris & mulierculis communis, vt ex Iuuenale, qui etiam illa ætate fuit, habemus, cum ait: omnia Græce. item, Concumbunt Græce & ibi: De Thusco Græcula facta est. Quantæ autem commoditatis sit linguæ comertium, medico præsertim, hi intelligunt, qui per interpretem loquuntur: cum non mentem, sed verba interpretis auditor excipiat, non sine diminutione & additamento: Nam si medicus ægrum per interpretes alloquatur, duplici anxietate hominem afficit, cum loquens medicus quid de se sentiat narrat interpreti, deinde interpretis explicatio magis anxium reddit, immo graui morbo pressus alleuiatur, cum particulatim sua incommoda medico exprimat: nemini enim notiora putat quàm sibi patiẽti. Quid autem animæ passiones operentur, omnes medici exponunt, nam & hæc inter illa sex non naturalia connumerantur. Carere autem linguæ comercio maximi incõmodi esse etiam sacra narrat historia, cum inter infortunia numerat, ait enim, & in seruum venundatus est Ioseph & linguam quam non nouerat audiuit. Galenus ergo

ex Pergamo ciuitate oriundus; vbi Aescula pii numen colebatur, de quo Quintus Serenus Qui colis Aegeas qui Pergama quique Epidaurum. Diuino nutu ad medicinã tractus; Nam pater, vt ipse de se narrat, puerum duxerat ad philosophos sed in insomniis ab Aesculapio admonitus ad medicos retraxit. Fuit ergo visio quædam & oraculum, quandoquidem Aesculapii, qui medicinæ deus habetur, suasione artem eam secutus, in qua maxime excelluit, & cuius nomẽ diuinitus impositum tranquillitatem humano generi pareret; & cum genitura patris concordare apparet, filius enim & pater in horoscopi trigono aliquo conueniunt, ita vt si parentis horoscopus aries fuerit, in genitura nati horoscopus erit aut aries, aut leo, aut sagittarius, qui trigonum igneum faciunt, & sic de cæteris; Non mirum ergo, si ipse quoque vera somnia nouit; habuisse autem hac in re felicitatẽ tunc testatur, cum ait se dubium in medicando in somnis fuisse admonitum, quam venam trangeret, quo facto æger sanatus est, sic enim astra disponunt: vnde Ptolomæus qui ad rem aliquam aptus est, habebit omnino stellam eius rei significatricem, in natiuitate sua potentem. Sed cum Auicenna Quarta Quarti Galenum gloriãtem

ſe plures arterias medicaſſe irridet, non propter rem (nam hoc fieri poteſt)ſed propter modum argumentandi contempſit, Et Galenus quidem fato quodam medicus Romæ in tot hominum milibus exercitatus, ſomniis quoque adiutus, tot habitudinibus, tot regionibus & conſuetudinibus obſeruatis, & qui ſe omnia quæ ad medicinam ſpectãt tenuiſſe gloriatur, ab Auerroide & Auicenna & Conciliatore aliquando irriſus eſt, tanquam philoſophiæ ignarus,& qui de ramis multum, & de radicibus nihil ſaperet, & Conciliator in motu Lunę Galeni errorem deprendit,Auicenna vero Quarta primi Galenum carpit,qui putauit inter attrahentem medicinam & humorem attractum eſſe in ſubſtantia conuenientiã,qua ipſum attrahit,quod verum eſſe Auicenna negat; Nam ſi id, quod Galenus ait, veritatem contineret, ferrum attraheret ferrum,cum eo maius eſſet;& aurum quoque aurum attraheret, cum quantitate ſuperaret; ſed huius rei conſideratio excedit metas medicorum,alterius enim diſciplinæ eſt;Sicut Hippocrates ille,à quo diſſentire nefas putant,morſus reprehenſionis effugere nequiuit,et ita & Galenus,quem ſummum medicorum appellat Auicenna, &

cuius se esse interpretem profitetur, eodem modo repræhenditur, inuitante veritate, quæ tantæ efficaciæ est, vt omne m amicitiã tollat, omnem coniunctionem conculcet, omnia vincula benenolentiæ rumpat, nam & Aristoteles ait: amicus Plato, amicus Socrates, sed pium est veritati adherere, Non igitur Galeotto imputabitur, si Auicénam, quem ipse semper veneratus est & coluit, & cuius testimonio in diuersis disciplinis vsus est, erroribus plurimis scatere monstrabit, itaque paulo post de re hac dicere incipiemus. Non enim errores excellentíam virorum imminuunt, homines enim sunt, Quis enim Augustinum non admiratur licet plurima errata in libro Retractationum ab eo referantur? & Hippocrati ad gloriam accessit, testimonio Cornelii Celsi, cùm se à futuris capitis deceptum narrat, cum os fra-ctum esse crederet, ait enim libro octauo: à futuris se deceptum esse, Hipocrates memoriæ prodidit, more scilicet magnorum virorum, & fiduciam magnam rerum habentiũ, nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Hactenus Cornelius.

DE ERRORIBVS AVICENNE

Cap. IX.

E VOLVIMVS aliquando commentarios Auerroidis in libros Aristotelicos non sine auiditate & attentione; acutissimi enim philosophi ab eiusdē acuminis viro declarati lectio, non somniculosum neque negligentem hominem expostulat, præsertim cum Aristotelem Græcia & Athenæ, vbi doctrinarum fontes viguere, Auerroidem vero Hispania, quæ cum Italia nomen commune possidet, vtraque enim dicitur Hesperia: & Corduba, in qua præclara ingenia pullularunt, diuersis temporibus produxerunt; vnde illud poëtæ,
" Duosque Senecas, vnumque Lucanum, fa-
" cunda loquitur Corduba: quibus fortasse in lingua præsertim Latina pares aut similes in suo genere difficile sit inuenire. Lucanus namque ardens & concitatus testimonio Quintiliani, quod maximum; & nostro iudicio, quod perexiguū est; ex se ferè omnia & non aliunde mendicata in suo volumine inserens laudem meruit maximam; & eo magis, quia Vergilius quem optimum poëtarū

omnes,& Augustinus præcipuè vocant, ab Homero ingeniorum fonte mutuatus est, quæ egregium opus fecerunt:sed nos de ingenii acumine,non de operis præstantia sermocinamur: Lucanus enim ex se inuenit, Vergilius vero inuenta & ab Homero accepta meliora reddens,clauam è manu Herculis extorsisse se gloriatur. Tragicum autem Senecam vel hoc vno prestantissimum iudicamus,quòd latinitas,tragicis omnibus reiectis,hunc sibi conseruauit:in quo de morte Senecæ philosophi fit mentio, & etiam non est omnino integer,nam quædam Augustinus ex Seneca tragico allegat, quæ nunc nō reperiuntur in eo. De Seneca philosopho præceptore Neronis, cum quo Quintilianus inimicitias se gessisse fatetur, non eius testimonio, quoniam suspectum est, vtemur:nam Senecæ plurimum detrahit,sed iudicio nostro freti, excellentissimum fere in omni genere, vt eius scripta demonstrant, audacter enunciamus,nam & Quintilianus ipse inimicus, non eius acumen,sed genera dicendi oblique carpsit. Cordubensem igitur Auerroidem horum hominum exemplo inflammatus summa cum attentione lectitaui,Cordubēsem dicimus, nec me mouet quod de se ipso super secūdo libro Can

ticorum Auicennæ ait, in hac mea regione contingit, alaudæ & coturnices non sunt in hac nostra insula Andalusiæ, hoc enim & ad regionem referri potest, & sæpe etiã contingit, vt idem & propter originem & propter ciuilitatem diuerso modo appelletur, vt Cicero & Romanus & Arpinas est: Lectitaui inquam Auerroidem, & inter cætera summam eius reprændendi Auicennæ, vt æmuli, auiditatem animaduerti, & vnum duntaxat animo nostro adhæsit, quod in cõmentariis de cœlo & mundo est, ait enim. Auerrois Auicẽnam in naturalibus errasse, tum quia inexpertus loquitur, tum etiam quia ingenio suo nimiũ tribuit, Vnde cum ad medicos me transtuli, & Auicẽnæ libros percurri, dicto Auerroidis quasi duce quodam vsus, ne in aliquos errores inciderem, caui, quo factum est vt quædam, licet minima, nõ inutilia tamẽ errata deprehenderim: Sed ea quę vitio trãslatoris esse putaui, penitus neglexi, nõ enim doctis viris vitio vertitur interpretum ignorantia; Quid enim vitii in Auicenna fuit: si interpres azaracam Punicũ verbũ pro clisteri oriculario, quod latinum est posuit: est enim clistere oricularium, instrunmẽtum, vt fistula, concauum, quo aqua aut liquor attrahitur, stilo, qui in

medio est, reuocato; & illo eodem impulso liquor aquaque longe excluduntur, & hoc tale apud Cornelium Celsum reperitur, Clistere autē à sono, et oricularium ab haurien do dictum est, attrahit enim cum sonitu stilo sæpe reuocato, au autem & o inuicem sibi cedūt, vt plaustrum plostrum, Claudius Clodius: hoc enim & plurima quę passim in Auicenna occurrunt, ignorantiæ latinitatis adscripsi, quod interpretis vitium est. Ea etiam non posthabui, quæ aut incuria fudit aut humana parum cauit natura, vt sermone Horatii Flacci vtar: & talibus maculis Auicenna scatet, ita vt Auerroidis sententiam de hoc viro non appareat ab æmulatio ne fluxisse. His igitur omissis de re dicere incipiam. Auicenna Prima Quarti de cura tertianæ puræ ita loquitur, vt sensa & non verba, quæ admodum inepta sunt, referam: Et quando cibus in stomacho acescit, potus aquæ ordeaceæ cesset, quæ non est concoctu facilis, & si necessitas vrgebit, iungamus ei radicis apii decoctum, sed frigidiori stomacho; vbi non vehemens febris, sed impura est, modicū piperis suffragrabitur, vt consulit Hipocrates, hactenus Auicenna Consilium autem huiusmodi Hippocrati at tributum nusquam in eius voluminibus le-

ctum est, Praeterea in toto fere volumine suo cum de lacte fit sermo, & maxime in secundo, lac muliebre extollit, omnibus generibus anteferens; Et Prima Quarti, vbi humectantiũ meminit, humanum brutorum lacti anteposuit; sed in eodé paulo antè, vbi de refrigerantibus loquitur, asininum praetulit, cum haec duo capita, eôdem tendant, nam primo humanum, secundo asininum, tertio loco caprinum ponit, habito semper ad diuersa pascua respectu; Et idem Prima Quarti, decura quartanae inquit; & fortasse
» necessarius est holleborus niger:& eiusdem
» libri, Sexta, helleborus albus & agaricus ni-
» ger, quoniam ambo sunt similis impresionis; sed libro secundo de helleboro ait, loco nigri hellebori medium pondus ipsius de-
» mezereon & duae tertiae eius de agarico; ni
» grum ponit vbi album helleborum dicere debuisset; & vbi agaricum tantummodo refert, adiectiuo secernere opus erat, nigrumque apponere. Sed vnum non est omittendum ex diuturnitate quartanae, vt ipse ait, hydropem saepe oriri, & eius curam esse helleborum, quod etiam asseruit ante ipsum Persius, Helleborum frustra, cum iam cutis aegra tumebit Poscentes, videas, venienti occurrite morbo. Sed haec quae narrauimus,

ex corruptione textus contingere posse arbitrarer,nisi Rabbi Moyses, qui linguã Punicam tenuit, admoneret sermones iteratos in Auicenna non esse conformes. Hæc volui dixisse, ne cum Auicennam aut non intelligimus,aut errasse suspicamur, statim in interpretem reiiciamus; dictum enim Auerroidis non est ab hac sentẽtia alienum, cum incuriæ & paruę experientię,suo se ingenio protegentem, Auicennam notarit,quod verisimum esse hæc quę maiora sunt mox indicabunt, cum de cicuta sermo erit.

DE CICVTA HERBA VBI MORS SOCRATIS, DE HYOSCYAMO, ET DE HERBA Sardonia & risu Sardonico

Caput x.

APVD maiores & eruditos quidem viros legimus quibusdam musicis instrumentis, sæpe à forma, nonnunquàm à materia,plerumque ab vtrisque nomina accommodata fuisse, nam illud Gracili modulatus auena Carmen & Nec te pœniteat calamo triuisse labellum,et Hac te nos fragili donabimus ante cicuta,&

" septem compacta cicutis fistula, Quæ Virgiliana sunt, ex forma præcipue dicta apparent, cum tamen & calamis & arundinibus, & cicutis, & aliis huiusmodi pastores pro fistulis vti potuerint; Concaua enim sunt hęc omnia & peruia, foraminibus variabilia, quod ad musicos cātus vocis inflexione pertinere certum est; foramina nanque & grauem & acutum & inter hos medium reddūt sonos, ita vt musici digitis percussus in foraminibus aêr, nunc plenum, nunc grauē, nunc crebrum, & sæpe extentum, & vt habet vibrantem & intortum concentum, faciat: & hoc in tormentis musicis, quod nares in corpore humano operatur: plurimum enim iuuant pronunciationem, siue acutè siue grauiter vel aliis modis vociferari optamus: Vnde Persius, Rancidulum quiddam balba de nare locutus. Quòd autem à forma dicantur, primo Metamorphoseos Ouidius sic monstrat: Non tuba directi, non æris cornua flexi, Cum aliàs cornu materiā perspicuam dicat Plautus: Qui, vulcanum in cornu conclusum geris, laternam indicās, loquitur. Sic etiam in aliis accidit; nam Ouidius in libro de remedio amoris ait. Pixides inuenies & rerum mille colores; quibus buxus, id est materia, nomen dedit. Sed

cum nobis legentibus occurrunt æreę pixides, cum non amplius ex buxo arbore ſint, à forma illa prima nomen remanſit. Hoc etiã modo de cicuta & aliis quoque narrandum eſt; nam fiſtulas muſicas cum nomine cicutę nuncupamus, reſpicimus formam: thyrſus enim cicutæ herbæ, concauus, fiſtuloſuſque eſt, ſi aliquando ex eo fiſtulam olim temperarint, ætas tamen ſequens fiſtulas ex alia materia faciens à ſimilitudine cicutas, auenas, calamoſue propter nomen priſcum vocitauit. Sed his omiſsis de cicuta loquemur herba, quam Dioſcorides conion vocat in ſuo volumine optime deſcribens, cum ei thyrſum nodoſum vt feniculo, & ſemem vt aniſo, & folia ferulæ ſimilia eſſe commemorat; & idem author hanc herbam in Creta, in Chio, & Attica regione vehementiſsimam eſſe aſſerit, nec hoc mirum cuiquam videri debet; nam helleborum aliàs feralem Anticyra inſula ſalutarem gignit, quod & poetæ non tacuerunt:
Si tribus Anticyris caput inſanabile nun- „
quàm Tonſori Licino cõmiſerit. „
Regio igitur varia, varietatem virtutis plantis ſæpe tribuit, ſed vt tandem ad Auicennæ errata veniamus, hanc herbam vocat Punicè ſuccaram, quam penitus ignorauit: nam

cum de ea loquitur, ita fluctuat inter Rufum & Messalam, vt puer esse videatur, & quasi cæcutiens dicit folia cicutæ esse similia foliis cucumerum, quod profecto nisi de colore intelligat, ita ridiculum est, vt nihil supra: Sunt autem cucumeri folia, cerulea, similitudo coloris in herbis est futilis demõstratio; Et rursus vt amens ait; Messala non
„ bene dixit, quoniam putauit esse speciẽ hyo
„ scyami: & postea ait; ego autem dico quod
„ est euphorbium in græco, translatum fuit
„ succaram, & quandoque proportionem
„ habent ad albengi id est hyoscyamum; acci-
„ dentia euphorbii & homines diuersa loquũ
„ tur in eis. Ex his ergo dictis coniicimus apud Pœnos cicutam fuisse ignoratam; nam Constantinus calidam siccamque putauit, in quo et vuerrois errãs quod euphorbii est cicutæ tribuit; & Petrus Aponanus, quem Conciliatorem vocamus, ridicula quædam narrans, videtur se ipsum corrigere, cum se remittit ad meliorem sententiam; versus tamen qui dicuntur esse Macri frigidam cicutam, sicuti est, decantant:

„ Frigida lætiferæ vis & natura cicutæ,
„ Vnde necat gelidi potentes more veneni.

Mira igitur fuit Auicennæ ignorantia, cum cicutam ab euphorbio penitus discrepan-

tem euphorbium putauit. Euphorbium nimia caliditate & cicuta frigiditate occidit; hæc congelando, & illud ſoluendo necat, Cicuta ſtupida reddit membra, euphorbium vero excitat: Conſtantino autem & Aueroidi vt Auicennæ inuitatoribus indulgemus, Sed cum in illo fluctuante ſermone Auicenna dicit ſuccaram eſſe frigidam & ſiccam, ad hyoſcyamum relabitur, adhuc cicutam ignorans, hyoſcyamus autem cum triplex ſit, tantùm illam Galenus comprobat, cuius ſemen eſt album; aliæ autem quarum ſemina vel nigra vel ſubruffa ſunt, penitus improbantur à medicis, lethargum enim & inſaniam pariunt, quapropter Serenus: Et quæ vulgari ſermone inſana „ vocatur, Græcus hyoſcyamum propria „ ſcit diſcere lingua. Albi igitur hyoſcyami & ſemen & florem Galenus probat, Sed in cicuta non eſt tanta memoriæ rationiſque iactura; non enim inſaniam parit, cum eius radix nimia frigiditate ſanguinem congelans enecet, ex qua olim pernicioſam ſorbitionem Athenienſes Anyti Melitique accuſatione corrupti, Socrati philoſopho miſcuerunt, Socrati inquam omnium terrarum lumini, quod è cœlo ad nos philoſophia adducta Platonem alterum diſciplinarum lumẽ

erudiit, qua quidem ſorbitione, cum per annum teterrimum carcerem habitaſſet, vi
" tam finiuit, Perſius; barbatum hoc crede
" magiſtrum Dicere, ſorbitio tollit quem
" dira ſicutæ; & Iuuenalis de eodem, & hunc
" olim laudaſtis Athenæ, Nil præter gelidas
" auſæ conferre cicutas. Cicutam igitur Auicenna, cum aliorum dicta miratus eſt, nequaquam cognouit; quoniam hyoſcyami ſpecie eſſe ſibi ipſi perſuaſerat, cum inter ſe differant maxime, vt ratio quoq; monſtrat; nam veneno hyoſcyami & cicutæ veneno diuerſa ſubfragantur, huius enim virus vinum merum calidum cum ruta inter cætera tollit; hyoſcyami vero nequitiam, ferues mulſum & quodlibet lac, ſed maxime aſininum ebibitum fugat, & deſtruit teſtimonio Cornelii Celſi, qui hæc diuerſa commemorat, Sed vinum meracum medicamini adiunctum omnium venenoſorum comune remedium eſt, vt legentibus ſæpe occurret; eſt etiam Auicennæ quædam pertinacia in radice ſylueſtris mali punici quam Punicè mugath communitas medicantium vocitat: ipſe autem fluctuans in quadam deſcriptione, quid ſit, nõ bene edocet, immo legẽtes incertiores reddit: ſed hoc vt leue peccatum ignoſco, cum doctiſsimi viri ſe mul-

ta ignorare fateantur; Nam Plinius trigesimo Naturalis Historiæ phriganion quod animal sit dicit se ignorare,licet Chrysippus philosophus quartanę afferat esse proficuũ, & Auicenna Quinta Quarti, cum de Serbadiõ meminit, ingenuè proficetur se ignorare quid sit, cum vim eius teneat, inquit enim; est medicina ex qua accidunt permixtio rationis, & tetanus ita vt accidat labio ”
eius tensio similis risui, & Græci exemplo ”
quodam, ipse ridet risu sebardion, hacte- ”
nus Auicenna, Vtinam vir tantus græcita- ”
tem aut latinitatem tenuisset.Grecitas nan- ”
que docuisset, & natura in linguan Punicam traducta declarassent risum Sardonicum ex quo percepisset herbam illam,quam sardoniam vocamus. Virgilius,
Ergo ego Sardois videar tibi amarior her- ”
bis,Quam quidam apium risus,quidam vero apiastrum dixere, de qua sic Seruius: In Sardinia nascitur quædam herba, vt Salustius dicit,quę Sardoa dicitur,apiastri similis, quæ ora hominum tristi dolore contrahit & quasi ridentes interimit,hic est ò Auicenna, tensio labii & tetanus,& hinc est risus sardonicus in Græcorum prouerbio, vt Cicero testatur in familiaribus:& Statius de Tydeo ait, & formidabile ridens; Nam ”

erudiit, qua quidem sorbitione, cum per annum teterrimum carcerem habitasset, vi
" tam finiuit, Persius; barbatum hoc crede
" magistrum Dicere, sorbitio tollit quem
" dira sicutæ; & Iuuenalis de eodem, & hunc
" olim laudastis Athenæ, Nil præter gelidas
" ausæ conferre cicutas. Cicutam igitur Auicenna, cum aliorum dicta miratus est, nequaquam cognouit; quoniam hyoscyami speciē esse sibi ipsi persuaserat, cum inter se differant maxime, vt ratio quoq; monstrat; nam veneno hyoscyami & cicutæ veneno diuersa subfragantur, huius enim virus vinum merum calidum cum ruta inter cætera tollit; hyoscyami vero nequitiam, feruēs mulsum & quodlibet lac, sed maxime asininum ebibitum fugat, & destruit testimonio Cornelii Celsi, qui hæc diuersa commemorat, Sed vinum meracum medicamini adiunctum omnium venenosorum commune remedium est, vt legentibus sæpe occurret; est etiam Auicennæ quædam pertinacia in radice syluestris mali punici quam Punicè mugath communitas medicantium vocitat: ipse autem fluctuans in quadam descriptione, quid sit, nō bene edocet, immo legētes incertiores reddit: sed hoc vt leue peccatum ignosco, cum doctissimi viri se mul-

ta ignorare fateantur; Nam Plinius trigesimo Naturalis Historiæ phriganion quod animal sit dicit se ignorare, licet Chrysippus philosophus quartanę afferat esse proficuũ, & Auicenna Quinta Quarti, cum de Serbadiõ meminit, ingenuè proficetur se ignorare quid sit, cum vim eius teneat, inquit enim; est medicina ex qua accidunt permixtio rationis, & tetanus ita vt accidat labio ,, eius tensio similis risui, & Græci exemplo ,, quodam, ipse ridet risu sebardion, hactenus ,, Auicenna, Vtinam vir tantus græcitatem ,, aut latinitatem tenuisset. Grecitas nanque ,, docuisset, & natura in linguan Punicam traducta declarassent risum Sardonicum ex quo percepisset herbam illam, quam sardoniam vocamus. Virgilius,

Ergo ego Sardois videar tibi amarior herbis, ,, Quam quidam apium risus, quidam vero apiastrum dixere, de qua sic Seruius: In Sardinia nascitur quædam herba, vt Salustius dicit, quę Sardoa dicitur, apiastri similis, quæ ora hominum tristi dolore contrahit & quasi ridentes interimit, hic est ò Auicenna, tensio labii & tetanus, & hinc est risus sardonicus in Græcorum prouerbio, vt Cicero testatur in familiaribus: & Statius de Tydeo ait, & formidabile ridens; Nam ,,

ſicut mors ex Sardoa herba nõ ſine riſu contingit, ita irati hominis riſus ad inferendam necem parati hac ſimilitudine Sardonicus dicitur Nam Tydeus ille qui quingenta Thebanos neci dederat, & in Italia ferè tota ex hoc manauit dictum frequens, vt cum aliquid quod non placet audimus ab aliquo illum nobis riſum mouiſſe naramus qui eſt Sardonicus. Dolemus igitur plurimum hunc excellentiſsimum hominem caruiſſe latinorum tranlatorum adiutorio, quoniam non incidiſſet in huiuſmodi cæcitatem: præterea Sexta Quarti, vt vir clarus, palam profeſſus eſt inſcitiam; Nam cum de morchion loquitur, ait hanc medicinam ignoro; ſed exiſtimo quòd ſit ſimilis napello: nec etiam hoc vitio vertimus, Sed id repræhenſione dignum putamus quod ſe noſſe putauit, & maxime ignorauit.

DE ACONITO, NAPELLO, ALABCHA ID EST, PERSEA

Cap. XI.

MEMINI me promisisse de aconito mentionem facturum, tēpus iam est quod fuit in pollicitis exequi, Aconitum omnium venenorū ocyssimum ait Plinius, ita vt tactis eo genitalibus brutorum sexus fœminini, animalia integrū diē non vixerint, est igitur venenorum malorū nequissimum, quamobrem è spumis Cerberi, qui canis inferorum est, natum poetæ finxerunt: et ea est aconiti natura, vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in eo perimat, sed si ei venenū occurrat cum quo colluctetur, relicto homine venenum inuadit & perimit; Est igitur venenorum venenum, & ocyssimum quidem aconitum, statim enim enecat, Sed nos id vocamus, quod Auicenna napellū: napellus nanq; vt in eiusdē authoris libro secundo legimus, est venenū perniciosum, caliditatis & siccitatis summę, & tamen ex eo coturnices nutriri aiunt: Aconitū ergo et napellus idem esse videntur, quoniā testimonio Plinii & Auicennæ quoddam venenum reperitur quod est venenorū accerri

mum,noster aconitum,Punicus napellũ vocãtes; Et cũ sit species hellebori perniciosioris,vbi vis teriacę conflaccescit,vt diximus, quanquàm Sexta Quarti de cura napelli di-
» cat,& teriaca magna quandoq; cõfert in eo vsq; ad terminum,quod nõ aduersatur superiori dicto,prudẽter.n.dixit:quandoq; confert in eo,nam locis & tẽpo ribus & habitudinibus frigidis vsque ad certum terminum conferret,græcitas aconitum , latinitas veratrum,quasi virus atrũ vocat:Lucretius quar
» to,pręterea nobis veratrum est acre venenũ
» at capris adipes & coturnicibus auget. Acre igitur venenum coturnices nutriens est, & napellus hoc idem efficit.Erunt ergo helleborus vterq; & aconitum siue veratrum tertia hellebori species; nam Plinius vigesimo quinto Naturalis historiæ, cũ de helleboro meminit,ait,Italia veratrũ vocat,eo sermone non videtur omnino probare omnẽ helleborũ hoc nomine appellari,reiicit.n.hãc appellationẽ invulgus,nã alio modo in eodem capite cum rem probet, vt cũ de Parthenio
» loquitur, hoc vtitur sermone; herba quæ à
» Mercurio inuẽta est, apud Gręcos hermipe
» tã multi vocant,eã apud nos omnes mercurialẽ,hoc videtur probare quoniam in alios nõ reicit. Erit ergo hęc species,hellebori in

monti

montibus Iuſtinopolis, aconitum teſte Dioſcoride, apud Tyrios, vt dictum eſt napellus, inter Latinos veratrum, de quo Perſius Non eſt hic Ilias Acci ebria veratro: Venenum enim veneno excluditur, hoc per excellentiam veratro tribuimus, quoniam omnium venenorum e plantis acerrimum eſſe cõſtat, cum & in aliis quoque eadem ferè natura eſt; Nam ſi venenum miſcuerimus, homini ſaturo, non ita nocet, vt ieiuno, aliquid enim habet cum quo pugnans ne noceat retardatur, ſed ſi toxicum inuenerit, quod fortius quàm cibus reſiſtit vires ſuas conſumẽs, innoxium profecto eſt: Vnde Auſonius Gallus poeta & medicus peritiſsimus de ſe ipſo enim ait,

Nomẽ ego Auſonius nõ infim⁹ arte medẽdi,
Et mea ſi noſces tempora primus eram;
De veneno ita locutus eſt:
Toxica zelotypo dedit vxor mœcha marito,
Nec ſatis ad mortem credidit eſſe datum,
Miſcuit argenti lætalia pondera viui
Cogeret vt celerem vis geminata necem,
Diuidat hęc ſi quis, faciunt diſcreta venenũ,
Antidotum ſumet, qui ſociata bibet:
Ergo inter ſeſe dum noxia pocula certant,
Ceſsit lætalis noxa ſalutiferæ.
Toxicũ igitur toxico opprimitur, nec te de-

cipiat carmen Ouidii in III. de arte amandi.
›› Et dare mixta viro tritis aconita cicutis
›› Accepto venerem munere si qua negat,
‹ Quoniam non duo venena miscet; alterum enim, id est aconitum pro toxico vehementi ponit, ac si diceretur, dare poterit aconitum, id est toxicum factum ex cicutis tritis, ita vt aconitum non nomẽ illius herbę proprium, sed appellatiuum nocumenti sit. Sed cum ad Latinitatem verbum Punicũ reuocatũ est, non erit incongruum, et aliud quoque inter toxica numeratum declarare, vt cognitum vitemus: Nam Virgilius nõ inter postremas
›› Italiæ laudes illud cecinit, Nec miseros fal-
›› lunt aconita legentes: venenorũ scilicet cognitionẽ, vt euitẽtur, esse necessariam, Alab
‹‹ cha Punicè, Latine persea est, de genere pru
‹‹ norum, vt ait Plin. xv. Naturalis historię, & hæc arbor venenosos fructus producens, in
‹‹ Aegypto trãslatá naturam mutauit, fructus
‹‹ producendo salubres: Nec hæc, vt multi pu-
‹‹ tarũt, est persicus arbor; quoniam nusquam
‹‹ noxia, sed persea venenosi pruni productrix
‹‹ in Persia Auicẽna Septima Quarti: sicut nar
‹‹ rauit Galenus quòd arbor nominata allab-
‹‹ cha in Persia venenosi fructus, in Aegypto
‹‹ plãtata fructus gignit esui aptos. Columel.
‹ vero de cultu hortorũ optime declarat: Ar-

meniis, & cereolis, prunisque Damasci: Sti- "
pantur calathi & pomis quæ Barbara Persis "
miserat, vt fama est patriis armata venenis. "
At nunc expositi paruo discrimine læti, "
Ambrosios præbent succos oblita nocendi; "
Quinetiam eiusdem gentis cũ nomine dicta "
Exiguo properant mitescere persica succo. "
Sunt igitur diuersæ persea & persicus, nam persea noxa, venenosa: persicus vero persica salubria ex eadem regione produxerũt. Sed cum pruna sunt in patria Perside, venenum habent, & illud in Aegypto deponunt. Persicus autem, vnde persica vbique bona est: huius autem arboris folia abscindũt: vt ait Auicenna odorem psilotri, cũ ex eis fit linimentum, vt cum loquitur de febribus persica in quartana non prohibet: Nemo igitur nominis similitudine decipiatur: nam multa talia occurrunt. Barbaria enim in antedictis, pro Africa cum sit, & nomẽ insulę Gangetis Indiæ fluuii testimonio Ptolomæi. Vnum tamen semper memoriter tenendum est, consuetudine naturam vinci, nam venena maxime pernitiosa nutrimentum quibusdam ex consuetudine tribuisse legimus: Napellus. n. quẽ aconiti nomine cõtineri indicauimus, & veratrum Latinè diximus, quãdam anum nutriuit portiunculis minimis in principio

exhibitis, deinde paulatim adauctis, facta edendi assuetudine authore Galeno, Auicenna confirmat, Sexta Quarti, & ibi quoq; narratur, ex authoritate Rufi, nutritam veneno fuisse puellam, vt eius afflatu reges occiderentur: Est igitur vis consuetudinis maxima, cum mulier anus napello vixerit, & puella veneni acceperit nutrimenta: & Petrus Aponanus Conciliator, decimo Problematũ obliuione tactus, peruerse Auicennam attestatur: puellã enim, et non anum napello nutritam dicit, cum puella venenó Ruso teste, & anus napello Galeno dicente vixerint: quod profecto homini aduertẽti non est parui erroris, vt anum debiliorẽ assuetudo veneni pernitiosioris aluerit.

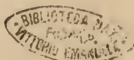
DE VENENO NON PRAESENTANEO, SED AD DIEM PRAEFINITVM EXHIBITO, contra nonnullorum ſententiam, & de imagine ſerpentarii, qui dicitur Ophiuchus

Caput XII.

IN OMNI ferè ætate quæ medicamẽtorum experimenta percalluit, mentibus hominum inſedit, poſſe venenum tale temperamentum ſuſcipere, vt non modo impræſentiarum, nec paulò poſt, ſed ad lõgum tempus hominem iugulet: de temporibus noſtris nihil, cum vnicuiq; hæc opinio inhæſerit, ſed de Romanorum grauitate pariter & ſapientia loquar, & Marci Reguli exemplum referam. Aulus Gellius nãq; libro VI. Noctium Atticarum hiſtoriam Reguli tetigit, cum is in ſenatu narrauit, venenum ſibi Chartaginẽſes dediſſe, non præſentaneum, ſed eiuſmodi, quod mortẽ in diem proferret, eo conſilio vt viueret quidem tantiſper quoad fieret permutatio: poſt autem graſſante ſenſim veneno cor tabeſceret. Fuit ergo de temperamẽto veneni vetus opinio, alioquin Regulus ſenatui permutationem nullo pacto faciendam eſſe perſuaſiſſet, hoc

volui inseruisse propter nonnullos sciolos, in medicina opinantes hanc de veneno sententiam ab aniculis deliris esse confictam, nam ex sententia Auicennæ venenum non contrarietate tantum, sed proprietate grassatur, ex qua quidem re coniectamus in venenis esse præter excellentem qualitatem frigoris aut caloris, humorisue, aut siccitatis malignam naturam, ac perniciosam: si enim qualitates supræmæ semper occiderent, plurima saluberrima sunt talia, quæ pernitiem inducerent; nam euphrobium & anacardus qualitatem quarti ordinis obtinent. Cicuta vero et opium eiusdem in frigiditate gradus esse noscuntur, quæ quidem omnia non vt eiusdem ordinis statum obtinent, sed quia de natura sua perniciosa sunt, enecãt: allium enim, piper, sinapis quę salubria sunt, in summa caliditate, & aqua gelidissima, & opium Aegyptiacum quarti ordinis, frigiditatem saluberrimam obtinẽt, vnde vt certo cognoscimus, non qualitatis gradu, sed proprietate venena enecant. Cassius enim Fœlix inter medicos peritissimus, ferventi febre languentem gelidissimæ aquæ larga potione sanauit: opium vero Aegyptiacum translatione plantatum, deposita nequitia, retentaque frigiditate in esculentis vicem olei supplet.

Natiua igitur pernities, qualitatum vehemētia stimulata venenum est, hominemque occidit. Opium enim quem sopionem, quia sopit, vocauit antiquitas. Catullus, Frontem tabernæ sopionibus scribit, non vehementia frigiditatis, nec euphorbium immensa caliditate, sed natiua nequitia extinguunt. Sed hæc venenorum natiua proprietas, vt cætera medicaméta, & calcar et frenum patitur. Concitari enim aut tardari aliorum permixtione potest: nam si medicinam pro sanando pulmone exhibemus, necesse est per maximam pulmonis à stomacho distātiam, distantiam inquam viarum & non situs: transuerso enim septo, quoad situm separantur: attamen longis venarum anfractibus medicina à stomacho ad pulmonem vsq; defertur: necesse est inquam illam aliqua mixtione tardemus, vt tandiu duret, quoad iter compleat. Sic etiam venenis frena addimus, ne currant ad cor; quibus demptis, aut tabefactis venena peragunt quod intēdebant: Frena autem reperiri plurima, quis dubitat? nam iuglandes, auellanæ, oliuum, Sphragis: crocus veneno non sunt contraria: & tamen venenatis sæpe succurrunt, iuglandium, auellanarum, oliui glutinositas venenum irretit & illigat, ne quò vult proficiscatur, & sphragis quam

terram ſigillatam nuncupant, meatus occultos obſtruens, efficit vt ad exteriora corporis tẽdat,& ſuperficiem foras exire cogatur, Lemnia enim rubrica, teſte Plinio xxxv. Naturalis hiſtoriæ, non niſi ſignata venundabatur, vnde & ſphragidẽ appellauere. Crocus autem corroborans efficit, vt ad nequitiam veneni repellendam fortius ſit: Hæc ergo venenis non aduerſantur, ſed partim muniũt, partim vero illigant. Præterea ſunt quædam toxica particularia: nam cantarides veſicam, lepus marinus pulmonem exulcerant. Sed exulceratio pulmonis non ſubito, nec paruo ſpatio, ſed temporis diuturnitate populans hominem, tabefaciendo conſumit, quod & Ouidius cecinit,

» Cernis vt e molli ſanguis pulmone remiſſus
» Ad ſtygias certo limite ducat aquas.

Et quanquã Galenus vlcerati pulmonis conſolidationẽ fieri poſſe arbitretur, tamen non omnium in ipſo vlcerum cura ſperatur. Sed vt ad rem noſtram redeamus, plurima ſunt, quæ aliorum ſocietate ac mixtione, & augẽtur, & minuuntur in potentia. Magnes enim præſente adamante ferrum non attrahit Plinio Albertoque teſtibus: ſic etiam ſerum lactis, melba, & agaricum zinziber concitant, ſunt enim eis hæc duo calcaria, ſicut adamas

eſt magneti frenum. Accedit etiam ad hoc quod ophiuchi, id eſt, ſerpentarii imago in preciofo lapide inſculpta venerẽ hebetat:eſt autem nudus homo ſerpente cinctus, ita vt dextra caput; ſiniſtra vero caudam teneat: Hæc autem imago, vt mathematici dicunt, & maxime Albertus, omnium venenoſorum ictibus medetur:nam vt toxica ab aſtris proprietaten noxiam ſortita ſunt: hæc enim lumine,motu,ſitu,inferiora gubernant: ita etiam cœlitus remedia nobis parata ſunt: & ne diutius his in rebus moremur, quiuis intelligit mixtionem ac ſocietatem rerum plurimum poſſe:nam caro omphacii adiunctione tardius in ſtomacho, ſed ſi ſinapis addatur, celerius concoquitur. Illud enim hebetat, Hæc autem calorẽ excitat; & hoc pacto temporis productio, correptioue in rebus contingere poſſunt.Preterea ſæpe accidiſſe vidimus; & Auicenna atteſtatur, à cane rabido morſos aliquandiu incolumes vixiſſe; & tamen illo eodem veneno quaſi ex inſidiis proſiliente homines expiraſſe. Nam plerunque poſt morſum canis die quadrageſimo,aliquãdo primo anno,& ſepe ſeptimo interiiſſe nouimus; Virus enim canum non fuit tunc preſentaneum, ſed ad præfinitum tempus delituit, & poſtea occidit;ita vt inter incommo

dum veneni & mortem fuerint lõga tempora, nec me mouet quorundam iuniorum fallax argumentatio, cum ostendere nituntur toxicum calidum pernitiosius esse frigido, eo quod calor exedit & consumit; frigoris autem vis conseruat, ac si frigidi toxici consumptio timeretur: nemo enim hoc garrit, sed si aduertamus, inueniemus venena frigida longe esse calidis deteriora; Calidum .n. virus tabefaciendo enecat; hoc autem sine mora fieri non potest: at frigidum congelatione, quæ momentanea est, hominem iugulat; sanguis enim & spiritus nostri congelatione oppressi mortem afferũt. Quapropter nõ sine ratione diligẽtissimus poeta cecinit;
" Frigidus in pratis cantando rũpitur anguis,
vt si per excellentiam venenosa appellare voluerimus, frigida dicamus. Proprietas igitur venenosa iuncta calido, vt in euphorbio, & frigido, vt in cicuta; & humido, vt in argẽto viuo, & sicco, vt in aconito; habet vt dictum est, & calcar & frenum: tardatur namque eius nequitia, visque grassandi; & acceleratur quoque pro qualitate mixturæ; nec vt diximus toxica summis qualitatibus, sed proprietate efficiunt. Sic etiam de sarcophago dicere possumus, qui lapis carnem non qualitate, sed proprietate consumit, de quo

ſepulchra fecerunt. Iuuenalis

Cũ tamen à figulis munitam intrauerit vrbẽ "
Sarcophago contentus erit; Hæc autem "
omnia ab aſtris inſita ſunt: & ſtellæ fixæ ad contrarias diſpoſitiones, vt rarũ natura fert, adducũt: Sed obliuioni minime mandãdum eſt; rebus eiuſdem ſpeciei nõ ſemper eſſe virtutem parem: Locus nanque et inepta materia variant: nam cum ſapphirorum ſpeciei aſtra, vt oculis proſint, tribuerint: non tamen vt narrat Albertus, omnibus indiuiduis ſub hac ſpetie contentis hoc inditum eſt; hic.n. ſapphirus prodeſt, ille vero nequaquã, et vt huic rei aliquando modũ imponamus: aſſerimus venenum præfinito tẽpore nociturũ dari poſſe, non tamẽ ita prefinito, vt ad punctũ vſque conueniat, pro actionis diuerſitate, & eorum habitudine qui patiuntur; & hoc ſimile eſt dictis medicorum aſſerentium humores diu crure aut cerebro detentos aliquando ſolui, ita vt à pedibus, cruribuſque ad cerebrum vſque trahantur, comitialem morbum & attonitionem, id eſt apoplexiam inducentes; & materiam quandoque, quæ diu cerebro adhæſerat nexu ſoluto ad pulmonem delabi, & anhelitum impedire, vt experientia nouit; virtus enim animæ & grauia ſurſum & leuia deorſum ſæpe depellit,

atra enim bilis, a liene ad ſtomachum cum de natura ſua grauiſsima ſit, terrea enim eſt, et bilis quę leuiſſima noſcitur, cum igneam naturā induerit, a felle ad inteſtina eiuſdem animæ virtute delabitur. Hoc autem de veneno ad tempus declarato, nam ſuperius fieri poſſe patuit, cum & venenorum nequitia & tardari & concitari facile poſsit, non videtur incongruum, an huius conficiendi toxici ars & vſus recte ex quadam ſimilitudine familię Mediceorū in promptu ſint; Nam quidam vir clariſsimus me pręſente cum de Magnifico Laurentio honorificam mentionem faceremus, cum eius prudentiam pariter, & animi magnitudinem, & virtutū præſtantiam miraremur, cum quadam animi iucunditate dixit: nos oues & ille paſtor, nam quocunq; vult Laurentius, ducit, pax cum ipſe innuit, ſubito exoritur, & cum renuit, naſcitur bellum, ita vt ſummis aliquando timoribus orta ſit inſperata tranquillitas; hoc fieri non poteſt, niſi his medicus exiſtat, qui ad tempus & profutura & nocitura medicamenta contemperat; hoc etate noſtra vidimus familię Mediceorū eſſe peculiare. Cum plurimi coniuratione facta aduerſus Florentinorum rempu. vt eam libertate priuarent, adhibita Laurentii prudētia, vt quodam me

dicamine discidiũ fecerint, ita vt quasi venено sanati; factiosam illã ac perniciosam mentem exuerint: ea enim veneni ratio est, vt venenum pellat, sicuti supra narrauimus. Nam sæpe querentes audiui Laurentii sapientia ita se illaqueatos, vt ab eo mutata mente discesserint, ac si inuiti, id quod Laurẽtius mãdarat facere cogerẽtur, & post peractum negocium lætantes, quoniam eum quem non sperarant rerum finem habuere, nam Medici Laurentii antidota ad tempus latuere, & postea patuere.

DE HVMORIBVS CORPORIS NOSTRI, ET DE INSANIA, ET GALLIS LEONES TERRENTIBVS

Caput XIII.

CONGELATIO humorum, quam venena frigiditate conficiunt, vt asseruimus, nos admonet, vt de corporis nostri, siue succis, siue humoribus sermonem faciamus. Humores enim nostri, & numerum, & qualitatem elementorum imitantur, sunt enim numero quatuor; vt bilis, atra bilis, pituita, sanguis. Bilis quam chole-

ram, calida ſiccaque ignis elementi ſimilitudinem gerit; ſubiacet Marti et Soli præcipue: vterque enim calidæ ſiccæque naturæ eſſe cognoſcitur. Atra bilis, quam melancholiam vocamus, obedit Saturno, cuius naturam imitatur: nam vtrumq; frigiditate ſiccitateque pollentem videmus; de natura enim terræ atra bilis eſt, quam frigiditate & ſiccitate ſcatentem, de natura ſui ſterilem putamus: ſed cœli auxilio fertilitatem ſortitur. Pituita quæ phlegma eſt, aquæ elemento aſsimilata, Lunæ & Veneris humido, frigidoque pollentium dominium ſequitur, & pituitam huiuſmodi eſſe rationes aſſerunt. Sanguinem Iupiter aeri perſimilem, caliditate ſiccitateque ſibi ipſi conſentaneum optima ratione vendicauit; aer enim & ſanguis, & Iupiter humorem calidum occupant. Is igitur, & planetarum, & elementorum, & humorum ordo exiſtit. Sed de atra bile ſiue melancholia ſermo habendus eſt accuratior. Nam cum eam nominamus, moleſtam & grauem, ac tenebroſam, & vt inſaniæ materiam rem intelligimus: inducit enim furorem; & vt furor & inſania plerunque in bonam partem acccipiuntur, vt

Inſanire libet quoniam tibi pocula ponam.

& siue quicunque furor; ideo de melancholia sermo distinctè est habendus, & paulò post optime patebit, quoniam melancholia est aliquando sapientæ fomes, sicuti Aristoteles in Problematum libro, cur melancholici acrioris sint ingenii rationibus explicat, quod Cicero in Tusculanis quæstionibus per iocũ vsurpauit, dum ait; se tardioris ingenii esse non moleste ferre. Sed de melancholia Auicenna Prima Quarti ait; aliam esse fecem sanguinis, aliam esse eiusdem adustionem, & quasi humorum cinerem, & ideo ab vnoquoque humorum melancholia gigni, fierique potest, quoniam vbique ex adustione cinis efficitur. Sed hoc nomen melancholia Græcè dicta sæpe humorem natiuum & nonnunquam aduentitium sonat, ita vt pituitæ, sanguinis, bilis, & sui ipsius sit partus; Hoc autem euenit, cum humores putrefacti non expelluntur: sed cum melancholia augmentum fecit, deinde marcescit, statim quartanam febrem adducit. Cuius curam medicina sectæ nostræ difficilem putat, sed clinica medicina, vt ait Plinius, in ea propemodum nihil pollet, & vtcunque res sese habeat; certissimum est, difficillimam esse quartanæ curationem, vt ratio ostendit.

Nam in ea duo contraria vno medicamēto repellendi se offerunt: febris enim caliditate grassans frigido indiget:& humor melācholicus frigiditate incommodans calido indigeret,ita vt si altero defeceris, alteram contrariorum partem adaugeas necesse est.Calidum enim febrem,& frigidum melancholiam infestant, & causa remanente, morbus etiam viget, sed vt ad rē nostram redeamus: atra bilis Latine acrioris significationis est, quam melancholia Græce; nam apud nos furoris & insaniæ materia est;ideo medicina in frequenti vsu Grecum nomen vsurpat: Melancholia igitur Saturno tardissimo planetarum subiecta inter humores tardissimo motu infestat. De quarto enim in quartum exasperatur;& recrudescit cum sit frigida siccaque,& sapore acida.Bilis,id est cholera Martis motum sequens tertianam facit, vt Mars tertius à Saturno. est calida & sicca,& saporis amari. Continuam febrem sanguis Ioui subiectus efficit:nam in venis versatur accessio:& sanguis calidus,humidusque,& sapore dulcis Iouem sequitur,qui viuificantibus qualitatibus pollens, vt humor calorque cōcipiunt; & ab his oriuntur cuncta duobus, Saturno aduersatur qui et frigido et sicco infestat; sed Iouis benignitas,nequitiam Saturni superans

nī ſuperans, efficit vt illud Ouidii in mediū adducamus, Poſtquàm Saturno tenebroſa " in tartara miſſo, Sub Ioue mūdus erat. Con " tinuam ergo febrem ſanguis efficit, vt in ue nis exiſtens, & omnibus membris familiaris omnes ſedes occupat. Quotidianā vero fe- " brem, pituita, quam Lunæ tribuimus, pro- " creat:quę celerrimi motus eſt;de die enim in diem mouetur, ſui planetæ celeritatem imitatur: Eſt enim Luna inter planetas motus celerrimi. Veneris autem bonitate; nam & hæc quoque pituitam agitat, febris celerem quidem, ſed interpellatum motum retinet: ſed pituita frigido humidoque, & ſapore ſalſo libera eſt in humanis corporibus: nam bilem veſicula fellis, quam Gręci ciſtim vocāt, atram bilem lien, ſanguinem venę continēt, Hæc ſola vaſculorum immunis quocunque libet vagatur. Illud tamen non omittēdum, nunquam ab his humoribus morbos gigni niſi computruerint. Sed nemo ſibi perſuadeat à melancholia duntaxat quartanam fieri: nam & pituita aliquando huiuſmodi febrem facit, vt medico iutuenti apparebit: interea vt apud Græcos medicos, choleræ aliquando appellatione omnes humores contineantur; ita apud nos bilis ſignificatio latiſsima eſt: Perſius, ſurgit tibi vitrea bilis. "

Horatius, o ego læuus si purgor bilem sub verni temporis horam. Vnde & bilis pro ira accipitur:quoniam humor vt est in corpore diuersus, ita varios inducit affectus. Bilis ergo calidæ siccæque habitudinis concitatrix est iræ, cito enim accenditur; pituita vero abundans, propter sui & humiditatem pariter & frigiditatem vix accēdi potest:tales .n. aut nullius,aut tardissimæ iræ sunt; At sanguineus ebulitioni ex felle patens facile inflammatur: Bilis enim admodum leuis, nam ignem imitatur, sursum e vesicula ad cor calidum tendens,minima de causa in iram præcipitat, cum melancholici sicco frigidoque oppressi perpaucorum spirituum,gelato, vt ita dicam, corde: sic enim ait Lucanus,
» Stat corde gelato, tales sunt, vt imaginibus & terribilibus quidem ex nigro vapore coortis agitentur, & in fugam nimio timore vertuntur:Mediocris vero timor sapiētes reddit:ait enim in Rhetoricis philosophus;timorem præbere causam consultationis; cōsultationē vero sapientiæ:Vnde et in sacris,Initium sapientiæ timor domini; sapiens ergo fugit,cum opus est: Sed nimius timor e statu mentis hominem deiiciēs consultationis locum negans,id efficit quod narrauimus; Vnde si strictus ensis bilioso ostenditur, accen-

dit eum, audacioréque reddit: sanguineum quoque in furorem concitat; nam exclusis vaporibus propter leuitatem, terror nullus adest, sed idem ensis strictus, vbi paucitas spirituum est & caloris ægestas nigris vaporib. adauctus, terribilis visis animi apparet: & hinc nascitur, quòd signa in præliis diuersos inducunt effectus: nam aliquib. cornua ardorem pugnandi præbuerunt, Virgilius,
Aere ciere viros Martéq; accendere cãtum, »
Aliis vero tantum timoris incutiunt, vt statim ventrem purgare exoptent. Iuuenalis.
Soluunt tibi cornua ventrem. Humorum » ergo varietas diuersis modis strictum ensem contuetur: ensem inquam eodem brachio, & loco, & tempore agitatum: & quoniam de ira sermonem fecimus, non erit ab re ponere, hanc & à materia & à forma definitionem recipere: nam cum in libro de Anima, iram incensionem sanguinis circa cor finit. Aristoteles, à materia hoc sumpsit: sed cum iram vindictæ appetitum esse narramus, formam ex qua ira est, innuimus. Hæc igitur quam diximus humorum varietas, non modo homines, sed bruta quoque infestãt: nam galli (non tamen omnes, vt ait Albertus, sed tantum candidi) leonibus sunt terrori; aliis vero animãtibus nequaquam: alia enim gal-

lorũ facies viſo animi leonis apparet, quàm noſtro & cæterorum: Lucretius quinto,

» Quin etiã gallum noctem explaudẽtibus alis
» Auroram clara conſuetum voce vocare
» Hunc nequeũt rapidi contra cõſtare leones
» Inque tueri ita continuo meminere fugai:
» Nimirũ quia ſunt gallorũ in corpore quędã
» Semina, quę cũ ſunt oculis immenſa leonũ,
» Pupillas interſodiunt, acremq; colorem
» Præſtant, vt nequeãt contra durare feroces,
» Cum tñ hęc noſtras acies nil lędere poſsunt,
» Aut quia non penetrant, aut quid penetran
» tibus illis
» Exitus ex oculis liber datur, in remeando
» Lædere ne poſsint ex vlla lumina parte.

Varietas ergo habitudinum efficit, vt hęc illis terribilia, nobis vero ſine aliqua trepidatione ſe offerant; Hinc eſt quod Galenus primo prognoſticorum de inſanis & atra bile percitis, & de his qui mortis vicinitate alienatæ mentis ſunt, ait, res quas extra ſe videre arbitramur, intra ipſorum ſunt oculos; nõ igitur mirum eſt, ſi humorum corruptio alios atque alios effectus pro ſui conditione producat, impoſsibile nanque eſt harum imaginum & viſorum animi modum inuenire, quãdoquidem melancholiarum numerum indefinitum eſſe aſſerit Auicenna.

DE METALLIS, ET MORBIS QVI DIVERSI DIVERSIS PLANETIS SVBIACENT, ET de horis planetariis,& ſaltatione, & cœlis animatis

Caput xiiii.

FORSITAN nõnullos admiratio inuaderet ex ante dictis, cum humores corporis noſtri elementis ſimiles dominio diuerſarum planetarurum ſubiectos eſſe narrauimus, niſi & alia quoq; eadem poteſtate variari conuinceremus; Et vt à metallo ſumamus exordiũ, quod ſic dictũ eſt teſtimonio Plinii, quoniã vbi reperitur, neceſſe eſt inquirere, nam & aluid quoquè proximũ eſt, Metallao enim Grecè inquirõ eſt, nunquam igitur ſolum inuenitur; & metallum vt de principalioribus loquamur numerum tãtum ſeptenarium implet, nõ enim niſi numero ſeptem adimitationem planetãrum ſunt metalla, hæc autem planetis aſsignantur, non magis propter naturæ ſimilitudinem, quàm propter colorẽ & actionem. Aurum enim habitudinis temperatæ eſt, & tamen a Sole dependet, vnde colore & precio nõ habitudine Solem ſequitur; eſt enim

Sol planetarum princeps & rector vt mox apparebit. Argentum Lunæ tribuitur colore, & in medicamentis post aurum, sicut Luna post Solem, minus est luminare. Ioui autem stagnũ assignamus, & propter colorum et naturæ similitudinem; Color enim stagni stellæ Iouialis colorem imitatur; & id facile flectitur, impressionesque recipit, vt est Iouis natura, quæ mites facilesque homines reddit. Aes Veneri & colore & natura per simile, nam sine difficultate flectitur, & ipsa Venus flexibiles in genitura natos efficit, et color æris planetæ colorem reddit, cui etiam
„ tinnitus adest; vnde Persius, Ne qua sub æra to mendosum tinniat auro, vt venereos concentus, carminaque amatoria non sine suauitate imitetur. Saturno plumbum frigiditate concordat, & sui grauitate ejusdem planetæ tarditatem imitatur. Ferrum vero siue calybs, vtrunq; ferrum est, siccitate sui siccum Martem sequitur: esse autem siccum ferrum vel poetæ figmento ostendunt, cum aiunt;
„ Vuln⁹ Achilleo quod quondã fecerat hosti,
„ Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.

Nam nunquàm Telephi vulnus siccari potuit, nisi cũ ab Achille edoctus limatum ferrum inspersit. Præterea ferrum in rebus bellicis aliis metallis prævalet, vt est natura Mar

tis. Sed viuum argentum quia mobile est, vt Mercurius planeta, nulli adhærere noscitur, nam si alicui inhæsisset, illius secte foret; & in coitu cum aliis aliquid ex se indicaret, sed non ita est: nam in eorum naturam, quibus adhæret vertitur, ita vt verti & adhærere sint inter se lõge diuersa: est enim cum bonis bonus, & cum malis malus; Horatius de Mercurio, Superis deorum gratus & imis. » & Virgilius, Quos ignis cœli Cyllenius er » ret in orbes, cum dixit aliorum inflammatorem, Mercurium esse monstrauit, errorẽ eius in orbes cum meminit, non differt à mathematicis, qui propter motuum varietatem difficillimum cognitu putauerunt. Sed cum Sol, cui aurum dedimus, & vnde initium suprà sumpsimus, medium inter planetas locũ obtineat, explosa Platonis Aristotelisq; sententia, qui statim supra Lunam locauerunt, rector et gubernator omnium est. Nam Luna nihil profecto luminis, nisi à Sole mẽstruis motibus receperit, habet: & Venus, & Mercurius, nunquam ab eo duobus signis abesse possunt, quasi imperio quodam catenati fidissimi Solis comites esse noscuntur; ita vt præcedant quãdoque, & sequantur aliquando. Tres autem superiores, Saturnus, Iupiter, Mars, nutum Solis verentur: non enim

ex opposito esse possunt, nam hoc certissimũ est, Saturnus, Iupiter, Mars oppositi Soli sunt retrogradi, quod et Lucanus nõ tacuit, cum de Sole ait: radiisque potentibus astra

„ Ire vetat, cursusq; suos statione moratur.

Omnes enim planetæ retrocedunt aliquando, excepto Sole; & ideo apud Ouidium,

„ Nitor in aduersũ nec me, qui cætera, vincit

„ Impetus, & rapido contrarius euehor orbi.

Planetæ igitur cæteri progrediuntur ac regrediuntur, & aliquando subsistunt, & hinc inuenta est saltatio & chorea; Virgilius.

„ Pars pedibus plaudũt choreas et carmina dicunt. Nam cum antiquitas spiritus illos, siue angelos, vt theologi dicunt, qui orbes planetarum rotant, coleret vt deos; excogitauit quendam corporis nostri motum in honorem Deorum per imitatiomem; Nam saltantes in chorea progrediuntur duobus passibus, deinde regrediuntur per vnum, & postea subsistũt, cum quodam gestu corporis, quod ad illorum imitationem factitarunt: & hinc est quòd saltatio & antiquissima est, & grauissimos sanctissimosque viros in diuinitatis honorem oblectauit. Dauidem enim regem & prophetam ante arcam fœderis saltasse sacra refert historia: fuit etiam de more choream ducere, cum plures manibus appre-

hensis saltitant, vnde Terentius, Tu restim »
ductitans saltabis: Sed apud Romanos mo-
ris fuit, non modo pedibus, sed brachiorum
gesticulatione saltare: Ouidius in libro de
arte amandi, Si vox est canta, si mollia bra- »
chia salta; Et in eodem, Brachia saltantis »
vocem mirare canentis. Esse autem cœlos
animatos Aristoteles ratione demonstrat,
sed fides nostra, vbi fundamenta veritatis ap
parent, Immo CHRISTVS de se ipso ait, ego
sum via, veritas, & vita, alio dicendi modo
vtitur. Alexander enim de Hales non esse cę
orum animas, sed angelos voluendis orbib.
attributos, sine aliqua defatigatione rotantes,
ita vt motores spiritus, non animas orbium
esse dictitet: vnde Saturnum Casiel,
Iouem Sachiel, Martem Samuel, Solem Michael,
Venerem Anahel, Mercurium Raphael,
Lunam Michael Conciliatoris & magorum
testimonio circumagunt: Vnum tamen
non est obliuione abolendum, à Christianitate
representationem animarum à Michaele
fieri, qui Lunæ esse dicitur, cum id officii
gentilitas, Mercurio, cuius est Raphael, tribuerit.
Esse autem Mercurii hoc officium
in capite de Institutis antiquis Valerius refert,
cum quædam mulier epoto veneno vt
moreretur, hoc modo. Tum defusis Mercu

„ rio libamentis, & inuocato nomine eius, vt
„ se placido itinere in meliorem sedis infernæ
„ deducat partem. Sed Aristoteles de Cœlo
& Mundo, vt summatim loquamur, his ra-
„ tionibus videtur cœlos esse animatos osten-
„ dere; Ait enim motum esse triplicem; natu-
ralem scilicet, violentum, voluntarium. Cœ
los nō moueri naturaliter facile probat; quia
neque ascendunt, neque descendunt, & mo
tus naturalis est, vt leuia sursum, grauia ve-
ro deorsum moueantur; cœlos autem in eo-
dem loco morari est manifestū. Consequens
igitur est, vt motu careant naturali. Ca-
rent etiam violento, quoniam violenta non
sortiūtur perpetuitatem. Perpetuum autem
esse cœlorum motum, nec ratio, nec sensus,
vt ait Albumasar, repugnant; si nec violen-
ter, nec naturaliter, reliquum est, vt volun-
tario motu agitentur; voluntas non nisi in
animatis est; Constat igitur cœlos esse ani-
matos: nec me mouet illud, quod à plerisque
obiicitur; cum dicunt, animatorum esse mo
tus varios, ita vt aliquando ad dextram vel si
nistram, sæpe antè aut retro cedunt. Fatemur
quidem his diuersis motibus vti eos qui pœ
nitentia ducti consilia mutant, non habita
plenitudine sapientiæ, sed qui sapientissimi
sunt, vt sunt cœlestia, & hi qui orbes rotant,

motum in principio optimum ſine contrarietate elegerunt: motum inquam circularem, qui aliorum eſt excellentiſsimus. Sed cœlos etiam animatos Pſalmographus Dauid innuit, Cœli enarrant gloriam tuam domine: & in eodem, Et in omnem terram exiuit ſonus eorũ: quod ad allegoriam ſenſumque myſticum, de Apoſtolis dictum aſſerũt. Hæc volui dixiſſe, ne huius diſciplinæ promiſcuæ, lectores tanquam peregrina quæ dicturi ſumus excipiant: Morbos enim quoſdam & horas planetarias referemus. Sed de morbis, vt à Saturno incipiamus, ita teneas; hic planeta frigidus ſiccuſque eſt; vt iam ſæpe diximus, ex corpore noſtro habet oſſa, lienem, melancholiam: & e morbis poſsidet immanitatem, rabiem, timorem, omnia luxata, regium morbum ex liene ortum, elephantioſim, podagram, & omnem ægritudinem diuturnã, vt ſunt tabes, id eſt, phthiſis, & deſtillatio, id eſt, catharrus, hydrops, cãcer, & alia genera frigore cõtingentia. Iupiter habet iociner, buccam, ſtomachum: huic ſubiacent angina, dolor lateris, peripneumonia, attonitio, dolor capitis, lethargus, cardiaca ęgritudo, omneſq; morbi nimietate ſanguinis prouenientes. Mars febres tertianas, hemitriteos, cõtinuas, peſtilentiam, abſceſſus bilioſos,

id est apostemata cholerica, abortus, & incommoda ex bile, vitiliginem, dimidii capitis dolores, sacrumque ignem moderatur & regit, & sibi ipsi vendicat. Sol calidus & siccus, vtroque tamen iuuat & viuificat, quod in qualitatib. Martis nō reperitur: malus .n. planeta est, Sol inquam cor, medullas, ventriculos cerebri, & inter morbus colum, quod vultus malignum ideo dicitur, quia ora, vnde nutrimentum sumimus, infestat, sibi vendicauit. Venus autem frigoris humorisque tēperati domina adipem, suppurationes humidas ac frigidas, & humiditatis copiam, fistulas, vomicasque, & genitalium incommoda moderatur. Sed Mercurius linguam & eorum ęgritudines, qui secum immurmurant & loquuntur, necnon cogitabundos, et de morbis tussim, grauedinem quam corizam vocant, raucedinem quę branchos nuncupatur, sputusq; superabundantiam, & comitialem morbum sibi assumpsit. Luna paralysin, vultus obliquitatem, agitationem mēbrorum, & spasticos sub dominio tenet; vnde Lunæ sanniones tribuimus: hos namque vultus obliquitas nominat. hactenus de morbis qui planetarum vim propriam sentiunt. Nūc ad horas erronibus, sic enim latini tas planetas vocat, attributas sermo dirigi-

tur; Ab huiusmodi siquidem horis dies nominantur,& hoc ab Agyptiis ad Græcos du dum videtur fluxisse, propter dictum Apostoli, nonnihil hac de re in epistolis innuentis: nam dies septimanæ nomen à planetis acceperunt, non seruato ordine, & dies Solis, quem dominicum ob resurrectionem Domini nostri IESV CHRISTI vocamus; Lunę, Martis, Mercurii, Iouis, Veneris, Saturni. Prima enim hora dominici diei Sol dominatur, deinde Venus,& sic per ordinem, quousque Luna primam horam sequētis diei occupans, nomen imposuit,& sic in cæteris ordo seruatur. Sed dies secundum Mathesim ab ortu Solis initium capit, finis est in occasu: Vnde crepusculum aut diluculum mathemathicæ partes sunt noctis: horas autem cū nominamus, semper intelligimus plenetarias,& non æquinoctiales: Planetariæ nanque sunt impares, cum horarum ęquinoctialium semper sit paritas, adeò vt in æquinoctiis dūtaxat, & harum, & illarum sit æqua mensura: ęquinoctiales enim & planetarię vicissim agunt. Sed dies quantuncunq; longus, non nisi duodecim planetarias habet horas: et breuissimus quoq; totidem horarum est, quod non modo mathematici, sed CHRISTVS in Euangelio meminit, cum ait: nonne duode-

cim horę sunt diei. Capiamus in inclinamento nostro longissimum diem qui erit Sole in cancro, hic sedecim fere horas ęquinoctiales continebit, sed planetarias tantum duodecim: & ita hora planetæ integram æquinoctialem & trietem alterius occupabit. Et Sole in capricorno, cum dies breuissimus est, octo enim ferè æquinoctialium, sed planetarum horarum duodecim est, ita vt duo trientes horæ æquinoctialis impleant horam planetariam: sunt igitur breues aut longæ pro mensura dierum & noctium: nam eadem ratio noctium est, quæ & dierũ; ita vt nox longa duodecim, & breuis totidem horarũ planetariarum sint. Sic igitur intelligas planetarum dominantium horas, & cum de ortu et occasu signorum fit mentio, duabus enim horis quodlibet signum oritur & occidit, semper de planetariis intelligendum, nec te turbet quòd signa omnia æqualia, & quolibet die, & qualibet etiam nocte, siue breuibus siue longis sex signa oriãtur, totidemque occidat, quoniam signorum in ortu & occasu diuersitas hoc efficit; alia enim recte, & alia obliquè oriuntur & occidunt, ita vt in vna hora planetaria, quindecim partes æquinoctialis & zodiaci & oriuntur & occidunt: harum autem horarum, quas planetis

aſsignamus, tantus fuit vſus, vt vigiliæ & ex cubiæ ab his menſuram temporis ceperint: Lucan. Tertia iam vigiles mutauerat hora ſe »
cundos. Prima enim vigilia trium, & ſecun da & tertia & quarta totidem etiam talium horarum fuerant. Propertius,
Et iam quarta canit venturã buccina lucem »
ita vt dicat tertia hora completa mutauerat, hoc eſt mutãdo acceperat vel dederat ſecun dos vigiles. Mutare autem hoc inter cætera ſignificat: Perſius, Mercibus hic Italis mu »
tat ſub ſole recenti Rugoſum piper & pal- »
lentis grana cimini: Virgilius, »
Chaoniam dulci glandem mutauit ariſta. »
Si autem in Lucano dicitur cõmouerat, clarum eſt. Horæ igitur tales apud veſtutiſsimos in vſu frequentiſsimo fuere, in qua re ſi omnia ceſſarent, teſtimonium redemptoris noſtri ſatis ſuperque eſſet, qui duodecim horas eſſe diei aſſeruit. Sed hæc quæ forſitan ab imperitis minima putantur, maximę ſunt efficatiæ, & in arte magica & in medicina, nemo .n. conſumatam medicinã tenebit niſi teneat aſtrologiã, quod Conciliator ratione demõſtrat, quã qui intelligere cupit ad eius documenta recurrat in libro differẽtiarum; mihi ſatis erit inpræſentiarum Hippocratis & Auicennæ authoritatem atteſtari: Ille nan

„ que in prognosticis, est quoddam cæleste, in quo medicum cósiderare oportet, cuius prudentia admirabilis, nimiúq, stupenda. Quod dictum Galenus commentator ad aerem referri ait, & recte: aeris enim mutationem, alterationem, corruptionem non nisi astrologus præuidet. Nam cum cætera eleméta, proprio ac peculiari planeta regantur, aer propter sui mobilitatem, à singulis commouetur. cum Sol ignem: in eo enim lucis & caloris fons est, Luna vero aquam concitat, hinc est quòd pro Lunæ situ, ætate, coniunctione, aut plenilunio mare fluit ac refluit. Sed aerem Saturnus, Iupiter, Mars, Venus, & Mercurius mouent, & propter motus habilitatem Ouidius primo Metamorpho. ait: Mare, terram, sydera mouit. Aerem quoq; propter facilitatem, ac si omnes scirent, sub appellatione syderum inclusit. De alteratione autem quid loquar? Cum Saturnus frigidum, Mars æstuosum, Iupiter caloris sicut Venus frigoris temperamentú efficiunt & Mercurius à sua natura non declinans ventos enim facit, vnde poeta,

„ Vade nate & voca Zephyros & labere pennis. Aerem facilem ad omnem mixtionem omnemque varietatem præparat. Terra autem à cœlo stellato, hoc est octaua sphera

moueatur

mouetur, brutum & immobile elemētum, tota cœlesti machina indiget vt moueatur. Sed Auicenna, nam & eius authoritatem atteſtari promiſimus, in toto magno volumine nihil fere niſi medicinā attingens, philoſophica aſtrologicaque ad ſuos artifices relegans, in libro Canticorum vbi & poetā & medicum oſtētauit, aſtrologica interſeruit, medicoq; neceſſaria aſſeruit; ait enim
» & morbus quidem minime cōtingit niſi ex
» diſpoſitione qua debilitatur opus naturæ,
» qui ſi cū auxilio producatur, curabitur qui-
» dem patiēs, & vita prolōgabitur, ſed ſi cum
» detrimento, morietur qnidem & vita perde
» tur, & ſeparabitur, hactenus Auicenna. Ad horum verborum declarationem, quæ dicit Auerrois, hoc in loco ſubiiciam, Morbus nō in patiēte, niſi cū Luna fuerit in malo loco, & à principio natiuitatis eius, & eſt ac ſi diceret, quòd talis locus eſt ille quem attingit in principio ægritudinis ſuæ, vnde ſi ipſa transferatur, & eleuetur à tali malo loco ad loca vtilia, et iuuatiua, et cum hoc locus fuerit in quo inceperit generatio morbi ipſius paruæ malitiæ, curabitur quidem patiens & viuet, verū ſi transferat ſe ad loca mala ipſa exiſtente in principio in loco malo, augebitur & corroborabitur illius malitia: hoc au-

tem dogma minime eſt de arte medicinæ, ſed potius ex arte aſtronomiæ, quæ quidem ars debilis eſt, & falſum vt plurimum quod in ea exiſtit. hactenus Auerrois verbis et ſen tentiis hoc in loco ineptis, quod in tranſlatorem reiicio, ſicuti quæ ex Auicenna addu ximus, illa enim etiam ineptiis ita ſcatẽt, vt verborum ſenſa turbentur. Sed profecto do leo vehemẽter Auerroidem in philoſophia excellentiſsimum nõ ſeruaſſe in adipiſcẽda doctrina ordinem antiquorum, nam nemo ad philoſophiam tendebat, niſi quadriuio inſtructus, prius enim arithmeticam, geometriam, muſicam, aſtrologiam didicerant quàm philoſophiam attingerent; quod ſi Auerrois effeciſſet, non tam pueriliter in aſtrologia ſentiret: in declarãdis enim verbis Auicennæ, neſcit profecto quid garriat; nam cum ille genituram ægroti inſpiciẽdam medico neceſſariam eſſe dicit, vt ex anaphora illius anni intelligamus futuram mortẽ aut ſalutem, & ſi morbi principium cum genitu ra concordet, vel in malo, vel in bono, quod ex Lunę loco pręcipue ſumitur, mors aut vi ta ſequetur: ſed quomodo hoc fiat, mox di cemus. Ipſe vero Auerrois, quo ſe vertat ignorat, vt is qui de eo loquitur, quod nun quam intellexit, ſicuti etiam ipſe in libro de

naturali auditu fatetur, Improbare autem quæ ignoramus, quantæ leuitatis sit nemo ignorat, nam si dixero in rhetorica plurima esse mendacia, necesse est vel quòd aliis dicẽtibus credam,& tunc non mihi sed autboribus debetur gratia, vel quòd ego acumime ingenii hoc deprenderim. Si Auerrois igitur ignarus aliis credit, cur ab Hippocrate & Auicenna discedit, vterque enim fundamento astrologiæ vtitur, si autem ex se dicit, cur fatetur se hãc artem ignorare? vnde necesse est eũ maximę leuitatis arguere. In messem enim alienam falcem immittens nescit quid agat: qui enim aliquid vituperat, illud teneat necesse est, vituperatio autem & approbatio præsupponunt cognitionem In illo igitur Auicennę dicto comprenditur medicum debere astrologiæ peritiam tenere, ita vt ægroti genituram calleat,& si in illius mensura exortiua, quam anaphoran vocant, moriturum viderit, de salute desperabit, si autem victurus erit omnia in melius " succedẽt. Sed Auerrois vt dictum est ea im- " probat quæ ignorat, vt palam in libris Aristotelicis fatetur,& dicta Auicennæ uolens interpretari quo se agat ignorat: ille enim ex genituris hominum vitam pendere arbitratur vt dator vitæ & annorum optime di

ſponũtur, nam planetę vt in ſequẽtib. oſten- detur numerũ annorum nato tribuũt, Auer. vero Lunam tãtum vt matheſeos imperitus nominauit, ab aliis edoctus, nam Luna præ cæteris planetis in genituris manifeſtius & vehementius agit, quàm pro ſignorum & partiũ qualitate, morbos facit: nã ſi in ariete Marti aut Soli iuncta fuerit, quoniam hoc ſignum Martis eſt domicilium, & exaltatio Solis dolores capitis, ardẽtiſsimas febres, maximaſq; anxietates, ita vt æger vix loqui poſſit efficiet, pectus ex pulmone aggrauans & ſi cum malis habuerit aſpectum intra ſeptimum diẽ occidet, ſed hæc (nam & alia quoque expoſtulantur) in partibus vitioſis quas Punice azemana nuncupant, & ſigno geminorum quod duodecimum à cancro in leonem numerando, eſt, hęc inquam Luna deterius operatur. Genituræ igitur conditio, & nõ manus medica vitam aut longiorem aut breuiorem reddet, nõ igitur immerito Ma-
„ nilius ait Naſcẽtes morimur finiſque ab ori
„ gine pẽdet; & idem, Ecce leuis perimit morbus grauiorque remittit. Sed certe optarem Auerrois explicaſſet quid falſi in aſtrologia inuenerit, niſi ideo artem improbet, propter nõnullos imperitos, quod certe extremæ dementiæ eſt, non enim medicinam damnabo

propter medicorum inſcitam, nec leges improbabo, quoniam legulei i quidã in cauſis ſuccubuere, ſed non modo in his quæ ignoraſſe ſe fatetur, lapſus eſt Auerrois, ſed in illis quæ profitetur pueriliter aliquãdo ſenſit, is enim dicit talpam non videre quamuis habeat oculos quia viſione non indiget, cum habitet ſub terra, nam viſio eius eſſet ſuper uacua: at Magnus Albertus opinatur talpam cum ſupra terram eſt, nõ videre particularia quæ occurrunt, attamẽ videre lumẽ ſolis reflexum à mẽbranula oculos talpę operiente, ex quo intelliget ſe ſupra terram eſſe: dictũ ſuum Auerrois ſi noluiſſet pueriliter loqui moderari debuiſſet, dicere enim opus erat oculos talpę opertos eſſe ne à terra, ſub qua domicilium habet, offenderetur, & vt vehemẽtiam luminis inſueti tolerare poſſet, quoniam illa mẽbranula ſine pilis vt magis eſſet proſpicua non reſpuens receptionem luminis: quare Virgiliana diligentia inter vtrunque ſe tenens ait, Aut oculis capti fodêre cubilia talpę. Medici ergo nomine & non re ipſa dicẽtur qui aſtrologiam nõ tenẽt, ſunt enim quædam cõiunctiones & aſpectus planetarum humanã naturam debilitãtes, aut roborãtes, vnde medicus fallitur, niſi pro habitudine influxuque cęleſti medicamẽti ha-

bitudinibus cõmoda tribuat, Nam Luna cõiuncta Ioui naturam corroboret, hinc est quòd medicamenta hac hora tradita à solita efficatia declinant, quod nõ fieret in horum planetarum separatione, quoniam humana natura virib. nõ adaucta sed in suo statu permanens catapotiis, aut potionibus, sorbitionibusue aut electuariis antidotisue cõiecturam medici minime fallet: sic etiam è cõtratrario, Luna lumine aucta Marti, vel diminuta Saturno coniuncta humanam habitudinem debilitās medicum imperitum in errorem trahet, & in medicamẽtorum quantitate peccet, & cum credet ad ter quaterue excernẽdum vnciam scammoniæ recte esse tributam naturæ, his cõstellationibus cõquassatæ, nec medicamẽtis resistenti pręcipitabit ægrotum, adeo vt vna cum excrementis animam quoque exalare cogatur, præterea medicamẽta cælestium obseruatione confecta, maioris efficatiæ sunt, itaque hæc aduertenda in quibusdam etiã Auicenna mandauit, nã Sexta Quarti ait, sumatur carbonis cancrorum fluuiatilium captorum dum Sol est in signo leonis assorum in furno, quod licet exiguum sit; attamen hoc exiguo in magno volumine vbi se purum medicum profitetur, non nihil insinuauit ad astra esse consu-

giendum,Sed vt tandem huic rei finem imponam,fœtus in vtero etiam vim planetarũ sentit,cuius mensem primum Saturnus, secundum Iupiter, tertium Mars, quartũ Sol quintnm Venus, sextũ Mercurius,septimũ Luna sibi vendicant, ideo si septimo mense qui est Lunę nascitur,vitalis est;Luna enim bonus est planeta. Octauo rursus ad Saturni nequitiam reuolutus fœtus morti est obnoxius,Sed nono sub Iouis benignitate iterum cõstitutus viuet deinde, iã ex omni parte munitus quocunq; tempore in lucem venerit, erit incolumis. Est igitur plurimis de causis astrologia medico necessaria, quam si quis ignorauerit,nõ inter medicos sed potius inter pharmacopolas circunforaneos connumerabitur. Summa igitur diligentia qui medicus esse cupit, eam de se opinionẽ in scientia cõcitet, vt non humanum sed diuinũ potius esse arbitrẽtur, & hoc pacto prudẽtia illa admirabilis nimiumque stupẽda, ab Hippocrate relata, ę grotos sola authoritate sanabit.

DE FIDVCIA IN MEDICVM ET QVADAM CAVTELA

Cap. XV.

HIPPOCRATIS illa in prognosticis sententia, cuius iã meminimus cum admirabilem nimiumq; stupendam in cœlestibus medici prudẽtiam retulerit, profecto sublimen quãdam medicãtum authoritatem desiderandã esse insinuare videtur, ita vt paulatim iam & huius diui medici dictis, quæ simillima oraculis esse noscuntur, ad eam quã de medicis fiduciam concepimus tãdem deueniamus; hæc enim vt diuina manus plurimas sanat. Sed multa & excellentia quidẽ eruditionẽ pariunt, eruditio autem cum claritate experiẽtiæ authoritatem gignit, authoritas vero mater est cõfidẽtiæ, vel vt rectius loquar fiduciæ, hoc.n. nomẽ ad bonum dirigitur: Iuuenalis, Nam ,, cum magna malæ super est audacia causæ creditur à multis fiducia. Et Valerius Maximus, titulum habet de fiducia sui, hæc autẽ certissimã spem præ se fert, cum omnis spes versetur in dubio, & hæc quidem hoc modo describitur, fiducia est animæ rationalis

affectus quidam ex concepta opinione proueniēs desideriis subsidia præstans, opinionem omnem sequitur fides qua bruta carēt vnde recte rationalium duntaxat esse nosci mus, desideria autem adiuuare narrauimus, quoniam teste Auicenna animę humanæ inest vis rerum immutādarum, affectus enim humanus vehemētissimus sine hæsitatione quod desiderat efficit, vt magi testantur, & veritas Christiana astipulatur, vbi dicit, Si habueritis tantum fidei quātum est vnum granum sinapis & dixeritis huic monti trāsi transibit, quod poeta non ignorasse videtur cum cecinit: An sua cuique deus fit dira cūpido, Sed quid hic vehemēs affectus, quem nomine fiduciæ ornauimus, operetur in nobis, audiatur Galenus, qui in principio prognosticorum ait, Illę medicus de quo confidunt infirmi et eius manibus se committūt, plus sanat ægritudines, hoc. n. accidit quoniam sanitatis formā anima medici cōtinet, & hæc vehementi ægrotorum imaginatione concepta virtutem male valētem roborans, morborum causam debilitat, illud igitur incōmodum quod homines morbidos reddit, auxilio naturæ certo adueniēte con flaccescit, & hoc simile est duob⁹ inter se di gladiantibus, nā morbum natura vt hostem

vincere,& morbus naturam opprimere ten tantes sesequc ad pugnam parantes,cum pe riti medici vt certum subsidiũ natura conspexit,fortior ad pugnam redit,& vim susci tat ira. Morbus autẽ, hostis sui vires animos que adauctos cernens, de fuga cogitãs consistere ac repugnare non valet. Non iniuria ergo Auicenna sexto Naturalium, ait huiusmodi fiduciæ actionem omnibus medicorum instrumẽtis & medicinis esse potiorem: ex huius igitur præstantissimi viri sententia, fiducia concepta de medico maioris est efficaciç, quàm illa omnia quæ ars permiscuit, & medicorũ solertia excogitauit, maximi igitur faciẽda est authoritas quæ fiduciam parit, cum authoritatem doctrinarum varietas & acumẽ parent. Qui ergo doctrinis disciplinisque & experientia pollẽt, eam de se opinionem cõcitant, vt cateruatim ad huiusmodi viros pro sanitate festinẽt, nam eorũ verba vt oracula quædam summa cum attẽtione excipiant, fama enim hoc boni in se continet, vt mẽtes hominum animosque inflammet, quibus vt diximus mutandarum rerum quædam vis inest, nam non modo in medicina, sed in aliis quoque authoritas illa fiduciæ comes, quoniam Cicero domum iurisconsulti totius oraculum ciuitatis esse

ait;& Iulius Cæſar maximos interdum exer citus ſola authoritate fugauit, ex qua ſuorũ animi adaucti hoſtiũ debilitatas vires facile ſuperarũt, nam ipſe ad Amantium de Iuba ſcribens ait veni, vidi, vici: ſanati igitur ex fiducia nõ pericula medicamenti non hierę picræ amaritudinẽ ſentientes, vt quaſi diui- no auxilio leuati & cito & tutò & iucundè curati ſunt, quo nihil poteſt eſſe in medici- na excellentius, huc igitur diuertat turba ægrotantium & male firmorum, vt Ouidii verbo vtar, Illa quidẽ valeat ſed ſi male firma ,, curabit, Et vitiũ cœli ſenſerit ægra ſui. Sed ,, maxime aduertendum medico eſt, cuius au- thoritate ſanari debent ęgroti, vt quibus cũ agat optime conſideret, nõ.n. parua eſt hæc cautela: Nã doctos viros, quos rei veritas nõ latet, cõmuni ac lucido ſermone alloquatur, ſed apud imperitũ vulgus et aniculas, et hu iuſcemodi homines quæ Latinè, aut lingua vernacula dici, cõmode poſſunt obſcuriori ſermone aut Græcè aut Punicè referat, vul- gus.n.id aliquãdo optimũ & ſalutiferum iu dicat quod nõ intelligit: Nam ſi vinũ grana torum, aut radicem te daturũ inquies, vul- gus imperitũ, cum hæc nouerit, & cõmunia ſint, ſi moleſtiſsimo morbo grauabitur nul- lam in his ſpem reponens floccifacit: Sed ſi

granatorum Græcè pro vino rhotium dixeris, & pro radice silueſtris granati mugath Punicè nominaueris, quaſi ex alio orbe petita hæc remedia putans, vt diuinitus miſſa medicamemta ſuſcipiet, ita vt & medico & medicinæ fiducialiter auxiliū expetens conualeſcat, fiduciam autem plurimas ſanaſſe experientia docuit, & grauiſsimi authores teſtati ſunt, vt diximus, vnde vtiliſsimum eſt pro vulgo imperito punica aut grę cá aut alia, omiſſa quæ nota eſt, loqui: nam
" & mihi ſæpe contigit, vt in Bohemia, Pan-
" nonia, Germania, Vngaria et Hiſpania, cum ęger à me ſciſcitaretur quid ei antidoti paraſſem Punicè aut alia lingua nominans, quæ potuiſſem eius ſermone narrare, vt manifeſtum viderim iuuamentum; nam æger conualuit. Sed & hæc etiam apud veteres profuiſſe teſtatur Plinius, Nam vigeſimo nono Naturalis hiſtoriæ cum de medicina ait,
" Immo vero authoritas aliter quā Grecè eam
" tractantibus etiam apud imperitos expertes-
" que linguæ non eſt, ac minus credunt, quæ
" ad ſanitatem ſuam pertinent, ſi intelligunt.
Sed hęc quę ex Plinio allegauimus, maxime eam, quam Galeni in medendo retulimus fęlicitatem confirmant, nam eodem tempore hi duo fuere, Plinius enim ad Traiani vſq;

tempora deuenit, in imperio cuius Galenus Romam profectus ætate Antoninorum floruit? Vitãdus igitur omni ratione medicus infelix, cuius manum & subsidia negligunt licet doctus haberetur, & in medicando infortunatus putaterur, vt contigit Drusiano, qui ob excellentẽ doctrinam Plusquamcommentatoris nomen obtinuit, & tamen in eius manibus quotquot fuerunt, vitã amiserũt, quoniam nihil spei, nihil fiduciæ in eius medicamento reiecerunt, quam vt sibi referuent regulas ordinesq; medicandi doctissimi viri aliquando neglexere. Nam Rasis ille medicorum fons, se peruerse aliquãdo operatum ait, vt vulgi infamiam euitaret, nam vbi longa inedia opus erat, escam concessit nẽ videretur, si mors accideret, se ægrotos fame macerasse, & deinde occidisse, vt decimo nono libri continentis apparet, Sed hæc de medico, quam narrauimus concepta fiducia, in magnificio Laurẽtio, & Mediceorum familia maxime viget, populi enim & ciuitates hanc de eo conceperunt opinionẽ, vt in summis periculis, discordiis maximis, animorum peruersitate, tyrannorum crudelitate, ciuilibus smultatibus, odiis & priuatis & publicis, inuidis liuoribus, venenatis mentibus vnicum subsidium cælitusque de

missum sit magnifici Laurentii ingenium quod sola authoritate omnia iam quasi conclamata resanet, nam anno præsente factum est vt ciues ex Sena Etruriæ, nam Senonum de nomine Senæ alibi sunt, de occupato oppidio a duce Florentinorum verba facientes, sola Laurentii promissione de restituendo contenti in patriam rediere, quod licet minimum sit, tamen non est eius quod diximus minima confirmatio, cum non modo amici, sed qui nõ bene cohærent, Sena enim & Florẽtia, ex vicinitate vt fit animo aliquãtisper dissident, tanti hominem fecerint, vt vel nutu eius cõtenti se quod optabant consecuturos arbitrarentur.

DE HVMIDO RADICALI, ET TRIBVS PARCIS, ET DE STELLAE VENERIS charactere & nomine

Caput XVI.

SERMO de fiducia, quam ex medici authoritate concepimus ex qua sanitas est, iam nos ad ea narranda deduxit, quæ vitæ nostræ fundamenta esse noscuntur, quibus diminutis, aut labant, aut

fuũt, aut ruinam minãtur vitalia; & hoc qui dem eſt humidum naturale quod ſucci nomine rectius diceremus, vt eſt in Terentio, Corpus ſolidum & ſucci plenum, & in Bucolico Virgilii. Et ſuccus pecori & lac ſub ducitur agnis. Succus autem quaſi ſugus, vt is quem ex alimentis & altis membra ſugunt: quod iuniores medici, vt vitę ſubſtentaculum, ficto vocabulo, ab arboribus ſumpta tranſlatione, quæ radicibus aluntur et vi uunt, radicale dixere, ſiue natiuum, et hoc re ctiſsime: et hoc quidem triplex eſſe dictitant primum tenue aerium, ſuper quo ſine adminiculis, calor ille cœleſtis & natiuus, qui in nobis eſt, ſuas ſedes locauit, adeo vt nullo pacto ab eo ſeiungi ſeparariue poſsit. Nam certiſsimum in omni philoſophia argumentum eſt, calidum abſque humido nuſquam reperiri poſſe, hoc enim & in lignis aridis quotidie experimur; tam diu namque ignem durare cernimus, quoad humor minutias li gni conglutinans pabulum igni miniſtrat, quo conſumpto, ligna in cinerem abeunt: & hinc eſt quòd Tales Mileſius, quē antiquitas admirata eſt, omnia aqua conſtare putauit, et ob hanc cauſam Oceanum patrem rerum poetica ſententia taxat. Secundum vero hu midum, denſius ac humidius, primo ſeſe tan

quã nutrimentũ & escam innato calori præstat, & natiuus calor per huius secũdi humidi meat' ocultos & quasi rimulas, sicut lumé
" in corpore perspicuo, huc atque illuc vaga-
" tur, sed hoc facta subtilioris partis diminutione densatur, atque crascessit, vt non amplius natiuo calori sit peruium, & propterea minime illustratur, adeo vt iam ad diluti vini similitudinem, non aeris, sed aquæ imaginem gestitet. Est & tertium humidum naturæ tenacis, quod glutinũ peritiores vocant, continet enim tãquam vinculum quoddam corporis particulas quadam mixtura & nodo connexas, quo detracto, vt in exemplo ligni diximus, omnia in puluerem rediguntur, quod etiam innati caloris cibarium ac nutrimentum imminutum quidem est. Non enim sufficit cæleftem illum quem diximus calorem copioso pabulo sustentare: Immo cum iam prope finem est, illum a se fugat, & calorem fugatum sequitur mors, & hoc est quod poetarum cęlitus data sapiẽtia, (vt ce-
" cinit Ouid. Est deus in nobis, sunt & com-
" mercia cæli, Sedibus ethereis spiritus ille venit) in parcas fabulose reiecit, parcæ enim quæ fila humanę vitæ tenere dicuntur, vt Cloto, Lachesis, et Atropos, ideo dictę sunt, quoniam nimium parcę sunt, ita vt nulla liberalitate

beralitate in vita hominum producenda vtã tur:de quibus Catullus,Currite ducẽtes sub tegmina currite fusi.Sunt igitur hę tres parcæ tria illa humida radicalia; nam Clotho baiulans colum est primum illud humidum in quo color natiuus immixtus est, eumque gestãt; Lachesis vero net,pensum consumẽs secundi humidi vicem obtinet: nam pabulum & nutrimentum filorum esse apparet. Atropos autem fila detruncans, tertio humido et glutinoso quidem particulas corporis continenti similis, quo consumpto collabũtur omnia:occat enim, & quæ densa erãt & grandia cædit,& frangens in minutiás resoluit, vitãque fugat: abruptis enim filis tanquàm glutino partiũ necesse est corpora cinerescant: Hoc igitur triplex natiuum humidum radices vitę continens esse perhibetur:Sed est & quartum humidum intercurrens,quod non innatum, sed factum huc atque illuc per venas & arterias labens,cordis calore stimulatum etiam innato colori pabulum & sustentaculum porrigit. Spiritus.n. corporis à Galeno loco caloris innati positi ac nominati eo fouentur:ex hoc igitur quarto humido,et ros & cãbium,et gluten sunt, primo quidem membra irrorãtur, secundo instaurantur deperdita,tertio partes soluen

dę glutinantur, ros igitur quia quod ſiccabatur irrorat, cambium quod loco alterius ſubrogatur, gluten quod latenti nexui, & glutino ſubuenit, ita vt hoc vltimo loco poſitũ humidum illis tribus ſuperioribus auxilia præſtans, quaſi acies ſubſidiaria laborantib. militibus ſubuenit, & ne vlterius hac in re progrediar; multa enim dicenda occurrunt quæ ſolertia medicorum magis ad oſtentationem, quàm vtilitatem excogitauit: vnum tamen exemplum pro iunioribus ponam, quod licet non valde ſimile ſit, attamen non erit inutile; erit autem hoc, ſi conſideremus lucernam vbi oleum non adhuc inbibitum & ſtuppam ſiue papyrũ oleo infuſam, & illud humidũ, quo particulæ papyri aut ſtuppæ inter ſe glutinatæ ſunt, oleum adhuc liberum, primo humido ſimile eſſe dicemus, & illud quo papyrus infuſa eſt ſecundi humidi imaginem gerit, & ille humor quo partes papyri inter ſe glutinantur, tertium humidum imitatur, ita vt in oleo, vt humido lumẽ fundetur, & infuſo in papyrum, vt pabulo vtatur; & humor quo papyri partes cõtinentur ne diſſoluantur glutini vicem implebit: lumen ergo calori natiuo & cętera cęteris ſimilia putantur. Sed quoniam ſæpe natiuum calorem nominauimus, aduertẽdum

eſt in animantibus calorem huiuſmodi ex cœleſti elementariq; eſſe concretum: & propter hoc moderamen in omni conſumptione præſtabit appoſito freno: tantũ enim conſumit quantum neceſsitas exigit: nam ab anima habet præfinitam poteſtatem cum maxima efficacia: videmus nanque in aheno aliquando neruos feruenti calore vexatos, bullitione agitatos, etiam pluribus horis mollitos nunquàm, ſed cum ad humanũ ahenum hoc eſt ventriculum deueniũt, paucis admodum horis non modo mollietur, ſed ita ſoluuntur, vt nulla neruorum facies appareat, de quo Ouidius primo Methamorphoſeôn ſub quadam dubitatione loquitur,

Nat⁹ homo eſt, ſiue hũc diuino ſemine fecit „
Ille opiſex rerum mundi melioris origo „
Siue recens tellus, ſeductaque nuper ab alto „
Aethere, cognati retinebat ſemina cœli. „

Non iniuria igitur philoſophus Ariſtoteles ait, Sol & homo generant hominem, Solem pro vi cœleſti, & ſtellis omnibus ponens: ab ipſo nanque, vt à quodam principe & ſtellæ, & planetæ lumen mutuantur. Vnde cum ſydus commune ſit vocabulum, plerunque Solem tantum ſignificat. Ouidius de Arte amandi; Candidus in nauta turpis „ color æquoris vnda Debet & à radiis ſide- „

ris esse niger, id est Solis, cuius tam excellens natura est, vt pro diuersitate materiæ opposita operetur, & cum cætera denigret, linum dealbat, ceram liquefaciens, lutũ constringit, at Venus quæ sola propter luminaria radios habet hoc efficere nequit, & hac de causa, vt eius radios mathesis indicet hoc charactere ♀ demonstrat, ita vt à circulo linea in fine bisulca dependens radios præfiguret, & diligentissimus poeta pro Venere stella iubar posuit in quarto Aeneidos;
Id terris iubare exorto dilecta iuuentus

CVR DII DICTI SVNT ELEMENTA, ET DE IDEIS, ET IGNE CVM AMOR SIT, & imagine Priapi non sine ratione facta Caput XVII.

IN ratiocinatione primi succi mentio de calore interuenit, ita vt in animantibus calor natiuus ex cælo & elementis esse noscatur, Elementa autem numero quatuor esse etiam aniculæ iam sæpe audiuerũt, sunt autem, aqua cui cerebrũ, aer cui ionciner, ignis, cui cor assimulatur, terra vero omnibus mẽbris familiaris, nihil proprii sibi vendicauit, elementa autem eiusmodi sunt, vt in componendis corporibus

primum, in diſſoluendis vero vltimum locum obtineant, nam ipſi ſimplicia cum ſint reſolutionem non capiunt, & ex hac ratione grammaticus literas elementa vocauit, nam oratio in dictiones, dictio in ſyllabas, ſyllaba vero in literas reſoluuntur, literæ autem non patiuntur diuiſionem: Hac igitur ſimilitudine literas elemẽtorum nomine appellauimus, quòd autem elementa ex quibus omnia conſtant inuicem ſibi cedant, patiãturque alterationem, ac mutationem, tanquam omnibus notum relinquo: Vnum tamẽ ne caloris ſimus immemores referemus, de igne enim in quo fons eſt caloris, ſermo non inutilis habendus eſt. Ignis ſiquidẽ non modo elementum, ſed amorem quoque ſignificat: Virg. & cœco carpitur igni. amorẽ duplici ratione videtur ſignificare, primo quia coitus, cuius deſideriũ ex fruitione pulchritudinis plerumq; oritur, ſine calore caſſus inaniſque eſt, Secundum illud Vergilii frigidus in Venerem ſenior: Et in Teren. Accedas & caleſces plus ſatis. Accedit etiam illud medicorum, dicunt enim coitum calefacere, Amor vero honeſtus vt amicitiæ & beneuolentiæ, etiam a calore originem trahit, nam laus eiuſmodi eſt, vt accendat & ſuſcitet, quod non modo ratione vtẽtes, ſed

bruta quoque intelligunt, hinc illud, Can
„ tus amor laudum, tantæ est victoria curæ,
Laudibus ergo & plausu manuum accēdun
tur & calefiunt bruta, ita vt fortius alacriusque moueantur, calor enim laudis auiditate adauctus, ne segnes sint efficit, ita vt celerius ac pertinacius currāt, hinc etiā est, quòd cum in genere demōstratiuo aliquem maximus laudib. affici audimus, mouemur, et in amorem illius inflammamur, et sicut ignis in circunstātia ligna, ita amor beneuolentiæ in astantes auditores insilit: illa igitur inanimatio accensio est: propter hanc ergo similitudinem vetustas amorem ignis nomine appellauit, Calor facit, frigus amorem fugat. ideo poetæ cum Cupidinem duplici telo arment alterum obtusæ cuspidis non sine plumbo est, amorem fugans; frigidum enim est plumbum: alterum vero acutæ cuspidis cum auro esse refertur, quod amorem gignit, aurū licet temperatum sit. Solem sequens cordi conuenit, vnde cætera membra calescunt, in amoris feruorem trahit. Ouidius primo Metamorphoseos,
„ Deque sagittifera
„ prompsit duo tela pharetra, Diuersorum
„ operum fugat hoc, facit illud amorum
„ Quod facit auratum est & cuspide fulget
„ acuta Quod fugat obtusum est et habet sub

arundine plumbum. Hoc igitur metallum supra Saturno propter & tarditatem & frigiditatem sui tribuimus, & hæc duo amori refragantur; aurũ vero Soli dedimus, in quo calor, splendor, radiorum motus celerrimus est, de his hactenus. Nunc ad elemẽtum ignis reuertendum est, Ignis teste Auerroide in Canticis Auicennæ est aere calidior, & hic noster sensibus obnoxius ignis, non est elementum, conclamatæ dementiæ esset, qui hanc sibi opinionem induisset, vt ignis quo vtitur, cum sit compositus, esset elementum quod est simplex, simplex autem & compositum quantum interse distent cæcus est qui non videt, Noster vero non ignis, sed fumus ignitus reuera est, nam Alexandri philosophi qui sentit fumum hunc ignitũ esse ignẽ explosa sententia est: nam inter cætera quæ adducuntur aduersus Alexandrum, non in postremis est, quod elementa generationis causam & non corruptionis prestant, hic autem noster ignitus fumus corrũpit semper & destruit, præterea elementũ non est actu sed potentia calidum, Calor enim cum accidens sit igni sensibili, & nostro nõ posset elemento esse substantia, cum notum sit illud Aristotelicum, quod vni est accidens, alteri non potest esse substantia. Ignis autem ele-

mentum in concano orbis lunæ existens purus sine admixitione aliqua, cum hic noster corporibus terrestrib. annectatur. Ignis igitur elementum, duabus qualitatibus, quarum altera summa, vt caliditas; altera vere remissa, vt siccitas; non actu sed potentia ornatur: Terra namque igne est siccior, sicuti aer humidior est aqua de sui natura, sed cum ad actum deuenitur, aqua magis quam aer humectat. de his hactenus. Elementa omnia vt latissime patet nomina habēt deorum, & pro deis habita apud antiquos. Nam ignem Vulcanum, aerem Iunonem, aquam Neptunum siue Oceanum, terram vero Tellurem aut Plutonem, antiquitas appellauit. Sed dicerent peritiores, vnde hęc insania cordatos illos viros inuasit, vt elementa deos esse crederent ita vt quibusdam effecti» bus horum sacrificia offerrent: vt Nigram hyemi pecudem, Zephiris fœlicibus albam. Nam oblationes vbique occurrunt. Aduertendum est secundum Platonis sententiam rerū ideas, hoc est formas, & vt ita dicā sigilla (nā idea est originalis rerū species) esse perpetua: et vt clarius loquamur ponemus exēplum, intra centum milia equorum, vel boū vel cæterarum specierum, si volumus inuenire principium & originem retrocedendo

abhoc vltimo equo ad patrem, & a patre ad alium patrem, & sic deinceps necessariũ est deuenire ad vnum equum immortalem & perpetuum,& a nullo creatum,qui alios fecerit, & sic de bobus & cæteris huiusmodi erit: Ille igitur equus increatus & immortalis, tanquam aliorum sigillum, nihil aliud est quam idea, & forma equina in mente diuina, vt Christiano more loquamur, nam beatus Thomas ex sẽtẽtia Augustini manifeste declarat omnium rerum ideas esse in diuina mẽte,& eas esse diuinam essentiam per quas deus omnia videt & cognoscit,& Aurelius Augustinus Platonis & imitator & laudator adeo, vt in libro trium & octoginta questionũ sic de ideis loquitur, Ideæ sunt principales quædam formæ vel rationes rerum stabiles, atque incommutabiles, quæ ipse formatæ nón sunt, ac per hoc æternæ, ac semper eodem modo in se habentes, quæ diuina intelligẽtia continentur;& cum ipsæ nec oriantur, nec intereant, secundum eas tamem formari dicitur, quod oriri & interire poterit:& hæ ideæ non repugnant simplicitati diuinæ, vt testimonio Thomæ intelligimus. Et vt ad rem nostram reuertamur,antiquitas ideam in mente diuina,terræ Plutonem, Tellurem, Cererem, Cybelen, diuer-

sis rationib: vocauit: Aquę vero ideam id est formam Neptunum, Oceanum, Nereum: Aeris vero Iunonē et Palladem: Ignis Vulcanum & Vestam. quæ omnia aliis quoque nominibus propter diuersos effectus sæpe vocitarunt: nam Pomona dea est vis & idea arboribus impressa fructus procreans surculorum, ideo apud Plinium sic eloquitur: Ego succum vini, liquorum olei gigno, ego palmas, & poma & cætera vt aliás dicemus. Has ergo formas in mente diuina æternas et immortales pro diis habuere, & coluere, & recte: quomā in deo nihil est nisi deus, & ab his ideis vt æternis, vt que ab ipso deo corruptioni obnoxia originem ducūt, ita vt rerum species ab his immortalibus & diuinis speciebus pendeant: has autem in diuina simplicitate ideas & rerum omnium formas variis modis intellexerunt, nam commentator Auerrois duodecimo primæ philosophiæ, quasi conquerens de obscuritate Platonis, eius dicta interpretatur, ita vt dicere voluerit has ideas esse angelos, qui diuino præcepto creādarum rerum dei maiestate quieta curam habuerint. Mathematici vero in huiusmodi negotio inter se dissident; quidam enim asserunt cęlum animatū omnia creans ex imaginibus in ipso signatis, nam octo &

quad raginta sunt notæ, sed ignotæ innume rabiles quodámodo sunt, et ab his imaginibns tanquam rerum ideis, omnia quę in mũ do sunt originem traxisse ad earum similitu dinem, ita vt forma leonis leonem, & equi equum, & sic in cęteris formet, Quidam ve ro non tantum mathematici, sed diuinæ scripturæ interpretes, vt Albertus & Thomas, aiunt cælum esse Dei instrumẽtum quo operatur, & hæc sententia a superiori non dissonat, nisi quia illi animam cæli deum esse rentur, hi vero deum omnium creatorem fuisse et eos animatos siue inanimes formasse, sed quantum ad idearum formationem, idem sentire videntur: nam si deus cælo vt instrumento vtitur in producendis rebus vt aiunt, Nil profecto aliud est quam mandare vt formæ in cælo existentes quod deus vult faciant, & hoc ab ęterno institutum fuisse, vt, dixit facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ideas igitur in mente diuina, vt Christianitas sentit, antiquitas vt deos coluit, nã Vulcanum ignis, Iunonẽ aeris, Neptunum aquæ, Plutonem terræ ideas vocitans, vt æternas & immortales deos nominauit, & cum sacrificia obtulere, vt nigram hyemi pecudem, diuinos nutus hæc facientes placare intenderunt, vnde quæ insulsissima

ab imperitis putantur, ſumma ſapientia etiã ſale condita in honorẽ cultũq; venerunt, inter quę nihil deliri⁹ iudicatur, quàm Priapũ Deũ putaſſe & coluiſſe; de quo pauca in medium referam, Nã Priapus & Lãpſacus vrbes fuerunt in Helleſponto, & in Priapo ruſticus quidam tanta membri virilis magnitudine fuit, vt e ciuitate pulſus ſit, ne mulieres deuaſtaret, vnde Priapũ a loco dixerunt, & vt numini tẽplum dedicarunt: & quãquam Virgi. vltimũ et nouum numen appellet, attamẽ in ſacris literis de eo antiqua cõmemoratio, ſic .n. in III. libro Regum ſcriptum eſt. Inſuper & Machaam matrem ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in luco eius quem conſecrauerat, ſubuertitque ſpecum eius, & confregit ſimulacrum turpiſsimum. Sed dicerent acutiſsimi & ſapientiſſimi viri, vnde tanta dementia antiquos vexauit, vt membro virili tam turpi, tamque abhorrendo, vt ſine infamia nominari non poſsit, aras dedicauerint, templa ędificarint ſacrificia obtulerint, ita vt non modo gentilitatem dæmonum ſolertia deluſam, ſed Iudæam quoque, vbi veri dei cultus ſ[illegible]equens erat hæc monſtra inuaſerint? doctis & acutis ſuperius reſponſum eſt: nam rerum ideas coluerunt, et illis templa et ſtatuas cum ſuis

insignibus dedicauere non sine causa, nam cum Aesculapio viperam assignarunt, quis non videt memor etiam eorum, quæ de teriaca diximus, vim viperæ in medicaminib. maximam esse: Hac igitur ratione Aesculapio vt DEO medicinæ tribuere. Tẽplum Priapo dedicauerunt, quoniam antiquitas colebat ideam fœcunditatis, & quia inter omnia culta fœcũdiores sunt orti: ideo hanc fœcunditatis formam ortorum deum vocauerunt, & cum huic deo simulachrum ac statuam facere intenderent, membrum virile erexerũt tanquam hominis portionem fœcundissimam: nam inter omnia quæ fœcunditatem referunt, virile membrum obtinet principatum, eorum enim fœcunditatem repræsentat, quibus nihil excellentius, nihil diuinius natura produxit: hominem enim pro fructu fœcunditatis ostendit: Hanc igitur virilis membri imaginem ideo venerati sunt, quoniam ea ideam fœcunditatis reddebat: et inter ea, quæ fœcunditas pręstat, hoc est excellentissimum: fructus enim reliquos ex fœcunditate habitos hominum præciosa factura superat: merito igitur hominis mẽbrum fœcundum in illius ideæ imaginem retulere. Hæc volui dixisse, ne homines imperiti tam stultum fuisse putent, membrum virile

téplis ornasse,cultuq; celebrasse:nam cũhæc humana ratio coniectarit, labi & in his errores oriri facile posset. At in dogmate Christiano non nisi veritas elucescit, fides enim nostra diuinitus inspirata, antiquorum errata deleuit, nec demonum solertia capi possumus,quoniam eo doctore vtimur,qui nec fallere nec falli potest. Deus enim Dei filius humana carne vestitus nobiscum versatus, quæ in cœlo abstrusa erant mensuram ingeniorum humanorũ excedentia omnibus audire cupiẽtibus diuulgauit, nam post ipsum discipuli totum orbem veritate impleuerũt, & ad imitationem CHRISTI, quæ prædicarunt opere adimplerunt: non enim in diuinis rebus humana coniectura sufficit: sed necesse est cœlitus delabi inspirationem; quæ mentes hominum illustret, & ita erudiat,vt ne erroribus quidem fallacibus capiantur: vnde CHRITVS & pontifices summi, inter quos Innocentius octauus, vir diuino ingenio,maximaque sapiẽtia CRISTVM imitantes ac referentes ea nobis documenta tradidere:ea inquam,quæ cælitus successione potestatis habuerunt , & veritate subnixa humanas coniecturas ab erratis reuocarunt,& reuocant:diriguntque ad cœlum. Et Magnificus Laurentius ingenta scriptorum ac reli

gionem maxime foués effecit, vt si quid ambigui restaret celeberrimis scriptoribus illucescat. Nã tot in orbe religionis monuméta plurima tépla instaurata, multa cõstructa, ac omnia fere ornata, & à familia Mediceorum & maxime à Laurentio conspicimus, vt ædificiorum magnificentia, diuitiarum et ornamentorum copia etiam cum ditissimis populis, summisque regibus comparari non sine laudis excellentia possint.

DE MVLIERIBVS IN VIROS CONVERSIS, ET MARIS AN FOEMINAE IN coitu sit maior voluptas

Caput XVIII.

HIS quæ de admirando nonnullorum deorum cultu, deque noua religione narrauimus, fortassis mirabiliora subnectam. Nihil enim tam mõstruosum apparet quàm sexus mutatio, quamobrem ea quæ de Iphide tradita sunt, mentibus hominum in fixum est, fabulose narrari, vt potiturque sua puer Iphis hiante, vt ,, Ouidius scribit; & vt hoc verum fuisse ostédamus, quædam prius in medium proponé-

tur, poetarum & in religione quoque mos est vti modis dicendi metaphoricis et allegoricis, ita tamen vt a veritate non discedant teste Lactantio: vnde Ouidius III. Metamorphoseos, Forte Iouem memorant diffusum nectare curas Seposuisse graues vacuaque agitasse remissos Cum Iunone iocos, & maior vestra profecto est Quam quę contingit maribus dixisse voluptas. Ex quibus verbis moti ad ea quæ indicare intendimus sermonem dirigemus. Intendimus autem ostendere, & sexus mutationem esse facilem & in coitu mulierum voluptatem longe maiorem esse quàm virorum. Iupiter .n. & Iuno huius rei iudicem fecerũt Tiresiam qui vtrumque sexum expertus facile diiudicaret, Nos vero ad huius rei probationem Auicennam & Nicolaum Peripateticum viros excellentissimos attestabimur, nam quæ oculis vidimus inter anatomicos, cum eorum sententiis concordant. Nam vulua siue matrix, vtrunque enim apud idoneos reperitur, est in mulieribus instrumeutum generandi, sicut in viris mentula, quæ in mulieribus quoque alio tamen situ posita est. Nicolaus enim et Auicenna aiunt matricem in radice suà creatam membro virili similem in duobus differentem: primo quia mentula virilis

rilis foras & muliebris intro protenditur, deinde in ſexu fœmineo teſticuli non pendent, ſicuti in viro, in omnibus vero aliis cōueniunt: Nam & glandem, & colem & præputium habent, ita vt hæc in matrice penem intro verſum conſtituant, vt ſi penis noſter retrocederet, ita vt glandem ad interiora, & teſticulos ad exteriora pelleret, matricem efficeret. In mutatione igitur ſexus nō alius labor, nec vlla nouarum rerum creatio exiguntur, niſi vt in muliere glans exeat, quo facto ſtatim erit vir, & in viro vt eadem pars ad interiora pelletur, vt ſit mulier: nam nos ſępenumero in corporib. humanis, ſpontaneas & eminentias ire intro, & extra redire, vt in ſtrumis, & neuis, & aliis huiuſmodi videmus: Colei ergo quos ad ſimilitudinem teſticulos vocāt, in matrice primum locum, Colis autem & glans vltimum; cum in viro mentula ſit anterior, & hernia quæ eſt theca coleorum poſterior ſita eſt, nec tamen in generatione neceſſe eſt coleos pendere: reperti enim ſunt plurimi, quibus non pendēt ſed affixi ſūt: Matrix eſt neruoſa duplici textura compacta, et membrum virile adeò neruoſum eſt, vt nerui appellatione intelligatur, ſicut illud Satyricum mōſtrat: Nam ſi tibi ſidera ceſſent, Nil faciet magni menſu-

ra incognita nerui: Et vt matrix facile dilatatur, vt fœtus indicat, ita et mentula frequenti coitu & Veneris exercitio crassescit, & ampliatur, testimonio Hippocrat. & Auicennæ xx. tertii, qui ait: vsus coitus corroborat membrum redditque lacertosum, & è contrario Veneris desuetudine conflaccescit, vt monstrat & illud Aristotelicum à Cicerone ornatissime dictum. Iam notum est, contraria cõtrariorum sunt consequentia: nam cum in mentula nostra tres meatus sunt: vnus nanque est vrinæ, alius vero seminis: tertius autem est humoris illius qui plerunque ex inspectu pulchrarum personarum commotus exit, quem nos alio modo non vrinam tantum, sed conceptam vrinam vocamus: hinc satyrus, concepta vrina mouetur, sed Punicè guadi appellatur; Latinis autem aliquando vrinæ & seminis humani promiscuum est vocabulum, vt & verbum illud indicat, patriciæ immeiat vuluæ. Sed vt ad rem nostram reuertamur, sunt quidam minus tamen idonei qui narrant in anatomia se vidisse in muliere matricem inuersam, & alio modo sitam quàm maior pars ferat: quod si ita esset, nullus esset in mutatione sexus labor, quæ & si esse posint, tamen quia à minus

idoneis referuntur, vana esse puto: Omnes enim doctissimi viri eo quo narrauimus modo, situm vuluę esse dictitant: & quanquam in humanis corporibus sæpe varietas comperta sit; tamen non negamus, quæ doctissimi viri se vidisse referunt. nam calua hominis sine suturis aliquando visa est, cum maior pars suturas habeat: & quibusdam sunt ossa solida, cum maior pars ossa cum medullis gestitet: & sæpe in suturis caluæ aurũ repertum est, vt Magnus Albertus refert; visum etiam sæpe est, ex illis duabus viis quæ bilem deferunt varietatem factam, vt hæc quæ tẽdit ad stomachum sit amplior ea, quæ ad intestina descendit: et qui huiusmodi varietatem habent, biliosi sunt semper; cum latior à natura, quæ ad intestina bilem defert, via expostuletur. His igitur enarratis non tã mirabilis esse debet mutatio sexus: nihil .n. apponitur, nihil noui gignitur, nihil profecto remouetur, sed quod intus erat exit, & quod foris conspicitur, ad interiora reuocatur, ita vt si linguam exporrectam ad guttur reduceremus: Hoc autem sępe fuisse factum testabitur vir exactissimæ eloquentiæ Aulus Gellius: ait enim octauo Noctium Atticarum sic; Libitum tamen est hoc loco miraculorum notare, id etiam quod Plinius

Secundus, vir temporibus ętatis suę ingenii dignitatisque gratia, authoritate magna prę ditus, non audiuisse neque legisse, sed scire se atq; vidisse in libro Naturalis historiæ septimo scripsit; Verba igitur hæc quæ infra posui, ipsius sunt, & ex eo libro sumpta: quæ profecto faciunt, vt neq; despicienda neque ridenda sit notissima illa de Ceneide & Ceneo cantilena; Ex fœminis, inquit, mutari in mares non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus Q. Licinio Crasso, C. Casio Longino consulibus C. Asinii puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuque aruspicum deportatum in insulam desertam. Lucinius Mutianus prodidit visum à se Argis Arecontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremque duxisse; eiusdem sortis et Smirnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem die nuptiarum, L. Consitium ciuem Trisdetanum, viuebatq; cum proderem hæc. A Gellius, in quo nomine omnis Italia tępestate nostra aberrat, cũ Aulum Gellium scribat, immemor Prisciani, qui ab agro agellum, & ab agello agelliũ dictum putat, & scripturæ antiquæ inscitia vbi semper iunctis literis nomen hoc scribitur, nam Gellius alter est, qui à Plinio alle-

gatur, cum Agellius, de quo loquor, Plinium alleget: de his satis. Nunc videndum est in quo sexu sit maior voluptas coitus; aduertendum est semen masculinum esse calidius fœminino, vnde titillatio & tactus perfectior oriuntur: Voluptas autem coitus est pedisseca tactus: accedit etiam quòd habitudo masculi est tẽperatior fœminina, ita vt ex his duobus tantum voluptas viri superet mulierum iucũditatem, caliditate scilicet seminis, & habitudine temperatiori. Sed si alia quæ in coitu accedunt diligenter inspiciamus, sunt autem plurim, a vir in coitus voluptate erit muliere longe inferior, quæ si in comparationem venerint, facilius discernentur; Sexus masculinus in eiectãdo semine titillatur magis muliere, quoniam diutius longiusq; fluit, & temperatura habitudinis virilis non nihil voluptatis adiicit, ita vt his tantum de causis, quæ perexiguæ sunt, virilis coitus anterfertur mulieribus. In maximis vero voluptatis incitamẽtis mulier superat virum, primùm enim gaudiũ iucunditatis est, cum virile semen excipit: nam calore illo matrix souetur: & nõ nihil addit ad voluptatẽ, quæ maxime augetur, cum vuluæ interiora quæ vt vermiculi pruriunt, vnde poeta, vt Dolem fricemque cunni vermiculos scaturien-

tes, manifesta similitudine locutus est: interiora inquam vuluę crebra fricatione virilis mēbri scalpuntur: sursum enim ac deorsum mentula agitata scalpit, et titillat, ita vt nihil iucundius sentiatur: nam fricatio, & præsertim in his locis, vbi semper causa pruritus est, maximę iucūditatis esse sentitur, ibi nanque sunt conceptacula superuacuorū & vt consequens est, prurituum; quę cum fricantur & oblectant et prosunt: præterea vir in coitu damnū corporis patitur; fundit enim quod suum est, illa vero recipit, & hinc est quòd fortior, habitior, vegetior ac lætior exurgens mulier voluptatem omnibus visceribus cum emolumento percipit; Mulier igitur semen viri fusum colligendo, et suum quoque fundendo, orificio matricis scalpto et confricato, acceptione, et nō largitione facta in motu etiā pari et colis glande titillata, & corpore roborato, cum illud Ouidii pręceptum seruatur Ad metā properate simul minimam & quasi nullam sui comparatione viri voluptatem iudicat: Hinc illud Satyricum, nam quantula nostra voluptas. Cū in mediū sermo de vtriusq; sexus coitu intercurreret in diminutionē voluptatis nostræ id dictū est. Accedit etiā ad hoc quòd voluptas mulierū, maior redditur etiā si cū viro

ſumma beneuolentia iuncta eſt: nam vt inquit Propertius, omnis amor magnus, ſed ›› aperto in coniuge maior: ſummam autem diximus beneuolentiam pro ſexu: nam licet amor, vt exemplo declaremus, ad quartum vſque ordinem in viro & muliere ſe extendat, & ille dicatur maximus, attamen quia ſexus fœmininus ardentius cupit quàm maſculinus, in illo eodem ordine amoris maiorem voluptatem ſentiet, ita vt beneuolentia in medio poſita in quantitate pari ab vtroque ſexu accepta, in intenſione ac remiſsione ſentiet imparitatem; prætera ſi latitudo, longitudoque mentulæ vacuitati vulnę cor reſpódeat, etiam hic voluptas muliebris maxime augebitur. Nam vir & ſi ampliori campo verſetur, fricatione non indigens rem veneream peragit. Illa vero cum rugoſam habeat matricem fricatione indigentem, ſi craſſiori mẽbro explicabitur, duplicabit voluptatem: hinc eſt quod mentulatos mulier concupiſcit; & ex hoc caſtitatem in muliere difficiliorẽ eſſe quàm in viro recte colligimus. Nam vbi voluptatis affectus eſt vehementior, ibi quoque maiora eſſe incitamenta noſcuntur. His igitur pertractatis, meminiſſe oportet coitum peruerſo ordine peractum, vt cum mulier aſcendit virum eſſe periculo

ſum: fuiſſe autem & olim aliquando huiuſcemodi rei abuſum, illud quoq; iocoſe dictum Martialis indicat, Hectoreo quoties ſederat vxor equo. Ex huiuſcemodi enim ordine coeundi plerunque ramex, nec non mentulæ ac veſicę exulceratio naſcitur: ramex ſiquidem propter difficultatem eiectandi ſeminis, quod viro ſupermoliente mulierem facile fluit, ſecũdo enim & prono curſu vtitur, ſed e contrario non niſi vi eiectatur, quo conatu membrana continens inteſtina frangitur, & hinc defluxus inteſtinorum in herniam ramicem efficit: ſed exulcerationis duplex cauſa eſſe poteſt: nam ex muliebri de fluxu aliquid in mentulam exulcerationem faciens facile prolabi poteſt, deinde ne ex ſemine viri particula non eiectata remanens, quod peſsimum eſt, hoc idem efficiat: vnde medici improbant illos, quos in Priapeis coeundi modos Philenis enarrat. Prę-
terea Auicenna xx. tertii, coi-
tum non eſſe vtilem ait,
quẽ excernendi min
gendiue neceſ
ſitas comi
tatur.

DE COITV, ET EIVS VOCABVLO SVPPRES SO AB ANTIQVIS

Caput XIX.

PROPOSITVM rei nos admonere videtur, vt de coitu sermonem faciamus, qua in re veniã petimus, ea enim sese narranda offerunt, quæ vix seruata modestia enuntiari poterunt; Nam apud Romanos nullum detestabilius quàm hoc libidinis facinus habitum est: bis enim ex libidine subuersa est resp. vt Virginia Lucretiaque testantur: hinc est quod aliis peccatis, quæ maxima habentur, nomina tribuerunt, hoc vnum ita infandum putarunt, vt appellatione dignum esse negarẽt. Nam superbiæ, auaritiæ, ganeæ, inuidiæ, iræ est, sed inertiæ, siue desidiæ quæ huius mali fomes putatur, propria appellatio defuit, illud namque Ouidii testimonium affert Quæritur Aegysthus quare sit factus adulter In promptu causa est, desidiosus erat: Et hoc modo nec facinori tetro, nec eius fomiti nomen idoneum accomodarunt veteres, nefas putantes has hominum pestes sortiri appellationem, nam siue luxuriam, siue luxum, siue

libidinem, siue voluptatem, siue coitum po sueris nihil peculiare dixeris: vt, Luxuriat
,, Phrygio sanguine pinguis humus;&, epulæ
,, que ante ora paratæ regifico luxu; vt Ouidius Virgiliusque testatur nomen superabũdantiæ propones. Coitus autem Solis & Lunæ, & libido & voluptas in omnibus fere se intermiscent, nequitia autẽ & malum (nam his quoque aliquando coeundi actum appellamus) idem quod narrauimus monstrant, Ouidius, Nequitia est quæ te non sinit esse senem, & in nono Metamorphoseos; Si non & perdere vellent Naturale malum saltem de more dedissent. Sed vnum præ cæteris nomen magis inhæsit, nam Lucretius quinto spurcitiam videtur appellasse Quid
,, ve superbia spurcitia ac petulantia quantas
,, efficiunt clades, quid luxus desidiæque, Et hoc quoque communitatem appellationis innuit, a porco enim nomen assumpsit, vt spurcitia quasi porcitia .s. littera addita quæ sæpe loco sibili ponitur teste Messala, & in vsu quoque abicitur aliquãdo: Virgilius; In
,, terse coisse viros et decernere ferro. Sed hoc malum porco maxime tribuitur, quoniam tanta voluptate afficitur, vt in ipso coitu obdormiscat; & hinc subare pro libidinari a sue tractum est, quo verbo etiam Hierony-

mus contra Iouinianum vtitur, & in libro ad Herrennium Cicero. Siquid ſpurce inſe-ruit; Iuuena. Ad ſpurcos decepta lacus, Rem igitur veneream tam tetrum tam infandum ſcelus putauit antiquitas, vt minime in ore hominum eſſet, quod ſimile videtur illi edi-cto, quo cautum eſt, ne incenſor templi Dianæ Epheſiæ nominaretur, vt eo quod optabat ſceleſtus ille fraudaretur, famam enim quærebat, Sed mutatis moribus Latinorum permultæ & inhoneſtæ quidem appellationes prodiere pro diuerſitate ſcelerum, & hinc fellatores, cunnilingi, & pedicones ſiue emaſculatores, & fututores, & alia huiuſmodi turpia coitum comitãtia effluxerunt. Nos vero inpræſentiarum honeſto vocabulo coitum vſurpabimus, Coitus ſiquidem in ſe duo diuerſiſsima continet; nam mediocris ſaluberrimus, nimius autem pernicioſiſsimus habetur, ex ſententia enim Auicennæ viceſima tertii, Coitus curas & cogitationes inhærentes excludit, audaciam præſtat, irã mitigat, graue in morib. hominem reddit & atrę bili, quę plerumq; mentes hominum ſtimulis dementiæ vexat, medetur, fumos enim aggregatos a corde cerebroque depellit, doloribus renum ſubuenit, ingenium acuit, & ab inguinibus coleiſque abſceſſus

quos græcitas apostemata vocat penitus rè mouet: bene igitur poeta de Arte amãdi ait
» Pax omnis in vno concubitu. Nocumenta vero in nimio coitu sunt pene infinita, quoniam nihil fere magis hominem eneruat, podagramque generat, dorsi, renum, vesicæ dolorem, nec non colicam, orisque fœtorem efficit, oculos hebetans, & alia plurima. Vnum tamen aduertendum est, nõ omnem libidinem æqualis iuuamenti nocumentiue esse. Nam cum muliere coire, & si sanctum vtileque humani generis conseruationi esse noscatur, attamen ex eo plus humidi consumitur, sua enim caliditate virum, mulier exhaurit. Sed diuersę regiones diuersis moribus ornãtur, apud Hæbræos virginitas pro vitio habebatur, filia enim Iepte, ad mortem destinata, temporis spacium petiuit, vt virginitatem suam defleret; Et hæc eadem inter philosophos vitio daretur, nam virtus est medium vitiorum vtrinque reductum teste Flacco, sed authore Aristotele, qui virtutem dicit esse habitum electiuum in mediocritate consistentem, Virginitas autem, est alterum extremorum, & vitio vt diximus daretur, nisi ad virtutes heroicas reduceretur, vt etiam beatus Thomas in Ethicorum libro asseruit, Sed apud Romanos & apud Chri-

ſtianos tantæ eſt & fuit excellentiæ, vt nihil fere ſuprà habeatur: immo volunt etiam magi quod ſpiritus & dæmones, propter naturæ ſimilitudinem, ipſi nanque non coeunt, maxime diligunt virgines & caſtos; ſimilitudo enim dilectionis eſt cauſa, vnde cum deos placare intendimus, caſtitatem ſeruamus, ſecundum illud. Hac caſti maneant in religione nepotes, quod etiam ſecundo Aeneidos poeta tetigiſſe apparet; ait enim, Et ſpiſsis
" noctis ſe condidit vmbris Apparent diræ fa-
" cies inimicaque Troiæ Numina magna deûm. Nam Venere præſente (eà nanque deorum ac ſpirituum viſionem prohibet) nihil profecto viderat, ſic etiam nunc quidam magiam imitantes cum furem in phiala aquæ apparentem noſcere exoptant, virgunculas aut infantulos impollutos eligunt, vt ea ſimulacra conſpiciant quæ pollutus minime videt. Sed eà cõmoda, quæ ex coitu, teſtimonio Auicennæ ex medica arte loquentis habentur, apud ſapientes viros & heroicis moribus ornatos vana caſſaque ſunt, vitę enim inſpectiuæ dediti, diuturna exercitatiõne, virtutum habitudine aquiſita, victuſq; temperamẽto adaucta, illa omnia & maiora quidem & honeſtiora commoda aſſecuti ſunt. Sic modeſtia facit, ſic temperantia operatur,

sic constantia firmat, atque consolidat, vt philosophi virtutū adminiculo subfulti, incitamenta Veneris & fortunæ ludibria pedibus subiecerint; Sed Auicennæ documenta his traduntur, qui in delicijs agentes, vitam commessationibus ac ebrietatibus inuoluerunt, Crapulantes enim indies euacuatione indigent, quam coitu temperato fieri posse ex arte medica arbitrantur; Secundum hanc igitur Auicēnæ sententiam omnis medicina humana loquitur, nam & Cornelius huius rei non fuit immemor; cum coitum nec appetendum nec reformidandū esse ait, quoniam crebro & frequenti soluimur, & raro excitamur.

DE PHILOSOPHIS QVI VIVENTES SVNT MORTVI. Cap. XX.

Ea quæ de philosophis dicta sunt nos hortantur, vt ostendamus philosophantes & vitæ inspectiuæ deditos, humanarum rerum exortes, & vt consequens est mortuos esse; alioquin cōmoda ab Auicenna ex arte medicinę de coitu tra-

dita, sine ratione floccifecisse videremur, cũ ea non pertinere ad sapiętiæ studiosos asseruimus; est enim philosophia sapiętiæ amor; amor autem ex diui Platonis definitione est fruẽdæ pulchritudinis desiderium. Sed pulchritudo duplex, & corporis & animæ esse perhibetur, vnde Cice. in libro de Officiis, Et tanquam faciem honesti vides, quam si » oculis cerni posit, mirabiles (vt ait Plato) » amores excitaret sapientiæ, de pulchritudi- » ne animæ: oculisque corporeis intelligens, & nomen philosophi a Pythagora excogitatũ; cum sapięns antea diceretur, amatorem siue amicum sapientiæ sonat; amicus autem & amator, idem aliquando significant: Ouidius, Cum culta pax sit amica; Et amor, & amator etiam ad inhonesta quandoque diuertuntur: dicemus igitur philosophos, vt amatores esse mortuos; hi .n. dicuntur mortui, si de humanis loquimur, qui non vtuntur corpore: vita nanque ex corpore animaque constat; vita inquam humana: nam vitæ per se plerunq; dicuntur spiritus, vt in Virgilio: Tenues sine corpore vitas. Sed vitam » nunc more doctorum etiam in medicina hominum finimus, cum sit consistentia per alimentum: Alimẽtum autem est corporis. Nihil enim nutriri aliuę aut indiget aut potest,

quod omnino corpore careat. Hi igitur qui corporeis commodis non vtūtur, nutrimento non indigentes, carent vita: Philosophos autē huiusmodi esse statim patebit, eos non vti corpore facilimum est cognitū: Is enim corpore vtitur, qui ea efficit, quę moles corporea affert: moles autem corporis voluptates, affectus, tarditatem hebetudinemque animi præstat: quod etiam Virgilius decantauit, Quantum nos noxia corpora tardant terrenosque hebetant artus, moribundaq; membra. Volunt enim sapientes, spem, dolorem, gaudiū, timorem, quæ sunt animorum affectus contagione corporis prouenire, & ideo abiiciendos esse dictitāt: vnde Boetius
» gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato, nec dolor adsit: Ex his nanque tanquam fomitibus malorum, & minima & maxima peccata prosiliunt; sed philosophus nihil concupiscit, nihil formidat, nihil sperat, nullo gaudio agitatur, nullo dolore torquetur, omnia enim illa vnde hæc manant & pullulant, conculcat & obterit, & clipeo tandem rationis a se abiicit: Hæc autem corpori annexa sunt: sed nemo huiusmodi affectus reiicit nisi fontem eorum aut siccet aut fugiat: fons autem est corpus, vt iam dictum est, & qui siccat aut fugit corpus, moritur: mortu⁹

ergo

ergo philoſophus eſt;Nam corpus fugiendo commoda corporis negligit, corporis commodum nihil aliud eſt niſi vita, vel ad vitam pertinens: fugit ergo vitam, vel ad vitam ſpectantia, qui corpus relinquit; qui vitam vel ſpectantia ad vitam fugit, non eſt amplius in numero viuorum; quia viuere eſt corpore, & cómodo eius vti. Præterea in hoc animæ corporiſque nexu, qui vita dicitur, ſuperbia viget, auaritia graſſatur, ira dominatur, inuidia torquet, ſpurcitia ganeaque oblectant, deſidia illaqueat, ita vt hæc ab illis ſuperioribus orta, vt maxima ab illa tabida corporis contagione proueniunt; & qui corpore vtitur, his omnibus eſt obnoxius, niſi aut affligendo aut conterendo corpore ſeſe è carcere eximat, qui enim huiuſmodi eſt vt corporeo carcere nó includatur, mortuus eſt: Philoſophus igitur mortuus ſine corpore Dei eſt amicus, vt ait Plato ab Auguſtino allegatus. Sed amicitia non niſi ex ſimilitudine naſcitur: eſt ergo philoſophus deo ſimilis, & omnium poſſeſſor; nam omnia ſunt dei, & amicorum communia omnia. In deo non niſi virtus & ſapientia & bonitas ſine corpore eſt: itidem de philoſopho cenſetur, vt eius eſt captus: Vbi autem non eſt corpus, non eſt humana vita: Accedit ad hoc, quòd phi-

losophi in contēplatiōne rerum diuinarum sunt,& in diuinis cogitant:cogitatio autem est animi operatio; nihil.n.nisi vbi est,operatur,sed philosophorū animus in diuinis operatur;illic ergo est:sed qui in cœlis est,nō est in terra : nihil.n.de corporeis duob. in locis vno eodēq; tēpore esse potest: Ergo animus philosophi et extra corpus est,quandoquidē corpus in terra versatur:qui igitur extra corpus ponitur,mortuus est;mors nanq; est animæ vel corporis absentia, & si verū est illud Empedocles,qui ait:Tria prestat philosophia, .f.mobilis affluentiæ contentū,supernæ fœlicitatis appetitū,& mentis illustrationem,statim conuincemus, has esse hominis mortui cōditiones:mobilem effluentiam is contēnit qui ea non indiget, sed viuis victus & vestitus,qui partem mobilium bonorum implēt, sunt necessarii;viui igitur qui sunt,ea minime contemnunt, quibus carere nullo modo possunt; quoniam vita, vt iam diximus, est consistentia per alimentum : mortuus ergo philosophus omnis est. Apetitus etiam fœlicitatis supernæ mortuos, dum viuere videntur, sapientes reddit: qui enim aliquid appetit, in eo considerat & cogitat;Cogitatio autem imaginationem,& alia huiusmodi in se continens est præcipua animi opera-

tio, qua operatione exclusa non est animus siue anima, ibi igitur est, vbi operatur: deus enim dicitur vbique esse, quoniam vbique operatur, licet de deo alia ratio sit, omnia enim in se continet, & omnia deus implet, & nihil, vt iam sæpe innuimus operatur, nisi vbi est: philosophi ergo animus in felicitate superna operans ibi est; qui autem huiusmodi est, non ducit humanam vitam sine corpore, igiturque mortuus est. Mens nunquam potest illustrari, nisi tenebre excludantur, sed moles corporea mētem obtenebrat, qua exclusa fugantur & tenebræ, tenebrarū absentia illustrat: mens igitur illustrata sine corpore est: qui autem à corporis incommodis abest, mentemque habet illustratam non ducit vitam humanam, & hoc modo mortuus est. In diuinis igitur et vita inspectiua versari relictis corporum incommodis, est ibi inhærere, ibique esse: nihil enim, vt iam sæpe dictum est, operatur, nisi vbi est; ibi est: ibi ergo operatur qui in diuinis operatur, et est, nobiscum non est: vitam ergo non ducit humanam quæ ex corpore animaque consistit. Mortuus ergo est philosophus, & hoc in dubitationem adduxit Apostolum, cum ad tertium cœlum raptus est: ait enim, siue in corpore, siue extra corpus ego nescio, Deus scit:

Et idem ad Galathas: Viuo iam non ego, viuit autem in me CHRISTVS. Nam cum ſemper de Deo cogitaret, ibi erat: nam cogitatio animi eſt operatio. Vbi operabatur, ibi erat animus, nõ viuebat ergo: & Dionyſius ait, diuinus amor eſt extaſim faciens, id eſt, extra ſeipſum homines ponens, qui extra ſe poſitus dicitur, non eſt in ſe, hoc eſt in vita humana; mortuus igitur eſt. Tales profecto ſunt vitę contemplatiuę addicti. Cum contemplatio ſit libera mentis perſpicacitas in ſapientiæ ſpeculatione ſuſpenſa. Quis enim tam rudis eſt, qui ex hac diffinitione, vbi libertas mentis deſideratur, non intelligat omnes contemplatores liberæ mentis, corpore exutos, & mortuos eſſe: abſentia enim corporis vel animæ mortem ſemper efficit. Sed dicerent nonnulli, compluſculi enim ſunt qui minutiſsima quæque ſcrutantur, ſi amatores ſapientiæ deſiderium pulchritudinis fruendæ tenentes; pulchritudinis inquam mentis ſunt mortui, cur ſpirant, cur ſtrepunt, cur iactu contemplationis plerunque mouentur, motus enim ille & reſpiratio viuentium & non mortuorum eſt. Hæc tam pueriliter obiecta mouent mihi riſum, ſi reſpiratio, & ſonus, & motus viuentem vt nos finimus facerent, ignis profecto

viueret, ex anima corporeque humano con stetaret;nam cum non respirat extinctus est & mouetur strepitque semper, vt crepitantib. vrere flammis. Vita enim humana non in ›› his,sed in nexu animæ & corporis consistit; quoniam altero deficiente mors sequitur; quæ cum huiusmodi sint, omnes philosophos ac vitæ inspectiuæ addictos mortuos esse concludimus;soluitur enim nexus corporis & animæ, cum nobiscum sunt corpora,& animę in arduis operentur,& operans ibi est,vbi operatur; Non est igitur mirum, quod de Xenocrate philosopho traditur;sic nanque Valerius Maximus scribit, Phryne nobile Athenis scortum, iuxta eum vino grauem in peruigilio Cereris acubuit, sponsione cum quibusdam iuuenibus facta, an temperãtiam corrumpere posset, quam nec tactu nec sermone aspernatus, quo ad voluerat in sinu suo moratam propositi irritam dimisit, factum sapientia imbuti animi respuens: sed meretriculę quoq; dictũ,perquàm facetum, deridentib.se adolescẽtib.quod tam formosa tãq; elegans poti senis animũ flectere illecebris non potuisset; nõ de statua, sed de homine se posuisse pignus respondit.Potestne hæc Xenocratis continentia a quoquam magis vere magisque proprie demonstrari

quàm ab ipſa meretricula expræſſa eſt Phryne, pulchritudine ſua nulla parte conſtantiſſimam eius abſtinentiam labefecit: Ex his igitur Valerii Maximi dictis apprendimus Xenocratem ſtatuæ comparatum, eſſe mortuum, ſtatua enim inanimis eſt: ſi igitut philoſophi tales ſunt, vt uiuentes ſunt mortui, quis mihi imputabit, ſi quæ de coitus commoditate, quam Auicenna commemorat nihil ad philoſophos ſpectare aſſeruerim: commoda enim illa corporis ſunt, ideo exutos corpore non ſequuntur; quid enim rei eſt mortuis cum coitu? & quid emolumenti res corporea afferre poteſt his qui corpora neglexerunt. Illa medicorum præcepta traduntur implicitis illigatiſque mole corporea, & qui vitam, ſi vita dicenda eſt, more brutorum agunt: ventri enim dediti, quæ voluptatis ſunt quærunt: philoſophi autem & vitæ inſpectiuæ dediti, & veræ ſapientiæ addicti omnia illa conculcant. Eſt autem vera ſapientia Chriſtiana fides, in qua veritas relucet. Immo Saluator noſter de ſe ipſo inquit, Ego ſum via veritas & vita: nihil autem teſtimonio philoſophiæ ſcitur, niſi verum: non poterit ergo ſcire, qui viam veritatis amiſit; veritas autem eſt CHRISTVS, qui doctrinam ſuam amplexantibus pollice

tur, vt si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: Theriaca igitur magna et Mithridaticum antidotum non sunt CHRISTI sequentibus scripta; Nam & in libro Sapientię scriptum est: vigilia et cholera, & tertiana viro infrenito, somnus sanitatis in homine parco, & vt ad Xenocratem illũ Platonis discipulum reuertamur, non modo ipse philosophando corpus obtriuit, sed alios quoque ad philosophiam adducendo mortuos fecit. Polemon enim corruptissimis moribus viuens Xenocratis legentis irridendi gratia ingressus est scholam, at Xenocrates huius iuuenis vestitu & incessu lasciuiam indicantibus bene perpensis, à proposito diuertens, ad extollendam frugalitatem se contulit, cuius doctrina permotus Polemon, lasciuia abiecta Xenocratem secutus in clarum philosophum euasit, quod & Horatius Flaccus tetigit: quæro facias ne quod olim

Mutatus Palemon, ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubitale, focalia, potus & ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquàm est impransi correptus voce magistri.

Mortuus ergo Palemon ex viuente factus illecebras corporis abiiciens, quæ sunt philosophorum secutus est: hi enim vitæ inspectiuæ addicti, vbi aliquid conside-

randum est speculantur, vnde in prima philosophia dicitur: philosophum quodammodo amatorem esse fabularum, ex miris nanque constant. Admiratio igitur philosophum ad rerum contemplationem inuitat, hinc est quod fabularum, vbi admiranda ponuntur, est quodammodo, vt diximus, amicus sapiens, quem mortuum esse dudum ostendimus.

DE MVLTIS GENERIBVS FABVLARVM ETIAM VERARVM, ET CVR fabulæ varia operentur in homine, & quæ cōstellatio faciat amatores fabularum

Caput XXI.

FABVLAM Cicero ad Herennium finit eam, quæ nec vera nec verisimilis est; ex cuius sermone comprendimus fabularum aliam non verā, vt comœdiæ & tragœdiæ, & aliā non verisimilē, vt homo in leonem lupumue cōuersus, Co

mœdias autem fabulas dici Terentius testatur, cum ait; Populo vt placerunt, quas fecisset fabulas. Sed in his & tragœdiis non veri similitudo, sed veritas deest; ficta enim narrantur, & in conuersione hominis in bestias aliasue res verisimilitudo abest, cum veritas subesse posit, Sacra enim historia, vxorem Lot in statuam salis versam esse commemorat, ita vt secundum Ciceronem, & quosdam doctrina ingenioque præstantes, fabularum nomine contineantur, quę vera aliquando fuerunt; hoc nominis sortita, quoniam abest verisimile: Narratio oratoris non constituit verum, non verisimile: vnde dicitur narrationē esse oportere veram, aut verisimilem, ita tamen, vt quod verum est, etiam verisimile appareat, cum verisimile ei sit satis absque vero; ex verisimili nanque nascitur credulitas, id est, persuasio: & hæc est vna fabulæ acceptio, ita vt sit fabulosa res vera non verisimilis, & eodem modo appelletur res verisimilis, non vera: in altero veri similitudo, altero autem veritas deficientes fabulæ nomen formant. Fabula etiam pro eo accipitur, quod homines aut fantur aut fabulantur. Iuuenalis,

It noua nec tristis per cunctas fabula cœnas,

& cū huiusmodi in omni actione paratā fa-

bulam affirmet Plinius, de eo quod rumoribus dissemminatur intelligit. Sic etiam Sue
„ tonius in Augusto, Cœna quoque eius se
„ cretior in fabulis fuit, ita vt huiusmodi fabulæ non sint veritatis penitus expertes. Sed ea fabula, vt supra diximus, cuius amici sunt philosophi, ex miris constat, & mira vnunquenque in sui cognitionem rapiunt, quod est sapientię principium; horum nanque auiditate allecti, ad perscrutandas causas rerum se conuerterunt. Vnum tamen non est obliuioni tradendum, etiam fabulas quæ videntur commentitiæ in religione antiquorum vim sincerę veritatis habere, dicente Plinio decimo sexto Naturalis historiæ. Similacem infaustam esse in sacris omnibus, & coronis, quoniam sit lugubris, virgine eius nominis per amorem iuuenis Croci mutata in hunc fruticem: id vulgus ignorans plerunque festa sua polluit, hederam existimando: huiusmodi autem fabularum, quę comentitiæ sunt, amatores maxime videntur hi, in quorum genitura Luna dominatur cum Mercurio infortunato, vt mathematici asserunt. Sed illud Ciceronis in tertio de Natura Deorum, cum Zenonis, Cleanthis, Chrysippique philosophorum in reddenda ratione commentitiarum fabularum curam mo-

lestam ac minime necessariam narret, expostulare videtur, vt hæc eadem tela in eum retorqueamus, cum hæc Ciceronis cura, de cura philosophorum minime sit necessaria: Nam in rebus omnibus, & maxime sacris, si velatarum rerum explicatio negligatur, plurima quæ mystica sunt ridicula putabuntur, & ne hac in re tempus teramus, satis erit hoc adduxisse, quod in libro Geneseos est, Et audiuit Adam vocem Dei deambulans ad auram post meridiem, quod si ita vt sonat intelligatur, esset profecto ridendum. Sed hæc diuina ex sententia Thomæ necesse est aliquo humanitatis radio vestiantur vt compræhendi possint, vnde maximam laudem Zeno, Cleāthes, & Chrysippus merentur, qui laborarunt, vt in lucem venirent quę sub vestimēto fabuloso latitarunt. Fabula igitur cum multifariam accipiatur, inter medicos tamen in vna tantum significatione versatur; Prima enim Quarti Auicenna, ad somni conciliationem, leuationes vocum cum fabulis faciendis narrat: Et apud Suetonium in vita Augusti legitur, si interruptum somnum recuperare, vt euenit, non posset, lectoribus, aut fabulatoribus accersitis resumebat: fabulas ergo pro narrationibus siue fictis siue veris ponit, ac si dice

ret locutiones, narrationesue, aut historiarum, aut aliarum rerum hoc efficiunt: Hoc autem non est leuiter pertranseundũ, quandoquidem problema Aristotelicum inquirit; cur est quod ex fabulis alii resoluuntur in somnum, alii autem dormitantes excitantur: Plurimi enim vt somnum fugiant, legere incipiunt, & alii vigilantes cum legere incipiunt dormitant, & vt de lectione, sic de auditione contingit: nam in Homiliis sæpe accidit, vt predicantis oratio alios sopiat, excitet alios: huius autem tam diuersi affectus, audientium legentiumue habitudo varia causam præstat. Alii enim sunt qui cerebrum pituita humoribusque crudis repletum habent, vel melancholicos ac frigidos, tam euaporationi quàm inflationi obnoxios, eodem in loco tenent, & tales viri sine stimulis cogitationum facile vigilant: in vigilia autem calor humanus foris versatur, & propter hanc causam, illos tam crudos, tamque frigidos vapores mouere non potest: nimis enim ab his distat, sed cum legere aut audire fabulas incipiunt, motus in spiritibus, & in calore ventriculorum cerebri necessario fiunt: Horum autem motuum, causa est ipsa cogitatio: ex illo igitur & spirituum & caloris cerebri congeminato calo-

re,illius tam crudæ tamque frigidæ masse fit quædam euaporatio, quam ob causam spiritus illi cerebri ventriculos obsidentes crassescunt; & crassitudo motum caloremque ipsorum impedit, ita vt iam nequeant ad exteriora diuerti;quæ res vigiliam faceret, sed infrigidati intus remanent,& hoc dormitionis est causa; huiusmodi igitur naturæ viri, quorum cerebella talibus grauantur, reuocato ad interiora calore, quod somnum facit,ex lectione auditioneue fabularum resoluuntur in somnum. Sed in aliis qui diuerso se habent modo, econtrario propter diuersitatem naturæ accidit,nam si auditor lectorue fabularum aut librorum in cerebro habuerit materiam biliosam acutam, euaporationi idoneam atque aptam, cito enim labitur, quam cogitatio mouet, statim pulso ad exteriora calore vigilabit, & dormitans excitabitur: calor duplicatus in illis superioribus cruditate ac ineptitudine irretitus minime valens foras prosilire somniculosum fecit,& in his propter facilem agilemque materiam, concitatus calor exteriora petens vigilem reddidit, & hoc pacto pro diuersitate naturæ auditio aut lectio diuersa operatur. Præterea hæc varietas nascitur ex inæqualitate intellectuum; nam qui hebeti ingenio,

crassaque Minerua vtuntur, cum quę leguntur aut narrantur non intelligunt: & acutissimi quoque cum etiam lecta aut audita nō percipiunt cum hebetioribus concordantes in hoc duntaxat, quia & ipsi quoque non intelligunt, obdormiscunt, nisi essent aliqui tardi, & non obtusi ingenii: nam de his alia ratio est, vt declarabimus. Causa autem huius dormitationis est, quoniam non intelligentes tristitia afficiuntur, et hęc infrigidat: hinc est quòd calor extrinsecus, vt subueniat infrigidationi intrinsecæ ad interiora decurrit, & huiusmodi dispositio somnum creat; ideo dormiendo melius concoquimus, calore ad interiora reuocato: Est etiam alia causa, nam in legentibus & audientibus fit duplex motus, animæ scilicet & corporis; motus siquidem animæ est cogitatio, corporis vero motus est ex vaporibus & tenuibus humiditatibus per capitis portiones diffusis, quæ mouentur cursitantibus spiritibus; cursitant autem in actu cogitationis. Cum lector aut auditor ingenii obtusi est, non habet spiritus suos in motu, quoniam eorum mobilitas hominem solertis ingenii effecisset: hoc autem accidit, quia motæ humiditates redduntur crasiores, vt supra diximus, vim spirituum irretientes, ac mollientes, v

de sequitur quies, quietem autem & immobilitatem spirituum, aut morbus comitialis, aut attonitio, aut mors, aut somnus comitantur. Auditores vero & lectores solertes, intelligentes, lætantur, letitia est causa vigiliæ & excitationis: lætatur nanque humana natura cum habere intelligit quæ sibi conueniunt: conuenit enim naturæ humanæ, vigilatio; nam dormitio est quædam mors, hinc illud poeticum, Dulcis & alta quies placidæque simillima morti. Accedit etiam ad hoc quod in homime acutioris ingenii, motus cogitationis mouet spiritus, ac stimulat ita, vt acriter et sępe excitet & roborat, adeo vt à vaporibus opprimi non possint, sicuti accidit in hebetibus et obtusis, inquibus spiritus irretiuntur. Sed quoniam de tardo mentionem fecimus, necesse est aliquid in medium adducamus. Continget aliquando vt lector auditorue non obtusi aut hebetis ingenii, sed tardi sit, vt legitur de Catone: nam tarditas ingenii sapientiæ adscribitur, non enim statim acquiescit his quæ narrantur, & propterea non apprehendit. Is igitur qui tardo est ingenio, cum audit aut legit non percipiens contristatur, ita enim natura porrigit, omnes .n. homines natura scire desiderāt. Cum igitur quæ natura desiderat

assequi nō potest, doleat ac tristetur necesse est Sicuti omnibus in reb. desideratis & non habitis euenit: Tristatur ergo & non dormitati, immo auiditas sciendi illā tristitiam instimulos quosdam vigiliarū exacuit. Nam appetitus perfectionis (scientia enim perficit) animam magis ad vigiliā incitat; quia se bestiis non præstare, dedecus cum ignominia maximum esse ducit. Timor autem dedecoris & infamiæ acuit & inflammat, ita vt omnis inertia secordiaque excludatur, vt ad ea, quæ dudum percipere nequiuit, capescēda promptior paratusque sit, & talia hominibus tardis grauissimas curas ac solicitudines iniiciunt, quæ non modo excitant, sed aduersos ac penitus alienos à somno homines reddunt; Tristitia enim dupliciter in nobis operatur, si de præteritis est, soluit in somnum; si autem de futuris erit, excitat; timor enim ille qui tristitiam creat, propter ignominiam aut infamiam futuram insomnes penitus reddens, vt solertius caueant, efficit. Timere autem honoris amissionem, est actus prudentiæ; & hoc pacto vt diximus de tardis alia ratio fuit. Sed propter hæc quę narrauimus fortassis nonnulli acclamabunt sæpenumero contigisse doctissimos acutissimosque viros ex lectione aut auditione, nō

lassitudine

lassitudine aliqua, nam hoc cuique contingere potest, vt defatigatus dormiat, Sed eorum natura fuisse in somnũ resolutos, quod verum esse fatemur; Sed hoc in sapientibus & acutis duobus modis potest contingere, vel quia iam ad finem talem deuentum est, vt reliqua ex se pateāt, & hoc modo calor ad interiora tendens, illos in sommum resoluit aut quia docti viri ingeniũ eiusmodi est, vt etiam tota rei materia intellecta quosdā nodos secum iterum atque iterum reuoluẽdo, omniaque solertissime contemplando defatigatum multos ex spiritibus consumpsit; Acerrima enim mentis agitatio, & rerum ardu arum discursus spiritum resoluit; resolutionem cuius quies cum somno sequitur, natura enim defatigata quietem quærit, vt eos quos amisit spiritus recuperet instaurationemque faciat; dormitio enim quieta spirituum creatrix materque est. In his tamen omnibus ante narratis, & sommus & vigilia possunt contingere ex modis seruatis in lectione aut auditione fabularum; nam si semper eadem in fabulis, eodemque tenore repetantur, nulli dubium est, vel tedium vnde dormitatio, vel risio ex qua vigilia in mediũ prosiliat necesse esse: Horatius, Male si māda „ ta loqueris aut dormitabo aut ridebo, nam

assequi nō potest, doleat ac tristetur necesse est Sicuti omnibus in reb. desideratis & non habitis euenit: Tristatur ergo & non dormitati, immo auiditas sciendi illā tristitiam instimulos quosdam vigiliarū exacuit. Nam appetitus perfectionis (scientia enim perficit) animam magis ad vigiliā incitat; quia se bestiis non præstare, dedecus cum ignominia maximum esse ducit. Timor autem dedecoris & infamiæ acuit & inflammat, ita vt omnis inertia secordiaque excludatur, vt ad ea, quæ dudum percipere nequiuit, capescēdā promptior paratusque sit, & talia hominibus tardis grauißimas curas ac solicitudines iniiciunt, quæ non modo excitant, sed aduersos ac penitus alienos à somno homines reddunt; Tristitia enim dupliciter in nobis operatur; si de præteritis est, soluit in somnum; si autem de futuris erit, excitat; timor enim ille qui tristitiam creat, propter ignominiam aut infamiam futuram insomnes penitus reddens, vt solertius caueant, efficit. Timere autem honoris amißionem, est actus prudentiæ; & hoc pacto vt diximus de tardis alia ratio fuit. Sed propter hæc quę narrauimus fortaßis nonnulli acclamabunt sæpenumero contigisse doctißimos acutißimosque viros ex lectione aut auditione, nō

lasſitudine

laſsitudine aliqua, nam hoc cuique contingere poteſt, vt defatigatus dormiat, Sed eorum natura fuiſſe in ſomnũ reſolutos, quod verum eſſe fatemur; Sed hoc in ſapientibus & acutis duobus modis poteſt contingere, vel quia iam ad finem talem deuentum eſt, vt reliqua ex ſe pateāt, & hoc modo calor ad interiora tendens, illos in ſommum reſoluit aut quia docti viri ingeniũ eiuſmodi eſt, vt etiam tota rei materia intellecta quoſdã nodos ſecum iterum atque iterum reuoluẽdo, omniaque ſolertiſsime contemplando defatigatum multos ex ſpiritibus conſumpſit; Acerrima enim mentis agitatio, & rerum ar duarum diſcurſus ſpiritum reſoluit; reſolutionem cuius quies cum ſomno ſequitur, natura enim defatigata quietem quærit, vt eos quos amiſit ſpiritus recuperet inſtaurationemque faciat; dormitio enim quieta ſpirituum creatrix materque eſt. In his tamen omnibus ante narratis, & ſommus & vigilia poſſunt contingere ex modis ſeruatis in lectione aut auditione fabularum; nam ſi ſemper eadem in fabulis, eodemque tenore repe tantur, nulli dubium eſt, vel tedium vnde dormitatio, vel riſio ex qua vigilia in mediũ proſiliat neceſſe eſſe: Horatius, Male ſi mãda „ ta loqueris aut dormitabo aut ridebo, nam

in tali pronunciatione, est quædam quies, quæ somnum imitatur, nisi agitatio irrisionis excutiat, Varietas enim fabularum & in ipsa pronunciatione,& materiæ diuersitate, nec non in inflexione vocum & harmoniæ, aut soporandi aut excitãdi vis est: Quę enim ad risum aut misericordiam aut ad iram inseruntur, animum in diuersa distrahunt; ita vt affectibus cõcitatis audiens aut lectitans necessario vigilet, nisi diuturnitas laboris auida quietis, nimia resolutione spirituum resoluatur in somnum; sed in audiente pro diuersitate naturæ somnus aut vigilia nascitur, cum lectitans carminis labore, & vocum difficultate vigilet tantum, nisi langore vincatur. Ex his igitur nouimus, lectione aut auditione fabularum pro habitudinis diuersitate in hominibus diuersa contingere, de his hactenus. Nunc ad illa me cõuertam quæ poetę narrarunt, fabulæ siquidem poetarum aliquando meram ac nudam historiã sine figmento referunt, vt de Ceneo & Iphi de mutatis Ouidius loquitur; Plerunque naturalia inserunt, vbi veritas simplex apponitur; vt idem x v. Metamorphoseos, ,, Sitonio ,, quicunq; sitim de fonte leuauit Vina fugit ,, gaudetq; meris abstemius vndis: et de tineis agrestibus & aliis huiusmodi, vt ipse & Vir-

gilius in Georgicis factitarunt, Quædam vero sub velamento tractantur, quæ historiæ faciem habentia, aliud sub veste occulunt: & inter cætera illud Martis & Veneris, indicio Solis in adulterio retibus Vulcani deprehensorum abstrusam mathesim cõtinet; fuerunt nanq; ab omnibus cõspecti, vt, hæc fuit in toto notissima fabula cœlo, indicat: hæc igitur fabula ex intimis matheseos penetralibus originẽ trahit; nam adulterũ, qui publica pœna plectitur, facit Martis Venerisque coniunctio in tauro; & hæc est illa ficta concatenatio, ex tauro Venus in leonem mittit antiscium, leo est Solis domicilium & signum igneum, & hinc Solis indiciũ & opera Vulcani quæ retia fecerunt. Vulcanus enim ignem significat, vnde coitus Martis & Veneris in tauro, vbi Luna exaltatur, amãtium complexum effecit, quem poetæ finxerunt, laqueus vero & retia sunt Veneris antiscia in signum igneum iacta, & huius adulterii index Sol, nam leo calidus antiscio Veneris inflammatus, simile enim simili additum facit furere, hoc adulterium publicauit, domus enim Solis, leo qui cum de trigono igneo sit Vulcanum retia machinantem sub figmento continet, & hoc pacto totius mali causa in Solem reiicitur, à domici-

lio enim eius deprehẽſio & publicatio adulterii manauerunt, Sed de Argo qui ob ſingularem prudẽtiam centum oculos habuiſſe traditur, fabula manifeſtam habet hiſtoriam: victus enim rex Argus, & occiſus eſt à rege Mercurio qui Triſmegiſtus, hoc eſt ter maximus dictus eſt, fuit enim ſummus philoſophus, ſummuſque ſacerdos, & denique rex ſummus, Is enim Aegytiorum ordo erat, vt ex philoſophis ſacerdotes, et ex ſacer dotibus reges eligerent, & in his omnibus Triſmegiſtus obtinuit principatum; & hinc ter maximus, vt Lactantii verbo vtamur, di ctus eſt, ſopitum dulcedine harmoniæ fabu la refert, vt Triſmegiſti Mercurii vaframen tis delinitum prius, poſtea occiſum Argum oſtendat. Sed antiquitas fabulamentis pluri mum oblectata eſt, Sunt enim res poeticę, vt quædam pictura, teſte Flacco, vt Pictura poeſis erit & pictoribus atque poetis, quidli bet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. In poemate ergo fictio vt pictura poteſtatem habet, pictura autẽ teſte philoſopho in Politicis, inuenta eſt pro rudioribus, In poema te ſunt et ſenſa abſtruſa, & facies picta, pictu ra rudibus excogitata eſt, nam in pręlio mul ta hominum milia, vario cædis genere vir ſa piens ex ſe conicctat, qui rudis eſt, niſi hæc

picta videat,non intelligit:vnde pictores & ruentes equos,& calcatos persossosque homines,& fugientes alios, alios vero insequē tes cum pingunt,rudibus satisfaciunt, qui hæc coniectare nequiuerant. Sed ex rebus fictis & pictis sensa elicere,hoc est sapientis opus:& ob hanc causam philosophos fabularum amatores testimonio Aristotelis prædicauimus;& hoc modo ars poetica,& doctis & indoctis perutilis est.

DE SPIRITIBVS ET QVARE GAVDIVM, AVT TIMOR REPENTE OCCIDVNT, & cur sanguis occisi coram occisore iterum fluit,De Iunone significante potestates aerias, de Solis introitu in arietem

Caput XXII.

PERMVLTA in anterioribus narrata sunt de spiritibus corporis nostri, attamen qui sint huiusmodi spiritus,nondum declaratum est,ita vt auditor lectorue incertior factus sit, cum de fa-

bularũ varietate locuti ſumus, quàm prius erat, non intellecta ſpirituum qualitate, vnde neceſſe eſt paulo altius ſumere exordiũ. Spiritus ſiquidem prima ſignificatione dicitur aer, & hinc eſt quod vẽti & aurę ſpirant, ſed aer Græcè, à noſtris dicitur anima, Virgi
» lius, Quantum ignes animęque valent, cum de follibus loquitur quibus fit attracti aeris reciprocatio, Spiritus igitur & anima vnius ſunt ſignificationis, ſed cum longius euagamur, relicto nomine aeris; ſpiritum ac animam ad ea retorquemus, quæ corpus viuificant, & quæ per ſemet ipſa ſine corporis adminiculo aliquando ſtant, vt damnatorum aut beatorum animæ ſunt; & ſpiritus etiam quoſdam, quibus magi vtuntur, nuncupamus, ita tamen, vt ſi de corpore noſtro loquamur, animam nomine ſpiritus ſæpe intelligamus, vt dum ſpiritus hos reget artus veruntamen omnia hæc denique in vnum confunduntur Tam diu enim hominem viuere ſcimus, quoad aeris id eſt ſpiritus fit reciprocatio; nã cum ſpiramus & reſpiramus, viuimus; Cum autem reſpiratio ceſſat, aut attonitio, & hæc ad triduum & nõ vlterius; aut morbus comitialis, & hic ad breue tempus ſe extendit; aut mors, quæ perpetua eſt, conſequetur; Tunc enim in homine facile

çeſſat reſpiratio cum venticulos cerebri frigidior materia opplerit, quoniam negatur poteſtas ſpiritibus quos animales dicimus, in neruos muſculoſque diffundi, hinc eſt quod motus ſenſuſq; non modo torpeſcunt ſed penitus ceſſant, & præcipue pectoris, Auicenna autem anhelitum non ſublatum, ſed oppreſſum autumat:horum autem cauſa,& attonitio,& comitialis, & animæ defectus,& ſtupor,& cõgelatio & alia huiuſmodi incommoda oriuntur. Sed comitialis & attonitio morbi in nonnullis habent quandam germanitatem; vterque enim in ventriculis cerebri anterioribus fit, & eandem habet cauſam; nam vt plurimum ex pituitę repletione contingit, & vtriuſque accidentia eadem ſunt, anhelitus enim & motus ociantur. Sed quantitas differre facit,nam in comitiali pauca, cum in attonitione plurima ſit, nam pauca pituita in comitiali breui conſumitur,& ſic ceſſat incõmodum, cum in attonitione permulta materia grauitatem mali faciens;vnde illud,apoplexiam fortem ſoluere eſt impoſsibile, aut enecat aut ſolutos hoc eſt paralyticos reddit. Sed vt ad rem noſtram reuertamur,Spiritus eſt vapor ſanguinis temperatus, vt quidam finiunt, quod non eſt ab re. Caliditas enim ſangui-

nis videtur eum producere lucidum, aeriũ; clarum & temperatum; de quo aliàs latius dicemus. Attractio enim aeris pulmonibus reciprocata spiritus etiam animales, mẽbra nostra fouentes gignit; quoniã aer ille in huiusmodi spiritus vertitur, quod ita esse Galenus vi. de iuuamentis ostendit his verbis. Dico quod aer, qui attrahitur à partibus cãne pulmonis, primo ibi alteratur, deinde in corde, & venis pulsatilibus, & pręcipue in illis quę sunt in rete mirabili cõnexo sub cerebro, postea alteratur alteratione perfecta in ipso cerebro, ibique fit spiritus animalis, leuis, purus. Hactenus Galenus vel vt rectius loquamur, Galeni translator: rete mirabile vocãs, quod latinitas craticulam cerebri nominat, Sed hac in re Auicenna à Galeno aliquantisper dissentit, asserens ex aere duntaxat, non posse animalẽ spiritum gigni, sicuti ex aqua tãtum non potest fieri nutrimẽtum præsertim cum Aristoteles de sensu & sensato Pythagoricos irrideat, opinãtes odore solo posse hominem nutriri, vt de Democrito fertur, quoniam nutrientia oportet sint composita, sed Cõciliator vir & acumine & disciplinis excellens Galeno asſistẽs, veram eius esse sententiam cõfirmat, ita vt aer tantummodo sine aliqua mistione spiritus fiat

animalis;nam cum ad craticulam cerebri defertur, vbi ſunt perquam maximè tortuoſi anfractus ex tunicis venarum,arteriarumq; compacti; in quibus ingentiſsimus calor obuerſatur quo ſanguis cum ſpiritu concoquitur,tanquam in fornace repurgatus, tenuitatem pariter claritatemque adeptus,in ſpiritum vertitur animalem; huiuſmodi igitur ſpiritus per omne corpus diſperſi,per omnia membra diffuſi ac vagantes, calidi,lucidi, aerii molem corpoream ſuſtentantes, pro tempore & accidentibus, in nobis ipſis & augentur & minuuntur; Nam laſsitudo in animãtibus,non ob aliam cauſam eſt,niſi quia ſpiritus aerii molem ſuſtentantes iam conſumpti ſunt, nec amplius fouere aut ſuſtentare queunt, & ſæpe accidit,vt bibitione,aut comeſtione,vel dormitione,aut quiete iterum creentur, corporaque agiliora vegetioraque reddant, ita vt prætentorum laborum oblita, rurſus ad laborem redeant, adeoque ſubleuant, vt plerique experimento cognorint, viuum animal mortuo longe leuius eſſe,nam viuus porcus, minus quàm idem mortuus ſtateram grauat;quia in mortuo ſpiritus conſumpti, nihil iuuamenti ad ſubleuandum præſtant; cum in viuo è contrario accidat;ſpiritus enim aerii,leues,ſur-

ſum à natura tendentes, quæ terrena ſunt, le uiora faciunt; & his eiſdem conſumptis, neceſſarium eſt deorſum ferri, ponduſque augeri; ex qua quidem ratione, illud etiam con ſequens eſt, hominem cibo potuq; refectum ieiuno & famelico iumẽtis in vehendo eſſe leuiorẽ, cum è conuerſo accidere deberet, propter eſculenti poculentique pondus additum, veruntamen ſi quis vſque ad ſatieta tem repletus equitaret, quoniam hoc ſpiritus obruit, iumenta grauaret magis, nam in nobiſmetipſis cotidie hoc experimur; vt comeſſabundi & ebrioſi vix ambulare poſsimus, obrutis ſpiritibus, qui nos ſubleuant, agilioreſq; reddunt. Sed hi ſpiritus corporis noſtri, ad omne humanum obſequium præſto ſunt, ita vt non modo nutriant, ſed in commoda plurima interdum adducãt; nam cum ſurſum deorſumque curſitent, & nonnunquam intrò, plerunque foras proſiliant, & ſalutis & perditionis ſæpe cauſam præſtant. Cum enim repentinum, & maximum gaudium ſeſe ex improuiſo offert, cuncti ad rem lætam, cum de natura ſui calidi, lucidi, hilareſque ſint, tanquam ad rem eis ſimilem turmatim ruunt, tanta plerunque frequentia, vt corpus vacuum, deinde mortuum relinquant, ſicuti accidit illi mulieri, quæ de ſi

lio ad lacum Trasymenum occiso non vere audierat, quo ex improuiso comparente, mater subita morte interiit, vt refert Liuius Tunc enim omnes spiritus, quos animales dicimus, ad lætitiam volantes effœtum & inanime corpus reliquerunt: Et hoc modo etiam in maximis timoribus, sed alia via accidit; nam multi nimio timore oppresi, vitam exhalarunt, huius autem rei iidem spiritus causam præbent; quoniam animales vt diximus spiritus nostris incommodis summopere subuenire nituntur; vnde in re formidolosa, ad cor, tanquam vitæ nostræ arcem, vt subueniant, cursitant; ne tanto in pe riculo deficiat; & quia ex nimia festinatione tumultuose & temerariè, nullo nec ordine nec modo seruato ruunt, cor petẽtes suffocant, & hinc subita mors oritur; & hac via, & gaudium immensum, & timor maximus, subita ac repẽtina morte perimunt. In timore propter temerarium confusumque concursum cor suffocãtes, & in gaudio ad remsimilem exeuntes effœtum corpus relinquẽ tes, mortis causam præstiterunt. His igitur declaratis, reliquum est, vt rationem ac cau sam exquiramus, vnde fit, cum homo occisus est, cuius sanguis refrixit, ac fluere desiit, comparente occisore rursus fluat; quod sæ-

pe contigit, & nos quoque plerunque oculis vidimus, & Græcia de Patroclo hoc idẽ ait Hectore homicida comparente. Sed hoc intra ſpacium decem aut duodecim horarũ vt plurimum contingit, rariſsimè vlterius ſe extendit, Nonnulli ex occiſoris, & quidam ex occiſi ſpiritibus hoc accidere arbitrẽtur, quod abſonum eſt; nam ad ſanguinis iam frigefacti motum, nõ vna pars ſpirituum ſatis eſt, ſed vtraque concurrit, Cum enim occiſor furore ductus, hominem aggreditur, cuncti ſpiritus qui ſui ſunt, opus iuuantes in occidendum cõuolant, ſicuti de more eorum eſt; Itidemque hominis trucidandi in occiſorem tendunt, quo ira corporis ſui proſilit, ita vt in occiſorem volent, ibique viuant, Cum ille occiſus eſt, ſanguis iam frige factus fluere deſiit, Sed comparente occiſore, ſpiritus vtriuſque diuerſo motu agitantur, quilibet ſuum corpus repetens motum facit, vnde & hominis occiſi ſpiritus redeuntes, ſedemque ſuam repetentes, & occiſoris recedentes, vt ad corpus redeant, faciũt motum eius rei quam habitãt, habitant autem ſanguinem, & hoc pacto ſanguis iam frigidior & ad fluxum ineptus, ab occiſoris et occiſi ſpiritibus, vi multiplicata agitatus rurſus fluitat, eſtque illis tantus proprii corpo-

ris affectus, vt plerumque latitantem homi nem, ſed proxime exiſtentem, intra tempus quod aſsiguauimus, tot enim horis viuunt, recognouerint, ac repetiuerint: hoc autem non in omnibus occiſis, ſed in pleriſque eue nit, quoniam quorundam natura ita debilis eſt, vt eorum ſpiritus vno momẽto conflac ceſcant. Neceſſe ergo eſt, corpora, vbi hæc fieri debent, ſint calidiora, quoniam calorẽ ſpiritus conſeruãtur. Sed ſpiritus aerii, quos nomine Iunonis veneratur antiquitas, ſunt vitæ per ſe, & damnati ſecundum Chriſtia- nitatem mediam incolẽtes aeris regionem, quæ tenebroſa & frigida eſt, ſuperior enim aeris pars igne, inferior vero reflexione ra- diorum Solis caleſcit & illuſtretur. Media igitur cum à neutro horum attingatur luce caloreq; caret, & hanc eſſe ſpirituum ſedem aſſerunt, quos Apuleius ita diffinit Augu- ſtino teſte. Dęmones ſunt genere animalia, " corpore aeria, mente rationalia, animo paſsi " ua, tempore æterna ſed horum dæmonũ " miniſterio magia vtitur: nam cum corpus habeant aeriũ & ſint immortales, ſummam in diſciplinis poſſunt habere excellentiam, huiuſmodi enim prærogatiuæ illos perfi- ciunt, nos vero mole corporea, hebetibuſq; ſenſibus grauati, & anguſtia temporis con-

clusi, eorum comparatione parũ ſcire poſ-
ſumus, vnde eſt, quod ipſi medicinam &
aſtrologiam, cæteraſque artes exactiſsime te
nent, & vt alia omitta, ex aſtrologia & præ-
terita & præſentia & futura cognoſcunt,
vim & motum aſtrorũ acutiſsime callentes,
poſſuntque euenta ſine aliqua hæſitatione
prædicere, nam cum ſit opus in hac diſcipli-
na quoſdam motus maximo annorum nu-
mero obſeruare, ſine quibus ars manca eſt,
dæmones æterni tempore, omnia iterũ atq;
iterum videre, & hinc initium anni ſine ti-
tubatione percipere potuerunt. Tunc enim
anni principium eſt, cum primam arietis
minutiam Sol ingreditur, quod eſt annuæ
prænunciationis fundamentum, quo inco-
gnito anni natiuitas, & quæ hanc ſequũtur
conflaceſcunt. Nobis vero & multis retro
ſeculis incognitum eſt; Quanti autem mo-
menti verum anni initium in prænuncia-
tione futurorum ſit, nemo mathimaticus
ignorat, Præterea cum dies (dies nunc acci-
pio diei & noctis tempus) ſint inæquales,
alius namque quatuor & viginti æquino-
ctiales, alius vero ſupra, alius vero infra ho-
ras ſe extendit, quoniam ſigniferi partes, nõ
adæquãtur in ortu & occaſu partibus æqui
noctialis, & ex hac diuerſitate inter ſummos

mathematicos controuersia nascitur, quam nos summa cum difficultate & longi temporis obseruatione vix dissoluere possumus, cum dæmones sine difficultate discernant, iudicentq; Almeonis ne an Ptolomęi prioris vera sit sententia: ille enim signiferum ab æquinoctiali trium ac viginti partium, triumque & triginta minutiarum spacio declinare asserit, hic autem in partibus conuenit, in minutiis vero dissentit, dicit enim vnam & quinquaginta esse minutias: discrepant igitur in duo deuiginti minutiis, quæ res profecto non parui momenti est. Sed quidam iuniores cum vtroque in partibus conueniunt, cum Almeone tamen tribus duntaxat minutiis dissidentes; triginta aiunt esse minutias: accedit ad hoc, quòd decima pars arietis, qui est decanus Martis, ab æquinoctiali, vt author est Ptolomæus, partib. quatuor minutiisque duabus declinat, cum Almeon hanc decani arietini ab ęquatore, hoc est æquinoctiali declinationem tres partes, quinquagintaque minutias habere referat. Hęc igitur & alia turbant doctorum hominum mentem, ita vt nesciant quo se vertant. Nam illa signiferi ab æquatore declinatio, si triũ & viginti partiũ & quadraginta minutiarum esset, vt quidam acuti viri asserunt,

doctrina æquationis dierum, qua ſine aſtrologia debilis eſt, certitudinem cõtineret. Sed ignorato Solis motu, hoc eſt, veritate nõ cognita, propter authorum diſcordiam, ſtatim æquationis dierum cognitio corruet, huic nanq; rei cognitio Solaris motus prǫuia eſt, ſed dæmones, tam corporis agilitate quàm diuturnitate temporis adiuti, ſunt enim immortales omnia rectiſsime callent, prǫſertim cum beatus Thomas, & acutiſsimus Scotus his ex peccato non naturæ, ſed gratiæ, bona adempta affirment: ſciunt enim, vt prius priuati tamen diuina fruitione, doniſq; gratiæ. Magorum doctrina aliter quàm Chriſtianitas dæmones taxat; dicit enim orientales occidentaleſque ſpiritus optimos eſſe de ſui natura, nec niſi vi ad operationem mali coguntur; apparentque in pulcherrima forma, ita vt eos putemus, quos fides dei miniſtros narrat. Sed ſeptentrionales meridionaleſq; in turpiſsima forma apparentes, vt eos criminatores dicere poſsimus, de natura ſui peſsimi, nunquam niſi coacti bonum operantur, & vt illi pulchritudine ſui nos oblectant, ita hi & nigredine, & capitibus & hominum & brutorum & mortuorum plerumque terrificant. dæmonium autem meridianum, cum ab incurſu & dæmonio meridiano

meridiano Dauid psalmographus sibi præcauẽdum petat, quale scit facile intelligitur, Et huiusmodi spiritus olim affabiliores fuere ex planetarum cõiunctionibus,& iterum atque iterum erunt,cum coniunctiones maximè ferẽt.Sed hi dæmones, more Christiano, an sint in inferno,audiatur Augustinus in libro Retractationũ sic dicens de inferis, Magis mihi videtur docere debuisse quòd sub terris sunt, quàm quòd rationem reddere cur sub terris esse dicãtur, quasi non ita sit, hoc autem Augustini dictum , ambigue positum est , sed magi vt diximus, in media aeris regione locãt, qui cum in tenebris esse noscantur vt supra innuimus lumine gaudent,ideo in magicis candelæ accensæ in frequentissimo vsu habentur : eos autem esse animo passiuos vt Apuleii definitiò narrat, nihil profecto est aliud dicere quàm amore, gaudio,odio, tristitia, desiderio, tedio, spe, desperatione,misericordia,audacia,timore, abhominatione,ira, furore,inuidia , zelotypiaque , & aliis huiusmodi affectibus capi; hæc enim sunt animi passiones;nõ igitur mirum,si poetica facundia Iunonem quam huiuscemodi vitas significare asseruimus , iratam ac tristem, aliisq; perturbationibus obnoxiam describit: nam in primo Aeneidos

O

Virgilius plurimos ex iis Iunoni id eſt vitis & poteſtatibus aeriis tribuit; Cum Iuno æternum ſeruans ſub pectore vulnus, Hæc ſecum, me ne incœpto deſiſtere victam? Nec poſſe Italia Teucrorum auertere regem? & reliqua, Sed hæ paſsiones, & maxime inuidia qua torquentur, indicant eorum maliciā nam ab optimis lōge religata inuidia eſt, vt ait Plato in Timæo, Spiritus autē huiuſmodi aſtris ſubiacent, vt ſupra innuimus, non niſi ſtatutis horis planetarum, aliiſque ſideralibus obſeruatis inter cætera veniunt, pro hominum vrbiumque fato, aut inmicantur aut propicii ſunt. Romanis enim vſque ad bellum Punicum ſecūdum Iunonem, id eſt aerias poteſtates, infenſam fuiſſe, poſtea ſen tentiam mutaſſe, ſacra Romana & hiſtoriæ proteſtātur, Sed cum priorem Ptolomæum allegauiſſe meminerim, iudicaui optimum factu Iulii Seueriani viri in vtraque lingua diſertiſsimi verba referre, ait enim in aſtrologia ſua, diuerſorum quidem ſunt ſcripta volumina, inter quos etiā Ptolomæus apud Græcos præcipuus habetur, qui de hac re duos codices edidit, quorum vnum minorem, alterū maiorem vocant: hactenus Seuerianus, Sed Iulius Firmicus poſteriorē Ptolemæum atteſtatur, vt quaſi minorem intel-

ligat, & ipse Ptolemęum in libro Fructuum quem iuniores centiloquium nuncupāt de duobus duntaxat videtur voluminibus loqui, in proœmio, vnde necesse est, quod quadripartitum dixerūt, cum libro Fructuum, quum iuniores centiloquiuim dixerunt inuicem numeremus, vterq; enim ad Syrum dirigitur, ita vt ex quatuor illis tractatibus, hi & fructuosi quidem aphorismi originem traxerint, vnum tamen nō omittendū reor in Ptolomæo sæpe signorū partes, & nōnunquam gradus dici, quod & Punici authores imitātur, cū latinitas partes frequētius nominet, & quia per gradus ascēditur, ideo ascensiones signorū Pœni à gradib. sumpta trāslatione, partes etiā horoscopātes nūcuparunt.

DE NVMERO, SI ALIQVID OPERATVR PER SE, ET DE ERRORIBVS PYTHAGORICORUM & transcendentibus, & de hac dictione Nihil Cap. XXIII.

RATIO quædam me non attraxit inuitum, sed volentem adduxit, vt de numero aliquid in medium referam, matheseos enim materia, de qua nu-

per paucula quædam tetigimus, maximè nu mero vtitur, & Virgilius cum ait. Nauita tũ ſtellis numeros & nomina fecit; numerum nomini antepoſuit, vt rem in natura ordine efficaciaq; primariã. Veriſimile enim eſt, vt in Arithmetica Boëtius teſtatur, deũ cum vniuerſum creare intenderet, animo prius agitaſſe, quot numero facturus eſſet; hinc & elementa quatuor, & errones ſeptem, & reliqua præfiniuiſſe antequàm rem ipſam aggrederetur, ſic enim ſapientiſsimum architectum decebat; & Pythagorici numero omnia conſtare arbitrati ſunt, quorum opinio ita inoleuit, vt cum conſumatæ perfectionis aliquid factum putaretur, numero conſtare crederetur; ita vt Occaſionẽ, quam Deã Auſonius Gallus lepidiſsimè deſcribit, numeri nomine veteres intelligerent; hinc eſt illud Actii poetæ, numero te expurgaſti; & illud etiam, ne iſtum numerũ amittas ſubito oblatum. Sed Pythagoricos deceptos aiunt Peripatetici, quia diſcernere neſciuerunt vnum, vt eſt principiũ numeri; ab vno quod cõuertitur cum eo, quod eſt; pro quo neceſſe eſt; vt ab alto principium capiamus, nõ ſine præfatione carminis, Sicelides muſæ paulo maiora canamus, in qua re admouere vocabula quædam oportebit apte formatã

tametsi non sapiant antiquitatē; & hoc Cicetonis exemplo, qui ait:beatitudo seu beatitas, vtrunq; asperum est, sed vsu reddemus molliora, Sex numero sunt transcendentia à iunioribus vocitata ita ampla; vt omnia in se contineant & inter se inuicem cedant; vt bonum, verum, vnum, res, aliquid, ens, sed hæc appellatio nuper emersit, Boetius enim loco entis, quod est, dicit; iuniores vt Græca imitatione breuius loquerētur, ens à secunda persona verbi substantiui n. litera interposita siue ram in ens mutata ens à sum es est fecerunt, Sub istis igitur sex sibi ipsis inuicem cedentibus omnia sunt comprensa ita vt in vnum relabantur, Nam quicquid est, tādiu dicitur esse, quàm diu est vnum; homo eò vsq; homo est, quoad amimæ corporisq; nexus vnum hoc continet; cum autem separatio fit vt seorsum anima à corpore secernatur, quia non amplius vnum est, homo esse desinit, & rursus corpus tam diu est, quoad caput, manus, pedes & reliqua in vnitate se cōtinēt; his dissolutis vnitas deest, & esse desinit; non enim amplius corpus hominis est, & si nasus, aures, oculi & alia quæ caput faciunt soluantur, nomē capitis amittit, vnum nanq; esse desiit, harum enim partium, catena caput constituens vnitas erat,

& sic de cæteris dicendum est; & vt ab eo quod primo dixeramus non recedamus, omne quod est, tandiu suam essentiam habet; quàm diu vnitate ligatur; sic argumentabimur si vnum est, ens quoq; est; vnitas enim, vt iam diximus, efficit vt ens sit, Rursus ens est, ergo bonum est, omnia enim esse appetunt, & non nisi bonum appetitur, nam philosophus ait Bonum quod omnia appetunt Qui igitur vnum appetit, ens appetit, & qui ens cupit bonum cupit, quoniã omnia esse appetunt, & illa eadem bonum. Bonum igitur cum ente conuertitur, & ens ideo est quia vnum, illa omnia vnum desiderant, igitur vnum, ens, bonum idem sunt; nam si ens non esset, bonum non appeteretur; quãdoquidem bonum est quod omnia appetunt; ens ideo est quia vnum; omnia igitur vnum exoptant; ens est aliquid, aliquid autem est vnum, quicquid enim est, ideo est, quia vnũ existit vt diximus, aliquid ergo omnia desiderant, nam bonum, vnum, ens exoptantia aliquid appetunt :& hæc eadem ratio de re erit. Res aliquid est, aliquid vero est ens, sed ens est bonum & vnum, Res igitur horum societate includitur, Sed testimonio Aristotelis nihil scitur nisi verum, verum est ens, alioquin nihil esset, & hoc modo nequa-

quam sciretur, quoniam quod non est, nihil est, & id quod scitur aliquid est, ens ergo est & perconsequens verum, Nihil enim scitur vt dictum iam est, nisi verũ, & si verum est, bonum est, nam ens est, ens autem & bonum conuertuntur, vnde Horatius in Epi- "
stolis Metiri se quenque suo modulo ac pe- "
de verum est, Nam nisi verum vt transcendens pro bono acceperis, Horatij Flacci sententia corruet; pauci admodum sunt qui seipsos cognoscant; sed hoc facere est bonum, hęc volui dixisse propter Pythagoricos, qui à Peripateticis creduntur errasse, quoniam vnum vt est numeri principium, idem esse cum eo vno, quod cum ente conuertitur, oppinati sunt; Nam sicut vnitas addita numerum variat, aliumque efficit, ita vt ens ei numero additum id efficeret, vt omnia vno constarent, vnitas enim binario addita ternarium facit, ita vt vnitas diuersum faciens numerum loco entis, quo omnia constant, crederetur: & hocmodo à veritate recessisse putantur; non enim omnia vno, vt est numeri principium, sed vno vt ens est constant: Sed si daretur otium, profecto ostenderem Pythagoricos nõ ita delirasse vt Peripatetici cauillantur. Sed dicerent nonnulli acutiores, cum nihil sciatur nisi verum, quid sibi

vult hic sermo qui frequentissimus etiam apud peritos est, Nihil scis nihil didicisti vt Persiũ adducamus, Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter: & Ouidius ait, In-
" genium quondam fuerat preciosius auro.
" At nunc barbaria est grandis habere nihil,
" habere namq; possessionis est & nihil priuationis, ita vt hæc inter se pugnent; horũ igitur gratia pauca quædam subiiciemus. Nihil siue nihilum, dictio est totius naturę priuationem ingerens, nullius substantiæ existens; affert enim secum omnium substantiarum in natura priuatiuam significationem, sed de se ipso neç per sę minimè substantialiter, vt ita loquar, dici potest, nam germanitate quadam cum tenebris & silentio iungitur, Tenebræ nanque lucis, & silentium vocis absentia sunt. Nihil igitur & nihilum totius substantiæ absentiam demonstrat, quoniam si fiat quæstio quid est illud quod non est, oritur contradictio, ita vt sit & non sit, quod facile dissoluitur, Nihil siue nihilum est, quia nomine duntaxat non re est, caret enim substãntia, & nihil est totius substãtiæ absentia, vt iam diximus. Iam igitur patet illud, At nunc barbaria est grandis habere nihil, hoc est totius substantiæ absentiã possidere, & hoc summam facit paupertatẽ, quæ

ægeſtas dicitur, cuius famen tam horrẽdam putauit antiquitas, vt in faucibus orci Virgilius eam locet, cum ait, & turpis ægeſtas, Sed nihilũ ex dictione negatiua & hilo componitur; vbi nõ poſſum nõ irridere Feſtum Pompeium, qui ait, hilum putant eſſe quod grano fabæ adhæret ex quo nihil & nihilũ. Nonius autẽ Marcellus inquit, hilum breue quiddam. Lucillius: Quod tua laudes & cul ›› pes nõ proficis hilum: Cicero primo Tuſcu- ›› lanarum quęſtionum. Tum illud quod Siſy ›› phus verſat ſaxum ſudans nitendo nec proficit hilum, & hoc ſermone Nonius oſtẽdit ſe ignoraſſe quid ſit. Nihilum vt dictum eſt ex dictione priuatiua & hilo componitur, ſed in allegationibus poetarum, negatio & hilum ſeorſum gratia metri ponuntur. Nos autem ſupra ex nihilo totius ſubſtãtiæ in natura priuationem innuimus, nam hilum ab hyle fit, hoc eſt materia prima quam chaos vocauit græcitas, vt in libro de incognitis vulgo latiſsimè tractauimus: hylem latinitas teſte Chalcidio in Timęum Platonis vocat ſyluam aſpiratione in ſ. mutata vt ſæpe fit hepta ſeptem, herpillum ſerpillum facit, litera autem duplicata more iuniorũ eſt, quoniam vetuſtas eandem conſonãtem non duplicabat; & hoc modo hylum nec per il-

lud quod fabæ adhæret, nec per breue quidam recte iudicatur, quoniam nihilum totius substantiæ absentiam monstrat, & materia prima actu nihil sed potẽtia est omne, vt in libro allegato manifestissime declaratur. His igitur pertractatis illuc vnde discesserã redeo. Affirmamus numerum in rebus nonnihil operari præter eorum opinionem, qui medicamentorum pondere & qualitate seruatis vim nullam, non dicam in forma, quia nemo tã rudis est qui hoc sentiat, sed in numero esse blaterant: hos enim experiẽtia deliros esse cõuincit. Catapotia enim numero impari exhibita paribus efficacius operãtur, etiam ponderis & materiæ æqualitate seruata; nam ex eadem mixtura octo aut septem præbeas magni refert; numerus hoc & non pondus materiæ præstat, quandoquidem in vtroque æqualitatem posuimus, & propter numeri diuersum effectũ philosophi parem numerum fœminam, imparem vero masculum esse aiunt; experimento enim nouerunt ad agendum aptiorem (vt masculinũ sexum decet esse) pari, ideo par fœmina vt materia, impar masculus vt forma sese in rebus exhibent; vnde cum summum conatũ, vltra quẽ transire nõ licet, volumus exprimere, numero impari peractum narramus, vt illud, ter

fessus valle resedit, & iterum, ter conatus eram collo dare brachia circum; Ter frustra comprensa manus effugit imago: In huiusmodi numero vis cum numero pari debilitas mali ominis sit; vt sonitum quater arma dedere, Numerus nanque par diuidenti facile cedit, ita vt quatuor in bis duo sine labore abeat, nihil enim impedit. At imparem numero nullus profecto secabit in partes ęquales; in superiori pax & concordia est, partes enim pares iustitiam imitantes concorditer agunt. In numero impari, quia vnus intercidit linearem longitudinem, vt ait Boetius, non potest esse concors diuisio. Nam quatuor in bis duo, linea interposita, in partes æquales secat. In tribus autem lineam termini fugat vnitas intercidens: hinc est quòd paria numero catapotia concorditer agent per se ipsa nullo stimulante, at si numero impari exhibita fuerint, medius intercidens latera exasperat, nec in pace aut quiete esse permittit, & ob hanc causam acrius vehemétiusq; operabuntur. Simile est hoc amicitię, quæ secundum philosophos inter tres nunquá esse potest; nam tertius sese opponit ne ea, quamvis amicitiæ expostulat, cósummata animorum cóiunctio fiat, & ob hanc causam Dionysius tyrannus irridetur, qui cognita Da-

monis & Phintiæ amicitiæ, se tertium inter eos amicum annumerari petiuit. In catapotiis quæ vulgus ob formam paruarum pilarum pilulas nuncupat, numerus impar quietē minime adeptus vehementius aget, quàm qui otiatur ac torpescit; nam cum sit pari numero efficacior, calcar medicaminibus addit à forma sua operans: hoc autem esse verum & ratio & religiones ostendunt. Aristoteles enim, in primo de Cœlo & mūdo multum uumero impari tribuit: & magici & religio numerum ternarium in frequētissimo vsu habuerūt & habent; vnde illud Virgilianum, numero deus impare gaudet: nā cum ipse summæ actionis sit (est enim deus purus actus) similitudine capitur, hæc est enim causa dilectionis, vt testatur philosophus; & numerus impar masculus & actiuus est, vnde Pallas septenarium Cybele cubum sibi vendicauit.

DE IMAGINIBVS ASTROLOGICE IMPRESSIS, AD CVRANDOS morbos

Cap. XXIIII.

IN hac re tam ardua tamq; perplexa, quam tractaturus sum opem magnifici Laurentii implorem necesse est. Ipsius enim medicamine subleuatus id aggrediar, quod dictu difficilimũ ad persuadendum est: nam quod de numero positum est, ex vsu in medicina frequenti non videtur omnino absonum: hoc autẽ raritas incredibile efficit, Laurentii ergo opem peto, nam cum ipse ex illa Mediceorum familia fautor atq; adiutor ex animi iudicio studiosorum sit, doctus enim doctos colit, eosque veneratione dignos & prædicat & efficit; cum vnumquenq; ad certissima doctrinæ munera sua liberalitate propensaque beneuolentia inuitat, secundum illud Ciceronis, honos alit artes omnesque accenduntur ad studia gloriæ, Iacentque ea quæ apud quosque improbãtur. Cum igitur apud animorum & ingeniorum Medicem Laurentium, sapientia pariter, & vsu plurimarum

rerum, gestisque præclaris & doctrina conspicuum, magnificentia opibusque pollentem, honor & gloria nõ sine præmio doctis paretur; bonarum artium studiosi omnes laborum disciplinarum: quæ pro eorum mensura præmia affectantes, animatur profecto & accenduntur ad omnia, quę cognitu difficilia & vtilia honestaque sunt, capescenda, Grauissimũ enim est homini erudito, cum quæ acutissimè excogitauit, imperitũ iudicem sortiuntur, vnde omnibus doctis lætandum reor in hæc tempora incidisse, quæ magnificum Laurentium virum doctissimum & nullius bonæ artis expertem produxerũt, qui & diiudicare rectissime, & iudicata decẽti fauore prosequi valet: diuitiis enim summis regibus non modò æquari, sed anteferri merito potest: maximas enim & antiquissimas diuitias paruo impendio, quod regibus nequaquã contigit, & habet, & possidet; cũ illi exercitib. bellicisq; negociis & his quæ luxus regios absumunt vix pares prouentus colligant, de his satis de ipsa re dicere agrediar. Apud nonnullos philosophos ac theologos ars conficiẽdarum imaginum quibus morbi curantur, vana ac fluxa putatur: Nam imago leonis in auro impressa, cum Sol tuberonem hoc est cor signi leonis obtinet, cæte

ris etiam animaduerſis, dolori renum ſubuenit, vt mathematici aſſerunt, & experientia, hoc eſt ex vſu nata doctrina, confirmat: & ſicuti de hac imagine nunc loquor, ita de cęteris cenſendum eſt, plurimæ enim ſunt tales imagines aſtrologice formatæ, materia temporeque differentes, quæ morbos & ancipites quidē ſua poteſtate ac vi aut fugant, aut leniunt, aut curant, quod quibuſdam impoſſibile apparet deceptis cauillatione argumētorum, quæ huiuſmodi ſunt. Aurum ex ſui proprietate renes nō ſanat, & imago in hac materia impreſſa ſiue ſculpta quæ muta inaniſque eſt, aurum alterare non poteſt ita vt alterius naturę efficiatur; quoniam in imaginibus nec actionis nec paſsionis huiuſmodi vis ineſt, nam ſi imago leonis aurum cæleſtis influentiæ capax redderetur vt aſſerunt, aliquid profecto ageret: diſpoſitio enim actio quædam eſt. Præterea ſi hæc figura tantum & non alia operatur, virtus illa ſanandi in leonis figura & non in cœlo eſſe iudicaretur, quod eſſet ridiculum. Quid enim res illa inanis ac muta omnis expers actionis poſſet operari, vt ei cœlum obſequeretur? dictitant. Accedit ad hoc, vt ipſi aiunt, quod aurum ſiue figuratum ſiue nō eiuſdem ſpeciei dignoſcitur, & hoc pacto cœleſtis influētia

eodem modo, & hoc & illud inſpicit, nam ſi cœleſtis vis ſignatum magis quàm informe aurum virtute ornaret, videretur electione quadam & non neceſsitate naturæ id eueni re, quod etiam perabſurdum eſt; nam ſi aſpe ctibus ſyderum cœleſtium huiuſmodi eſſet electio, eadem res in quacunq; materia poſ ſet inueniri; ſed ea vis non niſi in auro leoni na imagine formato reperitur: naturalē igi tur auri proprietatem omni electione exclu ſa ſequitur, quam imago impreſſa vt dictum eſt minimè mutat. Vis enim imaginum ſpe ciem non transformat in ſpeciem; quoniam impoſsibile eſt. Addunt etiam, ſi figura hu ius eſt potentię, vt renes ſanat, appareret hu iuſmodi imaginem in ære vel in alia materia renibus conueniēti rectius quàm in auro im primi, vt illa cœleſtis vis materię quoq; auxi lio adiuta efficacius agat opuſq; patret. Ad huc etiam argumentantur hoc modo, hæc virtus ſculpturæ attributa nec videtur natu ralis; quoniam ab intrinſeco non prouenit, nec artificioſa, quoniam artifex nō tanti mo menti ac potentiæ eſt, vt hanc quam retuli mus virtutem tribuat, niſi de deo intelligas. Hactenus cauillationes garrientium, cum multis aliis quæ riſu digna ſunt militarunt. Quæ omnia vt pueriliter obiecta refutabi mus;

mus;facile enim est veritatem tueri. Nã vna narratione quæ superius per cauillũ dictata sunt corruẽt:non.n.in hac re mutatio speciei requiritur, nec proprietas auri immutatur, nec vlla cœlorũ electio interuenit,nec ab artifice vis illa sanãdi datur,nec imago vt imago quicquã efficit,nec in alia materia,aut in ære impressa hæc imago renibus conueniret magis:nam aurum Solis metallum et non æs,quod Veneris est expostulãt, quia in hac figuratione omnia sunt Solaria. Leo nanq; Solis domicilium & aurum sub eodem planeta esse supra docuimus,ita vt nulla aut agendi aut patiendi in ipsa imagine sit facultas: nihil enim horum quæ ante dicta sunt ad huiusmodi rem requiritur. Sed alia ratio est quæ omnia hæc diluit. Figura leonis sub constellatione seruatis horis impressa, non agit,sed principium actionis ac passionis affert,vt beatus Thomas, Magnusque Albertus testantur;non vt figura & imago mathematicè animaduersa, sed vt efficit aliam atque aliam in re figurata præparationem,quę cœlestem actionẽ sine difficultate variis modis accipiat; quoniam si canis, aut equi, aut alterius animalis imago in aurea materia imprimatur,non erit ea materię dispositio,quę leoninam imaginem comitatur, Leo nanq;

densam grandemq; iubam, caudamque longissimam, & cætera membra dissimilia aliis animãtibus habet, sicuti quiuis & ventrem & os, & aures, pedesque eius contemplans diiudicat, ea propter in figuratione aliarum imaginum non seruaretur id quod est necessarium ad vim illam cœlestam imbibendam, Bractea enim aurea alibi dẽsa, alibi rara, alioque in loco inter rarum & densum media expostulatur, vt cœlitus vim descendentem excipiat. Collum enim canis, cum sine iuba sit, densius aurum haberet quam leonis: Iuba nanq; formata cum in illa impressura profundius insederit, necesse est aurum eo in loco rarius esse. Sic etiam in cæteris mẽbris diuersitas varietasque continget: vnde concludimus quòd hæc aptitudo ad vim cœlestem hauriendam in figura est, non vt figura, sed vt densius rariusuè aurum imaginis conditione formatur: nam & in speculis figurę varietas maximam differentiam affert. Concauum enim à gibbo speculo quantum distet etiam aniculæ norunt, nec illa concauitas, vt concauitas est, sed vt alio atq; alio modo materiam figurando disponit, reddendis imaginibus speculum dissimile efficit, nec ibi quoque vlla speciei mutatio est. Similiter in orbe terrarum montes, vallesque sunt

eodem elemento constantes, tamen eorum forma ad frigiditatem caliditatemue aptiores reddit: sicut in speculo concauo Sol comburit, in gibbo autem nequaquam id operatur: forma igitur & imago, non vt forma imagoque est, sed vt alio modo accommodat, varietaté in rebus adducit: ferrum acutum penetrat, hebes & obtusum non penetrat. Imago enim dispositiones varians hoc prestat: non enim acies, aut hebetudo, sed vt ferrum varietate disponitur, harum rerum causam præbet. Sed in rebus cotidianis experimur eiusdem rei substãtia ac specie manentib. virtutem mutari. Magnes enim allio perunctus non attrahit ferrum, qui si vino lauetur, attrahendi ferri vim potestatemq; recuperat: minima igitur res aptũ ineptumue ad huiuscemodi operationẽ magnetem præparat: adducerem aquæ exemplum, nisi notum esset cum calida frigidaue eãdem sequatur speciem & diuersa efficiat, feruens enim coquit, frigida vero minime. Requiritur ergo in vnius & eiusdem speciei rebus certum culturæ temperamentum vt varietur effectus: Terra enim inculta, & quę semper aratur recipiendo semini ad fœcunditatem minime sunt idoneæ, sed quæ tam diu quoad opus est exercetur, acceptum semen

Solis virtute adiuta, ſemen fœcunditate mul tiplicat, & ita in auro euenit: non enim plus minuſue coli, molliri, dẽſari, ſpiſſari cum va rietate partium vllo modo debet, quàm ima ginis leoninę diuerſitas poſtulat, vt cœleſtẽ illam vim ac poteſtatem non ſine multiplica tione virtutis arripiat, Nec hac in re vlla eſt electio, vt ſupra fuerat obiectum: & ne diutius immoremur, aſſerimus in illo eodẽ auro nulla tranſmutatione confecto, ſed varia figuratione formato aliam atque aliam virtutem produci ex cauſis ante narratis, non igitur ſpecies in ſpeciem, ſed virtus in excipientis facilitatem commoda diſpoſitione transfertur, quæ quidem occultiora depren dit experientia. Quis enim magneti vim attrahendi ferri cœlitus inditam allio impediri poſſe crederet? Quis item illam eandem huic lapidi meri ablutione reintegrari putaſſet, niſi magiſterio experiẽtię deprendiſſent? & ſic auro varietate formæ leoninæ diſpoſito cœlitus vim renum ſanandorum eſſe ma theſeos acumen ex viſu deprehendit. Imagi nes ergo ſub conſtellationibus impræſſæ vt morborũ varietas requirit, ſi tẽpus & materia moduſq; ſeruantur, id quod narratur efficiunt: alię. n. atq; alię diſpoſitiones effectuũ varietatẽ eadem manente cauſa proueniũt.

DE NVMERO COELORVM ET HORIS PLANETARIIS, QVAE DIEBVS nomen imponunt, & earum felicitate aut infelicitate, & quibuſdam theologis hæc declarantibus, & quando non eſt periculoſum membrum tangere ferro, Luna exiſtente in ſigno quod membro dominatur

Caput XXV.

QVAE de imaginibus aſtrologicis narrata ſunt, attraxerunt nos vt de cœlis, eorumque numero ſermo habeatur: ſunt enim numero decem, quamuis Apoſtolus ad tertium ſe vſq; cœlum raptum narret, quod paulò poſt declarabitur. Sed cœlum & cum inſtrumentum ſculpendi, et machina mundi dicatur: diuerſa tamen ſcriptura in idem redeunt: nam ſiue à cælando, hoc eſt occultando ſiue ſculpendo dicatur, vtranque enim cælo verbum vim in ſe continens, mundo congruit: occulta enim ſunt nobis cœleſtia, & machina mundi quæ firmamentum à ſacris literis nuncupatur, variis imaginibus, vt poſtea apparebit, inſculpta eſt. Cum alii orbes vel non appareăt,

vt cryſtallinus et empyreus, vel ſi apparent vt ſunt planetarum cœli ſculpturis carent, vnicam tantum ſtellam in globo habentes, & ideo per quandam metaphoram hoc nomen cœlum latius patuit. Virgilius,
» Iam cœlũ terramq; meo ſine numine venti
» Miſcere & tantas audetis tollere molles.
Lucretius, in hoc cœlo qui dicitur aer, Firmamentum vero etiam nomine templi or-
» natur: idem Nec cœli lucida templa, Et hinc contemplari natum arbitror vt ſit cœleſtia conſiderare: ex templo etiam quod aduerbium eſt ab auguribus, qua ratione defluxerit quiuis intelligit, & ob hanc ſimilitudinem ſacras ædes tẽpla vocamus, quaſi deorũ immortalium domicilia, vt ſunt cœli, & vt ab eo quod nobis proximius eſt incipiamus. Eſt cœlũ Lunæ, poſtea Mercurii, deinde Veneris: hanc Sol, Solẽ Mars, Martem Iupiter, Iouem vero Saturnus altitudine ſuperat. Poſtea octaua ſphæra, ſiue cœlum ſtellatum ſiue firmamentum dicere malueris. Supra hoc eſt cryſtallinum cœlum, quod mathematici primum mobile vocant: quanquam quidam decimo hoc nomen tribuant. Vltimo & ſupremo loco empyreum immobile, diuinæ maieſtatis ſedes thronuſque eſt ſed hos tres orbes, id eſt firmamentum, cry-

ſtallinum empyreum tantummodo aliquan
do sacra ſcriptura cœlos vocat : Hinc eſt
quòd Paulus Apoſtolus ad tertium vſq; cœ
lum raptus, hoc eſt ad empyreum ; vidit ar-
cana quæ non licet homini loqui : Eſſe au-
tem cryſtallinum cœlum ſupra firmamen-
tum Geneſeos primo capite habetur, cum
de Deo dicitur, Diuiſit aquas quæ ſupra
firmamentum erãt ab aquis quę ſunt ſub fir
mamento:& quod ſacra narrat hiſtoria, na-
turali ratione firmatur; aqua ſiquidẽ ex qua
cryſtallus (eſt enim glacies) mobilis, perſpi-
cua, frigidaque de natura ſui eſt. Primum
quoque mobile hæc tria habere mathemati
ci demonſtrant: eſt enim frigidum, mobile,
peſpicuum virtute nõ natura. Sed quoſdam
minus idoneos opinantes cryſtallinũ & pri-
mum mobile eſſe diuerſa authoritas Apo-
ſtoli arguit, cum ad tertium, & non ad quar
tum cœlum ſe raptum narret: ſunt igitur nu
mero decem. Qui autem quorundam theo-
logorum opinionem intelligere optat, con-
fugiat ad Magnũ Albertum. Cum aereum,
æthereum, igneum, olympiũ, ſidereum, cry-
ſtallinum, empyreum cœlos numerent, con
fundentes elementa cũ orbibus planetarum
& aliorum cœlorum; Nam ex eis quidam in
ter empyreum & nonum (decem enim nu-

merant) interponunt cœlum quod simplicissimo motu rotatur, et hoc esse crystallinum à natura lucida aiunt, & hinc cœlum aqueum nominatur, quoniam aqua materia est crystalli. Hos autem cœlos nō ita perfectos esse vt creati fuerunt Magister Sententiarū asserit, redituros tamen ad pristinam perfectionem post generale iudicium: de hoc satis. Cœlum siue mundus (sic nanque dicitur ob eximiam pulchritudinem, munditiasque elegantes) à philosophis dicitur semper fuisse, semperq; futurum, vt dictum est: doctrina Christiana, & creatos, & interituros esse vaticinatur atque affirmat. Vnde verbo domini cœli firmati sunt; & alibi, ipsi peribunt, & sicut vestimentū veterascent: quod & Ouidius sensisse in 1. Metamorpho. putatur; cum ait, reminiscitur affore tempus

„ Quo mare quo tellus correptaq; regia cœli
„ Ardeat & mundi moles operosa laboret.

„ Apostolus autem Petrus ait; Cœli autem
„ igni reseruabuntur. Hęc autem mathematici de mundo futura prædicant, non tamen vno tempore: motus enim octauæ sphæræ paulatim hæc faciet. Mouetur autem sphęra octaua secūdum iuniores & perspicaciores sexagesimo quoque anno vna parte, & non centesimo, vt Hipparchus Platoq; tradide-

re, ex quo quidem motu efficietur, vt vbi nunc eſt cancer, erit aliquando capricorni ſignum: & ob hanc cauſam regio hæc noſtra quæ temperiem habet, nimio calore flagrãs inhabitabilis exuſtaque erit, & ſic de cæteris pro loci conditione fiet: Nam quæ Sole peruſta nunc eſt, temperata reddetur: nam propter Zodiaci obliquitaté, de quo poeta,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo;
Capricornus eſt vicinior terræ quàm cancer: Sol nanque cancrum obtinens maxime diſtat à nobis, & è cõtrario capricornum tenens vicinior eſt; cũ hic planeta oculus mundi in cancro eſt, eius radii quaſi perpendiculares ad nos defluxi valde reflectuntur, & radiorũ reflexio caloris eſt cauſa: Reflexio igitur ſola & non proximitas Solis nunc calefacit, quia diſtantia magna contemperat: ſed cum capricornum obtinet Sol, vicinitate quoquo modo calefacit. Sed radiorum reflexione fere nihil operatur: eſt enim perexigua, quia per tranſuerſum iaciuntur; & hoc pacto nequeũt reflecti nihilque profecto inflammat. Sed cum capricornus cancri, itemque cancer capricorni locum tenebit: in hac noſtra habitabili nunc regione, cum reflexione radiorum recta, tum etiam Solis vicinitate tãtus erit æſtus, vt omnia ardere co

gantur; paulatim enim hoc fit, vt nunc vna particula, deinde alia, et sic deinceps ardebit, vt in dies proximior est. Sterilescet igitur terra, & ardore desolabitur: De huiusmodi igitur incendiis mathemathici loquuntur, & ita mundus per ignem interibit. Quòd mundus quoque diluuio pereat, eadem ratio faciet: aqua enim ad motũ octauæ sphæræ mouetur, ita vt nũc sit terra, vbi olim mare & vbi nũc est mare, terra fiet, vt clarius in posteriorib. loquemur. De hoc firmamẽti motu, multis sæculis incognito: Virg. in Buc. lo-
" quitur, Magnus ab integro seclorũ nascitur
" ordo. In cœlo stellato duodecim signa esse etiam Ouid. meminit, Signaque sex foribus
" dextris totidemque sinistris, vt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces, quòd cœlum in duo hemisphæria secatur, ab Ariete in librã sex, & à libra in Arietem totidem signa numerantur: illa æstiua, hæc hyemalia dicuntur: quæ quidem hemisphæria cum ęquæ portionis sint (totidem enim signa partibus æqualibus continent) & Sol quolibet die æquam mensuram signiferi peragat, tamen non ęquo temporis spatio hemisphæria transit, Nam hæc sex signa quæ æstiua esse diximus, Sol plurib. diebus

peragrat, quàm alia sex: est enim differentia vt ait Ptolomæus septem dierum: Hoc autem non alia ratione contingit, cũ signa sint æqualia, partesque æquales, & Sol eodem se motu agitet, nisi ex imparitate dierum: longiores enim sunt hyemales, quam æstiui, diem intelligendo lucem cum tenebris à parte potiori, quem iuniores naturalem vocitant. Supra enim diximus dierum alios quatuor & viginti horas, alios vero vltra citraque se continere: æquinoctiales enim pares, cum planetariæ sint impares. Sed cum æquinoctium est, tunc æquinoctiales planetariæque horę eandem continent mensuram: & de his loquitur Ouidius 11. Metamorpho.

Seculaque & positæ spatiis æqualibus horę. »

Sed si horas fœlices aut infœlices nominamus, de planetariis loquimur: & huiusmodi horæ, more Aegyptiaco, diebus nomen dederunt: Nam apud Latinos à Kalendis, Nonis, Idibus dies pendebant. Sed hæc dierum à planetis nominatorum consuetudo non valde vetus est: nonnihil enim Apostolus co arguens in epistolis innuit, vt supra dixi. Et cum duo luminaria orbem contéperent, necesse est omnia ad illa referantur, ita vt vicissim nunc ad Solem, nunc vero ad Lunam reuertamur, atque duo principia Sol & Luna

ſint;quæ ſequetur dierum denominatio:vnde primus eſt Solis,ſecundus vero Lunę,tertius Martis qui ſupra Solē eſt,quartus Mercurii qui ſupra Lunā eſt, quintus Iouis qui ſupra Martem tertius à Sole eſt,ſextus Veneris quæ tertia à Luna eſt, ſeptimus Saturni qui quartus à Sole ſupra Iouem ponitur: ita vt ſeptem dierum principatum duobus planetis tribuentes maiorem numerum maiori luminari dicauerimus. Mars enim Iupiter & Saturnus ſupra Solem, cum Luna Venerem tantum & Mercurium habeat. Fuerunt igitur Solis & Lunę dies vicini propter eorum domicilia:Cancer enim Lunę,& leo Solis vicinitate iunguntur; Horæ igitur planetariæ diem nominantes in magicis maximam habēt vim,et in humanis negotiis non ſunt magni momēti, niſi cum genitura concordent;vt mox docebimus.Sed iuuant etiā electiones: nam ſi in aliquo opere Iouem in medio cœlo elegero, & hoc hora Iouis fiat, multum coadiuuat: ſed aliàs non magni, vt dixi momenti ſunt, niſi genituram ſequantur; & vt exemplo declarem, videntur eſſe vitæ noſtræ pediſſequæ: nam ſi quis nodoſa podagra, aut cancro, aut elephantioſi, qui morbi non recipiunt curam laborabit, temperantia victus non curabitur, ſed

minus lædetur : ſic etiam huiuſmodi horis euenit, vt infœlix à natiuitate minus lædatur,ſi fœliciori hora rem ſuam incœperit, & fœlix reddetur fœlicior adiutus fœlicitate horarum : Nam hoc in dies experimur, vt vna & eadem hora electa diuerſis diuerſa tribuat,ita vt alter lætetur, alter vero triſtitia cõficiatur. Sed ſunt quædam tanquàm venenum omnibus nocentia, vt ſi quis nouam veſtem incidat aut induat, Luna exiſtente in leone :de quo ſic Ptolomæus in libro Fructuum, Mon incidas veſtem,neque induas ipſam primo quãdo Luna eſt in leone,quod ſi etiã infortunatur, maius malum erit. Præterea Luna in coitu cũ Sole omnibus ferè noxia eſt, & vt ad electas horas redeamus dicimus earum fœlicitatem a genitura pendere: ſic enim ait Ptolomæus, tunc dierum atque horarũ electio confert,quando tempus natiuitatis conuenit: nam ſi contrarium eſt non cõducit, etiam ſi ad bonum euentum aſpiciat. Sed matheſis electionem & horarum,& ſignorũ cum horoſcopo docens minoris efficaciæ horarum poteſtatem aſſerit:ſed hæ quoque, vt dictum eſt electiones roborant,& vt à Saturno principium ſumamus,hora Saturni medicinas ſumere, reges adire, amicitiam quærere, domum exi-

re, ſanguinē aut ex venis aut cucurbitis minuere. Iter pręcipuè maritimũ inchoare, cõmodatum accipere prohibemur, è cõtrario vero terras arare, fodere, occare iubemur: vnde nõ incuria noſtratib. Saturnũ agri colendi doctrinã tradidiſſe commemorãt. Si quis autem hac hora in morbum frigiditate nocentem inciderit, aut morietur, aut diu afflictabitur. Iouis hora iter arripere, principes viſere, matrimonia nuptiaſque contrahere, ſementem facere, arborem plantare, aut inſerere, cum optimatibus regibuſq; negotiari, ædificia incipere optimum eſt: Præterea hac Iouis hora medicamen ſumere, ſanguinem minuere, medicinas ſimul miſcere, electuariaque conficere ſuademur. Sed odoramenta nimis calida, vt piper, cinnamum, gariophyllum, & alia huiuſmodi ſumere, nec non res igneas tractare, cum ab igne tunc maxime cauendum ſit, non enim ſine cauſa Ioui fulmen tribuit antiquitas, penitus prohibemur: hora autem Martis maxime notanda eſt: nihil enim ferè commodi ſecum affert, vnde & medicina & ſanguinis detractio pręcauentur: eſculenta vero & bellaria quæ frigidioribus morbis auxiliantur hac hora ſumere non improbatur. Mars.n. calidus ſiccuſq; intemperanter humana ne-

gotia habitudinesque conturbat; nequam enim est nisi à Sole aspiciatur: nequitiam.n. Mars Solem veneratus amittit, vt Firmicus ait: Hora Solis itidem cuncta fere infortunat; ea enim huius planetæ conditio est, vt aliis iunctus sit infœlix: comburit .n. omnes præter Mercurium, galero enim tectus est, vt diximus. Sed aduertendum est duplicem esse Solis cum cæteris planetis coitum; Quidam enim est in parte vel in signo, & hic malus, sed si luminaria hoc est Sol & Luna coëant in eadem minutia, et in genitura alicuius fuerint in horoscopo inuēta cum fortunatis aspectibus, dant nato felicitatē in omnibus rebus. Sed infortunium cum eis horoscopans omnia subuertens contrarium efficit, in nihilo enim fœlicitatem sentiet. Hinc est quòd coitus Solis quocunque modo accidat infœlix est. Fœlicitatem enim illam in omnibus rebus non ipse, sed fortunatus planeta horoscopans largitur, quo cessante omnis fœlicitas abit: non est ergo naturale huiuscemodi coniunctioni vt sit fœlix; Hora igitur Solis vna cum coitu vitanda est; nihil enim secum boni affert; nam mittere sanguinem, vestem nouam induere, pecuniam mercandi gratia fidei alicuius committere, ædificiū facere, noui aliquid struere, pecora eme

re, cũ mulieribus coire, Martem.n.& Venerem coeuntes, vt fabulę tradunt, Sol indicauit: domum intrare, sortem in mercando concredere, quoniam & qui accipit morietur, & sors admittetur penitus vetamur: Ad hoc etiam si hora Solis febris initium fuerit, vehementissimæ accessiones aderunt, ita vt æger aliena loquens animo sæpe deficiat. Sed bonum erit hora Solari reges adire, dummodo non sit in occasu: nam Sol occasui vicinus hanc fœlicitatem suæ horæ denegat: Vtile etiam erit se principibus in obsequium iungere, publicam fidem pro substantia impetrare: hora Veneris bonum est, ludos iocosque facere, coniugia tractare, mulierum beneuolentiam quærere, medicinas sumere. At sanguinem etiam cucurbitis minuere, nauem intrare, arbores plantare aut inserere, sementum facere, cum vxore coire pessimum ducitur. Venus enim ad inconcessum magis quàm honestum coitum inclinatior est: hinc poetæ sæpe Venerem pro amica, vt parta meæ Veneri sunt munera: & pro gaudio turpi posuere, vt quas habeat veneres aliena pecunia. Sed nouas vestes induere, picturam exercere, versus componere & rithmos, mundum muliebrem ac periscelides conficere, vnguenta & quæ voluptaria

ſunt parare optimum iudicatur. Si quis autem Veneris hora in frigidam ægritudinem inciderit, grauius ſe habebit. Mercurii hora pecuniam vel ſubſtantiam lucris tribuito, aut vendito, cum & Plautus in Amphitryone Mercurium ſic loquentem introducat; vt vos in voſtris voltis mercimoniis emundis vendundiſque me lucro afficere atque iuuare in rebus omnibus, debita exigito, potiones medicas ſumito, arbores plantato, caduceatores adeunto reges, fundamenta iacito, puteos, foueas, foſſas, ſcrobes excauato, pueros ad ludum literarum, vel ad artes diſcendas, vel ad mercaturam ducito, pecuniã mutuo accipito, quoniam proſperum erit: debitum enim ſine lęſione amicitię reddetur. Sed matrimonium contrahere, hæreditatem adire, prædia emere, de domo in domum habitationem variare, homines e carcere compedibuſque eximere peſsimum habetur, quoniam rurſus ad hæc incommoda cito deuoluentur. Sed hora Lunę nec ędificare, nec medicamentum ſoluendi ventris gratia ſumere, nec porcos aut oues, nec minorum animalium gregem mercari, nec veſtes incidere debemus. Currum enim Lunæ, vt poetæ fabulantur, aut equi ſecũdum Propertium aut muli ſecundum Verrium trahunt, quæ

maiora sunt animalia. At fructus surculorum emere, fossas, puteosq; facere vtile est Luna enim, vt omnes nouerunt, & impletur & vacuatur, & in se maculas ostendit, quę eueniunt propter Lunę inęqualitatem, alibi enim densa alibi rara lumen Solis clarius oscuriusue reddit, equos ascendere & equitare, mulieres honorare, pueros ad lites ducere, inimicos insectari et persequi, ex vrbe aut domo exire censetur optimum; sed eas hac hora intrare malum est, & si quid accommodaueris cum maxima difficultate & vix integrum recuperabis: est enim instabilis Luna & fallax, immo magi spiritum Lunæ summopere vitādum præcipiunt, ne nos occidat. His igitur pertractatis dicerēt nonnulli huiusmodi obseruationes superstitiosas esse & religioni contrarias, nisi beatum Thomam & Magnum Albertū audiuerint. Nam beatus Thomas in libro contra Gentiles ait, Quamuis solus Deus ad electionem hominum operetur, tamen angeli & corpora cœlestia dispositiuè possunt ad eandē operari; actio enim angeli est per modum persuasionis, & actio corporum cœlestium per modum dispositionis: Deus autem vtrumq; operatur per modum perfectionis, nec semper eligit homo quod angelus custos inten-

dit,nec semper illud ad quod corpora cœlestia inclinant; semper tamen eligit homo, quod Deus operatur in eius voluntate; vnde illud nō prohibet,quod etiam aliquis homo habeat ex impreſsione corporum cœlestium aliquem efficaciam in aliquibus operibus faciliorem quàm alius non habet, vt puta medicus in sanando, miles in pugnando, agricola in plantando,hanc autem perfectionem multo perfectius Deus largitur hominibus sua opera efficaciter quæ exequenda erunt operātibus, quamuis Deus hominem dirigit ad eligendum id quod in mente ipsius efficit,poteſt tamē homo per corpora cœlestia adiuuari ex eo quod eligat aliqua conuenientia ad finem; vt hoc efficaciter consequatur per virtutem à superiori causa adeptam, ſicut medicus in medicamentorū confectione,nec non in eorum adminiſtratione in hora electa proferat: hactenus doctiſsimus & ſanctiſsimus vir, incōpto tamen sermone Thomas. Sed Magnus ille Albertus omnium diſciplinarum fons in Speculo in capite de Electionib. respondet illis qui ex electione horarum arbitrii poteſtatem tolli arbitrantur,quoniam,vt aiunt,id agere nequeūt cum volunt;vbi Albertus dicit; quòd in magnis rerum incœptis electionem horæ

contemnere, est potestatem arbitrii præcipitare, idque plurimis exemplis roborat: Meminit nanque vtriusque infortunii, Martis videlicet & Saturni; nam in medicametis sumendis Saturnus stringit, prohibens euacuationem, Mars vero laxat, ad sanguinemque vsque euacuat: Luna vero in prima parte capricorni vomitũ prouocat, et alia plurima. Medicus quidam vulnerarius fistulam iuxta longanonem & intestina secans Luna scorpionem tenẽte hominem occidit; Attamen in huiusmodi negociis non satis est vnum tantum considerare: posset nanque contingere vt sectio membri salubris etiam fieret, Luna signum membri obtinente: verbi causa; si Luna in eo actu ab horoscopo cadat bonos planetas aspiciens nõ impeditos tamen, sine aliqua trepidatione membrum ad salutem incidi secari vtiq; potest, quoniam præsentia Lunæ in signo membri nihil officit: nam superuacuum humorẽ quem Luna ex se attrahit, quo etiam vulnus impleretur, fœlix planetarum aspectus exiccat: & ipsa Luna cadens non nocet: hinc est quòd electiones horarum apud veteres in frequentissimo vsu fuere, vt ait Iuuenalis: Sumendo nulla videtur Aptior hora cibo nisi quem dederit petosiris. Idem, plus enim fati valet ho

ra benigni, Quàm si nos Veneris commen- ››
det epistola Marti:idem,vectandi cum placet ››
hora, Sumitur ex libro . Electiones igitur
horarum,& ratio ipsa, & nostra religio non
improbat,vt testimonio duorum Alberti &
Thomæ comprobauimus. Fuerunt nanque
duo lumina sapientiæ quibus nihil defuisse
agnoscimus præter ornatum dicendi, quo si
eorum scripta fulgerent,profecto non semper
ad vetustatem recurreremus, sed vicem
eorum & meam pariter doleo,indigeo nanque
sæpe eorũ hominum testimonio, quod
si integrum remaneret,omnem laborem nostrum
deformaret:sed vt ante diximus,nihil
in codice nostro propter magnifici Laurentii
tersam, delicatamque orationem inseretur,
à quocunque mutuemur, quod non sit
etiam Latino homini tollerabile: tollerabilia
autem teste philosophia non sunt omninò
voluntaria,nam me aliquando sermo Ciceronis
excruciat, qui in Tusculanis quæstionibus
ornatus negligẽtiam hominis ocio &
literis abutentis esse retur: quis enim reuera
non abutitur otio cum tantundem temporis
in bonis sicuti in malis literis addiscendis
absumatur, temporis nanque abusus est
cum rei neque idoneæ neq; necessariæ otiũ
impenditur: nam ornata lepidaque narratio

" vnumquenque allicit, & oblectando minime defatigat. Incultus vero perplexusq; sermo hominē à se penitus auertit, & hinc malum illud maximum nascitur, quod ignorantiæ tribuimus, vt mox apparebit.

DE CRIMINE IGNORANTIAE QVOD MAXIMVM PECCATORVM est, & quòd omnis malus, ignorans & impotens

Caput XXVI.

NON sine ratione nunc de ignorantia mētionem, faciamquoniā quas ante docuimus artes, nec non horarum electiones ignorantia dudum superstitiosas esse putauit, quas Thomas peripatetici dogmatis princeps, sapientia pariter ac sanctitate excellens, vna cum præceptore Alberto rationibus approbat: Hinc igitur quasi per transennam quādam conspicimus, doctos insciosque quodam inter se odio dissidere, ita vt quod ab insipientibus plerunq; damnatur, sapientia laudet, & è contrario, Sed ignorantia quæ nomen stultitiæ subit,

Virg. Stultus ego huic nostræ similem; tam grande malum putatur à sapientib. teste Cicerone, vt omnibus & corporis & fortunæ incommodis anteferatur: hoc enim malum hac via grassatur, vt quod oportet mentem subire non patitur, & si aliqua via permisit efficit ne inhærescat, peruerse consulentibus annuens, recta suadentibus aduersans. Scientia autem econtrario quod facto opus est tenaciter arripit; reiecto malo bonis consiliis vtens; quorum electio non fortunę, sed nostro moderatur arbitrio: fortuna enim discitur nunquam: vnde Virgilius, » Disce puer virtutem ex me, verumq; laborem; » Fortunam ex aliis, vbi Seruius, imiteris sup- » plet, cum optes dicere debuisset: poetarum enim mos est sermone etiam truncato quidem vti, etiam Auerroidis in Canticis Auicennæ testimonio: sic enim ipse sentit, esse autem ita & Horatii & Terentii dicta confirmant: nam ille, ventum erat ad Vestæ magna iam parte diei, & hic: Postea quàm ad Dianæ peruenimus, in vtroque enim templum subintelligitur: & vt ad rem redeamus interrogarent fortaßis nonnulli: qua de causa ignorantia tam inexpiabile facinus reputatur, cum illud philosophicum ignorãs malus, & malus ignorans etiam reciprocatur,

Ad hoc dicta Aristotelica adducenda sunt, nam in libro secúdo Politicorum hominem sine disciplina animal truculentissimum, syl uestre, efferum, omnium pessimnm: discipli na autem excultum, cunctorum excellétissi mum philosophus esse asserit. Disciplina igi tur hominem perficit, cum de natura sui ad omne flagitiú pronus procliuisque sit. Hinc igitur nascitur quòd ignorans, hoc est sine disciplina sit malus, itidemque malus igno- rans; non recte percallens est etiam impó- tens: nam alicuius potétia dicitur cum id ef „ ficit quod exoptat, vult autem à natura bo- „ num: bonum enim est quòd omnia appetút, „ cum autem maliciam sequitur à naturali in- clinatione detortus, non potuit id adipisci quod cupiebat: hinc est quòd impotens pro malo ponitur, similiterque malus pro impo- „ tente. Seneca, impotens flammis simul & sa „ gittis: & Boetius; exarmaueris impotentis iram. Homo igitur ignorans malus impo- tensque est. Sed hic more Hydræ succisæ, ca put aliud quæstionis exoritur. Nam igno- rantia, vt probauimus, malitia: & vt conse- quens est, peccatum censetur: peccatum au- tem nullú dicitur nisi sit voluntarium; igno rantia autem non videtur voluntaria, quan doquidem omnes homines natura scire desi

derāt, teste Philosopho; quod facile refutatur. Voluntarium enim est peccatum ignorantiæ ex eo quod naturale desiderium floci fecit: non enim disciplinas secutus est homo ignorans, & hoc modo immanitatis partem feræ & truculentæ naturæ contagionem vel omnino, vel aliqua ex parte retinuit, non vsus excolente præceptore. Sed dicet esto rudis ignarusque homo iam pœnitentia ductus se culturam humanitatis neglexisse dolens, cur ex ignorantia peccare asseritur. Semel enim peccatum est non sine pœnitentia, vt iam diximus doctrinam cultumq; negligendo. Cur semper in hoc luto hæsitare putatur, vt ignorans peccet. Quod sanctissimus et doctissimus Augustinus in libro Retractationũ veris rationibus declarat: ait .n. Ille qui peccat ignorans, voluntariè vtique peccat, quod cum faciendum non sit, putat esse faciendum: & recte mea quidem sententia: nam si voluptuose viuendum neglectis virtutibus arbitratur, ex arbitrio animi & ex voluntate hoc amplectitur, putans id esse bonum quod malum omnino est. Similiter si inscius docto viro occurrens loco non cedens, peccat: scientia enim vt Aristoteles dicit, & beatus Thomas affirmat, est bonum, honorabile, quod pecunia aut culta suppel-

lectile multisq; cōmodis subfultus ignorans doctum hominē non honorabit, carens hoc veritatis lumine, cū veritas bonum sit, necessario boni expers malus erit, quid.n. stultius esse potest, quàm brutum aurea veste pecuniaque subfultum homini diuitiarū inopi, sed doctrinarum diuiti anteponere? Sed qui scientiam doctrināq; venerantur non dicuntur ignorantes, intelligunt.n. quid sit artib. bonis excoli, & ex hoc lumine doctrinam et capescendam & magnifaciendā intelligunt, ita q́ in re dubia ad doctiores recurrunt. vnde factū est, vt maximi principes bellicis aliisque negociis distracti, philosophos ac theologos omniumq; artium bonarū magistros, & honorēt, & præmiis summis afficiant, ex qua re laudem et humanā et diuinam merentur. Nam nullū grauius peccatū quàm ignorantia esse censetur: Ferina.n. natura induitur, humana exuitur; ferina inquam illa quę omni ratione rectoque iudicio calcatis insanit, quoniā sicuti disciplina q́ à natura scelestissimū est animalium ad masuetudinem integrosq; mores reuocās ita reformat, vt iam naturę gratias agat, q́ homo sit, ita doctrinę scientiæq; negligentia virus ignorantię miscens ad illam immanē, agrestē insulsamq; naturam hominē retrudit, adeò vt hic sine disci

plina fons flagitiorum existens:bonorum.n. penitus expers grauissimis cruciatibus torquetur, quoniã mitius apud inferos cum fu ribus, cum latronib. cum parricidis & proditoribus sacrilegisque, quàm cum ignorante agitur. His.n. pœnæ certę & præfinita tormenta pro scelerum mẽsura sunt. Nam diuina maiestas pro numero & qualitate delicti pœnã infligit;et tortores id quod imponitur exequuntur:hæc nanq; à Deo sciũtur. Ignorans autẽ omnib. pariter sceleribus addictus ignorabitur testimonio Apostoli,quod nihil est aliud,quàm maiestatẽ diuinam ignorantium nullam habere curam, & mẽsuratę pœnę oblitam,vt ita loquar,omnibus demoniis, pro eorũ arbitrio nullis pœnarum terminis, modisq; seruatis ignorantes cruciandos relinquere. Quid autẽ sit in manus dęmonum deuenire laxatis cruciatuum habenis, cum inuideant propter ereptam beatitudinem hominiq; tributã, nemo profecto ignorat,cum gurges inuidorum minime repleri posit:dęmones igitur ignorantem ex Apostolica sententia quocunq; modo voluerint excarnificant,et eo magis cũ ipsi de natura sui sint sapientes:nihil.n.de bonis naturę propter damnationem immunitũ est;odio igitur flagrantissimo suos inimicos, vt probabile est infe-

ctantur: ſcientibus enim cum ignorantibus immortale eſt odium, propter naturæ diſsimilitudinem. Inferos vero dæmones eſſe implacabiles & ſacra narrat hiſtoria, & Virgilius aſtipulatur, cum de eis dicat: Neſciaque
„ humanis præcibus manſueſcere corda, & in
„ eodem, Cum ſubita incautum dementia cœ
„ pit amantem, Ignoſcenda quidem ſcirent ſi
„ ignoſcere manes. Omnium ergo ſcelerum pœnas ſupergrediuntur ignorantium tormenta. Quod cum magnificus Laurentius optime iamdudū ex varietate doctrinæ qua cultus ornatuſque eſt, percallens, vt animorum medicus Piſis gymnaſium doctiſsimorum excellentia frequentiſsimum, diſciplinis omnibus refertum muniendum curauit, vt ignorantia e patriis ſedibus fugaretur. Nam homines doctrina pollentes ita colit, & coluit, vt quenque ad ſcientiæ brauium curſores inuitet: nam fugatis ex orbe tenebris quas obducit ignorantia lumen veritatis apparet. Veritas autem cum bonorum ſit fons mentes hominum illuſtrans bonos efficit, & vt ipſe doctiſsimus eſt, ita omnē eius familiam erudiendam curauit, adeo vt Ioannes filius, titulo cardinalatus ornatus; immo titulum ornās admodum iuuenis (vix ſextū decimum expleuit annum) & tamen Græcè

Latinèque doctus, iucunditate sermonis & linguæ proprietate, ita Latinè loquitur, vt posſit cum senioribus doctis comparari: deinde dialecticam amplexatus ad arduas disciplinas Grammaticè Dialecticèque adminiculis ſuſtentatus, maxima cum alacritate feſtinat. Nam hæc non audiuimus, ſed oculis vidimus, eiuſque ingenium, & harum artium fundaméta ſępe tentando cognouimus, de moribus eius ornatiſsimis quid referam? cum modeſtiam ac integritatem, magnificentiæque igniculos, vt hæreditaria & à parentibus accæpta, non modo poſsideat, ſed illuſtret, vt Laurentii Medicis omnibus eſſe videatur: Relucent nanque in eo futuræ probitatis ſimulachra quædã, in eo enim integritatis, pietatis, fidei, grauitatis, liberalitatis, affectioniſque ad omnes doctrinas, amoriſque ſapientiæ non modo flores, ſed vberrimi fructus apparent. Ineſt nanque lepidus ſermo cum quadam dictorum factorumq; gratia: & hæc omnia facie ſtaturaque pulcher reddit iucundiora, ſecundum illud Maronis, Gratior et pulchro veniens in corpore virtus adiuuat, Hæc autem cum admiranda ſint, attamen à magnifico Laurentio in filium defluxiſſe conſpeximus, ita vt certiſsima ſpes nos teneat ad ſublimiorem dignita-

tis gradum cardinalem Ioannem venturum, & hoc non ſine ratione dicimus, ex parte enim cognoſcimus, & ſi aſtrologis conueniret, adderem & prophetamus, ſed more matheſeos prædicimus, aſtra enim in eo admiranda portendunt; Nam ex illa celebri illuſtrique Mediceorum familia ortus, ſeditionibus ac diſcordiis tumultibuſq;, qui ſæpe vulgus agitant, medicinam tribuens ſiné aliquando imponens ad ſublimiora deueniet, ab omnibus.n.cognoſcetur, ex ea familia ortũ, cui ſata medicinæ nomẽ dederunt, cum nullus ex hac familia corporis ſed animorum medicaméta compoſuit, nam ſi per excellentiã dicatur quis medicus, cui dubiũ eſt eius eſſe animorum curam? cum morbos corporis vel aniculæ aliquando; ſanent, morborum autem animi, mortem medicum eſſe putauit Phalaris, ea enim tempeſtate hæc Mediceorum familia non erat, quæ etiam viuentib. morbos animorum iam conclamatos & curat & euellit, vt in negociis Italiæ, aliarumq; gẽtiũ ſæpe conſpeximus.

DE SCIENTIA QVOT MODIS SVMATVR, QVAEQVE BEATVM FAcit, & quid est beatitudo nostra & philosophorum

Caput XXVII.

SCIENTIAM quam ignorantiæ, de qua sermo est habitus, opponunt, multifariam acutorum virorum solertia vsurpauit, nam scire aliquid dicimur, quocunq; modo illud teneamus etiã ignoratis causis non sine hæsitatione, ita vt opinari, suspicari, coniectare, dummodo verisimile contineant sciendi appellatione includuntur. Persius, Scire tuum nihil est, »
nisi te scire hoc sciat alter: Horatius, Cur »
nescire pudens praue quam discere malo, »
Et in frequenti sermone est, nihil scit, de homine hebeti ac obtuso: & viam, modum, artem, numerum scire putãtur hi, qui aut memoriter tenent, aut experientia callent, aut apparentem notitiam habent: Et tale scientię nomen cum latissime pateat, ad omnes ferè actus etiam turpissimos atque leuissimos relegatur, in quibis nec ratio nec causa reddi possunt. Sed in scientia exactissime con-

ſiderata; vt philoſophorum acumen apprehendit quatuor expoſtulantur, primum ſiquidem, vt ſit cognitio certa ſine cauillatione & hæſitatione aliqua. Secundum eſt vt quæ cognoſcuntur ſint neceſſaria. Tertium vt cauſę quę cognitionem præſtant, ſint euidentes pateantque intellectibus. Quartum, quod ampliſsimum putatur, eſt, vt collectionib. id eſt vt Græcè loquamur ſyllogiſmis, quod cognitum eſt cõprobetur: Cum igitur aliquid horum defuerit, ſcientiæ exactiſsimæ nomen amittit. Nam graue ſemper deorſum fertur: & hoc certum, deinde neceſſarium: ſemper enim hoc ineſt illi à natura, & intellectui huiuſce rei cauſa euidens eſt, qnoniam leue quod illi opponitur, ſurſum tendit, & ſyllogiſtica argumẽtatione firmatur, vt omne graue tendit ad centrum terræ centrum autem eſt deorſum, & hoc graue eſt, deorſum igitur tendit: ſecundum hanc doctrinam, multa à nomine ſcientiæ excluduntur vt ars magica, alchimia; in his enim plurima ſunt in quibus argumentatio deficit, ex quibus veritas quaſi laqueis, irretita effugere minime poteſt, & ob hanc cauſam Auerroris ait, in alchimia multa fiunt quæ fieri non poſſe videntur; & in arte magica quanquam animæ noſtræ mutandarum re-
rum

rum vis ſit,& hoc perpetuum eſt, cauſæ tamen intellectum noſtrum minime illuſtrāt, quoniam non apparent, ſæpe enim accidit vt eadem verba quæ aliquando intelliguntur alio ordine atque alia voce quam ars velit enuntiata nullius efficaciæ ſint,cum ordine & voce ſeruatis habeatur effectus eius quod intendebatur. Horum igitur cauſam nec intellectus apprehendit,nec vis argumētationis oſtendit; vnde culturæ vel religionis nomen potius quam ſcientiæ & magia & alchimia ſubibunt, nam in ea cum plumbum nomine leproſi auri nuncupent, & lepram (vt more ipſorum & eccleſiaſticorum nunc loquar)alchimicus ſe poſſe curare profiteatur, vt purum aurum ac lepra mundatū ſit;attamē cauſę latitabūt,& ſyllogiſmorum ſuffragatio cōflaceſcet,quamuis etiam cōcedatur alchimico metalla omnia eiuſdem eſſe ſpeciei, alioquin philoſophia reluctaretur,quæ ſpeciem in ſpeciem poſſe confundi negat,ſed ars magica ſępè cōceſsit, homines enim in lupos & aſinos aliaq; animalia verſos aſſerens,de his aliâs. Sed metalla eiuſdem eſſe ſpeciei non omnino abſurdum putatur; nam inter ſe aut raritate aut dēſitate, aut colore differunt; hæc cum ſint accidentia ſeparabilia, non poſſunt ſpeciem variare,alchi-

R

mia igitur à nomine ſciētiæ exactiſsimæ lon ge abeſt, & quia ſuprà diximus oportere ne ceſſarium eſſe, aduertēdum eſt quatuor mo dis hoc nomen accipi teſtimonio Ariſtotelis. Nam primo id dicimus eſſe neceſſarium quo ſine minime eſſe poſſumus, vt animantes ſine alimento, deinde id hoc nomen ſortitur abſq; quo non bene commodeque viui poterit, ideo tectum & veſtitum homini eſſe neceſſaria narrant. Poſtea neceſſariũ vio lentiæ nomen importat, vnde Lucanus, cu-
" pias quodcunque neceſſe eſt, vt ſi dicamus neceſſario omnia occidũt & huiuſmodi neceſsitas contriſtat, denique id eſſe neceſſarium aſſerimus quod variari nequit, non enim contingit aliter ſe habere, & hoc vltimo ſcientia exactiſsime cōſiderata indiget, ſicuti ortus primi mobilis ab ortu ad occaſum ſemper eſt; & huiuſcemodi neceſsitas ſi ue neceſſarium in ſempiternis reperitur. Ne ceſſarium vero vt violentum eſt, à ſuperna beatitudine penitus exulat, quod enim inuiti facimus in actione contriſtat, nihil autē in diuinis triſte, nihil ergo nõ voluntarium eſt, ſed iam hac prętermiſſa digreſsione ad propoſitum redeo, ſicuti ſciētia & ignorãtia nul lo pacto cohærent cum ſint contrariæ ita vt contrarios effectus inducant. Nam vt igno-

rantia vt dictum est in perditionē tenebras-
que inferni præcipitat, ita scientia ad salutē
& æternum lumen beatitudinemque vehit,
vt ratio dictat, sic enim id verum esse osten-
ditur & vt gratia exempli à sensibus incipia-
mus hoc ordine incedemus: sicut auditus
tunc felix possessorq; solidi gaudii putatur,
cum ea audit quæ iucundissima sunt ita vi-
sus cū pulcherrima rerum & olfactus cum
odorum suauissima odorat beatur, & sic de
cæteris dicitur, nam gustus tunc triumphat,
cum suauissima attingit, gustus enim tactus
quidem est, sic etiā de tactu, qui cum minus
cæteris sensibus oblectatur, prærogatiuam
habuit vt per omne corpus spargatur cum
reliqui sensus certam ac præfinitam sedē ha
beant, oculi enim visus, nares olfactus, aures
auditus, lingua gustus sedes est, eodem mo-
do de intellectu loquemur qui tunc beatus
est, cum omnium optima & præstantissima
intelligit: cum autem deum optimum ac prę
stantissimum omnium maiestatis immensæ
potentiæ infinitæ omnia in se continentem,
in quo præteritorum, præsentium, futuro-
rum exemplaria relucent, noster inquam in-
tellectus apprehendit, tunc beatur, tunc gau
dio solido impletur; tunc veram & immuta
bilem beatitudinē possidet; & merito, deus

enim est summum bonum, super omnẽ substantiam omnemq; naturam, quem cuncta expetunt, est enim perfectionis consummatæ, nullius societate indigens, vt ait Plato in Timæo: Sed quidam philosophorum cum hanc dei cognitionem tam arduum esse ducant, vt à paucis percipiatur, beatitudinis adeptionem ad paucos spectare, videtur sentire, pauci admodum scientes sunt, attamen Aristoteles commune bonum quod omnibus prouenire potest, non orbatis virtute, felicitatem putãs, nobiscum sentit, siue de humana siue de diuina felicitate loquatur, vt est illud; felix qui potuit rerum cognoscere causas. Nam Christianitas beatitudinem in diuina fruitione locauit, est autem frui amore inhærere alicui rei propter se ipsam cui carmen illud Virgilii astipulatur, fruiturq; deorum concilio, vbicunque amor admiscetur semper scientia & cognitio præsto sunt, nemo enim quod ignorat amare potest, nã si amor vt supra narrauimus est fruendæ pulchritudinis desiderium: cognitio subeat necesse est, nunquam enim desideramus quæ nec vidimus nec audiuimus nec vllo sensu modoque percepimus, recte igitur Augustinus non visa amare possumus, incognita nequaquam, quod & Ouidius de Arte amãdi

asserit cum ait, Quod latet ignotum est igno ti nulla cupido. Sed cum aniculas & infantes omniumq; disciplinarum penitus expertes veritas Christiana in beatorum numerum collocauit, videretur non scientibus more philosophico tantùm beatudinem tribui, vnde vanam esse philosophiæ doctrinam conuincere possemus nisi huius rei declaratio subseruiret. Certissimum enim est vt intelligentia ad fruitionem diuinam sit necessaria sed sciẽdi alius ordo in nostra fide est quàm in dogmate philosophorum, fides enim nostra ait; credite vt intelligatis; intelligẽtia ergo est fidei donum, vnde infantes in fide parentum aqua tincti credũt, & hoc modo intelligunt, & aniculæ disciplinarumque exortes eodem modo sapiunt, nam credentes intellexerunt, & sicut illam philosophorũ beatitudinem, literarum & studiorũ assidua cura; ita felicitatem nostram fides parit, ex cuius illuminatione etiam hebetes qui sunt, redduntur scientes. Sed si sapientissimi viri & disciplinarum fonte exculti crediderint, erunt sapientiores & vt consequens est beatiores, capacioresque felicitates æternę vnde illud dictum est, fulgebunt iusti sicut stellæ, & intelligentes sicut firmamentũ, Quanto autem totum parte præstantius sit qui nõ

videt, cæcus est, & hac in re sicuti in luce cõtingit, clarissimam enim lucem non omnes æqua portione arripiunt; nam qui hebetioris sunt visus, minus claritatis accipiunt quã qui acutiore lumine perfruuntur, & huc tẽdere illud euangelicum videtur, in domo patris mei multæ mansiones sunt, non enim omnes beati cum plene contenti sint, æquam beatitudinem posident; quoniam ea vt quisque capax est participat, vt in conuiuiis videmus esculentorum capaciori ventre qui est, plus illo vorauit, qui angusto vẽtre compactus est, & tamen vterque ad saturitatem vsque repletus est, nec amplius optat. Hæc volui tetigisse in contumeliam ignorantiæ, quæ sapiẽtiæ hoc est Palladis hostem se profitetur, cuius quidẽ Palladis sciẽtia & amatrix & pedissequa est. Sed si quis exquisitius philosophiæ documentis imbutus rationes de beatitudine naturales inquirit, ad Auerroidem & alios recurrat, nam non nihil Caietanus familiaris noster in libro de Anima diebus meis inseruit: interim autem memoriter tenendum arbitror illud Ciceronis in sexto de Repub. libro cum ait, omnibus qui remp. iuuerint, auxerint, defenderint, certũ & definitum locum in cœlo esse, vbi beati sempiterno æuo perfruantur; & è contrario

vastatoribus conturbatoribusq; reip. in inferno ò Cicero pœnarum cruciatuumq; locum Virgilius tribuit; Tartareas etiã sedes alta hostia ditis Et scelerum pœnas & te Catilina minaci Pendẽtem scopulo furiarumq; ora trementem:Secretosq; pios, & his dantem iura Catonem: quod nõ iniuria diligentia Virgiliana cõmemorat, pœnas enim infernales veras putauit Cato, cum in Salustio Iulium Cæsarem coarguit vt hæc quę de inferis prædicantur vana putantem. Sed hæc quę narrauimus spem certissimam tribuunt beatorum sedem in cœlo magnifico Laurentio esse paratam;hoc autem nulla certitudine sed, cõiecturis assequi possumus,ipse namque eruditus & scientia pollens scientes omnes colit,& auget,pro rep.sanguinem proprium fudit & charissimum fratrem Iulianum amisit,in statuq; tranquillo vbi & otiũ & diuitiæ affluunt Florentiam collocauit, amissa quę olim erant recuperando & quædam noua acquirendo, templa diuina partim ornando,partimque ædificando,leges ciuitatis saluberrimas figendo, principum,regum,populorum beniuolentiam quærendo id efficit vt nauigatio & commertia patriæ, quocunque se vertant repressis piratarum insidiis violentiaque obtrita latronum, inu

ria conquassata sine aliquo impediméto proficiscantur, nam bonis ac recte viuentibus Medicis Laurétii opera gratissima sunt, malis vero & peruersæ vitæ hominibus consilii prudentiæque Laurentianæ acumen, pecuniarũ copia, ingenii solertia, amoris aut odii constantia, tantum terroris incutiunt, vt nemo iam à dicto Laurentii non dicam discedere sed ne discrepare quidem audeat. Sed hæc & alia quæ tantus vir egit & agit semper ad exaltationem patriæ, ad reipu. emolumenta, ad conciuium ornaméta, ad salutem amicorum, ad vrbis agriq; decorem, ad firmandos bonorum, malorumque infirmandos animos, ad communen vtilitatem directa sunt, ipse namque priuato habitu, ciuili mansuetudine, animo miti atque iucundo summis infimis mediocribusque se charum acceptumque præbet, nullus enim in eo fastus, nullum superbiæ vestigium, nulla arrogantiæ scintilla vnquam apparuit; ipse nãq; virtutib. cumulatus, immo ipsa virtus quosdam à se aliquando alienos beneficiis leniuit ac demulsit, vt iam veri amici iudicétur. In fortuna enim regia, in diuitiis opibusq; summis, in potentia maxima, in successu rerum qui ciuiles animos gerit simillimus deo censendus est, quippe secundæ res sapientũ ani-

mos defatigāt teste Salustio, Hæc autem quę diximus omnia in magnifico Laurētio cum maxima humanitate & eruditione seruantur, nemo enim tam abiectæ sortis est qui Laurentium adire non posit, cum ædium fores pateant semper: & singulis quibusque diebus per vrbem ciuili humanitate deambulans ad sui colloquium, spemque subsidii fauorisque copiam vnumquenque inuitat, verborũ parcus, rerum vero benignisimus largitor & author, ita vt omnes Florentiam ex Fluentia nominatam recte coniciāt cum huiusmodi flores pariat, qui vberrimos fructus rerum omnium honestarum ęgentibus sine mora exhibeāt, ita vt de eo dicere posimus, quod Plinius de Metio Curtio narrat, his verbis, eadem autem fortuito adiuuit in medio foro quasi sidentia imperii fundamēta ostento fatali, quæ Curtius maximis bonis, hoc est virtute ac pietate ac morte præclara expleuerat. Hiatum ergo illum minitātem patriæ Metius Curtius se deiciendo in eum expleuit vt historiæ clamant & Virgilius in Culice; Curtius & Metius quē quondam sedibus vrbis, Deuotũ bellis cõsumpsit gurges in unda. Sic & Iuliani morte & sanguine Laurētii, ciuitatis fundamēta iam conquassata, restituta stabilitatēq; sortita sunt.

DE QVIBVSDAM MINIMIS NON INVTILIBVS IN QVIBVS PLVRIMORVM errata corriguntur

Cap: XXVIII.

IAM plerisq; arduarum rerum sermonibus defatigati, cupimus recreari aliquantisper, vt iterũ opus nostrum alacrius aggrediamur, vnde minunuta quædam reficientia magis quàm defatigantia ingenium recensebimus, vt viribus quódammodo recuperatis ad maiora tendamus, Interea ea tractabimus quæ sine lassitudine scribuntur, & vt à Prisciano sit initium, qui artem grammaticam rectissime percalluit Cum ait philosophi definiunt vocem esse aerem tenuissimũ, ictum, dicimus deceptum fuisse ab Aristotele, quem hac in re Auicenna iugulauit, cum ait sonum non esse aerem ictum, aut scissum, sed accidens quoddam ex hoc aeris ictu proueniẽs, & vt mea fert opinio recte, vox igitur est accidẽs ex ictu aeris natum, & ideo cõmune est vocabulum ad inanimata quoq; spectans; Virgilius, fractasq; ad littora voces, Sonum nanque tria efficiunt, verberans, verberatum, &

intermedium, ita tamen vt verberans & ver beratum ſoliditate duritieque conſtent, pili n. pilis & lana lanæ impacta ſine ſono ſunt, abeſt enim cum ſoliditate durities, Pręterea, ſi alterum molle, alterum vero durum ſolidumque ſimul confligant nullus erit ſtrepitus, nec ſonus; ſi lanam lapidi inflixeris, nullum efficies ſonum; ſed in ſolidis & duris aere intermedio percuſſo ſonus erit: nam huius elementi agitatio frequenſque motus ſonitum creat, nam ſi virgam lente in orbem duxeris nullam vocem efficies, ſed ſi eadem cum acceleratione rotetur reſonabit, quoniam aer accelerato rotatu virgæ motus, dẽſatur ac ſolideſcit, ita vt duo ſolida confligant, & eodem modo in ventis accidit, Aer enim inundans ſpiſſatur ventum faciens, parietibus arboribuſue & aliis huiuſmodi ſolidis illiſus eſt vocalis, ſicut aqua maris cũ ad littora voluitur; huc etiam accedat neceſſe eſt alia conditio, hæc enim ſolida cum intermedio ſonum faciunt ſi latam habuerunt ſuperficiem, alioquin ſurda ſunt, acus namq; in acum impacta non tinnit teſtimonio philoſophi: & Grammatici hac de cauſa æs metallum nominant hoc eſt, aerem. ſ. namq; & r. inuicem ſibi cedunt, vt labor labos, honor honos, aer aes; omnibus enim aliis canorius

metallum est propter ocultos meatus ex raritate sortiens aerem plurimum in se continens resonat, vnde poeta, simul ære canoro vtitur, Nec nos diphthongus turbet, sæpe enim soluitur vt Littore ahena locant alii; & quandoque inculcatur, Virgilius, Fixerit æripedem ceruam licet aut Erimanthi placarit nemora; pro aeripedem, ab aere intelligens propter celeritatem motus. Aes igitur & aer idem est vt declarauimus, nam aurum argentum, ferrum, Chalybs, omniaque metalla æris comparatione, sine voce sunt, Merito igitur huic metallo nomen elementi sine quo vox esse non potest grammatici accommodarunt, tanquam canoro ac tinnienti, nam tinnitus ab aliis secernit: Persius, Ne-qua subærato mendosum tinniat auro: aurum nanque id subæratum dicitur cum superficies quidem aurea; subtus vero æs est quod tinnitum efficit; vbi igitur aer non est sonus minime esse potest, & ob hanc rationem & Pythagorici & Cicero in sexto de Rep. & Plinius vt philosophiæ exactæ expertes reprehenduntur, Nam Aristoteles, his argumentis Pythagoricos & eorum æmulos arguit, Sonus est verberatio aeris: in cœlis non est aer, nullus igitur est sonus, Præterea vbicunque est verberatio, ibi etiam est

alteratio,in cœlis nulla eſt alteratio, contenti enim ſunt forma ſua, & ideo ingenerabiles & incorruptibiles,nullus igitur ibi ſonitus; hactenus de cœlis. Veruntamen Pythagorici & eorum imitatores quadam veriſimili non tamen efficaci ratione ſe tueri poſſunt, in cœlis nanque diuerſi ſunt orbes vt deferentes: epicycli, excentrici diuerſitate motuum;& quadam vt ita loquar confricatione concentus iucundiſsimos fieri arbitrãtur:ſed Ariſtoteles naturalis ſapiétiæ cultor id verum eſſe putauit quod naturali argumentatione monſtratur, hinc eſt quod eius doctrinam omnes fere gentes potiorem reliquis iudicantes per excellentiam nomé Philoſophi indiderunt,quem Auerrois maxime extollit cum à mille quingentis annis,tot.n. inter vtrunque interfuere, non eſſe in eius dictis errorem alicuius momenti inuentum aſſerat:Ingens profecto laus, cum à tanto viro,vt Auerroidem cognoſcimus,proficiſcatur, attamen nonnulla etiam errata à Galeno, Auicéna, à Scoto in codicibus Ariſtotelicis tam in medicina quam in naturalibus deprenſa ſunt,hæc enim philoſophis conueniunt,quos etiam morum excellentia perficit,immo cum philoſophiam nuncupamus moralem intelligimus, quam etiam leges ſe

habere gloriātur,nam in libro Digeſtorum aiunt,veram & non ſimulatam philoſophiā affectantes;ſed hac in re non quo ad doctrinam, ſed quo ad vſum qui hominem perficit Ariſtoteles corruit.Maximum enim flagi gitium Ariſtotelis fuit cum Theodectem prodidit, nam cum ei libros Rhetoricorum donaſſet vnde gloria creuit,inuidia commo tus Ariſtoteles donatum ad ſe reuocauit;omnes enim Theodectis opus illud putabant cum in quodam loco librum attaſtatus ait, ſicut diximus in Theodecte ; vnde Valerius Maximus ait,niſi tanti viri reuerentia me te neret eum alteri philoſopho edocēdum traderem , Præterea philoſopho impingitur Alexandri Magni illius diſcipuli mors. Solus enim Ariſtoteles veneni,quo periit Alexander, naturam tenuit , cum illa aqua mulina tantum vngula teneri poſſet,reliqua omnia perforans , de his ſatis . Sunt quidam grammatici qui magnis conflictationibus agitantur in diſceptatione quantitatis ſyllabarum,quos ſæpe reprendimus,& tamen vt audio in ſententia permanent , diximus ſæpe & in libris à nobis editis teſtimonia Satyricorum in ſyllabis non eſſe valde idonea quoniam eorum dicta ab antiquitate pendent , Satyræ enim loco veterum comœdia-

diarum ſucceſſerunt , & præſertim earum partium quas chorus gerebat,Comici poetę ex arte quadam in ſyllabis peccant,vnde Terentianus ille tantæ authoritatis vir, vt eius teſtimonio de Varronis doctrina Auguſtinus innititur, allegat enim doctiſsimus ac ſanctiſsimus vir carmen, quod Terentiani eſſe ait, vir doctiſsimus vndecunq; Varro, hic inquam Terentianus, qui de omnibus generib.carminũ ſuo genere ſcripſit,cum ad comicos venit, ait,vt ea quæ dicunt ſumpta de vita putes,violãt iambum tractibus ſpondaicis, in metro peccant arte non inſcitia: non erit ergo mirum cum in Perſio & Iunenale & aliis ſyllabarum peccata depræhendantur, ſunt enim vt diximus veterum comœdiarum ſucceſſores, vt Perſius, eo loco: Cantare credas Pegaſeum melos,quod quidam volentes emendare duplicant.l. quod apud Latinos non eſt vitioſum, vt Infelixque Allia nomen, & Lucanus de eodem fluuio, atque Aliæ clades, ſicuti Porſena dicitur & Porſenna & alibi; Findor vt Arcadiæ pecuaria rudere dicas; & alibi, ſomnia, pituita quæ purgatiſsima mittunt;& hoc quoque non prætoris erat ſtultis dare tenuia rerum, cum rudere prima breui Ouidius, vt rudit ad ſcabram turpis aſella molã; & Ho-

ratius,tunc cum pituita molesta est,Iuuenalis autem,cum possis honestius illic;& alibi, dispositis prædiues hamis; & alibi quoq; & domini gladiis iam destinata, cum sis sylla-ba sit longa, & hamus prima etiam producta vtatur,& ipse quoque destinat hoc monstrum dicit,non sunt igitur horum testimonia idonea satis propter illud Terentiani dictum, & Satyras vicem comœdiarum veterum tenere omnes quotquot sunt minime ignorant, & hoc quoque delusit Seruium qui Persio credens alios contra regulam corripuisse ru in rudere sensit. Præterea apud vetustissimos.e.&.i.quadã germanitate iunguntur,dicimus enim amante vel amanti,legente vel legenti & sic de cæteris, vt Cæsareus & cęsarius,Virgilius Vergilius vt in codicibus reperimus,immo dicit Festus,quòd amicus & amicitia per.i.& per. e. dicuntur, vt amecus & amecitia, habuimus etiam aliquando cum Philelpho disputationem, quam qui vult scire legat nostrã in eum inuectiuam,vbi omnes eius errores annotauimus,quoniam conatus est quædam nomina propria, Gręca tamẽ more Græco apud nos ponere quod est vitiosum in his quę Latinitas more suo adaptauit,dicere enim Odysseũ & Aeantẽ pro Vlysse & Aiace apud nos
conclama

cōcla matæ dementiæ esset, si quis enim dice ret apud Ouidium, est concertatio de armis Achillei Aeantis cū Odysseo videretur helleboro indigere. Latinitas enim, quæ à Græcis accipit aliquando detruncat: plerunque mutilat, sæpe literas transponit, nam Latinus minalionem & non milanionem Herculem & non Heraclim dicit, & sic de aliis: infinita pene sunt quæ in vetustissimis codicib. scripta inueniuntur, alio modo, alioque syllabarum ordine, & truncata & mutilata & permutata reperiuntur. Hoc volui dixisse, ne in hac re tempus teramus, diuersæ enim linguæ non modo vitiant propria, sed aliquando alio nomine appellant, Pœni Eparchum dicūt Abrachim, & quem nos Artaxerxem historia sacra Assuerum regem, & quem nos Boccorum ipsa Pharaonem nominat, & Phison ibi est quem nos Gangem dicimus, & non modo linguarum diuersitas propria variat vt Germani Ioannem Hansen vocant, sed vocabula quoque appellatiua pro diuersis facultatibus variant significationes ita vt idē sibi aduersari videatur & propter hanc causam doctissimi viri cum quadam veniæ præfatione loquuntur, vnde Boetius in libro de Trinitate ait, & quidem secundum hunc modū vnam trinitatis essen

tiam, ſed tres ſubſtantias treſque perſonas, niſi tres in deo ſubſtantias Eccleſiaſticus dicendi modus excluderet, & Auguſtinus in libro Retractationum ait;cum dixi, quando que eſcarum cerimoniæ, quod nomen non eſt in vſu literarum ſanctarũ, ideo mihi congruens viſum eſt à carẽdo appellatas cerimonias memoria tenebam; eo quòd obſeruantes careant his rebus à quibus ſe abſtinent, quòd ſi eſt origo alia huius nominis quæ abhorreat à vera religione, ſecũdum hanc ego nõ ſum locutus, ſed ſecundum iſtam quam ſupra commemoraui, & hoc non modo in ſacris ſed in aliis quoque diſciplinis accidit, nam vt prętereàm totam illam de verborum ſignificatione Rubricam in legib. ibi enim ſunt addictę iuri ciuili ſignificationes quædam, cum vſurpo verbũ apud oratores etiã bonæ ſignificationis in frequenti vſu ſit, & apud Iureconſultos vſurpare eſt contra ius accipere. Dæmon & dęmoniũ vt eſt in euangelio, in nomine meo dæmonia eiicient quã quam ſapientiæ & nequitiæ nomina ſint, tamẽ vbiq; in ſacro eloquio peruerſę ſignificationis habẽtur. Sed reticere nõ poſſum cum videam etiam ſapientes viros errore inuolui, quoniam legerunt tantum, ſed caruerũt experientia, vnde Plato in anatomia erraſſe

cognoſcitur,& in deſcribendis dæmonibus hallucinatur,putãs meridionales ſpiritus bonos,cum peſsimi ſint, & in turpiſsima forma appareant, vt iam diximus, & omnes in exercitatione magiæ artis oculis viderunt, nunquam.n.bonum operãtur niſi coacti. Regnum cœlorũ quod ſæpe in ore Chriſti fuit non eſt communis ſignificationis Chriſtianitati cum reliquis,nam ſtellantis regia cœli de ſuperiorib. intelligitur apud Virgilium, & in ſacro eloquio pro eccleſia militãte,quę pręſentis temporis eſt,ponitur,de quo dominus ait, mittet filius hominis angelos ſuos vt colligat de regno eius omnia ſcandala,neque enim vt Gregorii verbis vtar in illo regno beatitudinis in quo pax ſumma eſt inueniri ſcandala poterunt, quæ colligantur; & rurſus dicitur qui ergo ſoluerit vnũ de mandatis iſtis minimis & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum,mãdatum quippe ſoluit & docet, quando hoc quis voce prædicat quod viuendo non implet:ſed ad regnum beatitudinis æternæ peruenire non valet,qui non vult opere implere quod docet, quomodo ergo in eo minimus vocabitur, qui in hoc nullo modo intrare permittitur; per hanc igitur ſententiã præſens eccleſia regnum cœlorum intelligi-

tur,quia cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur vt ait Gregorius. Lex in iure & in communi modo loquendi sine nomine authoris est sanctio & quędam viuendi regula à populo Romano lata. Sed Christus cum ait habetis in lege vestra, ego dixi,dii estis, scripturas omnes sacras legem nuncupat,& alio in loco distinguens legem à prophetis inquit;in his duobus præceptis lex pendet & prophetę: fatum quod nomen ecclesia abhorret quanquam significatũ pro bet,cum pro re mutabili ponitur,vt est illud Virgilianum, nec fata vetabant stare decem que alios Priamũ superesse per annos, Ecclesiasticus dicendi modus, sententiam dei vocat, quæ mutabilis est vt in Niniuitis apparuit,fatum vero quod euitare non potest de quo Iosephus de bello Iudaico; Aderat dies fatalis templi, qui fuit vndecimus Augusti. In sacro eloquio consilium dei nominatur,quod nullo pacto variatur,quale fuit illud in ciuitaté Hierosolymitanã à veritate prędictũ cum fleuit & dixit,si scires et tu,& alia quæ passim in sacra scriptura occurrũt. Sed illlud quod Senecæ est in tragœdiis, quicquid facimus mortale genus quicquid patimur venit ex alto,Christianitas alio mo do loquitur, vnde in Euangelio respondet

Ioannes;& dixit; non potest homo accipere quicquam nisi fuerit ei datum à cœlo, & idem Iosehphus ait, sed irridebat eos fatale decretum, quod templum illud, iam dudum igni damnauerat, Criminator qui Grȩce diabolus dicitur, nunc princeps huius muudi;, aliquando rector tenebrarum, sæpe Sathan & Leuiatban multisque aliis nominibus appellatur, sed à poetis Satanas vocatur Proserpina, & Belsabub qui est princeps dæmoniorum à nostris dicitur Pluto de his hactenus. In philosophia causarum mentio alia est ab oratoria facultate, causæ enim Aristotelicæ quatuor sunt, efficiens, formalis, materialis, finalis, sed authore Galeno quinque sunt, nam & instrumentalis additur, Seneca vero enumerat septem addit enim localem & temporalé causas quasi irridens Aristotelem, minima enim non debent inter causas numerari, nam propter efficientem & formalem causas aliæ videntur quodammodo pedissequæ, sicuti nihil sine loco & tempore & instruméto fieri potest. apud oratores vero sunt tria genera causarum, demonstratiuum, deliberatiuum iudiciale, tria hæc genera dicendi sunt muneris oratorii, & rursus vnumquodq; istorum in quatuor genera secatur, honestum

turpe, dubium & humile. Grāmatica quam tantopere extollit Quintilianus,& iure, teste philosopho in sexto Topicorum, est sciētia scribendi & pronunciandi,quod profertur, nomen, verbum, participium, pronomen, præpositionem, aduerbium, interiectionem, coniunctionem partes orationis vocat, sed orator hoc nomine exordium,narrationem, diuisionem,confirmationem, confutationem,conclusionem nuncupat. Figuras grammatica, oratoria vero colores eloquendi flores dictitat, Beatus grammatice ab habendo,vt vetulæ vesica beatæ,diuitias humanas; sed theologicè cœlestes opes, & eum de quo diximus felicem in sui significatione concludit. Synteresis penultima longa quam apud græcanicam pronunciationē theologi.t.in.d.conuersa synderesin vocant, à grammaticis dicitur defensio,in theologia vero est illa conscientiæ mens quæ tentationes omnes, cunctaq; inquinamenta à se ipsa repellit, & hoc modo se à flagitiis tuetur, vt sese ab omni labe peccati mundum seruet. Conscientiam nunc diximus more sacrorum doctorum, cum apud alios ambiguæ sit significationis. Salustius de Catilina, Nunquā animus impurus diis hominibusq; infestus neque vigiliis neque quietibus sedari pote-

rat ita conſcientia exagitatam mentem vaſtabat. Ouidius in libro Faſtorum, cum ait: Conſcia mens vt cuique eſt ita concipit intra Pectora profecto ſpemque metumque ſuo, ad bonum malumque trahit; Humilis apud Latinos abiectus & vilis putatur, in ſacris vero is eſt, qui ex quadam innocentia, quæ iuſtitiæ pars noſcitur, & ex humanitate, nõ autem ex animo puſillo (hic enim verſaretur vitiũ) in honoribus aliis cedit, aliiſq; tribuens ſubiicit ſe, In medicina ſemem humanum in matricem ſparſum vocatur humor ſeminarius ſiue ſpermaticus, Cum autẽ iam in partes ſecatur vt cordis, iocinoris, cerebri ſignatæ ſint lineæ, fœtus nuncupatur, cum autem diſtincta ſunt omnia vt diuerſa diiudicẽtur mẽbra, embryo ſiue embryum Græce dicitur, Cunctorum autem diſtincte apparentium membrorumque iam abſolutorum conceptus nomen eſt, & huiuſmodi apud medicos ordo ſeruatur; ſed aliis facultatibus humor ſeminarius conceptus, fœtus aliorſum non nunquam ſubſeruiunt, Conceptio animi cõmunis apud grãmaticos eſt ea qua animi cogitatio exprimitur; In geometria vero eſt quædam enunciatio, quam quiſque probat auditam, & hæc duplex eſt; alia nanque peritis pariter & imperitis pub-

communiſque eſt, vt omne totum eſt maius ſua parte, & ſi ab æqualibus æqualia detrahantur quæ reliqua ſunt ad æquãtur, nemo enim tam hebes obtuſuſq; eſt qui ſine hæſitatione vera hæc eſſe neget. Alia autem eſt peritorum duntaxat, vulgus enim capere non poteſt, vt ſi dicam incorporea in loco eſſe non poſſunt; & diuerſa ſunt eſſe, & id quid eſt, nam ipſum eſſe nondum eſt, at vero quod eſt accepta eſſendi forma conſiſtit & eſt. Item id quod eſt, participare aliquo poteſt, ipſum autem eſſe nullo participat; fit autẽ participatio cum iam aliquid eſt, nam tunc aliquid eſt, cum ſuſceperit eſſe, & eo participauerit: huiuſmodi autem conceptiones eruditis tãtum communes ſunt, ipſi nanque ſtatim aſſentiuntur, nihil eſſe poſſe niſi formam eſſendi induerit; ab eſſe igitur manat cum ipſum eſſe à nullo defluxerit; eſſe igitur dicitur prius eo quod eſt; quoniam illud quod eſt, hac ratione exiſtit quia eſſe accepit, eſſe igitur & eſſentia, vt prius & poſterius inter ſe differunt; nam eſſentia eſt quia eſſe participat cum eſſe à nullo dependeat, Genus in Grammatica ſexum diſcretionem; in dialectica vero vnum quod ſub ſe ſpecies continet; & eſt nobilitas; Horatius, & genus & formam regina pecunia donat,

vnde degeneres ignobiles appellantur, Genus autem & nobilitas propria sunt familiæ Mediceorum, nam testimonio Aristotelis in libro Politicorum, Nobilitas est virtus & antiquæ diuitiæ: Virtute præditos Laurētium & patrem & auum & maiores fuisse partim vidimus, partim vero audiuimus, & amplissimas diuitias habuisse etiam nouimus, habet ergo Mediceorum familia nobilitatem, quandoquidem & virtutibus & antiquitate diuitiarum pollet, ex hac igitur Aristotelica definitione homo nouus diuitiis nuper acquisitis non esset nobilis ciuiliter, hæc enim ciuilis est nobilitas, sed philosophice, vt Satyrici dicto vtar, nobilitas sola est ac vnica virtus: quocunque igitur te vertas Mediceorum familiam nobilitate conspicuam videbis, in qua plurima virtus semper enituit; Auerrois inter cætera, quæ Aristoteli tributa sunt, in principio de Naturali auditu, qui physicorum more iuniorum est, dicit de nominibus minimam fuisse curam, quod dictum putatur, non quia aut grammaticam aut oratoriam, aut dialecticam neglexerit, hæ enim sermocionales sunt, & nominum curam gerūt, ne quid fallax, aut ambiguum aut obscurum, aut asperum, & inusitatum in medium veniat, nam à quibusdā doctissi-

mis Aristoteles aureum flumen in eloquentia putatur, sed quoniam pro rerum necessitate noui verbi aliquid finxerit, quod profecto laudabile est; nam & Horatius Flaccus ait, licuit semperq; licebit, signatum præsente nota producere nomē, Recte igitur in de Prędicamentis à remo remitum pro necessitate formauit, Sed hoc quidam iuniores nimiū vsurpant, vt passim legētibus occurret, formant enim vocabula sine notæ & sigilli præsentia, vt à virtute virtuosum: nā si signū & nota intercedāt nullo pacto producetur, à sinu. n. & fructu, sinuosus & fructuosus recte dicūtur datiuo aut eorū ablatiuo osus addita, virtus autem & monstrum non sunt talia; & huiusmodi deriuationes signentur, à monstro enim monstrosus trisyllabum est, Lucanus, monstrosiq; hominum partus numeroque modoque, & de alio sic loquitur Boetius super Predicamentis Aristotelicis, In eo autem qui virtute participat nulla virtutis denominatio est, vt qui bonitate participat bonus dicitur, & qui iustitia iustus & alia hoc modo, qui vero virtute participat, aut probus nominatur, aut sapiens, sed nec probus nec sapiens à virtute denominata sunt idcirco quia vtrūq; nomē à virtute longe dissimile est, hactenus Boetius. Sed mul-

ti ex iunioribus,& hæc & deteriora fingunt & maxime Scotus: nam non omnia ab omnibus apte produci possunt vrgente etiam necessitate, si enim ab autumno autumnitatẽ, & ab hyeme hyemalitatem:& à beo,as,beatitudinem siue beatitatem quæ omnia antiquitus formata sunt, non incọncinne dicemus,sic etiam quæ noua sunt vt realitas,deitas, quidditas,entitas non absque sigilli impressione prouenient, scimus namq; quod hyemalitas,quam hyems,& humanitas quã homo,& scurrilitas quam scurra aliud sunt, sed omnia asperiora vsu mollescunt immo Augustinus duodecimo de Ciuitate dei, pro vsia Græce dicta essentiam nouo vocabulo dictam refert, vnde cum triticei panis copia denegatur, necesse est ne fame periclitemur,aut ordeaceo aut deteriori pascamur In quo qui profitentur grammaticam,si peccant penitus reiciendi sunt, grammatica.n. vsum habet & artem quæ in vsu sunt etiam pueri non ignorãt Sed quæ ex arte dicuntur nõ nisi à peritissimis viris tenẽtur,excẽpli gratia, Ciuitas Venetiarum nõ est in antiquis; si ab eo nomẽ patriẹ volumus formare nullo modo dicetur Venetus,quoniam ratio artis repugnat, nam nomina prouinciarũ siue regionum formant ex se gentile paucıorum

ſyllabarum quàm ſit regionis nomen, vt Ita lia Italus Germania Germanus Hiſpania Hi ſpanus, Venetia Venetus. Sed ab vrbib. quæ formantur aut ſunt plurium aut æqualium ſyllabarum, pauciorum nunquam, ſed de in ſulis alia ratio eſt, ſicut oſtendimus in Inue-ctiua contra Franciſcum Philelphum patrē itemque contra filium Marium, vnde à Ro-ma Romanus à Brixia Brixienſis à Spoleto Spoletanus à Florentia Florentinus, quod æquale eſt, & ſic à Venetiis Venetianus aut Venetiēſis aut Venetinus dicenda ſunt. Sed Ith acenſis Romanenſis Hiſpaniēſis alterius conditionis ſunt, non enim talia nomina ci-uem aut loci illius hominem tantūmodo ſi-gnant, Et à partib. maximis mundi talia non formantur, vt ab Europa & Aſia, Europeus & Aſianus vel Aſiaticus, & ab Aegypto Ae gyptius Alia ſunt nomina ab Africa Afer, nō mirum cum pars Europę ab antiquitate putata ſit, & Saluſt. meminit. Verbum gene rale nomen eſt, ad ea omnia quæ dicuntur, vt bona verba quæſo, inquit Terentius, & verba dat omnis amans, Naſonis eſt. Sed præ cipue id quod temporibus variatur, hoc no men habuit, quoniam eſt tanquàm modera men locutionis, nam ſi mille nomina ſimul iunxeris, & verbum reticueris nihil dices,

vt aurum,argẽtum,ęs, lignum,aqua,& alia nisi verbo modereris,vt sunt vel cupiuntur vel affectantur,nihil profecto erit;iure ergo per excellentiam quod aliis commune est si bi vindicauit propriumque effecit, habetq; significationem & mentis & oris:mentis au tem cum significat conceptum animi,Virgi lius in Bucolico,cum canerem reges & pręlia,pro, conciperem canere, & in Aeneide, lachrymis ita fatur ab oris. Tene inquit,miserande puer, cum læta veniret Inuidit fortuna mihi:primum enim ad conceptum, secundum autem ad oris pronunciationẽ spictat, & hoc frequentissimum apud authores est, vnde & seruius & Donatus & Priscianus maxime in his delirant, cum vacare putent;nam & in sacris est,quibus iuraui in ira mea si introierint in requiem meam,hoc est intrare cõceperint,& hoc modo & mentis & oris verbum dicitur, sicuti latissime locuti sumus in libro de Incognitis vulgo,vbi trinitatem descripsimus. Noster nostra nostrum pronomen duplicem habet significationem,quarum altera leuis & vulgaris,altera vero exactissimæ sapientiæ est, nam cum dicimus mala nostra, ærumnas nostras,scabiem, & alia huiusmodi, intelligimus quæ nos lædũt;nos affligant; vel quo quo modo

incōmodant. Sed cum proprietatem possessionis gerit nunquā ad mala deflectitur; malum enim & offensiuum nulli propriū esse potest, nam hoc pronomen proprietatem attributionemq; quandam ingerit: malum autem & quod læsiuum habetur nullius proprium est. Id enim proprii appellatione tenetur, quod in subiecto causam propriam ac præfinitam possidet, Mala ac lædentia infiniti & indeterminati, bona vero finiti ac terminati causam gerunt, teste philosopho in Ethicis. Præterea malum veram essentiam non habet, quoniam defectum & priuationem boni indicat & hac ratione nec possideri, nec alicuius esse potest, nemo enim operatur ad malum tendēs, cum omnia bonum appetant, Est inter plebeios quoddam prouerbiū valde vsitatum Omnis repletio mala, panis vero pessima, nec est alicuius authoris dictum, attamen ratione non caret, ad ea referēdo quæ in vsu communi sunt, hoc est carnem; nam Auicenna huic sententiæ astipulatur Tertia Primi his verbis, Amplius scire debes quod impedimētum panis cum nō digeritur est multum, sed carnis nutrimentum cum nō digeritur est minus hoc, & de pane est etiam distinctio, quoniam secundarius, quo pane Cæsar Augustus libētissime

vtebatur, non ita cum periculo replet, sicut alius melior, furfur enim simile admixtus lubricum efficit, ita vt celerius excernatur, testimonio eiusdẽ authoris & loci. Hoc carmẽ Incidit in scyllam cupiẽs vitare charybdim, est Gualteri Galli de gestis Alexãdri, & non vagum prouerbiũ, vt quidam nõ omnino indocti meminerunt. Persona & dialectice & oratorie in idẽ recidit; & cum à personando dicatur, resonat. n. vox inclusa & repercussa in orib. ex cortice cauato, aliaue materia factis, cũ vultibus nostris applicantur, de quibus Virgilius, oraq; corticibus sumunt hor- »
rẽda cauatis: nam in dialectica est indiuidua rationalis substãtia, & apud oratores est quę in iudiciũ ducitur, cuius factum dictumue aut probatur, aut improbatur, ita vt cũ dialectico orator in significatione cõcordet, nã persona totũ hominem, aut deum, aut aliam quanpiam substantiã rationalem inducans, nomẽ ab vna parte accepit, quanquam habitus diffundatur. Horat. Personamq, trahit nõ incõcinnus vtranq; Nam & in theologia distinctis patris ac filii spiritusq; sancti personis frequẽs est sermo. Imago cũ non modo similitudinẽ quę diuersitatẽ habet, omnia nãque similia sunt diuersa, sed ad interiora delabẽs diuersitatẽ excludens idẽ dicit, & cum

homo ad effigiem dei factus sit propter diuersitatem dicitur, similis, corporea enim mole deus nullo modo grauatur, cum eius anima æternitatem sortiatur, particulam diuinitatis accipiens imaginem dei habere creditur quod & sacra narrat historia, & Ouidius de homine finxit; In effigiem moderantum cuncta deorum, & hinc ergo est quod deus ait, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, imago igitur referens illum, cuius formam personamque induit, an in templis Romanorum semper fuerit reuocatur in dubium, cum alii asserant. Eusebius vero de Euangelica pręparatione neget, cum cẽtum septuaginta annis ab Vrbe cõdita nulla imago ficta aut picta in templis Romanorũ respici potuerit, sed vtcunque res se habeat, posteriores pingentes aut fingentes deorum statuas non caruerunt ratione, quandoquidem magi (nam magia religio Persarum est) experimento longo inuenerunt vitas illas supernas, aut spiritus, aut dęmones facilius venire, cum suas imagines siue perfectas siue imperfectas recognoscũt, immo à nonnullis in arte magica peritis asseritur, nullo modo accitos venire nisi characteres proprios destinatosque eis intellexerint. Character autẽ vt Magnus ait Albertus,

tus nihil profecto est aliud quàm imperfecta imago & hinc est quod & Iuno & alii spiritus imagines suas vel ligneas vel marmoreas, vel alia quauis materia fabricatas habitarunt, ita vt aliquando responderint, sæpe emicuerint, nonnunquam interrogantibus annuerint, renuerint, vt legentibus historias occurrit; hæc ad vnam tantum magiæ partem spectant; sed cum ad res naturales vimq; herbarum se vertit, aliam sui partem indicat; pro quo sciendum est pocula amatoria vel aliud operãtia non nisi illis obesse quibus datum est ab astris: vnde sæpe accidit, vt in vno operentur, & in alio nihil efficiãt, sicuti etiam Albertus Magnus asserit, hinc illud Propert. seu mihi sint tangenda nouercæ pocula phędrę, Pocula priuiguo non nocitura suo, nunquam enim Phædra poculis amatoriis Hippolytum in amorem sui attraxit, de his satis. Nam ad ea reuertor quæ risu sunt digna. Nam quidam ex amicis libros scripserunt, in quibus videntur ostentare se omnia vidisse & intellexisse, memoriterque tenuisse & quos amisimus libros, & etiam quos habemus, negant enim quædam apud latinos reperiri, inter quæ saccaró est, quod eis visum est in rerum natura non exstare, quoniam vulgus per.z.zuccarum enunciat

ſed ab hoc incipiemus vt reliqua quæ Tortellius negat in capite de Horologio, proſequamur. Plinius duodecimo Naturalis hiſtoriæ; ſaccaron & Arabia fert, ſed laudatius India, eſt autem mel in harundinibus collectum gummium modo, nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum vſum: ſed Auicenna cautius loquitur, cum de eo propriè mundificato id ſentiat, de ſaccaro audiatur Varro qui verſibus plenis fidei, vt ei quod Cicero Ennio tribuit impartiamur. Sic enim Varro ait: Indica non magnum nec in arbore creſcit harundo; Illius è lentis premitur radicibus humor, Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella: ſed miſer Tortellius merus recitator nihil conſiderans quæ non aduertit, putauit nuſquam extare, digna enim riſu ſunt quæ ibi recitat, Negat nanque cloſtrum quo equum aſcendimus Latinos habuiſſe. Lucretius quinto, & prius eſt armatum in equo conſcenderet cloſtris. kloſta enim ſcala eſt, & id quod ab ephippiis ad ventrem vſque equorum pendet aſcenſuro in equum vt ſcala facilitatem præbet. Soleas etiam equorum nuſquam miſer legit, nec illud Suetonii vnquam in vita Neronis apertis oculis

viditj de quo sic ait: nusquam carrucis minus mille fecisse iter traditum est soleis mularum argenteis, & illud etiam non legit ad calceandas mulas remanserat, nunquam igitur soleas ferreas vel argenteas mulabus, aut equis calceatis annexas audiuit. Sebare autem candelas, in tertio libro Lucii Columellæ, si eius oculis occurrisset tanquam monstrum quoddam apparuisset. Tintinabula etiam in Suetonio in vita Augusti surdaster Tortellius non audiuit, æs Campanum quod Campania inuenit, vnde campana tintinabula dicuntur, rerum ignarus coniectare nequiuit; sed si, quem aliquando nominat, Auicennam vidisset, succurrisset ei pro tintinabulo nolam positam, Nola enim Campaniæ est vrbs, quasi Campano ære constantem. Follem autem, vt in Martiale sæpe legimus, audiuit nunquam, negat enim tales orbes scorteos, vt pilas quæ inflantur, reperiri. Cottum autem, vt apud medicos in vsu est pro eo quod similitudinẽ habet bombycis ex quo pannus bombycinus est, vt literarum cæcus prætermisit, & in vno hæsitauit quo maximè indigebat, nam qui ex senio hebetiori sunt visu adminiculis in legendo indigent, vt vel ex crystallo vel ex vitro

vel lapide ſpeculari confecta grandiores literas faciunt, nam ſiue ſuper literas trahantur, ſiue naſo appendantur, ocularia ſunt adminicula, Nam apud Latinos ſæpe accidit, vt vocabulum, quod commune eſt, particulare fiat, Multa & illius & aliorum errata refellerem, niſi linguæ vernaculæ toties iam in medium progreſſæ faſtidio afficerer. Saccaron igitur olim ad vſum tantum medicinæ, quod mel harundineum quidam vocauerunt, temporibus noſtris omnibus fere conuiuiis familiare eſt, immo iam tritum eſt prouerbium;nullorum eſculentorum iucunditatem ſaccari admixtione comminui, Caſia & alba & nigra ex virga robuſti libri cortex eſt,cinnami ſimilitudinem gerens,& hæc in vſu medicinæ olim fuit,& apud Galenum,& apud Cornelium Celſum eo antiquiorem, inferiorem tamen Themiſone & Aſclepiade. Hæc igitur caſia cortex etiam nunc medicamentis vtilis caſiæ herbæ ob odoris ſimilitudinem nomen impoſuit,de qua Virgilius,nec caſiæ liquidi corrumpitur vſus oliui, vnguenta enim huius admixtione fiebant Sed ea quæ medulla dicitur caſiæ quæ nunc in maximo vſu eſt, probatiſsima in æſtate,Hippocratis,Cornelii, Galenique ætate cognita non eſt, & ſic

nullius fuit vsus; sed fistularum casiæ, quasi mel nigrum vtilissimum est, & maximè in sedandis doloribus virtutem habet: admiscetur enim emplastris quæ fiunt cum dimidia calua dolet, quam Græcitas vocat hemicranium; præterea vt nos sæpe experti sumus cum dolor ex principio suppurationis infestat, si ex melle casia apponatur emplastrum sine aliis adminiculis maximè mitigatur. Citrum apud antiquos fuit in vsu frequentissimo, & Apitius sæpè suis escis admiscet, sed Plinius duo eius genera nominat, Medicū scilicet & Assyrium malum, sed Medici mali grana Parthyę proceres in esculentis incoquebant commendandi halitus gratia, quod & poeta tetigit, & senibus medicātur anhe- ,, lis, de quibus ita ait. xxiii. Naturalis historiæ. Citrea contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa vel semen faciunt oris suauita- ,, tem, decocto eorum colluto aut succo ex- ,, presso: horum semen edendum præcipue in ,, malacia pregnantibus, ipsa vere contra infir ,, tatem stomachi, & non nisi ex aceto man- ,, duntur, hactenus Plinius, sed post eum siue ,, inscitia fecerit siue peregrinatio & nauigatio plura attulerit, tanta varietas apparuit, vt simul cum melopeponibus admiremur; nam & citrorum & melopeponum tanta co

pia tantusque vsus, & tanta diuersitas emerserunt, vt naturam adauctam esse etiam in aliis iudicemus. Nam citrangulorum mentio apud veteres non occurrit, sunt enim rotunda colore citreo, carnem habentia angulis distinctam; nec huius nominis videtur inepta compositio, ita vt citrangulum citrum angulare dicatur, nam angulus licet ex se substantiuum sit, tamen in compositione vim adiectiui obtinet. Martianus Capella, sequiturque triangulus ignis, & Auicenna citrum, & citrangulum in diuerso vsu aliquando habet; sed in toto volumine suo quod amplissimum est bis tantummodo citrangulum nominauit; Septi-
" ma tamen Quarti, vtriusque potestatem in vnum confudit, cum ait; loco aceti acetositas citranguli aut citri, Sed hoc sermone
" caue ne decipiaris, credens ex huius do-
" ctissimi viri sententia male forsan intellecta
" æquam & citri & aceti vim ac potestatem
" esse, cum acetum sit longe vehementius,
" cum in veneno aspidum sit saluberrimum,
" quod non modo refrigerat sed vim dissipandi habet; hinc illud Satyrici de Hanniba-
" le, & montem rupit aceto, saxa enim igne concalefacta si aceto inspergantur statim in fragmenta dissiliunt. Illud vero sine nomi-

ne à Virgilio descriptum in Georgicis, cum ait, Flos ad prima tenax, sub mali Medici appellatione comprenditur: illud etiam Maronis in Bucolico, Aurea mala decem misi, cras altera mittam, Græce chrysomela dicta sunt, cotonea cum incisuris, duo enim genera ponit Plinius, sed qui traduxit Auicennam Græce & Latinè ignarus, Armeniaca quæ sunt chrysomela vocauit in principio capitis, sed inter loquendum resipuit, Armeniaca nominans: lingua autem Punica illa nomine malorum aureorum vocat, sed apud Latinos malum aureum est chrysomelum, hoc est cotoneum cum incisuris, ab Armeniaco pruno, sic enim libet appellare, forma & virtute diuersissimum; nam Armeniaca æstas, cotonea vero autumnus matura præbent, Armenica soluunt, chrysomela vero aluum stringunt, Cerasa ab Auicenna negliguntur: de gummi tantum meminit: Plinius vero cum ossibus deuorata ventris solutionem factura promittit, Sed Galenus modestius loquens ait, non omnium cerasorum eadem ratio est, quod ante ipsum Cornelius Celsus sensisse videtur, cum cerasia diuersorum effectuum diuersa commemorat, nam libro secundo inter

infrigidantia cerasia numerat, itemq; aluum mouentia: hæc videntur ex illa specie quæ in Italia ante Lucullum prius erant, Sed illa: quæ à Lucullo aduecta ab vrbe Ceraso cerasia pomaque Luculliana dicta, non mouent aluum, sed tantum refrigerant, immo cum ossibus deuorata stringunt magis, & vt plurimum hæc manu tractata tingunt; Luculliana ergo poma cerasia ab vrbe Ponti Ceraso; nam huiusmodi arbores familiares sunt, & in tota fere Scythia cum maturescunt nigricant, etiam sapore austero, illa autē quæ prius erant in Italia citius maturescunt & varii saporis ventrem soluentia à rubore cornea dicta; postea confuso vocabulo cornocerasa vocata sunt; & tandē & illa Pontica & nostratia propter varias insitiones mutatamque naturam cerasia dicta sunt, relicta illa appellatione priori: & Galenus cum omnium cerasorum non eandem esse rationem dixerit, de omnibus vocabulo confuso locutus est, cum tempore Plinii octa genera fuerint. Faseolos Plini. nullius vsus in medicina putauit, fortassis Virgilii motus carmine cum ait; vilemque faselum; ita vt non ad copiam, sed ad medicaminis ineptitudinem retulerit: quæ res nos admonet vt in ambiguo relinquamus, Phaselum nauicu-

Iam, de quo Catullus, faſelus ille quem vide tis hoſpites, aiunt fuiſſe nauium celerrimũ, nauiculam legumento nomen, an nauiculæ legumentum dediſſe: Similitudo enim formæ hoc fecit; nam phaſelus legumen nauiculæ imaginem gerit, prora ac puppe ſublimioribus, medioque depreſſo in carinæ formam inferius reſtringitur, & huic legumẽto inter cętera Auicenna iuuamẽtum in coitu tribuit, & hac via eius vſum in medicina cognoſcimus, nam eam inflationem facit quæ venerem ſtimulat. Luteus color dicitur croceus, ſed croceus color ſicuti alii, propter graduum latitudinẽ cum maxima difficultate monſtratur, alius enim color croci immaturi, alius maturi, alius integri, alius liquefacti, ſed Plinius nobis vna via ingreditur cum vitellum oui luteum vocat; vnde & flores geniſtę luteos dicimus. Agellius autem luteum colorem lucidiorem rufo narrat; & hac ratione quoſdam non indoctos viros miramur qui ſanguinis colorem luteũ dicant. Ius iuriſconſulti à iuſtitia dici autumant, quod mihi riſum mouet; nam quod grammatici eſt, lex vſurpat, Ius enim ſi tantum iuſtitiæ opus indicaret, hæc diriuatio poſſet tolerari, Sed cum ius tam ad pulmentaria quàm ad leges referatur, vnde Iuuena-

" lis, & eodem iure natantes, Mergere fice-
" dulas didicit nebulone parente: & Corne-
lius Celsus iurulentam carnem nominet,
necesse est hoc vocabulum ab alio quàm à
iustitia deriuari: & licet quædam sint de
quibus ratio reddi non potest, tamen hoc
habet deriuationis certam figuram, à iu-
uando enim dicitur; Nam sicut corpus no-
strum iure iuuatur & nutritur, ita ciuita-
tes quæ vt corpus coaluerunt legibus tan-
quam iure quodam aluntur & iuuantur,
ita vt ius corporis nostri cum de pulmen-
taris; & ciuitatum cum de legibus dici-
tur, nutrimentum iuuamentumque esse
" noscatur. Hibiscum de quo Virgilius vi-
ridi compellere hibisco quod Plinius de-
cimo octauo Naturalis historiæ, à pastina-
ca gracilitate differre narrat, in cibis dam-
natum, sed in medicina vtile, pro quo ad-
uertédum est pastinacam satiuam esse gran-
dem, vna radice quasi radio quodam acu-
leato contentam, sed fustis trigonica figu-
ra erigitur; sunt enim anguli duplici cana-
li erecti, ad cuius similitudinem piscem
Græci trigona, nos pastinacam vocamus;
illi geometricam figuram, nos similitudi-
nem huius simplicis inspeximus, Sed de pi-
sce pastinaca audiatur Plinius nono Natu-

ralis historiæ his verbis, sed nullum vsquam ”
execrabilius quàm radius super caudam emi ”
nens trigonis, quam nostri pastinacam ap- ”
pellant: idem in eodem, nam pastinaca latro ”
cinatur ex occulto radio trãseuntes quod te
lum est ei figẽs, Et ideo improbamus nõnul
lorum medicorum inscitiam qui putauerũt
hibiscum esse altheam, cum in nullo conue
niat; sed eorum error manauit ambiguita-
te nominis, nam quidam altheam euiscum
nominant; sed aliud est euiscum, aliud hi-
biscum, pro quodam igitur infortunio il-
lud Virgilianum dictum est, vt pecus ad tam
vile pabulum compellatur, in medicina ve-
ro vt iam dixi vtile est. Plinius lib. xx. cum lo
quitur de pastinaca & hibisco in fine capi-
tis ait, Celsus podagris quæ sine tumore
sunt radicem eius in vino decoctam impo-
ni iubet. Sed Cornelius his verbis vtitur lib.
quarto, maximeque hibisci radicem ex vino ”
coctam, sin vero tumor calorq; est, vtiliora ”
sunt refrigerantia, decepit ergo iuniores me
dicos simpliciũ declaratores & nominis si-
militudo, cum althea euiscum & pastinaca
hibiscũ dicantur, & quędam similitudo vir-
tutis, quoniam althea axungiæ admixta po-
dagris prodest. Vulpes vt animal terrestre
notum maxime est propter eius astutiam

de quā Horat.olim quod vulpes ęgroto cau
" ta leoni,respondit referam quia me vestigia
" terrent,omnia te aduersum spectantia nulla
" retrorsum: & maritimũ animal id est piscis,
vulpes ob astutiæ similitudinem dicitur,
nam cum se hamo captam sentit non relu-
ctatur vt cæteri,sed lineam vorat ex qua ha
mus pendet vsq; ad eam partem qua facile
perroditur,& eo modo euadit.Lepus mari-
nus, & merula & turdus etiã pisces à simi-
litudine coloris appellati sunt. Struma apud
Latinos licet quidã fluctuet in cognitione,
dicitur omnis tumor in corpore humano
aduētitius, sed cum duritie tam deformans,
quàm nocens;ideo & ad ceruicem, ad gut-
tur & ad inguen,ad alas,ad pedes,ad scapu-
las interdum refertur: Plinius. xxiiii. histo-
riæ Naturalis, parotidi & strumæ cum fari-
na imponitur,idem.xxii.ad strumas cum pi-
" ce & impubis vrina.in eodem,strumas & pa
" nos concoquit,cum fimo columbino & lini
semine decocta in vino, & in Dioscoride
strumaticus is est qui tumidioribus cruri-
bus est;& Cornelius Celsus in quinto opti-
me describit cum ait,struma quoque est tu-
mor,in quo subter concreta quædam ex pu
re & sanguine quasi glandulæ oriũtur.Quæ
vel præcipue fatigare medicos solent, quo-

niam & febres mouet sed cum esum anguis strumaticis prodesse ex rusticorum authoritate Cornelius referat, non dissentit omninò ab Auicéna, Tertia quarti, qui in emplastris huius incommodi serpentem miscet, & in hoc maximè concordant, nam Auicenna dicit, scrofulas esse glandulas scleroticas, cum autem à Catullo dicitur, sella in curruli struma Nonius sedet; eo sermone indicatur tumor superbię & arrogantię Nonio aduentitius, quia ædilis currulis erat, nouo.n. magistratu tumefactus, & contumax alios contemnebat, & quoniam tumor spongiosus gutturosos aliquando reddit, ideo tumida ac superba verba habenti cum ex gutture exeant, tale nomen recte accomodatur; Tumidos autem inflatos superbia dici & illud Lucani firmat, Qualis fama canit tumidum super æquore Xerxem, Sæpe enim vt iam dictum est quæ sunt corporis animo tribuuntur; vnde in Suetonio, tres Iulias, tres vomicas, triaque carcinomata Augustus dictitabat. Sed quidam imperiti cum strumulas diminutiue dicere debuissent decepti à gręcitate quadam similitudine scrofulas dixerunt, pro morbo quod Auicenna Tertia quarti declarat, dicens, Et videtur quod nō nominantur scrofulæ nisi propterea quod

multum accidunt porcis, propter gulositatem eorum: aut propterea quod figura earum vt plurimum asſimulantur porcis, ſed hæc quæ dicit Auicenna ad Græcos, qui chœradas vocant, refertur ' apud nos non niſi ſtruma. de Nonio autem ædile, ſic Boetius in tertio de Conſolatione, Num vis
» ea eſt magiſtratibus vt vtentium menti-
» bus virtutem inſerant? & vitia depellant?
» quo fit vt indignemur eas ſæpe nequiſſi-
» mis hominibus contigiſſe, vt Catullus,
» licet in curruli ſedentem Nonium, ſtru-
» mam tamen appellat: ſtrumam igitur tanquam quoddam vitium & probrum ſceleſtum hominem nuncuparunt & Catullus & eius allegator Boetius, & ſicut vitium illud omne fere corpus infeſtat medicoſ-
« que fatigat, ita Nonius non vitioſus ſed vitium dicendus eſt, Nam oculus mentis quemcunq; Nonii actum videbat ad mixtum eſſe, nequitiam & prauitatem indicabat, ita vt incurabilis ſit, & ſi curetur, vt ſtruma repullulet. Euge eſt aduerbium blandientis, cum exhortatione vera vel ficta, vnde Perſius euge puer ſapias diis depellentibus agnam percute: & in Euangelio Matthæi, euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa

te constituam; vtroque enim in loco exhortatio admiscetur, cum veritate ad reliqua exequenda: ideo Chrysostomus in eo loco interpretatur, euge vt bene sit tibi, Interdum autem blanditiæ illæ fictam " continent exhortationem, & tunc est adulatio, vnde idem Persius; euge tuum & belle, nam belle hoc excute totum; Quid non intus habet, & in Psalterio; auertantur retrorsum qui dicunt mihi euge euge, quod vt adulatorium à Dauide reijcitur. Sors ignorantibus malum aliquid videtur significare vnde & sortilegia damnauerunt, sed sanctis & doctis bonæ significationis est, ita enim Augustinus, super eo verbo sortes meæ, ait. Sors enim non „ est aliquid mali, sed est res in humana dubi- „ tatione diuinam indicans voluntatem, nam „ & sortes miserunt Apostoli, quando tra- „ dito domino Iudas periit, & sicut de illo „ scriptum est abiit in locum suum, Cæpit „ quæri quis in loco eius ordinaretur, ele- „ cti sunt duo iudicio humano; sed diuino „ iudicio vnus; de duobus consultus est do- „ minus quem nam ipsorum esse veller, & „ cecidit sors super Mathiam, Sors igitur „ hic est gratia dei, qua sine meritis quem „ vult eligit; hactenus Augustinus. Simile „

eſt etiam apud poetas, & dictæ per carmina ſortes, & illud, Italiam Lyciæ iuſſere capeſcere ſortes, & ità contigit, cum Tarquinii iuniores vna cum Bruto Apollinem conſuluerunt, quis nam eorum regnaturus eſſet Romæ; reſponſum eſt qui prius oſcularetur matrem, ſed hanc diuinam voluntatem Brutus tantum intellexit. Error licet omnẽ beatitudinem ſubuertat, vt teſtatur Auguſtinus, cum ait, Non erat talis iſtius vita beata quia quandoque deſitura; & propterea non æterna ſiue id ſcirent, ſiue neſcientes aliud putarent; quia ſcientiæ timor; neſcientis error beatos eſſe vtique non ſinebat, attamen beatitudo & felicitas non ſemper illam æternam felicitatẽ reſpiciunt. vt iam dictum eſt, ſed in minimis miſcetur, vnde illud Comicum, beatus videor ſubduxi ratiũculam. Et felix in communi ſermone etiam inferiora reſpectat, vt ſis felix, & infelix vates, ſic etiã more noſtro error quandoque beatos feliceſque efficit, ita vt ex falſa aliquando perſuaſione, cum homo ſibi ipſi tribuit, quæ in eo non ſunt, naſcatur gaudium & felicitas quædam, vnde Lucanus, populi quos deſpicit arctos felices errore ſuo. Borich de qua ait Hieremias. Si laueris te nitro, & multipli caueris tibi herbam Borich maculata es iniquitate

quitate tua, est herba fullonum, quam iuniores saponariam appellant, Siser de quo Plinius. xix. libro loquitur, habet quatuor genera, & ab eo optime describitur, quem tantopere Tiberius nobilitauit cum à Gelduba castello iuxta Rhenum posito efflagitauit; nunc in Germania & Vngaria est in maximo vsu:habet enim amaritudinem gratam, nam cõtusus & aceto immixtus prouocat appetitum: Plinius tamen erratico siseri & exercitationem appetitus & fastidii abstersionem, & veneris stimulationem, & alia plurima tribuit, nares lædens, sed ipsi nomine ignorato vocant raphanum maiorem, & alii nasturtium; sed nec raphanum, nec nasturtium est, sed hoc inditum quia radix raphanum imitatur, cum folia sint diuersa & sapor acerrimus ascendit, ideo crediderunt dici nasturtium, quod à narium tormento nominatur, & in Moreto libello, vbi simuli ortus describitur, & de nasturtio dicitur, quæque trahant acri vultum nasturtia morsu: & de sisere, vt maluæque inulæque virebant, Hic siser & capiti nomẽ debentia porra, est autẽ generis masculini; Plinius enim tres siseres dicit, nascitur ergo locis frigidioribus, vt nos in nostris hortis habemus. Syrenes in poetis sunt notissimæ, vt monstra ma

ris ſirenes erant,cum meritrices peſsimæ ha beantur,non igitur mirum,ſi Eſaias deo plenus ait.Sirenes & dæmonia ſaltabunt in Babiloniam, ſirenæ etiam dicuntur ſerpẽtes in Arabia cum alis,quæ curſu equos ſuperant, ita vt volare dicantur,vt ait Iſodorus.

DE AQVA ET MEDICINA COLICAE, ET HOC NOMINE QVIS VEL QVI, & febre æthica

Caput XXVIII.

DE aqua ſeorſum ab aliis elementis loqui inſtitui, quoniam omnibus rebus in vſu quotidiano familiaris eſt, animantes enim hoc elementum præcipue colunt,quo ſine, viui non poteſt, Nam cum vita vt dictum eſt, ſit conſiſtentia per alimẽtum,& cibo potuq; alimur,aqua & cibis & potibus neceſſaria eſt, ſicuti videmus; nam cætera ſiue corpora genitalia,ſiue ſemina rerũ,ſiue prima corpora, ſiue materiã malimus appellare(his.n.omnib. vtitur Lucretius) concurrunt ad vitam, ſed hoc præſto, preſenſque eſt, recte igitur antiquo nomine poſthabito (lixa.n. dicta eſt, vnde elixare id

est aqua decoquere, verbũ manauit)aquam vocãt, vt a qua viuimus teste Festo Pompeio,ita vt grammatici more suo ex prępositione & ablatiuo,nominis vocabulum fecerint, non sine ratione, nam hoc nomen, quis vel qui quæ quod vel quid multis gaudet priuilegiis,nã aliquãdo genere masculino,vt quis de vtroq; sexu intelligitur, & plerunq; substantiui, vt, quid & sæpe adiectiui vt quod vicẽ gerit,Nam quid rei, & quod animal dicimus; Præterea omnib. generibus & numeris legitime correspondet.Salustius in Catelinario, est locus in carcere, quod Tullianũ appellatur,Idem in eodẽ,interea seruitia repudiabat,cuius in initio ad eum magnæ copiæ concurrebant, opibus coniurationis fretus.Cum locus ibi masculini generis, & hic seruitia numeri pluralis sint, nam quod interpretatur quæ res, & cuius id est cuius rei magnæ copiæ concurrebant: & in sacris literis,cum dicitur,benedicite aquæ quæ super cælos sunt domino; admirationem constuctio faceret, nisi quæ admiratiue & non relatiue dicerentur;vt si diceretur,benedicite aquæ domino quæ, id est quales admiratiue scilicet sunt super cœlos quasi dicat limpidæ & crystallinæ, vt supra de cœlo dictum est, & sic etiam Virgilius, ò quotiens

» &.quæ nobis Galatea locuta est, accedit ad hoc quod eius ablatiuus singularis id est & a. & o. terninatus primi & secundi & tertii ordinis sese ostentat:plurali etiam datiuo & ablatiuo astipulante, dicitnr enim quis & quibus,& hac de causa hypodidascalus quidam hunc versum, non de ponte cadit qui cum sapientia vadit,vt ænigma pueris scandendum proposuit, eos quantitatis timore illaqueans, nam hæc præpositio cum ablatiuo subseruiens, si sequenti iungeretur versum corrumperet,antecedenti autem ancillans mensuram non viciaret;nec nomen prę positionis officit, nam sæpe postponitur, vt maria omnia circum, nec est admiranda locutio,sępe enim dicimus,qua de re,& in primo Aeneidos,si qua fata sinant,& in Bucolico,& si nō aliqua nocuisses mortuus esses, genere fœminino more pronominū sine substantiuo,vt mea tua sua nostra & vestra, recte & latine ponitur,quod minutissimi pueri nuper scholam ingressi vix ignorant, Sexus enim fœmininus gratia fœcunditatis in multis masculino præfertur, quæ ratio monuit vt nomina virtutum fœminina noscantur,vt prudentia,iustitia,fortitudo, temperantia,& etiam spes, fides,charitas vt fœcundæ plurimos actus & honestos quidem pa-

riant, nec etiã prætereundum est (cum Aristoteles de relatinis dicit, non esse inutile de singulis dubitare) quæ relatiuum abiecta litera a facere que coniunctionem præcedentem syllabam ad se inclinãtem cum quadam suspensione, vt si dicetur quicunque, quæcunque, quodcunque, & alia huiusmodi, indicatur ex hac infinitate sermonis numerus alius, vt si dixero qui & addidero cũ, & que loco præpositionis & sonabit qui & cum, scilicet additamento, vt late declarauimus in commentariis Virgilii. Sed his omissis ad aquam redeo Lixa dicitur summa ratione aqua, vt ea res à qua viuimus, Nihil enim optabilius in alimentis animantium, nec magis necessarium ipsa aqua intelligitur, cum omnibus rebus interueniat; cibaria nanq; aqua coquũtur, & panis ipse hoc elemento præcipue indiget. Sed non omittendum quod ait Nonius, nam panis & pannus idem sunt, licet iuniores ex vno duo fecerint nomina, ita vt in pannis vestimẽtorum & panes esculentorum ad vsum sint, nam litera n. duplicatur more Latino, vt de Porsenna & Porsena dictum iam est, ita literæ congeminatio varietatem non facit, panis ergo & panus olim idem erant, nam in principio cum panem incœperunt latũ, longum

tenuē ex maſſa farinacea fecerūt, ita vt pannus videretur, nā pāni lati, lōgi, tenues ſunt, Nam in ſacris Rom. in quibus vetuſtas ſerua tur nō niſi de pulte & fritilla ſermo habetur à pulte ergo ad pāni ſimilitudinē cibum formātes, pannū vocitarūt, ita vt ſecūdi et tertii ordinis cōfuſio fieret, ſicut gobio & gobius, ſcorpio & ſcorpius, ſcipio & ſcipius diceban tur, ita vt panos panes, & panes panospromi ſcue pronūciarēt, ſed panes ſine aqua minime eſſe poſſunt, & pāni vt lauētur & purgētur aqua indigēt. Et cinis lixiuius nomē anti quū ſeruās, Lixę nāq; cinis miſcetur plurimaque efficit, et inter cętera àmulierib. nō negli gitur, cū omnia hoc cinere purgēt capillūq; rutilēt. nam cū ſit aqua craſsior ad interiora nō penetrat, ſed optimè circa ſuperficiē ver ſatur & abluit: & capillus aqua tardius ſicca tur quàm ſi cinere lixiuio abluatur, ſed quid multa de aqua, nam cū tondemur cum laua mur, cum vinum diluimus: ſic. n. latine dicitur, in quo miramur nonnullorum ignoran tiam; et maxime illius qui de ingenuis mori bus libellum edidit, ibi. n dilutū vinumvocat limphatum, cum limphati dicātur furioſi & dementes, Virg. totam limphata per vrbem: limpha. n. quaſi nympha dićta eſt, vt viſis imaginibus in furorem agantur, vt ſupra

diὴum eſt, aqua igitur indigemus cum di-
ſcumbere volumus, vt dant manibus famuli
limphas: Plantæ, fruges, poma, nuces & o-
mnia quę viuunt, irrigationem aquarum ex
optant, Sed aquę cœleſtes, quas pluuias alio
modo dicimus, non ſunt omnes eiuſdē pote
ſtatis; pluuię. n. in quib. Saturnus, aut Mars
operātur humectant quidē ſed nō valde nu-
triunt; Iouis vero auxilio aut Veneris proue
niētes, irrigunt, humectāt, alunt, ita vt anno
nam ampliorē faciant, ſed cum Martē nomi
nauimus in pluuiis, fortaſsis dubitarēt quidā
niſi ſcirent fulmē nunquā ſine Marte aut Io
ue fieri poſſe, et hoc in pluuia et tonitru, Ma
iores autē noſtri Ioui tantū fulmen tribue-
rūt, vt fulmina ſub Ioue ſunt; nō tantum pla
netam reſpiciētes, ſed primū motorē & deū
cuius arbitrio fulmina deſcēdunt; nam quo
ad cauſas cęleſtes Mars quoq; fulmineus eſt.
Aquā fontanam ac fluuiatilē & pluuiam me
dicina extollit, diuerſo tamē effectu; nā cœ-
leſtē ſtipticam putat: aqua autē laudabilis de
bet eſſe limpida ſine ſapore & odore leuis, et
ob hāc cauſam ſtagni aut paludis humor im
mobilis dānatur: Fontanus vero & fluuiati-
lis commendatur, ille enim grauis pigerque
hic autem leuis & curſu exercitatus ſaluber
eſt, hinc eſt quod viuam aquam probamus.

viuam autem dicimus quæ in decursu mouetur, & exhauriri non potest, nam si aqua non fuerit perénis, fons siccatur, & hoc modo interit: Lacunæ igitur & stagni & paludis & cisternæ humor non dicitur recte viuus, ex se enim non mouetur & vltimo fini est obnoxius, nam si fontanam aut fluuiatilem, aut pluuiam aquam incluseris adempta vita id est motu perenni, non amplius viuas nuncupabis, quanquam salubres sint, nam vt dictum est currentium perpetuo riuorum viuos liquores appellamus. Sed si de aqua puteorum dubium occurreret ab beato Augustino soluetur, cum dictum Euangelii exponit; ait.n. omnis fons puteus, vbi enim aqua de terra manat & vsui præbetur haurientibus fons dicitur, sed si in promptu & superficie sit, fons tantum dicitur, si autẽ in alto & in profundo est, puteus vocatur, ita adeò vt puteus profunditatis & nõ aquæ stantis nomen esse videatur, fontis nomen non amittit, hactenus Aurelius Augustinus De fluminibus autem cum loquimur, scimus illa quoque è fontibus manare, Immo fluuii plerunque à fontibus nomen habent, Iordanis de quo Dauid, Iordanis conuersus est retrorsum, vario modo ab authoribus tractatur: Plinius nanque libro. v. Naturalis

historiæ ait: Iordanis amnis oritur è fonte Paneade qui cognomen dedit Cæsareæ, & paulo post, Trachonitis Paneas in qua Cæsa rea cum supradicto fonte: ex cuius verbis vnum fontem esse Iordanis principium con iectamus; at Iudæi quibus hæc magis fami- liaria sunt propter patriam, de authoribus loquor, nomen Iordanis à duobus fontibus deriuatum aiunt, hoc est Ior & Dan. Sed non omittendum est quod de aqua traditur philosophi nanque frigidam grauiorem ca- lida aqua tradunt, & in decursu acutius su- surrare etiam si ex eodem foramine fluant, quapropter in quibusdam Italiæ fontibus deprensum est aquam mane altius scaturire velociusque quàm meridie currere: noctu nanq; frigus nacta celerius deorsum moue- tur tanquam grauior, cum meridianus ca- lor aquam temperatiorem rarioremque ac leuiorem rediderit; & ob hanc causam quæ in meridie sumitur siue seruetur, ad vsum erit salubrior ea aqua quam matutina hora tribuerit; Leuitas enim in aqua laudabile si- gnum est; vinum enim & aqua sunt vehicu- la cibariorum, plurimumque in alimentis suffragantur; Quanquam aqua propter sui frigiditatem minimum quid præstet, vt ex sententia Auicennæ Secunda Primi colligi-

mus, presertim cum peritissimorũ medicorum sententia sit neminẽ posse aqua nutriri, quod nisi bene intelligatur falsum est; quoniam cum cibaria vehit plurimum auxilii in nutriẽdo prestat, sed si de ipsius aquę substãtia intellexerint, nõ omnino dissentio; Aqua nanq; colore, odore, sapore spoliatur, nisi viciata sit: de colore oriri posset dubitatio nisi vnius & eiusdem aquę quantitas eum variaret; nam cum multa profundaq; est, nigricat, mediocris vero & non profunda glauca, ceruleaq; apparet, & vt magis huc quam illuc accedit, ita & coloris fit variatio; de natura igitur sui est omnium colorum expers, Sed à terra aut harrena super quã labitur plerunq; coloratur, vnde apud Lucanũ puniceus Rubicon quẽ Cęsar pertransiuit dictus est, Ab aqua verba quoq; descendunt; vt in libr. Geneseos adaquauit camelos, & Virg. sub moenibus vrbis aquantur, de his satis. Iam ad potum aquæ redeo, ait. n. Flaccus omnia deus dura proposuit aquæ potoribus, quod ratione nõ caret, aqua. n. frigiditate sui, cum bibitur, tristem iracundumq; reddit, vt testatur Auicenna, Tertia decima tertii, nam sicuti potu vini exhilaramur, ita bibitione aquę in merorem tristitiamq; resoluimur, quod nec Martialis tacuit cum ait, Me iucunda iuuãt.

tractę per pocula noctes, Tu properas pota ”
ſurgere triſtis aqua; Accedit etiam ꝙ ingenium hebetat quia infrigidat. Virg. frigidus ”
obſtiterit circum præcordia ſanguis, quod vini calor exacuit, vnde Horat. Ennius ipſe pater, nunquam niſi potus ad arma Proſiliit ſcribenda nunquam niſi potus Homerus, & alibi, Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus: Quid autem vinum operetur certũ eſt & carmen Ouidii declarat quod huiuſmodi eſt, Vina parant animos faciuntque colo- ”
ribus aptos. Cura fugit multo diluiturque ”
mero, Tunc veniunt riſus, tunc pauper cor- ”
nua ſumit, Tunc dolor & curæ rugaq; fron ”
tis abit, Tunc aperit mentes æuo rariſsima noſtro Simplicitas, artes excutiẽte deo. Hęc igitur quæ vitam iucundiſsimam præſtant, ex vini potione naſcuntur, non igitur admirationi dictum Flacci nobis erit, cum omnia dura potoribus aquæ deus propoſuerit. Sunt igitur aqua & vinum diuerſorum effectuum in vno tantum concordant, nam cibum vehunt, vinum etiam ſi diluitur aut miſcetur colica laborãtibus periculoſum eſt teſtimonio Auicennæ: Merum autem & purum fugat colicam, quam mixtum & dilutum vinum generat, vnde his qui mero vino læduntur vtilius eſt ſi colicam timent

purum vinũ ſumere deinde puram aquam bibere,& hoc pacto non nocebit,nam mixtio cauſa eſt vt inflatio craſſa generetur in inteſtinis, quæ huiuſmodi incommodi origo eſt, ſed aqua ex ſe non tantum poteſt, vt inflationem craſſam immobilemque producat,ſed à vino adiuta illud efficit, vini enim meri vis eſt inflationes diſcutere, ſed aquarum commixtione meri natura debilitatur, rarefaciens enim aquam vnde inflatio prouenit,non eam habet potentiam aquæ impedimento irretita, indiſcuſſam inflationem relinquit, & inde oritur colica paſsio, hoc autem verum eſſe inter cætera monſtrat vinum maxime dilutum,non tantopere efficere, ſicut mediocriter mixtum:Huic incommodo philoniũ vt diximus ſubuenit, quod nunc Romanum vocant, non ſine ratione, Romani.n.ciues facti ſunt à Pompeio Cilices,vnde Philon Tarſenſis, Quod & Lucanus tetigit: An melius fient piratæ Magne coloni, Aquæ potione tãtum vt iam ſcimus à Caſsio Felice primo ardẽtiſsima febris expulſa eſt. Sed in ſpaſmo ex ſententia Auicennę Quarta quarti potum aquę frigidæ prohibemus, eius enim frigiditas ſpaſmum auget ſicuti caliditas diſſoluit & minuit.In tumore tabis quæ Græce phthiſis dicitur, ex

huius doctiſsimi viri ſententia potus aquæ largaque commeſtio non inhibentur, Si febris æthica comitetur, quæ nomen ab ardore ſortita, æthon.n.incendium dicitur, quo etiã nomine vnus ex equis qui quadrigam Solis, more poetico trahunt, nominatur in ſecundo Metamorph. Pirous Eous & Aethon Solis equi quartuſque Phlegon, maximus enim huiuſce febris eſt ardor, ſed propter inueteratam conſuetudinem, ita ſentitur, ſicuti in tertiana, aut hemitriteo: huius igitur febris incommodo aqua ſubſidium præſtat, incendium namque refrigeratione, & tabes atque cõſumptio inſtauratione indiget, quam copioſior victus accommodat. Dionyſius enim Syracuſanus de quo multa feruntur, cum ex cibo parco iam tabeſceret, conſilio medicorum ad conſuetas crapulas, quas latine vexationes dixerunt veteres commeſſationeſue rediit, Aqua igitur leuis, limpida, fontana in vſu cotidiano ſumatur: alioquin decocta vti neceſſe erit, Sed quo pacto vtendum ſit, audiantur Plinius & Auicenna, ille enim. xxxi. Naturalis hiſtoriæ; Neronis principis inuentum eſt decoquere aquam, vitroque dimiſſam in niue refrigerare, ita voluptas frigoris contingit ſine vitiis niuis, omnem autẽ decoctam vtilio

rem esse cõuenit, Auicẽna vero tertia primi ita ait: Complexionibus tẽperatis aqua conueniẽs est, quę in frigiditatis fortitudine tẽperata existit, & cuius infrigidatio in niue deforis fit, præcipue si nix mala fuerit & in niue etiã mali huiusmodi est dispositio, quoniam quod ex ea resoluitur, neruis & membris anhelitus nocumentũ facit & omnibus interioribus, neq; tolerat eam nisi vehementer sanguineus, quòd si nõ illico alicui nocumentum fecerit, secundũ longitudinem dierum faciet, cũ in annis processerit, hæc autẽ de aqua seu lixa seu limphadicta sufficiãt nõ n. tale elemẽtum silẽtio prętereundũ putaui.

DE LVNA ET MARI QVOD VICISSIM CRESCIT ET DECRESCIT, ET DE NEGOtiis felicibus aut aduersis, de errore Plinii in Luna, de magnitudine Solis, et cur dies à meridie apud mathematicos incipit

Cap. XXX.

IAM mihi peropportunũ videtur facta de aquis mentione de eo planeta loqui qui aquã mouet ac moderatur, hæc autem est Luna, nam vnicuiq; diurnum maris cursum intuẽti apparet Lunę cursu variari, ita vt crescat aut decrescat. Crescit. n. mare tandiu quoad hic planeta ab

horoſcopo ad mediũ vſq; cœlum tetendit; eo.n.ſpatio aqua maris rarefit, & vt conſequẽs intumeſcit & hoc pacto fit altior, et creſcit; non.n.illud incremẽtum fit aliquo aquarum additamẽto, nam vt in aheno ſubiectis flammis aqua bulliendo augetur, ita calore ſubtracto in ſe ipſa reſidet & incremẽta ceſſant, ſic maris aqua denſatur reditq; in ſe Luna à medio cœli ad ſeptimum vſq; locum ab horoſcopo deſcẽdente; & ab hoc ad imum cœli eunte, rurſus vt ita loquar ebullit & rareſcit: à quo loco ad horoſcopũ cum mouetur, efficit Luna vt iterũ aqua denſetur ac reſideat; ita quòd quater die nocteq; varietas hæc reciprocatur, & vt paucis abſoluamus, ſex horis primo creſcit deinde totidẽ decreſcit, iterũ eodem numero horarũ incrementum accipit, & tandẽ eodem ſpatio reſidet, ita vt ſpatio quatuor & viginti horarũ has viciſsitudines peragat: hoc autẽ non contingit in omni mari. Mare.n.inferũ, vbi Genua eſt, nullũ incremẽtũ aut decremẽtũ mõſtrat, quoniã aqua illius maris ita glutinoſa eſt, vt non poſsit adeo rarefieri vt creſcat, ſed hęc quæ dicimus ad freta & maria particularia ſpectãt Cũ autẽ totã aquę maſſam, vt ita loquar cõſideramꝰ, alius eſt ordo, de quo aliàs; nũc vero ſatis erit dixiſſe; Etiam in cremẽta

aquarum non ſemper eſſe ęqualia;plus enim & aliquando minus incremeutum aut diminutionem ſentiunt, hoc autem propter aliorum planetarum ſubſidia accidit:nam ſi Luna fortunatis planetis Veneri vel Ioui iuncta fuerit, in ſignis aeriis quæ inflant, vel aqueis quę augēt aquam,maxime aquas mouebit; ſed ſi ab infortuniis vt Marte & Saturno opprimatur,vis eius cōflacceſcit,minuſque mouet, & ſic etiā Luna roboratur, aut debilitatur, prout ab aliis planetis felici aut contrario aſpectu fulcitur, Sed totam aquæ maſſam mouet octaua ſphæra, ſexageſimo quoq; anno vna parte, vt tradunt iuniores mathematici ita vt longo tēporis ſpatio mare ſit futurum vbi nunc eſt terra,& econtrario, quod experimento cognoſcitur, nam aræ Alexandri Magni ſub linea eclyptica in oriente çum in ſicco eſſent poſitæ vt aquarum termini; nunc fere duobus millibus paſſuum ab aquis maritimis operiuntur, ibi.n. mare octaui globi vim ſequens creuit;& Gades Herculis ſub eadē linea eclyptica in occidente exiſtentes pro aquarum termino aſſignatæ, iam à mari diſtant,ſuntque in ſicco totidem milibus paſſuum,ſed de hac re aliàs latius. Volui enim hæc pauca inſeruiſſe, ne ex abrupto aquas & Lunā nominauerimus,

propter

propter illud puerile prouerbium quod in Italia Transpadana apud rusticos in vsu est, aiunt enim, cum præter rem propositam loquitur quis, interrogantes quid rei est cancris cum Luna, nescientes humorem in eis et augeri & minui vt Luna crescit aut decrescit, conchilia enim inter cætera Lunæ varietatem sentiunt, nam cum crescit, in rebus humor augetur: & cum decrescit, diminuitur: hinc est quod materiam ne teredini sit obnoxia, quam nimius humor vna cum carie generat Luna ad coitum tendente (Luna cum interlunium est, tunc enim silet) succidunt. His tractatis ad Lunam redeo, quæ aquam agitat & pauca dicemus; quoniam cum sit nobis proximior cęteris in actibus humanis plurimum operatur, vt in cædendo ligno, in plantando arbusto, & in omnibus fere se intermiscet. Sed vnum aduertendum est, vt ordine progrediamur, diem mathematice initium habere a meridie: exempli gratia, capiamus Kalendas Martias, in meridie Kalendarum Martiarum incipiet primus dies Martii, ita vt illud quod meridiem eius diei præcessit est pars vltima mensis Februarii, Mensis Februarius igitur finitur in meridie Kalendarum Martiarum, & sic de cæteris & diebus & mensibus dicendum est, ita vt qui

libet dies, id est lux in duas secetur partes; prima siquidem quæ est ante meridiem antecedentis diei, & secunda post meridiem subsequentis diei sit. Sed hic modus manauit ab Etruscis: diem enim illi eruditissimi populi in meridie illius diei incipiebant, ita vt aurora Etruscorum non mane apud solis ortum sed ante meridiem censebatur: tunc enim dies apud eos habebat ortum, & secundum hoc Etruscorum dogma, poeta Virgilius in sexto Aeneidos locutus ait, Hac vice sermo
» num roseis aurora quadrigis, Iam medium
» æthereo cursu traiecerat axem. vbi Seruius ait secundum Etruscos diei ortus est a sexta diei hora; ortus diei habet auroram a sexta diei hora, de planetaria intelligens, sicut declarauimus. Sed dicerent non nulli, qua ratione & Etrusci & mathematici diem a meridie potius quàm ab ortu solis inchoent, & quidam ex iunioribus, vespertinum ortum & occasum (grecè chronicum vocant, sonat enim temporarius) non inepte dixisse apparent, nocturnum enim tempus cum stellæ apparent mathesi ad discernendas siderum varietates idoneum accommodatumque est, nam die præsentia solis omnia offuscat, sicut fit vt maius lumen semper offuscet minus. sed ad id reuertor quod proposueram de

diei principio in meridie,pro qua re memoriter tenendum est, omnes planetas omnesque stellas moderamen a sole sortiri, immo vt acumem mathematicum apprehẽdit,luce carent omnes, nisi a sole fuerint illustratæ; hinc est quòd defectum, id est, eclypsim patiuntur, quæ quidem inter cætera planetarum sublimitates maxime indicat:Saturnum enim Ioue altiorem, proximioremque cælo stellato esse iudicamus; quoniam Saturnus tunc deficit, eclypsimque patitur: cum stella Iouis interponit se inter aspectũ nostrum & stellam Saturni,& sic de cæteris. Luna vero, vt omnibus apparet lumine carens,plurimum aliquando, & tunc plenilunium; non nunquam parum aut nihil à Sole illustratur, vt ipsa Lunæ varietas nobis ostendit ex Solis aspectu: nam cum in vmbram terræ descendit tota deficit, quod Plinii inscitiam arguit, nisi sit menda, ait enim Lunam esse maioris quantitatis quàm terra, quod dictum si veritatem contineret, nunquam posset tota deficere, quoniam amplitudine sui superaret vmbræ terrenę latitudinem,sed forsitan mendosus est sicuti in multis reperitur.Sol igitur solus lucem habens cætera illustrans sidera, hoc nomen apud Latinos meruit, vnde Martianus Capella. Solem te Latinum vocitat ꝗ

quòd solus honore post patrē sis lucis apex: ita vt deo primum splendorem & luminis fontem tribuat, & inter creata Sol solus dicatur lucere: quanquam Manichęi, quorum Faustus ille contra quem Augustinus scripsit cuius liber incipit Faustus ingenio callidus, eloquio suauis secta Manichæus patria Lebe ritanus, noueram ego hominem, hic igitur Faustus ex dogmate Manichæorum, Solem vt dei splendorem colendum censet. Cuius quidem Solis magnitudinem Ptolomæus tā tam esse ait, vt cētenus sexagenus & sextus terrę ambitus vix eum æquet. Sol tanti splen doris tantæque magnitudinis, oculus mundi fomesque rerum non iniuria dux princepsque aliorum esse narratur; nam ab eo initium anni sumimus, Nam cum primam arietis minutiam ingreditur, tunc annus incipit, sed eius ingressus est, circa meridiem in medio fere Martio, & sic circa meridiem mediumque Aprilem taurum intrat, & sic de cęteris dicendum est. sed quoniam partes siue gradus, vtroque enim nomine Ptolomæus vtitur, signiferi sunt trecentæ & sexaginta non valens sol vno die (nunc voco lucem et tenebras) diem, vnam partem pertrānsire necesse est, vt totum zodiaci circuitum tri cenis sexagenis quinisque & quadrante vni-

us, diebus annum expleat, exceptis tamen a numero horarum vndecim fere minutiis, nam quadrans ille non continet reuera sex horas integras:et propter hanc rationem necesse est, vt si hoc anno in meridie Iduum Martiarum sol ingressus est primam arietis minutiam, sequenti anno vt ad locum vnde primo discesit reuertatur, numero dierum & horarum computatis, vicesima quarta hora vt more nostri horologii loquar ad initiũ arietinum perueniat,et sic nõ erit in meridie, sed post occasũ illius diei anni principium. tertio vero anno sexta hora noctis, & quarto,12 hora noctis,quinto vero anno ad meridiem reuertetur, & ideo finitis quatuor annis cum quintus instat intercalatur, cum Februario vnum diem addimus,vt sol rursus ad naturã reuertatur, vt in meridie initiũ anni capiat. Sicut igitur sol meridiano tempore initia signorum capit,ita omniũ planetarum cursum ad meridiem illius diei mensuramus, Sed illud quod quidam acutissimi mathematicorum, de origine mundi commenti sunt apud me in ambiguo est. Aesculapius enim & Anubius primi illi ac Diui astrologi genitum mundum crediderunt, sole xv. gradum Leonis tenente, quod falsum esse experientia docet; nam a quocumque signo initium

anni capias, non respondet enuntiatorum veritas, nisi in ariete vnde poeta Virgilius
" rectius de origine mundi sensit. Ver illud
" erat, ver magnus agebat Iupiter, sed a quibusdam doctis adiicitur verno tempore mundi creationem fuisse, quod habuit naturam autumni, nam nō flores sed matura poma arbores onustas; & non oua sed gallinas, non pueros sed robustos, vt Adam & Euam creatos in principio aiunt. Sed hæc more quorundam qui Platonem imitātes genitū mundum fuisse referunt. at Aristoteles & schola Peripatetica vt supra dictū est cælo & astris perpetuitatem tribuunt: nam illa Aesculapii & Anubii sententia, etiam alia ratione falsa esse conuincitur, quoniam in eadem mundi genitura Venus locatur in xv. parte libræ, & Mercurius in totidē patribus virginis, quod si ita esset; Venus per duo signa distaret a Sole; nam eum in xv. leonis locauerūt, quod est impossibile, nunquàm enim Venus duobus signis a Sole abesse potest. Sol igitur vnius anni spatio duodecim signa percurrit. sunt autem hæc: Aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpius. sagittarius, capricornus, aquarius, pisces, & hæc eadem Luna spatio menstruo pertransit, Sol diebus fere triginta signum vnum, & Luna sexagin

ta horis æquinoctialibus peragunt. ſed cum ad Solem venit in coitu, & combuſta eſt, ſed vt diximus ſupra, ratio dierum habenda eſt; nam ſi horum planetarum coniunctio ante meridiem Kalendarum Martiarum, ad Februarium; ſi autem poſt, ad Martium ſpectat, & ſic de aliis menſibus dicitur, nam multi falluntur in denominatione Lnnarũ, cum Martiam aliquando dictitent quæ Februaria eſt. ſed gratia exempli fingamus coniunctionem poſt meridiem Martiarum Kalẽdarum factam tunc in meridie ſequentis diei erit prima luna & ſic deinceps: Primus igitur Lunæ ortus erit a meridie Kalendarum Martiarum, vſque ad meridiem ſequentis diei: ſecundus vero ab iſtius diei meridie ad tertii meridiẽ, tertius vero ortus in meridie quarti, quartus vero in meridie quinti diei, & hic dicitur ortus quartus, qui tantopero in prognoſticis obſeruatur, vnde Virgilius: Sin ortu „ quarto namque is certiſsimus author Pura „ nec obſcuris, per cęlum cornibus ibit Totus, „ & ille dies & qui naſcentur ab illo Exactum ad menſem vento pluuiaque carebunt; pura tunc eſt cum nubibus non obfuſcatur, et cornua non ſunt obſcura cum lumine natiuo & proprio lucent, at ſi cornua Lunæ rubent ventos, ſi pallent pluuias, ſi albent ſerenita-

tem indicant,& hinc versus ille manauit: Luna rubens sufflat, pallens pluit, alba serenat. Vnum tamē memoriter tenendum est quod iterum atque iterum repetens moneo: prognostica in quacumque facultate esse fallacia, sed vt plurimum vera sunt, nam in medicina Cornelio Auicennaque testibus sæpe visum est, plurimos euasisse periculum mortis, quos morituros prognostica demonstrabant,& e contrario. Luna igitur initium capit ab illo signo vbi erat Sol, cum fuit in coitu, & quia semper variatur nunquam in eadem forma cōsistens, ideo numero pluratiuo dicimus; vt Lunasque sequentes, cum in cæteris planetis, numero tantum singulari vtamur, sed cum Ouidius solibus hibernis æstiua dulcior vmbra dicit; de caloribus radiisq. eius intelligit. Luna igitur cæteris nobis vicinior maximos & manifestissimos effectus
" monstrat in terris, quapropter vtilissimum
" erit eius statum sedemque intelligere, quo-
" niam pro qualitate signorum humanos actus variat. Signa enim diuersas obtinent habitudines; nam aries, leo, sagitarius ignea: taurus, virgo, capricornus terrea: gemini, libra, aquarius aeria: cancer, scorpius, pisces aquatica signa sunt. Cum igitur Luna in ariete signo orientali calido siccoque mascu

lino ac igneo fuerit collocata orientem versus, iter arripere, in operibus igneis operari, vt si quis calcarias aut lateritias fornaces incẽderit: in brachio sanguinem minuere, balneum intrare, quod cito finem habeat incipere, bonum laudabileque est: sed e contrario caput lauare, barbam tondere, cucurbitas illi apponere, e naribus sanguinem prouocare, nouam nuptam ducere, domum aut oppidum fundare, e carcere eximere, prædia emere, & instrumenta emptionis facere, prælia incipere: et illa omnia initiari quæ diu durare volumus, tunc prohibemur; est enim aries signum mobile & instabile; nam medicinæ eo tempore acceptæ, parum aut nihil operantur, quoniam nausea cum vomitu subsequetur: Aries enim inter ruminantia numeratur, ruminare autem est cibum ad os reuocare, & hoc quod dixi non modo in hoc signo, sed in cæteris ruminantibus solet accidere: sunt autem ruminantia, aries, taurus, capricornus, & vltima pars sagittarii, in quibus cũ Luna fuerit, motus in stomacho cum tumultu ex medicamentis nauseam vomitumque præstabit: Luna autem cum taurum signum, fixum, frigidum, siccum, meridionale, melancholicũ, terreum, fœmineum occupauerit, agricolationem exercere, vt serere,

arare, occare, fodere, sarrire, pastinare, plantare arbores, cito enim crescent diuque durabunt, boues emere, equitare, in materia aut lapide operari, fundamenta ædificiorum iacere, vxorem ducere, & omne opus duraturum incipere, laudabile vtileque erit. Sed collo linguæ gutturi medicamen apponere, ad pugnam exire, bellum quod citissime finiri optamus incipere, comam incidere, nouas vestes induere, cum mulieribus aliquid in colloquio tractare, principes adire vetamur. Cum geminorum signum Luna possidet, quod bicorporeum, occidentale, aerium, sanguineum, masculinumque est, amicitiam inire, concordiam quærere, litigantes pacare, matrimonia tractare, sed non concludere (hoc enim signum fixum expostulat) ad bellum proficisci vel clarigationem facere, hoc enim est belli initium, feliciter possumus, vnde non immerito hoc signum Castore Polluceque constare poetæ fingunt, nam militares habiti sunt, & tanta beniuolentia iuncti, vt illud dicatur, Si fratrem Pollux alterna morte redemit. Sed brachium pro detrahendo sanguine tangere, aut præsegmina vnguium facere, manibus aut brachio, aut lacerto, aut cubito vel radio medicamen emplastraque apponere periculosum est, aut ne mul-

tum ſanguinis exeat, aut menbra, & oſſa quæ tetigimus, debilentur, ita vt vel moriatur homo, aut mancus fiat niſi alii felices aſpectus adfulſerint, vt in ſequentibus declarabimus, ſed in hoc ſigno Luna caliditatem & humiditatem, auramque leuem præſtat, tuncque bonum eſt portum pleno velo exire, niſi ſit illud itineris principium, nam iter incipere Luna in geminis exiſtēte eſt abſurdum, nam iter incipientes aut ægrotabunt, & forſitan morientur in itinere, & ſi conualuerint periculoſum eſt, ne morbi recidiui fiānt: nam recidiuus morbus dicitur ſumpta tranſlatione ab arboribus quæ cum cæſę ſunt repullulāt, nec vnquam ad hominem vt imperiti medici abutuntur pertinet, & ideo Virgilius, & recidiua meis poſuiſſem Pergama Teucris. „ Si autem quis effracto carcere, aut vinculis exemptus fugerit, iterum capietur. Bonum tamen eſt in hac conſtellatione potiones ſorbitioneſque medicas bibere. Si vero cancrum ſignum tropicum, ſeptentrionale, frigidum, humidum, aqueum, phlegmaticum, quod eius domicilium eſt Luna tenuerit, ad plagas ſeptentrionales mercandi gratia proficiſci, ad prælium ire, opera quæ ad aquam ſpectant, moliri vt molendinum, aquæ ductum, riuulos ducere, medicamenta ſumere

optimum est, lætatur enim Phœbe, vt more poetico loquar, maxime cum domicilium proprium habitat, lætatur humiditatibus redundans opera facienda ad finem vsque deducens. Sed pectori medicamina applicare, domos ædificare, matrimonia concludere, nouam habitationem aut prædium occupare, & omne opus quod igne indiget facere, & quæ durare diu volumus machinari penitus prohibemur, nam mobile signum, tempestatem frigore humoreque horridam ex signi natura tribuit, nisi vt diximus & dicemus alio prohibeatur aspectu; hoc enim semper intelligendum est, vestimenta vero noua induere, naues, cimbas, lyntres, rates in aquas deducere, puteos aut fodere aut purgare: oues aliaque pecora & iumenta emere, camelopardalim quam feram ouem dicimus, ex eo quod ferum aspectum, mitemque naturam habet, ita vt ab aspectu feritas, & a moribus mansuetudo noscatur, tractare, mella, cibos adipesque parare vtile est, sed cauendum virginem in vxorem ducere, debitum exigere, principum amicitias quærere, plantare; hæc enim omnia si tunc fient malum sortientur euentum. Cancrum sequitur leo signum fixum, orientale, calidum,

ſiccum, bilioſum, vt aries maſculini ſexus, in quo ſi Cynthia id eſt Luna verſabitur, reges adito, opus igneum exercitato, domum aut oppida fūdare caueto, aurum aut emere aut mutare: pannos crocei coloris, matrimonia firmare penitus fugito, Iter longum ne incipias, nouas veſtes ne incidas aut induas, quoniam huius cōſtellationis nequitia aut ægrotabis, aut morieris, aut occideris, aut furto veſtimēta amittes, aut nunquā apte corpori membriſq. adhærebūt, & ſi medicinam ſumpſeris nauſcam patiens eam cum ſanguine euomes. Medicamenta autem cordi, aut iocinori, aut ſtomacho, aut præcordiis, aut interaneis applicare peſsimum profecto eſt, ſed in hoc ſigno Luna tempus calidum humidumque efficit, ſeruos aut ancillas, pediſſequaſque emere, debitum exigere matheſeos diſciplina permittit, vetat tamen naues in aquam deducere, latera aut dorſum medicare Luna aliquando Endymionis amore correpta vt poetæ fabulantur, hic enim primus mathematicus naturam eius calluit, in virginis ſigno verſatur, quod biforme eſt, conſtat enim humano corpore, aliſque volucrum; talia enim ſunt omnia Mercurii domicilia, propter eius varietatem, bicorporea enim ſunt, ſicuti de geminis apparuit.

Nam & hoc & illud Mercurius vt domicilia sibi vendicat; cum igitur Luna in hoc signo fuerit, quod frigidum, siccum, terrenum melancholicum, fœmineumque esse constat, serere, plantare, pastinare, telas ordiri, scribere, operaque terrea aut cretacea, vt lateres, vasa fictilia fingere optimum putamus, aduertẽdum tamen est in signis duplicibus: vt sunt gemini, virgo, sagittarius, pisces, ratio demonstrat, vt quæ germinare, aut ex plantatione pullulare volumus, propter duplicem signi figuram bonum esse parari: vxorem vero virginem ducere, Luna virginis signum posidente mathesis prohibet, quoniam aut erit sterilis, aut perpaucos pariet, viduam autem aut corruptam ducere permittit. Ad septentrionem iter capere, vmbilicum, ventrem, aut pantices, intestina, lumbos aut renes medicare non est omnino laudabile, sed nouas vestes induere, aut incidere, sanguinem quoque minuere probatur, aerem frigidum siccumque ventos nubeculasque humiles, aut sine pluuia aut humectatione minima hoc in signo Luna demonstrat. Libra post virginem cum Lunam susceperit quid portẽdat in promptu est, iam plurimis declaratis, est enim signum æquinoctiale, occidentale, calidum, humidũ, aeriũ,

ſanguineum, maſculinum hominem cælum que dimidians, vertebras enim in ſui poteſtate continet. & olim Italiæ ſignum; vnde Manilius Aſtronomicôn libro: Heſperiam ſua libra regit, pro quo non nulla, gratia vtilitatis inſeram: Sub aliquo ſigno vrbes vel locus dicitur eſſe, cum in fundatione vrbis & loci illud ſignum fuit in horoſcopo, exempli gratia, cum primus lapis iactus eſt pro fundatione vrbis Romę tunc leo aſcendebat, hoc eſt horoſcopabat, ſignum igitur Romanæ vrbis, ſub quo dicitur eſſe, erit leo, & cum ager ſequatur fatum vrbis, & tota Italia tanquam ager vrbi Romæ ſubiecta fuerit, fatum vrbis tota Italia ſequens, ſub ſigno leonis eſſe cenſetur, ſed ante Romanæ vrbis fundationem erat libra; nam ſiue a natura loci, ſiue ab aliqua principalis vrbis fundatione habuerit, certiſſimum eſt Solem ac Venerem in Italia plurimum dominari, quoniam ſunt domini horoſcoporum, vt Sol leonis, Venus libræ; Nam huic regioni in cæteras nationes imperia nondum fata negarunt, & promiſcuus coitus, & populorum multitudo, quæ venerea ſunt, ab initio fuere, hinc eſt quod iuniores mathematici, antiquitatis penitus obliti in prænuntiatione futuro-

rum ex genitura anni plerumque falluntur Sol enim claros nobiles imperiorum regnorumque possessores cum splendore famæ efficit,& Venus multitudinem populorum & ciuitatum ornatarum, nec non pulchrorum apparatuum munditias operatur, non immerito igitur poeta Virgilius in laudibus Italię inquit, Adde tot egregias vrbes operumque labores, tot congesta manu præruptis oppida saxis. Hoc volui inseruisse, ne posthac iuniores mathematici amplius hac in re corruant,ad rem igitur nostrá reuertamur. Luna in libræ signo existente, ad orientem mercandi gratia proficisci, sanguinem minuere, omniaque incipere quę cito debent terminari, nouas vestes aut incidere, ant induere, pannos albos emere, margaritas, vniones, gemmas, & res omnes candidas, & equos albos emere, & mundum muliebrem vt periscbelides, annulos,redimicula, inaures vasaque cristallina comparare, medicas potiones adsumere, laudabile est; Sed cauendum est ne tunc opus quod duraturum optamus incipiamus, instrumenta emptionis aut societates facere,principes adire,vertrebas; lũbos, & inferiora ventris, vt pectinem medicare vetamur: sed non est obliuioni tradendum, libræ signum sicut cætera in tres decanos

nos diuidi, quos iuniores vocant facies, Primus decanus cum sit Lunæ, est iustitiæ, iuris, æquitatis, & veritatis, omnia enim æquo libramento pensitantur, ab hoc enim illa vis iustitiaria, quæ Italiam præ cæteris regionibus ornauit, volumina enim maxima legum a Romano imperio ac imperatoribus in alios populos defluxere, & poeta Virgilius de Italiæ populis ait, æquosque faliscos, & Romanorum illa sunt æquitatis insignia, cum sæpenumero miserorum oppressorumque causa liberandorum acerrima bella gesserunt, & inter nomina propria Vrbis quæ celata sunt, vt diximus Luna connumeratur. Secundus vero huius libræ decanus Saturno addicitur, qui est quietis vitæ, tranquillæ, tutæ, & securæ; et talis qualem in Georgicis poeta narrauit, nam ait, Rusticus & curuo Saturni dente relictam Prosequitor vitem: & in laudibus agricolationis, At secura quies & nescia fallere vita, Diues opum variarum & latis otia fundis. Nec quisquam admiretur Saturno planetæ hoc tribui, quia & bonorum & malorum excellentium solet esse pro loci conditione largitor, & vt in nocturna diurnaque genitura dominatur, maxima quandoque bona & interdum mala decernit. Tertium autem decanum Iupiter possidet, qui

est ganeæ, emasculationis, hilaritatis nimiæ, effrenatę voluptatis, malorumque morum: & hic quoque nonnihil Italiam maculauit, in qua peruersę Veneris postico vulnere fossor frequens inuenitur, & ante legem Scatiniam impunitas huius rei fuerat, & post latam legē qua primus ipse qui tulit Scatinius punitus est, remansit, vt a mangonibus puerorum, noctes conducere non erat prohibitum. Semper enim Iupiter in domo Veneris ad malos mores inclinat, nam cum est in tauro puellarum raptores facit, hinc illud poeticum commentum est Iouem in forma tauri rapuisse Europam: & illud quoque non est ab re, quis enim deprendere posset furta Iouis. Sed in hoc signo sunt quædam præcipitia, ideo quæ precipimus ante non possumus per totum signum operari: nam a decima octaua parte libræ incipit via, quæ dicitur combusta, quæ lunaribus actibus infelicitatem præstat: protenditur enim hæc via vsque ad duodecimam scorpionis partem; sunt igitur partes infelices atque combustæ quatuor & viginti, duodecim enim posteriores libræ, & totidem anteriores signi scorpionis sunt: Sed nemo admiretur viam hanc combustam a libra & scorpione sumi, quoniam apud vetustissimos mathematicos libra

pro chelis ſcorpionis poſita, vnum duntaxat ſignum cum ſcorpione putabatur; nam chelæ ſcorpionis libram conſtituunt: & ſecundum hanc rationem loquitur Ouidius ſecundo Metamor. cum de ſcorpione ait; Porrigit » in ſpatium ſignorum membra duorum. Tan- » ta enim eſt Veneris cum Marte familiaritas, & a poetis quoque decantata, quòd non modo vicina, vt arietem, taurumque; ſed communia quoque ſigna poſsideant; In omnibus igitur quæ ante narrata ſunt, via hæc exuſta Lunam inficiens, actuſque infelices reddens vitanda omni ratione præcipitur. Scorpius ſiue ſcorpio ab antiquis Latinis dicitur nomine nepæ, quamquàm & cancrum & gammarum ſub hoc nomine lingua noſtra intelligat. Gammarus autem proprie eſt cācer caudatus, cancer vero rotundiore forma & ſine cauda eſt; & quia cauda non nullis putatur ceruix, prouerbium natum eſt, vt retrocedentes more gammari ambulare dicantur; & hinc Plautus a Nonio Marcello allegatus, retrouerſum cedam imitabor » nepam. Sed Cicero ab eodem allegatus, ſcor- » pionem ſeb nepæ nomine dici oſtendit, cum ait, natare anaticulas, volare merulas, cornibus vti videmus boues, nepas aculeis. Feſtus autem ait; nepa Afrorum lingua ſydus

quod cancer apellatur, vel vt quidam vo-
lunt scorpius, Plautus; Dabo ad parietem
imitabor nepam, Ex horum ergo authorita
te, nepa tam scorpius quàm gammarus cau-
" datus est, Cancer vero sine cauda; de gamá
" re Iuuenalis At tibi dimidio cõstrictus gam
marus ouo; & recte, vterque enim chelas
caudamque gerit: similitudo autem chela-
rum in gestu dissimilitudinem habet, et hinc
Ouidius facta de scorpio mentione: Ne-
ctit atque aliter curuãtem brachia cancrum:
scorpius & gammarus siue cancer brachiis
vtuntur, Virgilius in Georgicis; Tibi bra-
chia contrahit ardens scorpius; Ardentem,
cum signum aquaticum sit, quia domicili-
um est Martis, dixit; et quia scorpius signum
libidinosum est, quidam grammatici luxu-
riosos pro libidinosis ponentes dici a nepa
nepotes putarunt; vt pantalabum scurram
nomentanumque nepotem; cum acutiores,
alia via hoc tractum referant testimonio Fe
sti. Cum igitur Luna scorpionem tenuerit,
" quod est signum frigidum, humidum, aqueũ
" phlegmaticum, fœmineum; opera enim tunc
incipere non est probabile, Luna namq; exal
tatur in tauro & in scorpione deiicitur. hoc
in omnibus memoriæ tradendum est, plane
tas in signis exaltatos in oppositis séper esse

depressos. Venerem pisces exaltant, virgo humiliat, Solis exaltatio aries, & libra est eius depresſio, & sic deinceps, & vt ex altatio lætos, ita humiliatio tristes efficit: sed Luna præter cæteros etiam in vndecimo a suo domicilio signo, hoc est geminis etiam detrimentum patitur;& vt ad rem reuertar; iter terrestre arripere, proceras arbores aut mōtes aut turres aut scalas gallinarias ascendere, nauem intrare, medicamen genitalibus apponere penitus vetamur; Nam aut naufragium aut ruinam, aut matricis, aut vuluæ, aut mentulæ læsionen sentiemus. Sed Luna in hoc signo auram frigidam humidamque efficiens; medicinam aut in potione vel in sorbitione sumere, debita exigere, reges adire, nuntios aut epistolas mittere, sanguinem minuere,nec non ædificare, plantare prohibet. A scorpione in sagittarium deuenitur, quod signum est igneum, calidum, siccum, cholericum, orientale, masculinum biforme; ex homine enim & equo centaurus est, concordiam pacemque tractare,amicos conciliare,sanguinem detrahere; matrimonia incipere, sed non perficere, sterile enim signum est, balneum intrare, ad orientem mercandi causa tendere, opus omne quod igne perficitur laborare

permittit aſtrologus; ſed plantare, aut arare, aut quæ terrena ſunt, machinari prohibet. Sed in hoc ſigno Luna claram tempeſtatem non ſine caliditate ac ſiccitate præſtat, prælium vero inire, pecuniam cambire, nouis veſtibus ornari, principes adire, equos emere; caput radere, vngues capilloſque præcidere, ęgros medicare; iter per aquam aſſumere laudatur. fœmora vero & coxas nequaquam medices, nec terreſtre iter arripias, nec debitum exigas, quoniam male ſuccedet: Et hæc quæ de hoc diximus ſunt quodammodo vniuerſalia, ſed cum per decanos diſtinguitur, omnia particularius noſcuntur, Nam in hoc ſigno etiam humidæ partes, ſicuti in cæteris, reperiuntur diuerſitates; ſignorum enim eſt quædam vis propria, vt hæc terrea, illa aëria, & alia aquea, alia ignea, qualitatibus elementorum inſignita dicantur; tamen partes in eis ſunt com mixtæ poteſtatis, ita vt in igneis aquaticæ, & in aquaticis igneæ, & in aeriis terreæ, & in terreis aeriæ partes reperiantur, ita vt in vno tãtum ſigno omnium elementorum partes eſſe noſcantur. Cæleſtia nanque nullius peculiaria omnium, & diuerſorum quidem naturam promiſcuam in partibus continentia, nihil a ſe alienum putant. Hoc igitur

dixiſſe volui, ne omnes partes ſignorum ali cui elemento addictas arbitremur. Capricornum ſi Luna poſſederit, ſignum meridionale, tropicum ſiccitate pariter & frigiditate non ſine melancholia conſpicuum, terreum quoque & fœmineum, hortos parare, ſerere, vineas paſtinare, terrena operari, iter ad meridiem arripere, illaque operari quæ cito habitura ſunt finem; graues merces vt plumbum, ferrum emere, materiam ad ædificium parare proficuum eſt, econtrario malum eſt ad ſeptentrionem viam dirigere, vxorem ducere, ignea opera machinari, venam ad diminuendum ſanguinem incidere, potionem medicam ſumere, genua aut ferro aut emplaſtro tangere, literas aut nuntios mittere. Sed tempus frigidum ſiccumq. non ſine vento, nubes humiles & ſæpe ſine pluuia facit, agriculturam feliciter iuuans, nec illud omittendum eſt, quod Horatius ait, tyrannus Heſperiæ capricornus vndæ, ad multa ſe extendere; nam de Cæſare Auguſto dictum putatur, vt in libro de Incognitis vulgo declarauimus, In capricorno enim Mars exaltatur et ipſe ſidere capricorni natus eſt vt noſti, ſed experientia docuit, vt in Italia Saturnus in capricorno ſiccā hyemem per ſe faciat, ſed hæc dominus anni variat

& hinc est quod duobus aliquando annis, tot enim cum dimidio in quolibet signo moratur, accidat varietas hyemis, nam Saturnus bis in quolibet signo retrogradus fit; &
» hinc illa Virgiliana facundia ait, Frigida Sa
» turni quo sese stella receptet: frequentatiuo ex sententia Seruii vtitur, quia bis recurrat ad signum. Sed vt ego dixi multas recipit interpretationes, nam si ad maris incrementum refertur, cum Luna id signum teneret, alius sensus esset; & ad pluuias quoque multas horoscopo inspecto pro aspectibus pertineret. Si aquarium, quem Ganymedem vocamus, signum fixum, aërium, humidum, sanguineum, masculinum, occidentale Luna ornauerit, ædificiorum fundamenta iacere, coniugem ducere, venas incidere, aut cucurbitas apponere, durare quæ volumus construere, nuntios epistolasque mittere, cum sacerdotibus loqui, cũ speculatoribus (sic enim Latine eos quos Græcitas episcopos vocamus) & sacerdotio ornatis tractare, nigros pannos et carnes boum ceruorumque et magnorum animalium comparare, arbores plantare, matheseos documenta permittunt. Crura autem medicare, iter longum & maxime per terram incipere, quæ celeritatem cupiunt, inchoare pro

hibent. Venimus tandem ad pisces hoc est
fine zodiaci Cum igitur Luna pisces signum
duplex, frigidum, humidum, aquaticum,
fœmineum habuerit, nouam nuptam ducere,
amicitias inire, argenteosque permutare,
telas ordiri, litia telis nectere, & quæ
ad aquam spectant machinari, nauigare ad
Septentrionem, potionem medicam sumere,
epistolas aut nuntios mittere, vestimenta
& parare & de nouo induere, pannos albi
coloris emere, templa deorum, et quæ ad religionem
spectant fundare iubemur. Sed e
contrario vetamur naues in aquam deducere,
hostibus obuiam ire, cum militibus tractare,
vngues præsecare, podagram fouere,
pedes ferro aut medicamine tangere. de
his satis. Volui enim hæc magnifice Lauren
ti inseruisse de Luna, quoniam testimonio
Ptolomæi, cum sit cæteris planetis terrę vicinior,
in rebus humanis maiorē & magis apparentē
habet efficaciam, et sunt etiam ephemerides
impressæ, quibus vel minimo labore
cuique etiam inerudito locus Lunæ pate
rē potest, vt sibi ipsi in agendis negotiis consulat,
nam negligere, quæ ad vtilitatem pariter
& honestatem spectant, præcipue cum
in promptu sint, hominis videtur desidiosi,
Quis enim ephimeridas hoc est diurnalia,

ſic enim Latinè vocamus, geſtare ſecum: & hæc quæ diximus aduertere facile eſt, quanquam Satyricus more ſuo videatur irridere, Ceu pinguia ſuccina tritas cernis ephimeridas. Ea enim tempeſtate maximus & frequentiſsimus vſus fuit matheſeos. de Luna in ſignis dictum eſt, ſed iam de ſignis latius, & temporibus anni, ſic enim ordo rei ſe habet.

DE DIVERSITATE SIGNORVM ET ANNI DIVISIONE, ET DIEBVS ANNOTATIS IN LVNA:

Caput XXXI.

SIGNORVM, vt ſupra diximus, alia ſunt mobila, ſiue erratica, vt aries, cancer, libra, capricornus; cardines enim mundi appellati ſunt, aries & libra: æquinoctiales, ſiue more veterum, æquidiales, cancer ſiue carcinus & capricornus tropici: vnde illud, quantaque nox tropico ſe porrigit in capricorno. Mobilia ſiue erra-

tica, cum cætera moueantur & in orbe rotentur per excellentiam dicta sunt, quoniam quatuor anni tempora moueant; nam aries veris, cancer æstatis, libra autumni, capricornus hyemis initium præstant. Quatuor autem quæ his mobilibus anteferuntur vt pisces arieti, gemini cancro, virgo libræ, sagittarius capricorno, duplicia biformiaque nuncupantur, quoniam duplicis naturæ esse perhibentur: Pars enim eorum ad præcedentem, pars vero ad sequentem anni mutationem pertinet; ita vt piscium signi medium hyemale, medium vero vernale dicatur, & hac ratione ver antè incipit, quàm Sol arietem occupet, & sic de cæteris dicendum est. Signa autem quæ cardines mundi sequuntur, fixa nuncupantur; cum more aliorum moueantur, quoniam in his tempora anni fixa stabiliaque sunt. Mam in tauro vernum, in leone æstiuum, in scorpione autumnale, in aquario hyemale tempus, Solis præsentia efficit; nam si illa quæ terrea sunt tantum fixa dicerentur, vt quidam imperiti garriunt, scorpius & aquarius excluderentur, nam ille ad aquam, & hic ad aerem spectat; Sed cum aliquando temporibus anni non correspondent solitæ qualitates, accidit ratione planetarum, et variorum interse aspectuum,

ita vt aliquando hyemem tepidam, & æstatem temperatam habeamus: hæc autem volui inseruisse, ne lectores turbet inusitata dictio cum mobile aut fixum aut biforme signum aliquando occurret. Præterea non incongruum iudicaui ex quo de Luna superius quædam in medium attulimus illud quoque declarare quod primo Georgicorum ponit Virgilius cum ait: Ipsa dies alios alio de-
„ dit ordine Luna Felices operum, quintam
„ fuge pallidus orcus Eumenidesque satæ, &
„ illud quoque: septima post decimam felix,
„ & ponere vites & prensos domitare boues,
„ & licia telæ addere, nona fugæ melior contraria furtis. Hæc fere omnia ab Hesiodo mutuatus loco quorundam præsagiorum retulit, non oblitus Democriti ostentationem; Nam sicut supra de ortu Lunæ quarto in prognosticis relatum est, ita etiam hæc posita sunt, longæ enim obseruationis viri huiusmodi præsagia annotantes fecerunt quodammodo religiosa, sicut apud Romanos, multi dies & fausti & atri putati sunt, attamen primus ille inuentor huius Lunaris obseruationis, aut mathesi imbutus aut vaticinio inspiratus, quæ obseruanda mandauit; non videtur sine ratione fecisse, nam cum quintum aut septimum, aut decimum Lunę

diem nominamus nulla facta de coitu cum Sole mentione in quo signo fuerit, per excellentiam quandam in domo luminarium coisse putabimus: & quoniam totam hanc vim Lunæ tribuimus, in domo Lunæ, hoc est cancro, Solis Lunæq; coniunctionem fuisse coniectabimus, sicut si quid Soli tribuendum esset ex coitu cum Luna locis suppressis, absolute in domo Solis id accidisse diceremus. In domicilio enim suo quisque planeta magnam potestatem habet; si enim quintum Lunæ ex coitu in cancro numeremus cum hic planeta septem et viginti diebus, & horis octo vt iuniores tradunt, & vere, cursum peragat a principio cancri in leonis finem, quinque fere dies consumet, & vt consequens est quintus dicetur ortus, & Luna quinta; Quintum autem execrandum Hesiodo Democritoque doctoribus] Virgilius putat, cum eo die pallidus Orchus Eumenidesque sint fatæ; Nam inter cætera Zodiaci signa, leo multæ tristitiæ, magnique languoris est, nam eius primum ac tertium decanum infortunia infestant, primum nanque Saturnus & vltimum Mars sibi vendicant, cum in nullo aliorum signorũ præter vnum infortuniorum reperiatur. Iupiter ergo felicitatis lætitiæque largitor, medium leonis

decanum posſidens, vndique ab infortuniis & obſeſſus & pulſatus Marte Saturnoque circumuallantibus iunare non poteſt: Quinto igitur die & Eumenides, quæ ad furorem Martis & orchus qui ad Saturni nequitiam ſpectat, originen habuerunt, Inſtigationes ad maleficia atque furorem, quas Chriſtianitas diabolicas vocat ſunt Eumenides quæ Martem ſequuntur, orchus vero ad Saturni nequitiam pertinet ipſius enim cenſentur perpetuæ miſeriæ, longi cruciatus & pœnę interminatæ. hinc igitur illam quinti diei obſeruationem ortam putamus, poſtea ex vſu diuturno factam religionem, Nam ſi de coitu Lunæ in geminis diceremus licet id ſignum ſit Lunæ infortunium, & quinto quoque ad leonem veniret, non tantum profecto ageret, ſicut in eius domicilio, niſi lumine diminuta Saturni Martiſue decanorum poſsidens infortunatior fieret, ea namque cum infortuniis, hoc eſt Marte & Saturno Lunæ coniunctæ conditio eſt vt lumine diminuta cum Marte ſit felix, & creſcens auctaque Saturnum complexa contemperet ad felicitatemque reducat; Vice autem verſa contrarium operatur; Aſtra enim non ſunt felicia, niſi etiam ſint temperata, Iouis namque humiditas cum caliditate, & Veneris

frigiditas cum humiditate temperatis, sanitatem pariter & felicitatem largiuntur. Cum autem poëta dicimam Lunam felicissimam dictitet, & septimam minus felicem, hoc continet rationem, decimo enim die quatuor signa peracta trigonum Solis si a Sole numeretur; vel trigonum a loco, vbi fuit qui maxime felicitatis est, habet; quatuor enim signa trigonum faciunt, & hic aspectuum est fortunatissimus, sicuti hexagonus fortunatus, oppositus vero infelicissimus, tetragonus vero infelix; sed quare hoc sit in sequentibus apparebit, Erit autem decimo die in libra Luna a suo domicilio dinumerata, quid autem Luna in libra operetur supra diximus, omnia nanque ad quietem et vitam illam agricolarum fortunatam pertinentia operatur, vnde septima post decimam felix, primam enim felicitatem decima dies, secundam vero septima dies posidet, in his quæ narrauimus. Sed die septimo erit in virgine, in quo serere, plantare, & lititia telis addere vtile diximus, Si autem intellexeris septimam post decimam, ita vt ante decimam septima quæ est, septem continet dies; sed illa septima, quæ post decimam est, decimam quartam diem efficiet, die autem quartadecima a cancro disce-

dens Luna, ad capricornum defluit, & tunc erit plena, & hæc quæ diximus operari per utile est; Nona autem fugæ melior, quoniam Luna celeritatem apertam habens, decanum primum libræ occupans celeriorem efficit fugam, ita vt captiui qui fuerint, fugientes, summa sine impedimento festinatione vtentur; cum Luna in decano suo aperiat, fugamque iuuet, Sed inutilis est furibus qui ciuitates incolunt; quoniam aperit ac manifestat furta. fur autem cum a furuo, vt ait Varro; licet Agellius a Græcis, non discernens, an illi a nobis, an nos ab illis acceperimus, dictum putet, ocultatione indiget, manifestarius nanque grauiter plectitur: cum secundum leges veteres nocturnum furem, diurnum quoque si telo se defenderit occidere liceat. Sed hæc omnia primo fuerunt obseruata, vt menses a Luna dicti ostendunt, deinde processu temporis in quandam religionem redacta, numerus dierum, & non locus vnde Luna discesserit pro religioso est habitus, sicut & sermo sequens ostendet, nec cuiquam modus dicendi poeticus sit admirationi; quoniam non minutias omnes enumerat; satis enim est diē monstrasse, & numerum non omnino exactum apposuisse, quod & in aliis videmus: nam cum

nam cum mille & triginta naues Troiã obſederint, a poeta numero paruo neglecto dicitur, Non anni domuere decem, non mille ”
carinæ, & cum interpretes ſacrę ſcripturæ ”
duo & ſeptuaginta fuerint ab Auguſtino Hieronymoque ſeptuaginta tantum numero minore neglecto referuntur; non igitur mirabimur ſi non omnia exacte a poeta cantantur, nam in omni lingua poetæ hanc habent ex arte ſua prærogatiuam, vt verbis ſententiiſque mutilatis multa ſubintelligenda relinquant, quod & acutiſsimus Auerrois oſtendit, ait enim in Canticis Auicennæ, quoniam authores rithmicorum ſermonum in ſcientiarum actibus, quandoque diminutione ac truncatione ſermonis, nec non poſitione vnius loco alterius indigent, eorum nobilem intentionem explicando. hæc & alia quoque in laudem poetarum doctiſsimus ac acutiſsimus peripateticorum Auerrois retulit: nam & ibi quoque vtiliſsimum dicendi genus poeticum putat, cum propter memoriam, fortius enim & fidelius menſurata inhæreſcunt, cum quia animam, vt ipſe ait oblectant, et recte mea quidem ſententia, muſica igitur rebus poeticis admixta hominem ſine defatigatione ad doctrinam capeſſendam, non modo inuitat, ſed conſeruat,

thesauros doctrinarum stabiles incorruptosque possidens, fingentis dictionem ornans, vt ad perscrutandam veritatis sinceritatem homines exacuat.

DE QVIBVSDAM AVTORIS INCERTI VATICINIIS ET EPIGRAMMATE CLAVDIANI ET PLANETA VICTORE.

Caput. XXII.

NON nulla inter humanos versantur, quæ incerto authore feruntur, quæ quidem etsi friuola primo aspectu iudicentur, attamen olim ratione subnixa veritatem continuerunt, nam vt de diebus Lunæ supra mentionem feci, quorum obseruatio nunc futilis cassaque iudicatur, Cum illius obseruationis initium non temere habitum putetur: illa nanque diei quinti Luna olim horrida in aliis signis animaduersa non eundem tenorem obtinet, sic quædam siue furoris siue artis diuinatio sit, quæ annua prænuntiatione nitescit, ve

ritatem aliquando professa, nunc languescit & in ambiguo posita inter verum falsumq. fluctuat: nam vniuersales rerum prænuntiationes hoc modo factæ veritatem non continent, nisi aut ex maximis olim coniunctionibus habeantur aut diuinitus inspirentur, quælibet enim regio suo fato gaudet, propter horoscoporum varietatem; & etiam illius regionis vrbes in vno & eodem anno propter prædictam causam variantur; exempli gratia, cum Saturnus caudam scorpionis intraret, prædiximus Patauio Antenoris pestilentiam, & peracta cauda sanitatem, rursusq. propter retrogradationem Saturni pręsentiam in ciuitate Patauina iterum pestem inducturam; & sic in aliis contingit, attamen illa pestilentia circum vicina vrbis minime infestauit, Est autem vaticinium tale, & vt a Ianuario more Romanorum anni initium post Romulum sumatur, ita exordiemur. Cum Kalendæ Ianuariæ die Solis, id est dominico, more Christiano, tunc enim dominus resurrexit, fuerint, hyems erit temperata, ver humidum, sicca æstas, autumnus ventis obnoxius, eruntque regum magnorumque sacerdotum magna & manifesta pericula, annona vilis, vindemia abundans, oues sanæ ac fœcundę, mellis copia me-

diocris, legumentorum vbertas, ortorum fertilitas, paxque erit. Si autem idem mensis initium die Lunæ capiet, hibernum tempus tepidum, ver frigidissimum cum niue & glacie, æstas vero plurimis ventorum flabris agitata grandineque seuiens prouenient, Autumno siccitate oppresso, frugum copiam, varios morbos cum frigiditate noxios, nec non repentinam pestilentiam, cum modico melle (apes enim morientur) habebimus, dies vero Martis cum Ianuario exordium dederit, hyemem verque ventosum expectato; æstatem humidam sperato; autumnum crassis putridisque humoribus redundantem, pestilentiam acerbissimam & mulierum præcipue, nec non naufragiorum pericula plurima, regum principumque grauissimas cũ anxietate solicitudines timeto; Legumninum, olerum & olitoriorum fructuum largam copiam ne speres; oleum vero & vinum abundanter habebis; eoque anno verendum est, ne pagani, sic enim Christianitas a fide alienos vt rusticos propter fidei ignorantiam habens; hoc nomine notauit; verendum inquam, ne aliquantisper Christianis insultent, Sed si Mercurius easdem Kalendas vocarit, brumæ hyemisque tranquillitatem, vernam temperantiam siccita-

tem æstiuam, atumnalia incommoda, vt longiores morbi, quartanæque sunt secum, cum vini copia, sed tritici inopia, adolescentium morbos non sine periculis ac seditionibus in ciuitate, dolores præcordiorum ac animæ defectus, matrices morbosas nobis portendet. Si autem a Ioue Kalendę dominationem in eodem Iannario acceperint, clementem lenenque hyemem, ventosum ver, æstatem non sine temperie, caritatem annonæ, ægritudines vulgo leues, potentioribus vero graues, cum vini oleique abundantia nobis porrigent. Cum autem neomenia Ianuaria, ita enim dicuntur Kalendæ, quibus Græcitas non vtitur, vnde Augustinus cum aliquid implere nollet, se Kalendis Græcis facturum pollicebatur. huiusmodi igitur dies, cum a Venere, vt hoc anno accidet, nomen adsumet, hyemem glacialem, ac siccam, ver asperum ac humidum, estatem bonam, autumnum in humidiora vergentem. oculorum, partim lippitudine partim vero vitiis vt glaucomate aut ægilope dolores, mulieres ad amorem pronas blanditiisque suis adolescentes allicientes, læsiones caluæ crebras, bellorum suspitiones, pestilentiamque & latrocinia prænuntiabit. Sabbatum Kalendas Ianuarias nominans, hyemen variam,

ventos vernales ac æstiuos autumnumque siccum efficiens, fructus seros tardamque vindemiam porriget, ita vt ex messe vindemiaque serotinis plurima damna proueniat: oues non bene se habebunt, annona erit cara, incendiorum & pestilentiæ frequens casus populos offendet, hæc igitur aliquando veritatem continuerunt, et continebunt semper, si anni genitura cum illis olim animaduersis similitudinem habitura sit. Ille igitur qui primo in lucem hæc siue furore, siue arte edidit, enuntiationis vaticiniiue effectum vidit, sicuti ille qui versus vulgo habitos prius inspectis annuis anniuersariis, ita vt pro signo reliquerit imperitis diem conuersionis Pauli, vt eo dio signis declaret, quid eo anno futurum censeatur, non quod dies sit causa, puerile nanque est hoc, sed pro signo positum est, quod dicitur, vt si mathematicus genituras plurium annorum perpendens nobis pro documento futurorum relinqueret, quæ ipse pro annorum diuersitate in die conuersionis ex constellationibus futuram nouerit tempestatem dixeritque, clara dies Pauli largos fructus indicat anni, si pluit aut ningit designat tempora cara, & reliqua vulgo pro signo reliquerit, non est ab re, Tunc enim cum hoc

factitatum est habuit veritatem, sed nostro tempore correspondet cum similitudo constellationum intercesserit, Sed illi versus, qui Claudiano adscribuntur de Curretio, non ad anni sed hominis genituram pertinentes fundamento Astrologico editi sunt inquit enim: Si tua Curreti penitus cognoscere velles sidera, matre tua certius ipse canam. Quòd furis aduersi dedit incli nantia Martis, Quòd procul a Musis debilis Arcas erat, Quòd pateris turpem tam cano podice morbum, Fœmineis signis Luna Venusque fuit, Attriuit Saturnus opes hoc prorsus in vno hæreo, quæ cunnũ lingere causa fuit. Mars in septimo loco ab horoscopo cõstitutus, hoc est in occasu, septima enim domus opposita ascendenti, id est horoscopo facit homicidas, sceleratos aut tortores aut proditores, hæc enim furentis hominis sunt, & extra humanitatem rationemq. positi; Mars igitur aduersus, id est oppositus horoscopo, id est ascendenti, vt more Punico loquamur effecit quod furis, & ne de alio genere furoris intelligamus, nam furor plerunque vatum est, in clementiam Martis intermiscuit vt de atrocitate furoris dicere se mõstraret, Quòd procul a Musis, debilis arcas erat: Arcas poetico more dicitur

Mercurius, ex eo quod in Cylleno vnde et Cyllenius, monte Arcadiæ natus fertur. Tuncque debilis habetur, cum aut combustus, aut retrogradus est, sic enim omnibus planetis, excepto Sole, accidit; fiunt enim retrogradi & comburuntur & eo modo debilitantur; cum aliæ quoque rationes sint: Mercurius ergo in secundo loco ab horoscopo retrogradus combustusue locatus si ortu matutinus fuerit, natum hominem a scientia penitus alienum expertemque scientiarum efficit, quas nomine musarum ars poetica intelligit, sunt enim musæ (vt more Christiano loquamur) supernæ inspirationes a deo datæ, & cum de fontibus, vt sunt Aganippe, & aquæ Heliconis, & aliæ multæ cum Musis dedicatas aiunt, nobis insinuant eorum fontium aquas præter alias ingenium poeticum acuere, potus enim & cibus plurimum ad exacuenda aut hebetanda ingenia valent, vnde & Auicenna galinaceam carnem ingeniis conferre testatur, Erat igitur Curretius, quem Claudiamus taxat, & furiosus & literarũ penitus expers Quod pateris turpem tam cano podice morbum Fœmineis signis Luna Venusque fuit; & hoc etiam ratione subsistit; Luna enim & Venus in tauro, qui fœminini sexus inter signa nu

meratur, vt supra tetigimus, cinœdos, omnium libidinibus patētes stuprice enim sunt, & muliebria patiuntur, efficiunt, Nam Luna cum Venere pro qualitate signorum & aspectuum diuersa largitur; quia si Venus in aquario, et in quarto loco ab horoscopo constituatur, & Venerem tretragonica id est quadrata, aut diametra id est opposita radiatione aspexerit, hoc est si in leone vel scorpione Venus fuerit, vel cum ipsâ Luna sit collocata, facit sic natos steriles qui nunquam generant, & qui nunquam se possint coniungalibus affectibus copulare, vt hi qui puerorum coitu semper gaudeant; sicut ait Firmicus. hinc manauit illud de Ganymede figmentum, quod Martialis iocose prosequitur; Dixit idem, quotiens lasciuo Iuno tonanti ille tamen grandi cum Ganymede iacet, Aquarius enim a poetis fingitur Ganymedes, & hoc signum in Venere & Luna talia operatur, cum diametra aut quadrata radiatione respexerint, sunt enim aspectus inimicitiarum: vt dicemus; Hęc autem tunc intercesserunt, cum raptus est Ganymedes rapina nanque hostium & inimicorum est; vt rapti Ganymedis honores, quanquàm in poemate Vergiliano raptus multifariam declaretur, etiam nostro dicto congruens.

Attriuit Saturnus opes. Hic planeta in ſecundo ab horoſcopo loco conſtitutus, in genitura alicuius, paternam maternamque ſubſtantiam diſsipat, homines pauperrimos reddens: in ſecundo ergo loco, figuræ, vt Punicè loquamur & Mercurium & Saturnum habuit Curretius; Mercurius autem Saturni nequitiam acuit, ita vt non modo pauper ſed mèdicus haberetur. Cum autem ait ex lepôre ſermonis & acumine epigrammatico, hoc prorſus in vno hæreo quæ cun num lingere cauſa fuit, ex arte fecit, vt auditores attentiores redderet, & magis memores huius, Sed & hoc quoque ſuas habet cauſas, & cum plurimæ ſint conſtellationes cunnilingum facientes ſatis erit nobis vel vnam adduxiſſe, Ptolemæus enim quadrageſimo aphoriſmo libri Fructuum quem iuniores a numero capitum Centiloquium dixere, vt iam ſæpe dixi, ait, quando aſcendens ab infortunatis obſidetur, qui tunc natus eſt, turpibus delectabitur, & ex fœtidis rebus deliget odores: in hac genitura Mars diametra radiatione pulſat horoſcopum, & oppugnat: & Saturnus Mercurio, etiam ſtimulatus non nihil ſigni comunitate contribuit. Hæc volui dixiſſe leui quodam modo, vt omnes etiam matheſcos expertes epigram

ma intelligant, in genituris enim multa considerantur: nam & signorum qualitas & gradus, & fines & exaltationes, & domicilia, & decani & sexus, & vt planetæ diurni nocturnique sint, & aspectus inter se, & domini genituræ, & plurima talia pensitantur; nam & victor, quem Punica lingua almutaz vocat, consideratur, & vt hoc clarum sit exemplo monstrabimus, Fingamus genituram alicuius esse diurnam, in qua pars aliqua secundi decani arietini horoscopet qui quidem aries Martis est domicilium, domus quinque dicitur esse virtutum, quinque igitur vigores Mars in ariete possidet propter domicilium. Sol autem quia in eo signo exaltatur, quatuor duntaxat, & propter trigonum diurnum tres, & propter decanum vnam, virtutes igitur Solis in ariete sunt numero octo; et ideo victor & horoscopi dominus nuncupabitur in hac quam retulimus genitura, sed si eadem noctu fieret essetque nocturna & vigesima pars arietis horoscoparet, vsque ad quintum & vigesimum qui sunt fines Martis, tunc habita fortitudinum ratione Mars vinceret; domus enim quinq; vt dixtum est, finis duas, quæ numero virtute sunt septem Sol tantum quatuor, quoniam ibi exaltatur, Nam decani ac trigoni

virtute priuatur, mutato in ariete partium numero, & in genitura tempore, nam ex diurna, nocturnam in hoc secundo finximus Spoliatus igitur Sol vna decani, & tribus trigoni virtutibus, quatuor tantum possidens Marti se victum tradit, Sed Mars vt victor genituræ triumphator exultat: nam domus quinque, exaltatio quatuor, trigonum tres: finis duas, decanus vnam virtutes habent, quanquam non nulli & maximè Firmicus, in assignandis virtutibus dissentiant, qui decanum æque esse cum domicilio potestatis arbitratur dicens suo enim decano constituta hæc eadem perficit, quæ in signo suo constituta decernit. Sed iuniores & fortassis peritiores, in huiusmodi virtutibus decanum inter postrema habuerunt.

DE AVGE SIVE ABSIDE: DE SVBLIMITATE ET DE ALTITVDINE PLANETARVM QVOMODO VARIANTVR.

Caput. XXXIII.

SVPERIVS exaltationem nominauimus, quam antiquiores sublimitatem nuncupant, vnde necesse est aliquid in medium afferamus, vt res elucescat. Tria enim genera in planetis altitudinum aduertuntur: prima siquidem est absis, quam Punice augem vocant, siue corrupte græcorum vocabulo, siue adaucto a Græcis Punico, Nam cum Pœni, vt diximus astrologiam inuenerint, verisimilius est nomen augis, apud eos prius, quam apud Græcos vocabulum absidos fuisse, ita vt animus inclinet huius vocabuli originem a barbaris prius quàm a Græcis fluxisse, & quam lingua Punica augem, Græcitas vocabulo deprauato absidem fecerit, Sed vtcunque res sese habeat, in auge siue abside antiquitas a iunioribus in quibusdam dissidet, est enim

aux vel absis maxima illa distantia planetæ a centro terræ, Nam quilibet planeta, vt te tigimus, tripliciter dici potest altus, & vt ordine prosequamur, inquit Plinius, A ter ræ centro absides altissimæ sunt Saturno in scorpione, Ioui in virgine, Marti in leone Soli in geminis, Veneri in sagittario, Mercu rio in capricorno, mediis omnium partibus & econtrario ad terræ centrum humillimæ atque proximę, hæc Plinius, Nullam vt veri tas postulat Lunæ propter celerrimum eius motum absidem tribuens: Sed iuniores & perspicatiores quidem & in signis quibusdam & in partibus dissonant, nam Veneri et Soli augem esse geminos Alfonsus cæteriq. narrant: vt habetur in tabulis numerorum Nam Venus in prima & vigesima parte & minutiis quindecim, & Sol in eiusdem signi vigesima nona non sine minutiis augen habent, & Saturnus XXIIII scorpionis Iupiter autem in XXII & XXXII minutiis virginis Martis leonis XXIIII Mercurii parte XIIII & minutiis LIIII capricorni: est ergo in Sole & Venere tātum varietas quo ad signa, cum in partibus ad plures sit dissentio, hæc igitur dicetur absis siue aux, tunc enim planeta altitudinem & distantiam maximam a centro terræ habet, cum in his lo-

cis reperitur : ita vt non nulli mathematicorum computus in tabulis ab augibus inchoarint : Eſt & alia altitudo planetarum quæ reſpicit centrum cœli, tunc enim dicitur altiſsimus, cum maxime a centro cœli ſui ſublimatur et in hac recum iunioribus antiquitati eſt concordia, quoad ſigna, ſed in partibus aliquantulum differentiæ noſcitur, & hniuſmodi altitudo exaltatio atque ſublimitas nuncupatur, quoniam maximi eſt in effectibus & apoteleſmate momenti, qua exaltatione Luna quoque gaudet : plurimum enim poſſunt planetæ cum in hac ſublimitate verſantur, exaltatur autem Sol in XVIII apnd multos, ſed apud Firmicum XV arietis, Luna tertia tauri, licet in Plinio quarta ponatur, Saturnus in Firmico & Plinio XX libræ ſed apud alios XXI, Iupiter in Plinio & allis XV, cum in Firmico vndemica parte cãcri ſublimetur Mars Vero apud Firmicum & Plinium XVIII ſed apud alios XXVIII capricorni exaltationem recipit : Venus in Plinio XVII. In Firmico vero XXVII: in ceteris XXVI piſciũ ſublimatur. Mercurius in XV virginis apud omnes exaltationẽ recipit: & illæ nouæ de quibus diximus interſe ſectiones capitis & caudæ draconis ſuas quoque exaltationes inuenerunt, Caput enim

in geminis, & cauda in ſagittario extollun-tur, vnum tamen aduertendum eſt in ſignis & partibus ſignorũ oppoſitis exaltationum fiunt planetarum humilitates deiectæ, in quo quidem ſermone notabimns & tertiam altitudinem, in qua re neceſse eſt moneamus apud antiquos aërem vocari totum illud ſpatium in quo planetæ mouentur, contra ſententiam Ariſtotelis, de qua ſupra locuti ſumus; & hac ratione vocauerunt etiam cœlum, et in hoc cœlo qui dicitur aer: et ob hãc cauſam planetę deſcendere aut aſcẽdere per aerem dicuntur, vt totum hoc quod perſpicuum nobis eſt vſque ad firmamentum aer appelletur; hinc igitur habemus aliam planetarum altitudinem, nam vt more noſtro loquamur; tunc planeta dicitur altus cum eſt in ſummitate ſui epicycli, & tunc eſt humilis vicinuſq. nobis, cum in parte epicycli inferiori verſatur, ſed qui negarunt epicyclos more Pliniano locuti ſunt, vt planeta, aut aſcendat, aut deſcendat per aërem, ſed cum aſcendit efficatior eſt, quam cum humilior fit tunc enim progreditur, & in hac ſecunda motione regreditur, & in hoc motu bis etiã ſubſiſtit, ita vt derectus & retrogradus & ſtationarius a iunioribus dicatur, ſed omnes planetæ præter Solem hac tertia altitudine
gaudent

gaudent;Luna autem & Sol in hoc etiam dif ferunt,quoniam Luna abſide priuatur,hanc tertiam altitudinem poſsidens, Sol vero tertiam altitudinem reſpuens, abſide vtitur, & hæc eſt matheſeos vera ſententia, nam licet abuſiue abſidē ſiue augem Lunæ nominent iuniores, cum augem excentrici Lunæ ponunt,attamen in ſupputationibus, vt in tabulis numerorum apparet,nihil in motu Lunæ operatur, quoniam augi Lunæ aux ſiue abſis communis non additur, ſicuti in cæteris, vt vera loca planetarum teneamus; eſt autem abſis ſiue aux cōmunis in quibuſdam tabulis numerus ſiue quantitas motus octauæ ſphæræ a tempore quo tabulæ illæ fundamenta ceperunt ad eum vſque diem in quo motum ſcire deſideramus: his igitur antiquitas rationibus mota Lunæ abſidem denegauit ſicuti ex Pliniano ſermone colligemus. ei enim fidem plenam adhibemus in quibuſdam, quoniam merus recitator exiſtit Marcum Varronem ſæpe allegans,quo nemo ne apud Græcos quidem,ex ſententia beati Augustini,doctior fuit, adducit etiam tot excellentium in omni genere doctrinę hominū teſtimonia, vt amiſsis fontibus cogamur riuulos guſtaſque doctrinæ, ex Plinii & aliorum voluminibus, & haurire, & lambere: nam

inter cætera neminem adhuc vidimus, qui in discriptionibus picturisq. herbarum, clarius, elegantius distinctiusq. loquatur, cum Dioscoride admodũ mendoso ac truncato vtamur, & Auicenna picturos descriptionesque simplicium negligens, nobis maximam peperit obscuritatem, cum plurima quæ Plinius aliiq. capitulatim distinguunt, in vnum confundens, virtutum similitudinem aucupatur, quod profecto in tanto viro vituperabile est, non enim maiores nostri sine ratione vna cum natura separatim tractarunt herbas, in vno quoque simplicium, præter similitudinem, vis est quædam natiua, vt experimenta demonstrant.

DE ASPECTIBVS PLANETARVM ET DE ANNIS VITAE NOSTRAE VSque ad mille, & de Cippo & Acteone cornutis

Caput. XXXIIII.

CVM sæpenumero magnifice Laurenti erronum id est planetarum aspectus in sermonib. interseruerim, nec vnquã plenè de his locutus sim iam

tempus est declarare cũ téperies aut exaspetio omnisq.aëris in orbe varietas aspectuũ diuersitate proueniant; quod & mathesis maxima cum facilitate deprendit,aduertens planetas ac Solem in eodem signo & gradu diuersitate annorum, eandem producere tempestatem, ita eodem in annis die repetito, nunc pluuiam,nunc niuem,plerumque ventos serenitatemque viderint: huius tandem varietatis causam aspectus interse planetarũ fuisse nouerunt; hinc est quod hæc mutatio maiori exparte aspectus sequitur, Aspectus igitur planetarum sunt numero quatuor trigonus, hexagonns, tetragonus, oppositus: sed qui latine loquuntur alio modo dicunt, vt paulo mox patebit Nec est quorundam et maxime Guidonis, alioquin inter iuniores mathematici excellentis, vera sententia, vt anteriores aspectus latine, posteriores vero Græce nominet,nàm siue antè siue retro considerentúr eiusdem nominis sunt Sed trigonus a Latinis triquetrus:tetragonus quadratus, cum autem oppositam radiationem indicare volũt de diametro aspici aiunt quod & Græcum est, nam diameter Latine distermina appellatur a Martiano Capella, Hexagonum autem raro mutant, pro quibus iuniores & imperiti quidem trinum,quartum

ſextilem oppoſitum ponunt, Trigonus aſpe ctus eſt feliciſsimus, hexagonus felix, cum oppoſitus infeliciſsimus; tetragonus vero aſ pectus infelix habeatur: huius autem varie tatis ratio in promptu eſt; Nam a luminaribus vt dictum eſt omnia pendent, omniaq. reguntur: Lunæ domicilium eſt cancer, leo uero Solis: ab his igitur duobus omnis aſpe ctuum cõditio naſcitur; Cancer ergo & leo oppoſita radiatione capricornum & aquarium Saturni domicilia aſpiciunt, Saturnus mala eſt fortuna, hinc igitur eſt vt aſpectus oppoſitus peſsimus ſit; nam a domibus luminarium ad domicilia Saturni defertur. Tetragonus autem malus ideo noſcitur, quo niam a Marte qui malus non peſsimus vt Sa turnus habetur, ad eadem luminaria defluit, cum aries qui Martis cancrum Lunæ tetragona radiatione aſpiciat, Interſunt enim aries, taurus, gemini hæc tria ſigna, quartam partem duodecim ſignorum zodiaci ſunt; & ideo quadratum vocant, itemque a leone So lis in ſcorpionem Martis totidem ſigna inter ueniunt; oppoſitus ergo peſsimus vt à luminaribus ad Saturnum & quadratus malus cenſetur, vt a Marte minori infortunio ad Solem Lunamque pellatur, ibi nanque de diametro hoc eſt de ſex, & hic de tribus ſi-

gnis habetur aſpectus Trigenus autem & hexagonus vt à planetis fortunatis ad Solis Lunæque domos fluentes, vt eſt varia planetarum felicitas, ita inter ſe differunt: Trigonus enim ſiue triquetrus, a Iouis domiciliis, hoc eſt ſagittario & piſcibus ad domos Luminarium uagatur, nam piſces cancrum & ſagittarius leonem centum viginti partiũ numero aſpiciũt, hoc eſt quatuor ſignis, et hęc tertiam partem zodiaci complent; vnde & triquetrus & trigonus recte appellantur, hexagonus vt hoc eſt ſextans, ſexta enim duodenarii numeri duo ſunt non tantæ felicitatis vt triquetrus eſt, qnoniam ortum trahit a domibus Veneris ad luminaria defluentem ita vt taurus cancrum, & libra leonem, ſexta zodiaci parte hoc eſt ſextante contueatur: a luminaribus ergo horum aſpectuum fundamenta fluxerunt, nec mirum putetur, nam præter cæteros planetas quadam diuerſitate notantur; quilibet enim planetarum duobus domiciliis vtitur, præter Solem & Lunam: nam Sol leone & Luna cancro tantummodo gaudent, aries.n.& ſcorpius Gradiuo, taurus & libra Dioni, gemini virgo Cillenio, cancer Cynthiæ, leo Cynthio, capricornus & aquarius Saturno, piſces & ſagittarius Ioui aſsignantur, Præterea omnes planetæ

exceptis Sole & Luna habent fines, id est, more iuniorum terminos, sed Soli finibus hemisphærium quod est a leone in capricornum tribuit mathesis, tot enim nato annos præbet quot sunt zodiaci partes, sed excipiuntur domus infortuniorum, nam cum sex signa centum & octuaginta partes habeant, totidem annos nato Sol tribueret, nisi domicilium Martis, hoc est scorpius, & Saturni id est capricornus interuenirent; his igitur exemptis centum viginti signiferi partes restant, Tot igitur nato maiores annos Sol tribuit, & eadem ratio in Luna est, nam hemisphærium quod habetur ab aquario in cancrum totidem partes continet, sed exceptis aquario Saturni, & ariete Martis, domus enim infortuniorum sunt, etiam centum viginti partes restarent, & vt consequens est totidem anni darentur nato a Luna, nisi & alia fieret exceptio; nam signum geminorum in quo Luna tristatur pro infortunio habitum, est enim duodecimum a cancro signum, & ob hanc causam duodecim partium fit diminutio, et hoc modo partibus perpensis Luna cum datrix annorum est, centum et octo annos largitur; cũ a Sole annorum datore centum & viginti annorum vitam habuerimus, sed dator annorum Persica

lingua alcocodeus, & vitæ quoque dator Ileg dicuntur. Cæteri vero planetæ pro numero finium annorum numerum largiuntur, & licet annorum numerus maximus a planetis datus non excedat centum viginti annos, attamen testimonio & subsidio stellarum fixarum vltra millesimum annum viui potest, sicut & instrumento veteri quosdam proxime accessisse legimus;& historiæ quoque nostræ habent alios septingentos, alios octingentos annos vixisse, vt mox apparebit. Nam cum Berosus & Petosyris mathematici numerum annorum vitæ humanæ, alter centum septemdecim, alter vero nonaginta præfiniuerint, planetarum vim ac potestatem respexerunt, stellarum fixarum ad hanc rem potestate incognita; nam ea huiusmodi stellarum vis est vt supra modum dona contribuant, vt inquit Ptolomæus in libro Fructuum, Stellæ fixæ mirabiles et ultra rationem felicitatem attribuunt, sed vt plurimum concludunt eas infelicitates Saturni:hinc est vt patres illos vetustisimos et Mathusalem & alios varia tandem incommoda agitarint.Noë enim inter cæteros cum quingentorum esset annorum, terrarum desolationem, amicorum demersionem, infortuniaque diluuii perpessus est, nam ex eis

quidam valida mente, aut cæcitate, aut alio quouis corporis vitio, aut exilio laborarũt, vt legenti facile patebit, & in non nullis diuina gratia cum præsto affuerit, naturales rerum influxus auertit, Astra enim non necessitatem sed inclinationem adducunt, & vt ad rem reuertamur; Plinius & alii de ducentorum aut trecentorum annorum ętate non ambigunt, tot enim vixisse quosdam etiam historia nostra narrat, quod & Petosyris & Berosi inanen esse sententiam ostendit. Sed iam aliquantisper deliramenta Pliniana rideamus cum a seipso dissentit, nam libro septimo Naturalis historiæ ait; Alexander et Cornelius Dandonem quendam in Illyrico quingentis vixisse, Xenophon Plutinorum insulæ regem sexcentis, atque vt parce mentitus, filium eius octingentis, quæ omnia inscitia temporum acciderunt, annum enim alii æstate vnum determinabant & alterum hyeme; alii quadripartitis temporibus sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere, quidam Lunæ senio vt Aegyptii, itaque apud eos singula milia annorum vixisse produntur, hactenus Plinius. Pudet me profecto, pudet Plinium tam delirum aliquando nosci, cum hæc insulsa ac puerilia fundit, nam ad refutandam Xenophontis & Alexandri

atque Cornelii narrationem, necessarium erat apud Illyricos et apud Plutinos hanc fuisse annorum varietatem, & hoc pacto confutatio processisset: nam si ego dicerem in Euangelio à bimatu & infrà pueros fuisse iussu Herodis occisos: & vellem hoc sermone intelligi puerum sex mensium tantum & non antiquiorem occidi ex Herodis sententia debuisse, vt puerorum causam tuerer, adducerem consuetudine Arcadica trium mensium esse annum, vana esset defensio, oportuisset enim monstrare oratorem pueros defendẽtem in Iudæa & apud Herodem, hanc annorum mensuram & non apud Arcades fuisse: si Plinius igitur illos tam grandeuos fuisse negare optabat, & id esse verum nobis persuadere nitebatur, huiusmodi argumentandi modos accomodare debuisset, sed fingamus vt ipse ait semestrũ fuisse annũ apud quosdam, ita vt æstas vnum, hyems alterum annum fecerit, adhuc Berosi & Petosyris qui stellarum fixarum aut non nouerunt aut neglexerunt efficaciam, sententia exploderetur: nam illa octingentorum annorum ætas ad computum nostrum redacta quadringẽtorum esset annorum; & si trium esset mensium annus adhuc Petosyris & Berosi falsa esset opinio, nam octingenti anni

ad modum nostrum cõputati ducentos efficerent annos,& illi nullo modo ad hunc numerum annorum perueniri posse dixerunt, vt supra narrauimus, Si vero motus Lunares qui menstrui sunt anni, dicerentur octigenti anni tales, non implerent annos nostros octo et sexaginta: si ille igitur ad sexagesimum octauum fere annum peruenit, erat ne hoc historiæ tradendum, tanquam in ætatibus ad mirabile, cum hic sit comunis vitæ cursus: Xenophon ergo & alii hanc vetustatem non vt miram nobis tradidissent. Sed vt ad rem reuertamur planetæ perpaucos annos tribuunt, vt narrauimus, ex beneficio enim eorum vltra centum et viginti annos viui non potest, quicquid igitur huic numero annorum in vita additur est ex adminiculo stellarum fixarum. Quod autem ad maximum annorum numerum venerint aliquando homines, etiam Valerius Maximus testatur, qui in capite de senectute ait: Alexander vero in eo volumine quod de tractu Illyrico composuit affirmat, Dandonem quendam ad quingentesimum vsq. annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, quoniam is Latinorum regem octingentis vitæ annis donauit, ac ne pater eius parum benignè accepisse

videretur, ei quoque ſexcentos aſsignauit annos. Valerius igitur aliique celebres authores tot annorum numerum vitæ illorum ſine aliqua trepidatione freti ſinceritate hiſtoriæ tribuerunt, cum illas annorũ & menſurnas & trimeſtres ſemeſtreſque menſuras non ignorarint, Sed tu Plini a te ipſo diſſentiens in laqueos incidiſti, nunc hiſtoriam fabuloſam putans, in ardius maximiſque rebus ſynceram veram que arbitraris; nam in vndecimo libri tui ais, ſed quæ iure cornua intelligantur quad rupedum tantum generi, Actæonem enim & Cippum etiam in Latina hiſtoria fabuloſos reor, Cur Plini ab hiſtoria Latina diſcedis inqua ſemper inconcuſſa veritas denarratur, ita vt a noſtris hiſtoriis teſtimonia ſumpta pro certiſsimis habeantur, in rebus enim diuinis & miraculis Auguſtinus Hieronymus nunquam negarunt: de Græcis alia ratio eſt, fuerunt nanque etiam in hiſtoria mendaciſsimi, quod & Cicero taxat & Satyricus confirmat; Et quicquid Græcia mendax audet in hiſtoria: Sed Latina hiſtoria hoc eſt ſyncera veritas, vt Valerius aliique etiam cum imaginum teſtimonio Gemitio Cippo concionanti cornua apparuiſſe teſtãtur De Acteone græcia narrat, has ergo in hoc negotio & Græcam

& Latinam historias contra Plinii deliramenta sacrum diuinumque instrumentum corroborat, in quo multos ex antiquissimis illis adgrandem numerum annorum peruenisse, & Moysi maximo prophetarum cornua fuisse commemorat, mera enim veritas in sacro eloquio recitatur, sed Plinius animo fluctuans nunc historiam negligit, nunc vero pro diuino testimonio habet; nam in libro decimo septimo, vt dictum est de fœminis in mares versis, vt oraculum quoddam Latinam attestatur historiam.

QVARE SIGNA ZODIACI ANIMALIVM NOMINA HABEANT, CAPVT Trigesimum Quintum.

NON nullos miraturos arbitror magnifice Laurenti cũ aliquandiu in astris versati simus nihil me fere attulisse quod ad nomen familiæ tuæ pertineret, nam cum Medica familia belli pacisq; moderamina habeat, cur etiam obiicerent aliqui mentium ac animorum dubitantium non procreat curatores, dubiis enim rebus

mentes hominum implicitæ ac perplexæ ita ægrotant, vt quiescere nequeat, quo ad eas morbus hesitationis afflictat, fixa enim cogitatio et somnum et cibi potusque appetentiam fugat, vnde nascitur ægritudo illa morborum omnium mater. Sed luce clarius apparet ex hac eadem familia talium rerum medicamina abunde contribui cum doctorum hominum turba humanitatem tuam pariter & liberalitatem magnifice Laurenti, maxima alacritate secuta, id profecto efficit quod familiæ tuæ nomen profitetur, & vt de me loquar, magnificentia & liberalitas & amor in viros doctos, et tuum acre in disciplina iudicium inuitarunt, vt hoc antidotum mentium contemperarem, vnde differam de his quę imperitorum hominum mentes obtenebrant, hi enim non possunt non admirari cum de cœlo loquimur monstra quædam & bruta animalia ibi versari; Quis enim vnquã tantæ perspicaciæ fuisse dicitur, qui in cælo arietem, taurum, geminos, cancrum, leonem, virginem, libram, scorpionem, sagittarium, capricornum, aquarium pisceſque viderit? Nam nobis solertiss. intuentibus nõ nisi stellæ sine forma imaginũ apparent, vnde par furori esse putatur id asserere, quod nec visus ostendit, nec ratio dictat, Sed hæc

omnia mentes afficiētia exigua quadam sor bitione numine familiæ Medicæ composita sanitatem recipient, certissimum est in cœlo nulla esse lineamēta quæ tales imagines præ figurent, & in eo nullus circulus apparet ni si via lactea et zodiacus; reliqui vero qui nu merantur, finguntur a mathematicis; nam et ipse ęquinoctialis ab ortu et occasu signo rum penitus dependens, imaginarius & in nono cœlo est, Tunc enim signum dicitur ortum, cum pars æquinoctialis ei correspon dens emerserit: non enim omnibus zodiaci partibus æquinoctialis æqua portione com mensuratur & ab hoc eodem & imaginario quidem circulo declinationes tropicorum etiam mensurantur, de hoc satis. Quare au- tem nomina signorum ficta sint ratio est effi cax, Mathematici, vt ordine progrediamur, signorum primum dixerunt esse arietem, non quia aut linea aut terminus aliquis hoc ostendat, nam in figura circulari non est nec finem nec principium inuenire, sed volentes inuestigare anni genituram, quę principium vniuscuiusq. rei facit omnibus iterum atq. iterum perspectis ortum singulorum signo- rum notantes inuenerunt, formato horosco po, in nullis signis prænuntiationis verita- tem prouenire nisi horoscopante prima arie

tis minutia, quam cum Sol obtinet oriens anni principium ita facit, vt quæ prædicuntur veritatem ſortiantur, in reliquis autem ſignis nequaquàm contingit,& ſicuti proceſſus vitæ hominis initium geniture conſequitur, ita anniuerſalis felicitas aut infelicitas horoſcopantem in ariete Solem comitatur; hoc igitur modo primum ſignorum dixerunt eſſe arietem, & vt diximus in genitura hominum natiuitas conſiderata totius vitæ curſus demonſtrat,ita anni natiuitatem atq. principium id eſſe cenſuerunt, vnde totius anni fundamenta dependent, quoniam in eo ſigno tantum futurorum veritas intellecta eſt,ſi enim primam tauri minuntiam poſſederit, & tunc horoſcopum firmaueris, ex quo tota figura cœli perpenditur, nihil penitus ex his quæ futura dicemus eueniet, & ſic de cæteris dicendum eſt,quoniam illa nō eſt genitura & principium anni, a principio enim omnia pendent, & ideo Manlius libro aſtronomicôn ait,Naſcentes morimur finiſq. ab origine pendet: & Seneca etiam in Tragœdiis, primuſque dies dedit extremum. His igitur rationibus ſignorum primum arietem eſſe diximus,Sed cur hanc conſtellationem arietem & non hircum aut capram dixerint, cum nulla forma appareat, etiam ſi à

ſtella ad ſtellam lineam duxeris, nullius ani
malis formam effeceris; quidam admiraren
tur, nam ex theologis ſunt qui huiuſmodi
in cælo monſtra vt ſomnia delirantium pu-
tant, niſi cauſam huius nominis & cætero-
rum intelligerent, Nam triginta partes zo-
diaci quæ duodecimam portionem hoc eſt
vnum ſignum efficiunt, arietem nuncupa-
runt, quoniam quæ tractanda oſtendenda
que ſunt, niſi nomen habuerint indicari nõ
poſſunt, ita vt inde nominata pariant con-
fuſionem, & ideo ab illis diuinis hominibus
portiones zodiaci duodecim nomine ſunt
inſignitæ, ita vt omnes illæ ſtellæ duodeci-
ma parte ſigniferi interclusæ arietis nomine
nuncupentur, quoniam nullum in terris ani
mal reperitur, quod magis ſimile ſit naturæ
harum ſtellarum, quàm aries: nam vt dictum
eſt prima conſtellatio aries nominatur, quo
niam ſtellæ arietem conſtituentes reddunt
hominem diuini cultus amatorem, faciem
habentem mitem, ſumma cum humanitate
incedentem, ita vt videatur ouicula quæ-
dam, & huiuſmodi herôes etiam ſcriptura
ſacra nomine agni appellat: facit etiam caput
firmum, Nam huiuſmodi animal duri capitis
ſine læſione arietat. imò ex duritie ſua ma-
chinamẽtis bellicis nomen dedit, aries enim

machina

machina in bello notisſima eſt, redditque natum ſtatura mediocri, vagum, mobilem, vt illius natura fert, et vt ſupra diximus cum animal hoc ruminet, prohibemur medicamenta ſumere ne nauſea vomituſq. ſequantur, vagus autem ac mobilis eſt aries vt dixi nunquam diu aliquo in loco moratur, non admirabimur figmentum poeticum, cum Phryxus & Helle in exilium eiecti, vt vagarentur, arietem aſcendiſſe cantantur; prætere a cum eclipſis Solis in hoc ſigno fuerit, ouium peſtilentia maxima prænuntiatur, defectus ergo ſideris oues enecans lanigeri arietis nomen corroborauit, cum huiuſmodi defectus, hoc maxime præcipue animal lædat. Sunt autem in ariete ſtellæ numero tredecim, ſed extra formam animalis fictę quinque ſunt natura participātes. Sacram autem antiquorum huius ſigni tutelam ideo Palladi adſcripſerunt, ita enim ait Manilius, Lanigerum Pallas, taurum Cytherea tuetur; quoniam diuina ſapientia, quam Pallas repreſentat, quæ idem cum potentia diuina eſt, vt theologicè loquamur, mundum creaſſe creditur, cuius initium arietem eſſe aſſeruimus; veruecem tāquam natura mancum dicere noluimus, ſic nec taurum bouem; ne caſtratum & fœcunditate priuatum ſignum

intelligamus, Taurus enim & domitum bo uem innuit; Virgilius, fortes inuertāt tauri; & Propertius, nauita de ventis, de tauris narrat arator, Bos Græcis nobisq. commune vocabulum est, sed merum Latinum bo uem significans apud veteres trion a terendo dicitur, vnde & septentrionem manasse propter currus formam non sine ratione co gnoscimus. taurus ergo in cœlo esse narratur, quoniam in hominum genitura cum stellæ hoc nomine appellatæ vim suam exhi bent, natum staturæ magnæ, corpulentum, viribus valentem, incessu tardum, oculorum grandium, latæ & præcisæ frontis cilonem, in agendisque negotiis tarditate vten tem, labores optime tolerantem: sagaciorem quàm fronte appareat certissima ratione effi cit: dat etiam hæc constellatio crassum collum, guttur amplum, humeros latos, quæ omnia magis huic animali quàm cæteris & forma & moribus conueniunt; Accedit ad hoc quod in iumentis & ad trahendum vehendumque præcipue candidis, & volupta riis, nec non in margaritis & in his quæ ex aqua sumuntur, tauri sidus fortunatos reddit, vbi non nihil poeticum latitat: vecta enim Europa a Tauro per aquā est; et poeta Virgilius nobis nō sine ratione cecinit Can-

didus auratis aperit cum cornibus annum, „
Taurus: cum rerum candidarum huius side ris curam vaticinio poetico insinuare voluit. Signum autem tauri duabus & triginta stellis constat; vndecim vero natura participantes extra numerantur, sed de sexu, quoniam; vt inquit Ouidius de eo, posteriora latent ambigitur, nemo enim adhuc intellexit taurus an vacca sit, quod prima facie leue, grauem sententiam continet, in eo namque & quæ muliebria & quæ etiam virilia sunt reperiuntur quæ in effectibus sexus ambiguitatem effecerunt, hoc autem more antiquo signum solidum, quod nos fixum vt supra habuimus, sicuti arietem signum erraticum, & more nostro mobile nominauimus. Geminos inter cælestia etiam nominis ratione habita locauerunt, hoc autem signum, cum vim suam exercet; manus & brachia ornat, quæ ita cognata sunt membra, vt sub geminorum appellatione deliteāt; libidinosos efficiens, cum in coitu coniunctio congeminatioque corporum requiratur, credulos faciles que placatu reddens dilectionis fraternæ non obliuiscitur, credere enim alteri est quodammodo alteri se iungere, hoc est in eius dicta confluere, vnde hoc sidere coniunctio conciliatioque nascuntur, Nam si Luna vel

domina geniturae, in hoc signo aut hoc signum horoscopans est in genitura alicuius, amicos adducit, societatem & amicitiam inter duos maximè procreat. Sed cum Mercurius fines Veneris, qui in hoc signo sunt, tenuerit, musicos dulci modulatione canentes reddit, quod etiam concordiæ est, fides enim chorda instrumenti musici testimonio Festi dicta est, quia inter se vt fides inter homines concordat. poetæ autem hoc sidus ex Castore & Polluce constare finxerunt, qui gemelli, tanta fuere concordia, vt alter pro altero nominetur; Vergilius in Georg. domitus Pollucis habenis Cyllarus, cũ nusquam legatur Pollucem equo vsum, immo Horatius ait Castor gaudet equo; ouo propugnatus eodem, pugnis; Pollucem ergo pro Castore sine differentia nominauit, & cum alter eorum id est Pollux immortalis, alter vero id est Castor mortalis foret; tanta inter se pietate iunguntur vt Pollux cum Castore fratre immortalitatis dona comunicet, hinc
" Virgilius; Si fratrem Pollux alterna morte redemit, ita ut ipse plerumque vicissimque moriatur, vt viuat frater, hoc autem fictum est; quoniam stellæ geminorum ita sunt in cœlo collocatæ, vt vna prius quàm altera ab oriente emergat, & tunc illa dicitur viue

re, quia ſicut occidere ſtellam dicimus quæ in occaſu eſt, ita pari ratione viuere dicetur, quæ ab oriente emergit; vt exẽpli cauſa Pollucis ſtella mane citius apparebit et viuet, alia vero tunc non apparens nondum reuixit; mortua ergo dicetur, Sed veſperi cum tenditur ad occaſum quæ prius orta eſt prius occidit, & tunc poſt Pollucis occaſum id eſt mortem, caſtor apparet, & viuit, & hoc modo ſingulis quibuſque diebus, viciſsim & oriuntur & occidunt; occidere autem vt diximus cõmune eſt ad mortem & ad occaſum, hinc illud Annei Senecæ Tiphys in pri- „ mis domitor profundi, liquit indocto regi- „ men magiſtro, littore in extremo procul a „ paternis occidens regnis. Sed gemini iacen „ tes ab orizonte emergunt, pedibuſque occidunt, nam ſi recti orirentur, non facerent illam apparentiæ viciſsitudinem: Tales igitur cauſę ſignum geminorum illuſtrãt quod duodeuiginti ſtellis conſtat, ſuæ naturæ ſimiles, extra ſe ſeptem alias trahens. Cancer etiam in cœlo ex vi & natura ſtellarum nomen adipiſcitur, eſt enim maris aquarumq. poſſeſſor & rector, qui cum in alicuius genitura ſe ipſum fundit proprietatem natiuam explicans, hominem ſui ſimillimum facit, in parte ſuperiori corpulentum, ſed cit-

ca femora cruraque cum tibiis gracilem, paruorum oculorum ac hebetium, deformis vultus: longorum brachiorum, corporaturæ imbecillis, formidulosum, omnia suspicantem, rumusculos ex minimo aucupantem reddit, dominatur ossibus pectoris, dorso, lieni, pulmonibus, costis, quæ inuersa cancri figuram monstrãt, vt in libro de Homine declarauimus. De hebetudine oculorum ratio affertur, quoniam in signis tropicis Sol & Luna synodica ratione coniuncti ita vt Luna sit omni splendore priuata, & cum his sit Mercurii numen, sapientiam maximam & omnibus seculis ad mirandam, ingenium fœcundissimum, multarum rerum scientiam, cum oculorum cæcitate & debilitate corporis tribuunt. Cancer igitur deformis ac imbecillus thorace crassius femoribus tibiisque gracilis, sed brachiis longior, oculis cæcutiens, iure ac merito hoc nominis habuit; nam & Homerus & Thamyras & Tyresias sapientia clari, cæcitate deformes vi huius signi effecti sunt, nam in carcino, sic enim Græce dicitur: Lucanus, idemq. quod carcinus ardens humidus ægoceras, vndecim stellæ sunt, extra vero naturę consimilis quatuor numerantur, ex quarum numero, duæ in testa ipsius cancri, quas vo-

cant asellos , interque eas nebula apparet quam vocāt præsepe in quo cæcitatis omnis vis existit; hinc illud Propertii octipedis con- ”
tra terga sinistra time; octipes autem est can- ”
cer, vnde octipedis frustra quærentur bra-chia cancri, Vnum tamen non est obliuioni mandandum, in hoc signo plures esse gradus vitiosos; quos Punica lingua azemana vocat. Leo signum imflammatę caliditatis, dissipans, versutum, talia enim operantur stellæ, quæ leonis appellatione tenentur quę cum vim natiuam ac propriam in alicuius genitura exercent, natum in pugna victorem animi regii efficiunt, sicut leo brutorum rex apellatur, nec non austerum; audacem, fortem, palam publiceque se ostentantem, a superiori parte natum corpulentum, ab inferiori vero gracilem reddens, cuiuis leonem intuenti hanc forman leoninam esse persuadebit, cum id animal, lato & toroso pectore exili crure formetur, & in genitis vultum atrocem, spiritum inflatum, armos amplos, non sine crassitudine operatur, pernicitatem autem pedum, cor magnificum & inuictum præstans, in re militari ac principatu fortunat. Sed hæc omnia conuenientius huic quam vlli animalium tribuuntur, vnde & nomen inditum est, sed in homine

latera, iecur, & cordis infimam partem vbi animoſitas viget (Nam leones animoſos eſſe etiam vulgus nouit) regit, & poſsidet, ſtellæ autem huius ſideris apparentes ſunt x x v & ante ipſum clariſsima ſtellarum canicula, vt poſtea docebimus, & in leonis pectore etiam clariſsima eſt, quam tuberonem uocauit antiquitas; Sed extra leonis imaginem natura participātes ſunt ſtellæ octo. Vnum iterum atque iterum repetendum eſſet, omnes matheſim profitentes in hoc conuenire peſſimum fore nouas veſtes induere, cum luna fuerit in leone, ſignum enim calidum caliditatem veſtiū addi prohibet ne furor oriatur, nam ſimile additum ſimili facit furere. Virginem etiam a ſideris apoteleſmate nuncupant, nam ſtellæ apparentes quæ numero vndeuiginti cenſentur, ſi viribus ſuis ac proprietate vtantur, hominem pulcherrimum, aſpectu facieque virginea nitidum, caſtigato ventre, labellis tenuibus, capillo plano, pedibus paruis virginali decori conuenientibus non ſine gratia exornant, caſtum, pium, veridicum, honeſtum minima quæq. inhoneſta verētem reddentes, & ſi in hoc ſigno fuerit Luna, ex virgine ducta in vxorem per paucos liberos procreabis, cum vt diximus in hoc ſigno Venus cadat, quæ exaltatur in

piſcibus, piſces nanque & virgo oppoſita ſe radiatione laceſſunt, optimum quippe factu eſt, vt in caſto ſigno Venus langueſcat hoc igitur apoteleſma recte cohæret; Sed in corporibus humanis, aluum, inteſtina, vmbilicum cum habeat, nemo dubitabit huiuſmodi partes pudore virginali contegi debere; Sunt autem huius ſideris ſtellæ XXIII inter quas illa quam ſpicam vocitant verſatur; extra vero imaginem ſex locantur participes. Libra iam ſequitur, lumbos, vertebras poſsidens, vt dictum eſt, ab æquatis iuſtitiæ lancibus nomen inuenit, pondere enim numero & menſura examuſsim penſitatis, iuſtitiæ vexilla porrigit, illi nanque bilanx tribuitur à qua & non a forma imaginis nomen tale accepit; non igitur mirum eſt ſi Virgilius primo Georgicôn Auguſto Cæſari eam cœli partem, qua locus Erigo- »
nem inter chelaſque ſequẽtes, ſedem optandam »
tribuat; vt in libro de Incognitis vulgo latè locuti ſumus, ſupputatis retro temporibus, & in ante dictis hoc idem retulimus, Sed hanc octo ſtellę ornant, cum exterius in natura conformes nouem ſitæ ſint. Scorpio ſignum a ſuis moribus & non ab animalis ſimilitudine nomen inuenit, hoc enim ſidus, mendacia, proditiones; adulationes

dolos nec non ſtrategemata militaria machi natur, ſpeculatores, graſſatores, ſuſurrones, detrectores, maledicos efficiens, rumores, rixas, impoſturas & alias huiuſcemodi fallacias ſtruit, vbicunque enim dolus ſubeſſe noſcitur, aculeum ſcorpionis eſſe ſuſpicamur; in cõſpectu et ante oculos blandum, retro vero mordacem, adulatores nanque & homicidæ ex ſententia theologorum ut excedentia & exceſſa militant, nam adulatio homicidio grauior in hoc quòd animos populatur cum parricidium corpus deſtruat, animos autem corporibus eſſe preciosiores etiam aniculæ nouerunt; Sed cum homicidium irreuocabile ſit, adulatio vero emendationem recipiat, certiſsimum eſt grauius eſſe adulatione parricidium, hæc igitur quæ doloſa ſunt ſcatentq. fraudibus merito huius inſecti nomen obtinuerunt, vt talis conſtellatio ſcorpius dicatur, qui non aperta fronte ſed aculeo caudæ ictum infligit, hinc eſt vt præpoſtera Venus & adulteria & emaſculationes huic ſideri aſsignentur, eſt enim in eo gaudium Martis, ita vt verenda corporis, vt vuluam, membrum, podicem, herniam, coleos & alia quæ fœda & viſu & relatu ſunt, poſsideat. Sed ſcorpio & inſectum eſt & pro genere flagelli po

nitur, vnde in libro tertio Regum, & sunt verba Roboam filii Salomonis, pater meus ,, cecidit vos flagello, ego autem vos cedam ,, scorpione. Scorpio autem est etiam genus spinæ incuruæ aculeatæ a similitudine vel animalis vel animal a similitudine spinę dictę. Plinius tertio decimo Naturalis historiæ Tragon & Asia fert siue scorpionem, veprem sine foliis ramis rubentibus. idem vicesimo primo; in totum spina est asparagus scorpio, nullum enim folium habent, Cædere autem scorpione est grauiter verberare, nam sine foliis spina tantum aculeata ab sque obstaculo vulnus infligit, vepres autem a valde prendendo dicti sunt, de quibus poeta Virgilius, & sparsi rorabant sanguine vepres. sunt igitur scorpionis sideris stellæ numero XXI, extra autem tres dumtaxat numerantur. Sagittarius qui & Chiron Centaurus esse creditur, biformis ex humana ferinaque natura compositus nomen hoc non sine ratione inuenit, proprietas enim stellarum quibus ornatur hoc expostulare videtur, nam cum omnes rectissime intueri cupientes altero oculorum clauso vim luminis intendant secundum illud Persii; atque oculo rubricam dirigit vno: nam hæc sidera vno culus faciunt, sagittariorum more vtentes,

& cum hæc eadem superuacuis menbris humanum corpus infestent, vt duobus capitibus, brachiis quatuor, digitis sex, testiculis aliquando tribus, quę omnia cum monstrosi sideris nomine efficiuntur. Centaurorum natura mōstrifera est, fuisse autem Centauros et Satyros diuus Hieronymus in vita Pauli non negauit, Sed humana facie, pars sideris quæ esse dicitur, homines non indecoros procreat flauo crispoque capillo exornans, fortes vero & audaces ac cursu veloces, & in equis aut equabus felicitatem in his præsertim qui equitibus conueniunt, centauri natura largitur, cū equo homineq. participet. Accedit etiam quòd hoc signum & coxas & femora moderatur, nullum igitur animaliū similius naturę stellarum inuenientes mathematici hanc appellationē finxerunt, sed stellę numero triginta vna huius signi sunt, & extra tres tantum relucent. Capricornus qui Gręce ægoceros, Lucan. Humidus ægoceros, a similitudine effectuū sideris ipsius nomen adeptus est, id. n. signum cum vim ac naturam longe in genituris explicat, natū tristem, macilentum, tremulum, frigidulum cum facie deformi, & oblonga & subcaperata nulli hominum grata, oculos abactos, visu tamen acutos, nec non bar-

bam incompoſitam, ſenſus ſimplices, locutionem trepidam, & inculcatam, ineptiis ſcantentem, ambulationem hominis fatui efficiens, aptiſsimum nomen ſibi accomodauit: Caper enim barbæ incompoſitæ, ſenſus hebetis, luminiſque acuti animal eſt, non enim minus noctu quàm interdiu cernit teſtimonio Plinii, vocem autem tremulam, vultuſque triſtitiam & corporis maciem qui in capris non vidit cæcus eſt penitus, & cum capræ capreæque, & campos & montes incolant, non mirabimur ab hoc ſidere & in agricolatione, & hortis, & animalibus quibus terra colitur, fortunatos gigni, cum & lapides & materiam ad ædificia ſumma cum felicitate ſuppeditet, genua ex homine poſsidens, Martis exaltationem ſuſtinens, vnde in libro noſtro de Incognitis vulgo Suetonii dictum declarantes, cum ait Auguſtum ſidere capricorni natum, ad conceptionem retulimus, vt horoſcopo, magnitudo Auguſti cæſaris quadret, & quod de pluuiis quoque in hoc libro eſt, ibi ad Auguſtum relatum illud Horatii, Tyrannus Heſperiæ capricornus vndæ, quod plurimas interpretationes recipit, vt dicta poetarum ſunt, nam & ſiccitatem & humiditatem ſub hoc ſermone com-

prehendimus, humidum enim qui capricornum dicit, Lucanus vt hyemale signum intellexit, quoniam Saturnus per se cum frigidus siccusque sit, magis siccitatem quàm humiditatem operatur; Huius autem signi stellæ duodetriginta tantummodo sunt. Aquarius qui hydrochous dicitur Græcè a Catullo, plurimis stellis ornatur, nullum enim ex signis zodiaci tot stellas habet, quē quidam Ganymedem, quidam vero Inachum esse asserunt; & ob hanc causam Anneus Seneca in Tragoediis se mediū præstans ait, & versas quisquis es vrnam; quod & rationem habet, vrna vas indicat huic signo immobiles aquas & vitiatas vt lamæ, stagna; paludes sunt, & alia huiusmodi tribuimus, habet enim vrnam in qua aquæ clausæ, sine motu vitiantur. Sed cum stellæ aquarii suas in genituris vires effundunt, hominem succi plenum, coloris viuidi, candidique, staturæ decentis vultusque formosissimi, pulcherrimi nasi, capillorum flauorum atque densorum facientes, eloquii suauitatem, verecundam faciem, mitem; venustam cum gratia; interque atrienses strenuum, perpulchre ministrantem fortunatum ac libidinosum hominem præstant; non igitur ab re est vt sub nomine ganymedis vis hæc sideris la

titans includatur, Is enim forma pulcherrimus a Ioue raptus: nam & hoc etiam mysticum est, inter atrienses pincerna eius factus dicitur, & sub hoc signo crura hominum esse mathesis enarrat, quod & verisimilem habet formam, Crura enim nostra si inuertantur vasorum & vrnæ speciem præstant; nam suræ ventrem, & subfragines collum vasorum referunt, Colla enim strictiora ventribus in huiuscemodi vrnis conspicimus; rectissime igitur propter vrnam crura immobilesque aquas, huic signo simul cum vna & quadraginta stellis assignamus; nec non tres alias participantes extra eius imaginem connumeramus: Pisces extrema zodiaci occupãtes, subsident enim & in aquis de natura sui sunt, cum cætera signa terram colant, nam cancer & scorpius quanquam de trigono aqueo esse noscantur, nonnihil tamen in terra versantur & viuunt; merito igitur pisces infimum ac vltimum locum tenuerunt, habentque in figura hominis pedes, cuius quidem sideris proprietas cũ se in genituris hominum explicat; nam squamis signum relucet limpidam, nitidamque naturam, faciem rotundam, oculos mites & hebetes, nasum & labia crassa, scapulas amplas, brachia breuia, lubricum agileque corpus, pectus la-

tum, breue crus, & hominem leui de causa formidulosum, credulum, placabilem, & propter hanc causam pronum ad religionem reddens, naturam piscium imitatur, squamis namque nitor inest, & credulitas cum facile escis hamisque decipiantur, hebetioribus oculis pisces habentur, non enim vident retia & alia quando non sunt maxime sensibilia, Nos enim oculis acutioribus sumus quàm pisces, sed inter cætera animalia in multis deficimus. Species enim humana in olfactu manca est, nam animalia tenuissimum quodque olfactu comprendunt, vt amicum ab hoste, vt filium ab alieno, vt proficuum a noxio, sicuti & in canibus & ouibus aliisque perspicimus: Nos vero non nisi maxime sensibilia odoratu intelligimus, sic enim in libro de Anima Aristoteles sentit, vbi exacta est philosophia; sed in Problematum decimo oppositum sentit, in quo nemo admiretur, nam problemata oratorias magis quàm philosophicas rationes habent quæ cum quadam hæsitatione ponuntur, Interrogat enim sępe vt ratio problematum requirit, ne videatur aliquid affirmare philosophus, & nisi ita sese dicendi modus haberet, profectò multa in eo libro deliramenta, & maxime cum de sternutamentis loqui

tur

tur interpoſita noſceremus, ſed libri Ariſto telici ſumma cũ diligentia lectitandi, ne vel liber de Animalibus, vel Problemata, uel Metheorũ codex nos illaqueent, ridicula.n. plurima eſſe viderentur, atq. vtinam omnes docti, more Beati Auguſtini vterentur, doctiſs. n. & ſanctiſs. vir, ſua errata quæ ipſe nouit in vnum volumen quod Retractationum dicitur congeſsit, de his ſatis, ad rem igitur noſtram rediens dico, Hoc ſignum piſcium hominem natum, multorum itinerum atque locorum auidum efficit ita vt domicilia ſæpe per mutet, at fornicatores adulteroſque efficit, aurea autem & argentea opera tractare ex nitore ſquamarum quiuis bonum eſſe deprendit, nam & hæc & quæ in aqua vel ex aqua fiunt, omni ratione ſecundat: verendum tamen eſt ne conceptus Luna in piſcibus exiſtente comitiali morbo grauetur; ſed cõcordiam tractare vnionemq. efficere cum duo ſint piſces interſe commiſſura ligati, comode mathematici aſſerunt, Sed quid de libidine loquamur, cum in piſcibus vt dictum eſt, Veneris exaltatio, & tanta vis piſcium breui & maxime in mari creſcat, vt & cæteris et ſibi ipſis ſit copioſa eſca, labiorum craſsitudinem guloſos reddere aſſerit Ariſtoteles, vnde cibi auiditatem & ga-

neã ab hoc aſtro in natis fieri iudicamus, cru rum brachiorumque breuitatem ab his fieri qui vtroq. membro priuantur nemo mirabitur, Venerem vero in bello gyganteo in piſcibus delituiſſe, non ſine ratione fabu lantur, cum ei tam bene conueniant, ſunt autẽ huius ſigni ſtellę quatuor et triginta his connumeratis quæ in cõmiſſura ponuntur; eſt autem commiſſura, ea qua ligantur inter ſe linea; Extra autem quatuor tantũ enume rantur. Hæc igitur in medium adduximus ne videantur nomina ſignorum temere inuenta, cum huiuſcemodi imagines nullo mo do appareant: nam mathematici tanta ſolertia tantaque animi perſpicacitate fuerunt, vt minutiſsima quæq. perpenderint nihil omit tendo quod cognitione dignum putaretur, nam cum mille & duas & viginti ſtellas notarint, ſpem etiam inueſtigandi non ademe runt vt nos quoque intelligere poſsimus: & cum octo & quadraginta imagines in cælo ſint nominibus ſuis appellatæ, etiam rationem nominum oſtenderunt de duodecim enim principalioribus iam dictum eſt, in reli quis ab effectu quoque nominatis etiam for mæ ſimilitudinem aucupari conantur, vt in iaculo & corona, cum effectus reperiatur in his nominum impoſitor, quoniam poteſta-

tem in ea tenent a quibus appellationem in uenerunt, Aries enim in oues, taurus in bo ues, leo in leones, ſcorpio in ſcorpiones piſ cis in piſces, virgo in virgines & ſteriles, & ſic de cæteris imperium habent. Sunt etiam quædam ſtellæ etiam nominibus propriis in ſignitæ, vt in pectore leonis tuberon, ſpica in virgine, helice maior vrſa, minor verò cynoſura dicuntur, cuius curſum Phoeni- ces primi inuenerunt ad quam nauigatio- nes dirigunt, de quibus Lucanus, Has ad » bella rates non flexo limite Ponti, certior » haud vllis duxit cynoſura carinis. Quòd au » tem non propter ſtellarum ſitum nomen ſit inditum, non leue argumentum eſt quod mathematici canem in cælo vocant duabus tantum ſtellis conſtantem, duæ autem ſtel- læ nullam imaginem pręfigurant, Sed maxi me aduertẽdum eſt in imaginibus quæ ſunt in circulo ſignorum hoc eſt in zodiaco cum ſingula ſigna triginta partibus æqualibus cõ ſtent, attamen nec latitudine nec longitu- dine; quod admirabile putatur æqualia ſunt; figuræ in zodiaco plus circuli aliis in longi- tudine occupantes, etiam latitudinem exce dunt; vt vnuſquiſque ſphæram barbaricam intuendo facile diiudicat, hæc autem octa- uæ ſphære varietas, vt quædam pictura ni-

hil profecto vel parum ad modum operatur, satis est si noni cæli aut decimi vt quidam vo lunt duodecima pars triginta gradus æquales habeat, nam ad eius motum omnia supputantur, immo æquinoctialis noni cæli circulus testimonio mathematicorum est; in nono autem cœlo quidam authores nõ esse integras imagines & signa, sed tantum characteres referunt, Character autem perfecta imago magiæ instrumentum est, sed qua coniectura id dicant dubium est; alii apud Indos & Persas vbi clarius omnia apparent, visa quædam fuisse narrant, alii vero spirituum reuelatione notum, hoc esse arbitrantur; vtcumque sese res habeat certissimum est, ad nonum cælum vel vt quidam non sine ratione putant decimum omnem supputationem referri; Nam in mathesi nihil probatur, nisi ratione aut experimento perspectum, primum enim certitudinis ordinem matheseos disciplina possedit, & cum tot tantaque admiratione dignissima astrologi inuenerint, non mirabimur a poëtis eorum ingenia admirantibus Atlantem illum astrologum qui eo tempore florebat quo Moses dicitur natus, fratrem Promethei physici, de quo Ouidius quam satus Iapeto mixtam
„ fluuialibus vndis Finxit in effigiem mode-

tantum cuncta deorum. Hic primus ratione probauit, hominem corpore animaque constare, quæ immortalis diuinaque esset, illum inquam Atlantem in montem fuisse conuersum, quod & poëta Virgilius non negligens carmine declarauit, axem humero torquet stellis ardentibus aptum, vt & mentem & astrologum poëtica iucunditate cantaret; Nam in I. dixerat; Cithara crinitus Ioppas Personat aurata docuit quæ maximus Atlas. Cum igitur mathematici, tam excellenti ingenio fuerint, non immerito Ouidius in eorum laudes hoc carmen cecinit: Felices animæ quibus hoc cognoscere primum. Inque domos superas scandere cura fuit, Credibile est illos pariter vitiis iocisque Altius humanis exeruisse caput, Non Venus & vinum sublimia pectora fregit, Officiumque fori multiæque labor, Non leuis ambitio perfusaque gloria fuco Magnarumque fames solicitauit opum. Subiecêre oculis distantia sidera nostris. Aetheraque ingenio suppofuere suo Sic petitur cælum

non vt ferat ossam Olympus

Summaque Peliacus

sidera tangat

apex.

DE CANE; CANICVLA, ORIONE, VESPERVGINE, PLEIADIBVS ID EST Vergiliis, Hyadibus, boote, ædis, ædo, & stella quid sit, et de Venere quædam egregia & ludo chartarum

Caput. XXXVI.

CVM multa magnifice Laurenti de astris mixtim & confuse narrauerim, decreui more poetarum quę excellentia sunt, seorsum ab aliis tractare, sic enim Virgilius plerisque in locis factitauit, vt Troas relliquias Danaum atque immitis Achilli, & iterum, forsitan & Priami fuerint quæ fata requires; sic etiam nos seorsum ab aliis ponemus canem, caniculam, orionem, vesperuginem, hyadas, pleiadas bootem, ædos, ædum, quæ apud poetas in frequentissimo vsu sunt & in libro Iob pleraque referuntur obscuritatem parientia, in sciētia siderali minime exercitatis. His enim stellis maxima vis tribuitur, vnde Persius,

inſana canicula meſſes Iam dudum coquit, ”
& Plinius ſecundo Naturalis hiſtoriæ ait,
Caniculę exortu accendi Solis vapores,quis ignorat? eius ſideris effectus ampliſsimi habentur; feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, ſtagna mouentur. Virgilius vero AEnei. Syrius ardor. Ille ſitim ”
morboſque gerens mortalibus ægris Naſci- ”
tur et lęuo contriſtat lumine cęlum. De hoc igitur ſidere primus erit ſermo. In cælo ſunt canis & canicula eiuſdem fere effectus;dicti autem ſic ſunt propter caloris furorem & rabiem quæ canes maxime infeſtat etiam mor ”
ſu periculoſo, vt ſupra tetigimus & in feri- ”
us etiam apparebit, Canicula vero genere ”
fœminino & diminutiuo nomine celebratur maxima ratione;fœminæ enim in ſpetie canina ſunt maſculis longe rabidiores, tum de natura ſui, tum etiam propter ſobolem, cum catulos educant; & ideo Boetius in libro de Conſolatione Paulinum conſularem virum cuius opes palatinæ, canes iam ſpe atque ambitione deuoraſſent, ab ipſis hiantum faucibus, retraxi inquit, Sed nomen meruit diminutiuum, quia non ita lucet vt canis, Nam canis vna de quindecim primæ magnitudinis ſtella omnibus quę in cælo noſtro ſunt lucidior apparet, Eſt autem canis

nostro tempore in quinta parte cancri, meridionalisq. ad pedem Orionis esse dicitur vt declarat Boetius in libro Diuisionum, cum ait, est canis cæleste sidus quod ad Orionis pedem morbidum nutat: non nulli medicorum Cynosuram vocitant; oriturque cum quinta parte cancri;& hoc est quod ait Seruius super eo versu, & aduerso cedens canis occidit astro,Canis est paranatelion cancri, id est sidus iuxta illud oriens exponensq. a uersi astri occasum, nauem intermiscuit, ea enim auersa hoc est a puppi oritur,& non a prora, hoc autẽ sidus post caudã magni canis locatur,ac si diceret, occidit canis cũ auerso astro,id cum maius oritur,ita enim sensus videtur,nisi auersum astrum ad canem referas, ac si diceres cadit canis cũ suo astro auerso, hoc est malitia sua quæ auersa & irata nobis est. Sed & alia cõstellatio est tribus nominibus appellata Græce procyon Latine antecanis & canicula, & hæc cũ vigesima septima parte cancri oritur, & dicitur septentrionalis vt inferius ostẽdetur. Sidera enim septentrionalia nobis priora excellẽtioraq. sunt meridionalibus, vnde Virgilius hic vertex nobis semper sublimis, at illum sub pedibus nox atra videt manesq. profundi.de procyone ergo siue antecane siue canicula Manilius

quinto Aſtronomic. At procion oritur cum iam vigeſima cancro,ſeptimaq. ex vndis ſeſe emergit in aſtra; hoc modo eſſet niſi varietatem feciſſet motus octauæ ſphæræ;Cicero facta cōpoſitione Antecanis Graio procyon quod nomine fertur,in ſuis verſibus dixit,et Hippocratis interpres in quarto Aphoriſmorū ait ſub cane & antecane moleſtę ſunt purgationes,quod quidē medici male intelligentes dicunt ſub cane et ante canē id eſt in cancro et capricorno,quod dignū riſu eſt,putāt enim ante & ex oppoſito eadē ſignificatione notari,& vt ad rem redeamus,Iulius Firmicus nomina cōfundens,decane & Argonaui ſimul loqui videtur hoc modo:In prima parte leonis oritur caniculaq. a Græcis cyrion dicitur,qui tunc nati fuerint effrenatos animos ad omne ſtudiū præpoſteri facinoris applicabunt,erunt etiam ab omni humanitatis gratia ſeparati,& qui libenter omnia violenta ſtudia ſectentur,furioſi,iracundi,terribiles , minaces,hoc ſermone Firmici caniculam procane accipi mōſtratur Higinus quoq. exhis duabus vnam imaginem faciens in lingua alteram ; alteram vero in capite locans, ſyron vnam ob nimium ſplendorem abſidis appellatum ait,vt eam præ cæteris noſceret, Sed iuniores luminoſiorem in ore canis eſſe

asserunt, & Plinius 18. sic inquit. Aegypto vero procyon quod sidus apud Rom. non habet nomen, nisi caniculam hanc velimus intelligi, hoc est minorem canem, sane vt in astris pingitur: est autem magnopere pertinens, sicut paulo mox docebimus, hactenus Plinius: qui paulo post ait canis ortum vocamus Sole primã partem leonis ingresso, post solstitium 23. dies, sentiunt id maria & terræ, multæ vero et ferę vt suis locis diximus, nec est ei minor veneratio quàm descriptis in deos stellis, acceditq. Solem & magnam æstus obtinet causam, distinguit igitur Plinius nomina, cõfundens potestatem canem & caniculam eodem pertinere arbitratur, quia in eodem libro dicit, obseruatione aquilæ in septentrionali parte & in austrina caniculæ. Nos vero canem in austrina, caniculam vero in septentrionali parte locauimus, sed vt vidimus Plinius, Higinus, Manilius, sidus hoc confundentes ad vnam tantum cæli partem pertinere arbitrãtur, sed iuniores & perspicaciores quidem alterum ad septentrionem, alterum vero sidus ad austrum pertinere iudicarũt; nam Petrus Aponanus octauæ sphæræ motum percallens, de ea nanque librum solertissime edidit, diuersos numeros cani & caniculæ assignauit.

ab antiquitate maxime remotos, Sed sunt quidam antecanem dictum putantes quoniam plures partes cancri pertransiuit a leone incipiendo, quia cancer retrocedit, quod non probatur; eorum autem vera putatur opinio antecanem ideo dictum esse, quia maiorem canem antecedit, est enim positus ante illum canem qui leonem præcedit per viam nauis & leporis in cælo, vnde prior oritur antecanis quàm maior canis, & ab antecane id est canicula dies dicuntur caniculares: est autem signum in lacteo circulo ad occasum descendens sub genibus orionis, & hinc fabulantur fuisse canem orionis. Sed vt ad dictũ Plinii Virgiliique reuertamur, poeta eadem fere quæ Plinius dicit, sitim enim morbosque illo sidere fieri autumans & aquas moueri, & vina in cellis fluctuare monstrauit, fluctuatio namque vina aut acida aut mucida aut vapida efficit aut alio quouis incõmodo vitiat, & motus turbidam lutulentamque aquam reddit, cum maria autem feruent & calorem & aeris tristitiam intelligimus, ex quibus morbi nascuntur: Et sicut canis cum Sole feruorem acutissimum, ita cum de diametro eundem aspicit, frigus intensum generat, Coniunctio nanque & oppositio maxime aduersantur, illa amoris

& beneuolentiæ, hæc discordiæ inimicitiarumque est, vnde non mirum est contrarios ex his effectus oriri, nam caniculæ exortu vespertino qui tunc fit, cum Sol capricornum posidens ad occasum tendit, acutissima frigora sunt, bene igitur de canicula Manilius, cum vero in vastos surgit Nemeęus hiatus Exoriturque canis latratque canicula flammas, Et rapit igne suo geminatque incendia tedis. canem & caniculã simul nominans, tanquã vnius sideris stellas inter se quibusdã partibus ex latitudine distantes more nostro, cum altera ad arcticũ altera uero antarctium polum attineat, Nec te admiratio teneat, quoniam Sol per centrũ coniunctus non vrit, sed fortunatus existit, vt nosti, dies vero qui a canicula caniculares nominantur, sunt numero quadraginta maxime aduertendi, incipientes circa vndecimum mensis Iulii vicesimo die Augusti terminantur, a quibus Græce fructus horarii, qui hyemi reponi non possunt, a non nullis medicis nuncupantur, horam enim Græcitas quamlibet anni partem, vt hyemen, ver, æstatem, autumnum nuncupans effecit, vt nos per excellentiam caniculares id est horarios fructus corruptioni obnoxios, cum hyemi reseruari nequeãnt. de surculorum fru-

ctibus intelligendo appellemus, ſucci enim & humorum temperies, vnde iucunditas ſaporis exoritur, huius ſideris vehementia conquaſſati vitiantur, & contabeſcunt adeò vt penitus inutiles reddantur, & hinc illud quod ſæpe in ore verſatur diui Hippocratis oraculum emanauit, vt cane & ante cane moleſtæ ſint purgationes, ita inſinuans quoniam ſub vicinitatem exortus fugiendam præceperit, hactenus de canicula, nunc ad alia me vertam. Orionis fabulam narrat Higinus. Plinius vero ſeptimo Naturalis hiſtoriæ ſic de eo, In Creta terræ motu rupto monte inuentum eſt corpus ſtans quadraginta ſex cubitorum, quod alii Orionis, alii Etionis fuiſſe tradunt, Hæc autem quæ Plinius narrat nemo putet eſſe falſa, nam gygantes fuiſſe ſacra narrat hiſtoria, & Romæ tempore Henrici tertii inuentum eſt cadauer Palantis, quem Turnus occidit, tantæ magnitudinis vt longitudine ſui Romanos muros æquaret. Accedit ad hoc quod cum de ſtirpe Neptuni dicatur, nepos enim fuit propter Ireum patrem, non immerito gygas fuiſſe narratur; monſtroſa enim Neptuno tribuit antiquitas, & ſacra ſcriptura hoc etiam innuere videtur, cum in libro Iob dicatur Ecce gygantes,

genuit sub aquis, hinc igitur Orion tam vasti corporis in astris more poetico locatus maximum signum effecit, nam ab ariete in cancrum vsque extenditur, & cum cancro totus exoritur, vt narrat Higinus, & propter sui magnitudinem non nulli numero pluratiuo, sidus hoc orionas vocauere, vt in libro Iob qui facit Arcturum, & Orionas & hyadas & interiora austri, de Orione nō conuenit inter veteres, octauæ sphæræ motum ol facientes tantum & non intelligentes, cum Hipparchus cardines cæli loco suo aliquando cessuros cecinerit, & iuniores quos hac in re peritiores esse constat, Firmicus enim ita in arietis sinistro latere oritur Orion, in partes scilicet XXVIII. at Petrus Aponanus ait Orion vna de meridionalibus imaginibus est circa medium geminorum. Si ita est eius ortus vespertinus Sole occupante medium sagittarii circa vigesimum nonum mensis Nouembris, hoc est cum hyems incipit, & tunc quoque hoc signum sicuti in ortu matutino aquas mouet & tempestates facit, hinc est quod quodam figmento abstruso ab vrina deorum conceptus creditur, ita vt ex humore natus humores faciat, & in prognosticis claritas obscuritasue eius claram turbidamque tempestatem inducit, & maxime

id indicant stellæ, in eo quæ iugulæ sunt, quoniam ab vtroque numero fulgentes iugulum Orionis efficere videntur, nam in hoc homine iugulum vocamus vbi ossa ab humeris venientia in gutture, tanquam iugum in bobus conuenire videntur, vnde & iugulare tractum, quod etiam ad morbosam mortem applicatur, dicente Cornelio Celso; quartana neminem iugulat. Hæc autem imago propter sui, vt diximus magnitudinem pluribus locis esse dicitur; est enim sidus maximæ motionis siue in terris, siue in mari, siue in pectoribus hominum, ita vt cum totus vno momento exoritur; exoritur autem hoc modo cum cancro, & quia propter sui magnitudinem tardare ortum deberet, & non facit, ideo subito oriri dicitur. quę autem subita sunt, solertiam sapientiamque hominum, remota cogitationis commoditate penitꝰ fugiũt vnde Ilioneus apud Didonem, ne imperitus nauta putaretur, improuisam illam tempestatem in subitũ & incognitum Orionis ortum reiecit, ait enim Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion In vada cæca tulit, quod fuit argumentum validum apud reginam astrologiæ peritam, vt eius oblectamenta demonstrant, vt cythara crinitus Ioppas Personat aurata do

cuit quę maximus Atlas,et alia plurima,Ori tur autem mane totus circa festum Ioannis Baptistæ, semper.n. illis diebus aut pluuiæ, aut venti aut typhones aut alia huiusmodi incommoda accidunt, nisi aliquando plane tarum benignitas hoc felice radiatione miti get.sed vnum obliuioni nequaquam tradas, tempestates etiam a summis mathematicis ad certum diem prænuntiatas, plerunque triduo aut tardasse aut anticipasse quod nos sæpe experti sumus, & maiores nostri non tacuerunt, vnde Plinius decimo octauo:ita fit vt tradi non possint certa siderum tempo ra, accedit confessa rerum obscuritas, nunc præcurrente nec paucis diebus tempestatum significatione, quod prochemasim Græci vocant, nunc post veniente quod epichema sim, & plerunque alias citius alias tardius cæli effectu ad terram deciduo. Sed omnia quę Plinius ex authoritate maiorum narrat eueniunt,quoniam stellarũ fixarũ non ha betur plena cognitio, vnde oculis videmus grandinem etiam preuisam vicina contigua que loca non æque infestare, Sed cum Orio nis tantam sublimitatem cernimus, in cælo enim locatus est, non videtur ab eius apo telesmate dissentaneum; nam in occasu ge nituræ inuentus inter alia efficit vt homini

sic na-

ſic nato,honores, tituli,imagineſque & alia huiuſmodi inſignia poſt mortem tribuãtur Veſperugo non ſtella fixa ſed planeta eſt,de qua Victruuius architectus lib. quarto ait, veſperugo ea cum Solem ſequitur,poſt occaſum eius apparens in cælo veſperugo vocatur, aliis autem temporibus eum antecurrens et oriens ante lucem,lucifer appellatur; hactenus Victrunius. Nec te Plauti dictum turbet,cum apud eum Soſias dicat,nec iugulæ,nec veſperugo nec vergiliæ occidunt,no- "
minãs eas inter ſtellas fixas,quoniam ibidem ait,nec Luna ſe quoquam mouet, quam cõ ſtat eſſe de numero planetarum, veſperugo igitur Venus de qua Virgilius libro octauo.
Qualis vbi Oceani perfuſus lucifer vnda, "
quem Venus ante alios aſtrorũ diligit ignes, "
Extulit os ſacrum cælo tenebraſq. reſoluit, "
ſed aliquando a poetis vno eodemq. die Venerem poſſe & præcedere Solem in ortu, & eundem in occaſu ſequi affirmatur,quod nõ omnino veritate caret;fieri enim aliquando poteſt,vt ſpatio quatuor et viginti horarum Venus propter epiciclum ſero ſequatur & mane præcedat Solem, & videatur propter maximam latitudinem : ſed vt plurimum ſunt duo, Venus & Mercurius, qui ex quadam ſimilitudine vnus à plebeiis creduntur,

ſed de hac re non patitur opus vt late in præ ſentiarum loquamur;Pleiades ſtellę in dorſo tauri quarum ſingulare eſt pleias; Ouidius quatuor autumnos pleias orta facit, Latinè dicuntur Vergiliæ, numero pluratiuo, eo quod ver agunt, tunc enim ver fixum eſt cum Sol eas occupat. Sunt autem uergiliæ ſeu pleiades ſtellæ, numero ſeptem, minutæ, inter apparentes in cælo noſtro coniunctiſsi mæ, ita vt quocunq. oculos vertas, nuſquam tam denſum ſtellarum agmen appareat, ſunt que circa XIIII tauri partem in eius dorſo, Sed aduertendum reor annum multifariam ſecari, Prima enim eius partito eſt in æſtatem & hyemen, æſtas fructuoſa, & hyems pars ſterilis nuncupatur, In illa namq. meſsis vindemiaque non ſine pomis habentur, in hac vero fructus ceſſant; & his rationibus a uergiliis annum perfici creditur, quarum exortus eſt, qui eſt Sole taurum tenente, & occaſus qui fit Sole ſcorpionem poſsiden te, adeo vt inter hæc duo tempora fructuo ſa includantur, ideo Plinius XVIIII Naturalis hiſtotiæ ait, nanque uergiliæ priuatim attinent ad fructus, vt quarum exortu æſtas incipiat, occaſu hyems ſemeſtri ſpatio intra ſe, meſſes, vindemias & omnium maturitatem complexæ. Alia autem anni diuiſio iam

dicta a medicis signis quibusdam monstra-
tur, vt ver sit principium florum & frondi-
um,& quod vere in montibus niues soluun
tur, nec multis indumentis egemus propter
frigoris temperamẽtum, nec paucis propter
ventos vt ait Auicenna Secunda Primi, &
poetæ astipulantur, vnde Virgilius; Vere
nouo gelidus canis cum montibus humor
liquitur & zephyro putris se gleba resoluit,
& Ouidius verq. nouum stabat cinctum flo
rente corona. Sed veri autumnus aduersa-
tur, nam folia & frondes colorem mutan-
tes ad terram defluunt,ęstatem nimius ęstus
hyemen frigora nimia declarant,tertio quo
que modo annum diuidunt, ita vt a princi-
pio arietis vsque in finem geminorum ver,
quod incipit circa medium Martii circaque
medium Iunii mensis terminatur, quod spa
tium trimestre est,postea Sol cancrum ingre
diens, ad finem vsque virginis æstatem pera
git, quod etiam tempus est trium mensium,
hoc est à medio circiter Iunii vsq. in medi-
um Septembris.Autumnus tunc initium ca
pit, cum libram Sol obtinet,& hoc circa de
cimumquintum Septembris mensis termi-
natur in fine sagittarii, quod habet finem
circa medium Decembris,& ab eo in capri-
cornum Sol defluens vsque in finem pisci-

um hyemem terminat, hoc autem est a medio Decembris in medium Martii mensis, vt non nimis exacte loquamur: Sed cum duas tantum partes, hoc est æstatem hyememq. annus continet, æstas incipit XXVI Aprilis circa festum Marci euangelistæ, desinit autem XXVIII Octobris Circa festum Simonis Iudę, reliquum autē tempus hyemi ascribitur. Est etiam alia anni diuisio, ad medicas artes maxime pertinens propter alterationem corporum, quam Galenus, diuusque Hippocrates obseruarunt, aiunt enim æstatis primordium esse exortum pleiadum, hic autem fit in Maio mense, sed medici in principio fieri narrant cū Plinius aliter loquatur XVIIII Naturalis historiæ sic fere, in sexto Idus Maii qui est vergiliarum exortus, hoc autem in loco intelligitur exortus, cum videntur & apparent ante Solis ortum, cum prius maiori lumine obfuscatę nequaquā videri poterant, mediam autem id est adultam æstatem dictitant, cum canis de quo supra locuti sumus mane ex parte orientis paulo ante Solis ortum apparet, quando Sol ab ea stella distat, contigit autem hoc vigesima die Iulii mensis, & ex hoc illud Virgilianum, „ & aduerso cedens canis occidit astro, facile intelligitur, occidit enim, ibi non apparet

indicat, astro id est Sole aduerso, & eius lumen obfuscante, vel cum suo astro aduerso & terris inimico, vt etiam supra tetigimus, durat autem æstas vsq. ad arcturi exortum, Arcturus autem cum oritur autumni principium facit, oritur autem cum mane ante Solis ortum cõspicitur, duratq. quo ad pleiades vesperi apparet, hinc illud Ouidii. quatuor autummos pleias orta facit: tunc enim oritur, cum sero ex parte orientis emergit. Sole in scorpione ad occasum tendente, quod accidit circa Nouembris principium Sed arcturus duplex est, nam a Græcis arcturus vocatur Bootes vt ait Eusebius de Euãgelica præparatione, & Higinus de boote, in zona vnã clarius cęteris lucentem, hęc stella arcturus apellatur, est & alia arcturus custodis gemini arcti qui arcturus dicitur teste Victruuio. Arcturus igitur est in quinta decima parte libræ, quæ maximam habet latitudinem, nam xxxi partium est, & sonat hoc nomen caudam vrsæ; est enim maioris vrsæ cauda per excellentiam; est enim sita in extremitate ipsius, vel in extremo temonis plaustri, sic.n. aliquando vocatur septentrio: Boëtius; cur legat tardus plaustra bootes. Sed hæc stella tribus imaginibus deseruit, vrsę nanquæ cauda & temonis pars, & vna

ex illis est quæ in cingulo Bootis esse dicuntur, hæc igitur apparens ab oriente, cum Sol libræ xv partē possederit autumno præstat initium; vrsa autem minor pluribus nominibus nuncupatur, nam dicitur arctos & arctophylax & aliquando arcturus, sæpe plaustrum, nonnunquam polus septentrionalis, & helice, Sed stella quæ polus dicitur est in femore ipsius minoris vrsę. Est autem polus siue vertex arcticus qui in nostro situ semper apparet, aliquando phœnix, quia a Phœnicibus inuentus est, nominatur. Phœnices enim nauigandi authores dicuntur, vt tactum est, & a plebeiis & rudibus, quia trans omnes montes apparet, propter sui altitudinem transmontana vocatur, quanquam re uera non illa stella sed circa illam polus sit, stella.n. illa aliquantisper rotatur cum polus immobilis & fixus omnino esse noscatur. Reliquū temporis hyemi etiam assignatur, & sic variis modis annum partiti sumus; de his hactenus. Nunc ad rem propositam reuertamur; Hyades stellæ sunt in fronte tauri quarum ortus vespertinus in autumno clarus est, videntur enim sero scorpionem tenente Sole & ad occasum verso, hæc autem cum sint numero quinque, in prognosticis non nihil operantur, temporibus autumni,

nam cum minus lucent, pluuias; clarę sereni tatem prænuntiant: de quibus Plinius x i i i i Naturalis historiæ, claritatem obseruationi dedit nostrorum arguméto hyadas appellan tibus Græcis has stellas, quod nostri a simi litudine cognominis Græci propter sues im positum arbitrantes appellauere sucuclas. Sed in hoc sermone Pliniano non debet nos somnus inuadere: nam cum hyades Græce dicantur quasi pluuiæ, hyo enim apud Græcos pluo est, & hyodes dicitur porcinus, ita vt nostri secundum Plinium putarint ex im peritia hyades sucuclas dici. succula enim a sue diminutiuum est. hic sermo profecto risum mihi mouit, cum Plinius se mentem maiorum qui hoc nomen imposuere tenuis se arbitretur, sucuclam stellam a sue dictam temere reputans, cum si bene aduertisset, sucuclas illas a succo & humido non a sue di ctas coniectare debuisset, ne Latinos imperitiæ vt parricida arguisset, aut Gręcos à sue nomen inposuisse propter effectũ narrasset subulcum enim hoc sidus facit vt infra appa rebit, sed cum hęc ab omnibus in capite tau ri esse dicantur: Acron tamen Horatii expositor ait, sucuclæ a nobis, primo hyades, de inde sucuclæ appellatæ, istæ autem non sunt in capite tauri vt Tyro ait, nullum enim vi

detur præter eas stellas tauri caput, Sed hæ ita in circulo qui zodiacus dicitur sitæ locateq. sunt, ut ex earum positu species quędam & simulacrum esse videatur taurini capitis: sicut cæteræ partes & reliqua imago tauri conformis, quasi & depicta est locis, regionibusq. per eas stellas quas Græci pleiadas nos Vergilias vocamus, hactenus Acron, sed hic sermo non magni momenti est, nam siue sint in capite, siue caput costituant, nihil ad rem attinet, effectum enim earum quærentes reliqua parui facimus, vnicuiq. enim vt lubet fingere licet, sic enim in Arato legitur, & caput & patulas nares & cornua tauri fronte micant hyades, Nam vt supra diximus arcturus stella peculio trium imaginum assignatur, Oriuntur autem secundum Firmicũ in XXVII parte arietis, vnde XXVII libræ partem Sole occupante id est duodecimo mensis Octobris: sero ex parte orientis optime apparent, & hinc claram turbidamq. tempestatem auguramur, vnde Manilius quinto, Sed cum bis denas augebit septima partes Lanigeri surgēt, hyades quo tempore natis, Nulla quies placet in nullo sunt otia fructu, Sed populum turbamque petunt rerúmque tumultus Seditio clamorque iuuant Graccósq. tenentes Rostra volant mo-

tesque sacros rarosque quirites, Pacis, bel- „
la probant, curæque alimenta ministrant, „
Immundosq. greges agitant per sordida ru „
ra. Hyades ergo stellæ, & aerem & mentes hominum agitant,& hinc turbidi motus origo emanat, subulcique nascuntur qui gregum sordidorum duces sunt, sicuti in seditionibus ductores requiruntur, vt olim in monte sacro a Romanis actitatum est. Ab isto ergo sidere turbatio qualiscunque sit efficitur. Sed Firmico Manilioq. hanc ad arietem pertinere constellationem arbitrantibus,non omnino ACRONEM improbabimus, qui ab aliis ausus dissentire hyades loco non consueto locauit: & cum stellarum nobis cognitarum numerus mille XXII implerit vt diximus, earum trecentæ sexaginta septentrionis imaginibus asignantur, Trecentæ vero & quadraginta sex duodecim zodiaci signa explent,Sed reliquæ numero trecentæ viginti sex austrinas imagines effecerũt,Imagines septentrionis dextræ, austrinæ vero sinistræ dicuntur: Ouidius, nec te dexterior tortumrota ducat ad anguem, neque sinisterior pressam rota ducat ad aram. & cum de cęlo dextrum sinistrumue dicimus, ita loquimur, ac si humeros nostros ad orientem Solem verteremus, & quæ nobis

" a parte sunt dextra, illa quoque in cælo dex-
" tra putantur, & e contrario in sinistra, in
" auguriis vero alia ratio est, nos enim si in cælo hominem facie inspexerimus, dextra nostra ex opposito sinistræ, & sinistra ex opposito dextræ erunt, ita enim fit cum duo sibi inuicem obuiant, vnde optimum id augurium putatur, cum a parte cæli sinistra se exhibet, quoniam nobis dextra est, & ideo illud: Intonuit læuum, læua enim & sinistra idem, sicuti dextra & strena eiusdem significationis esse noscuntur, vnde & strenuus, & strena donum, quod dextra porrigitur dictum est. Hyades igitur nullam imaginem per se nisi sues dixeris constituentes absque nomine animalis enuntiantur, pleiades vero vergiliæ & atlantides dictæ, nomen a vulgaribus gallinæ crocitantis pullosque aggregantis inuenerunt, & cũ hæ septem sint, vna non bene apparet: hinc igitur Aratus poeta eam latitare finxit, propter metum gladii Orionis, & propter numerum apparentem, & propter effectum plerunque poetæ pleiadas hyadasque confundentes, alterum adiectiuum; alterum vero substantiuum po-
" nunt; vnde Virgilius, pleiadasque hyadas, quasi pleiadum adiectiuum hyadas vt pluuiales indicet; cum hæ quinque, illæ vero se-

ptem ſint; Bootes de quo ſupra narrauimus etiam in dubium reuocatur propter illud, haud obſcura cadens dabit tibi ſigna Bootes, cum in ſitu noſtro numquam occidat, videtur enim niſi bene intellexeris veritati aduerſari, atque vtinam Metrodori mathematici, cuius meminit Seruius, liber ad manus noſtras perueniſſet; quinque enim voluminibus vix gemotrica aſtrologicaque Virgilii expræſſit, eius dicta defendens, vt labor noſter ceſſaret. Cadit autem Bootes cum ad occaſum tendit, ſed ſurgit circa x v partem arietis, nam cum ſit in x v libræ occidentis mane cum Sol in ariete oritur, & ne eius occultationē taceret, cadentem dixit Bootem, quaſi non amplius apparentem, vt qui in alto erat, ſed occaſus hic Bootis ſolis ad obtenebrationem referri poteſt, quia paulatim aurora veniente claritas eius euaneſcit, ſatum ſigni in quo eſſe dicitur ſequens, nam quod ariete opponitur tunc ad occaſum vadit, & cum dicimus quod quintus decimus libræ demergitur, neceſſe eſt Bootes a ſublimi ad imum reuoluto plauſtro pedibus veniat. recte igitur medium ſe præbuit poeta cum ait, haud obſcura cadens præbet tibi ſigna Bootes, Nam aliæ ſtellæ, non ita in propatulo ſint vt hæc: nunquam enim occi-

dens tota nocte apparens te fallere potest, cuius casus atque descensus non erit obscurus, cum per totam noctem valeas intueri an cadat, & hoc modo ad cosmicum occasum referri poterit. Tunc ergo legumina, vt faseolos, vitiam, lentesque verno tempor feres, Aedi stellæ etiam celebres in manibus aurigæ sunt; auriga autem imago super cornua tauri signi est, & septentrionem secuntur, & oriuntur vt ait Firmicus in x x parte arietis, Sed de ædis ita loquitur Seruius super eo versu. Quantus ab occa-
" su veniens pluuialibus ædis, est signum cui auriga nomen, hoc cum tauro vna clara stella coniungit, retinet autem auriga stellas duas manu, quæ ædi vocantur, quarum ortus & occasus tempestates grauissimas facit, oriuntur autem cum scorpione, mense Octobri, sed Manilius ait: cum-
" que decem partes aries duplicauerit ortus
" Incipient ædi tremulum producere mentum. Hirtaque tum demum terris im-
" mittere terga, Qua dexter Boreas spirat
" ne crede seueræ mentis opus. Firmicus igitur & Manilius in arietis parte vicesima ædos esse narrant, quanquam in Firmico si x x x & in Manilio tiplicauerit ponerentur nobiscum sentiretur. Sed cum Seruius

eorum ortum ſcorpioni tribuat in tauro ſint neceſſe eſt, Nam ſol in ſcorpione cum occidit, Taurus vbi ædi ſunt veſperi id eſt chronice oritur. Cum ædi ad occaſum veſpertinum tendunt, tunc ſcorpius matutine oritur, & huiuſmodi ædorum occaſum tempeſtatis eſſe cauſam poetæ narrant, vnde Ouidius de Arte amandi: differ opus tunc triſtis hyems tunc pleiades inſtant, Tunc & in æquorea mergitur ædus aqua. Sed ſi Firmicum Maniliumque ſequeremur, opus eſſet dicere quod penultimo die menſis Septembris orirentur; ſunt enim ſecundum hos in ariete, cui libra opponitur, tendent ergo Sole in libra ad occaſum, tunc veſperi orirentur ædi; & eo quo diximus modo eueniret, Nunc aut propter motum octauæ ſphæræ alio ordine conſiderantur, temporibus enim antiquis hic octaui globi motus fuit incognitus. Præterea ne obliuioni mandes omnia ſidera non omnibus locis eodem tempore oriri & occidere, ſicuti facile ex Plinio poteris coniectare. Sed in cælo eſt præter hos quos narrauimus alius hœdus illis fere oppoſitus; nam x v parte libræ eſſe narratur, qui quandam ſimilitudinem cum ædis aurigæ in hominum genituris habere videtur,

nam si hœdi aurigæ in septimo loco ab horoscopo fuerint, & eos Saturnus quadrata vel diametra radiatione conspexerit, natus in primo vitæ limine morietur, aut in ipso partu deficientibus matris viribus strãgulatur, aut tumore faucium, aut angina suffocatur, Sed si Mars in septimo hoc est in occasu cum ea stella fuerit, ita vt nullo beniuolarum stellarum beneficio iuuetur, natum facit igne comburi, sed sine his libidinosos voluptatibus implicitos reddit hæc cõstellatio, & hoc etiam modo hœdus in libra maliuolæ stellæ minaci radiatione pulsatus, aut natos ex alto præcipitat, aut saltãtes affligit, ita vt membris fractis luxatisue incommodet, & cum sine testimonio malorum fuerit, natum voluptatibus & præpostero amore cõmaculat. Sed ille hœdus quẽ auriga sustinet in omnibus maioris efficaciæ est, licet vterque biothanatos voluptatibusq. implicitos reddit, & in prognosticis eundem sequuntur ordinem, & in aspectibus cum cæteris, aut in loco figuræ annuę, quoquomodo pluuias tempestatesque efficiant; nam hinc apotelesmata pendent, multa in medium adducenda essent, vt consumatæ disciplinæ hominem redderemus, nam prognostica leuia quædam & momentanea putantur, & sæpe vt dixi-

mus fallacia, nam cum ad aërem ſpectent qui maxime mobilis eſt facile decipiunt, mi nimo enim impulſu, aer vnde nubes & hinc pluuiæ huc atque illuc pellitur, & puritas aut tenebroſitas ſtellarum in prognoſticis ad uertuntur; Propertius, Purus & Orion, purus & hœdus erit. Sed hœdi hyades, & multa talia non multiplicant imagines cæli, quæ ſunt XLVIII tantum: huiuſmodi au tem res ſunt quaſi appendices, & ornamen ta imaginum cæleſtium, de his hactenus. Sæpe nos diuerſas ſtellas nouinauimus, non tamen quid ſit ſtella declaratum eſt. ſtella au tem eſt denſior pars ſui orbis, nam cũ omnia ſidera a Sole lumen accipiant, ibi eius radius reflectitur, vbi denſitas eſt; quoniam ra ritas vim radiorum non excipit; & propter hanc rationem circulus lacteus inter partes cæli clarior lucidiorque eſt, denſior enim eſt; perſpicua enim quæ ſunt ſi denſantur, non penetrante radio reflexionem maiorem efficiunt, vnde lux oritur; quod etiam in Luna cõtingit, nam vbi rarior, ibi minus lu cida eſt, ideoq. in ea maculæ quædam conſpiciuntur, ita vt quaſi nebulis offuſcata appareat, Sed omniũ efficaciſsimæ ſunt ſtellæ zodiaci propter planetarum præſentiam; nunquam enim planetæ zodiacum exeunt;

in eius enim latitudine versantur, eclipticam que mediam relinquentes, nunc ad austrum nunc vero ad aquilonem declinantes, intra tamen signiferi latitudinem se cohibent, prę ter Venerem, quæ vngulam tauri duabus partibus excedentem, aliquando tenet, vnde illud Lucani; Aethiopumq. solum quod non premeretur ab illa, Signiferi regione poli, nisi poplite lapso Vltima curuati procederet vngula tauri, & de eisdem Virgilius Iacet extra sidera tellus Intra anni Solisque vias. Venus igitur extra zodiacum vagans multis prærogatiuis gaudet, nam ipsa sola exceptis luminaribus, radios iacit appa rentes, & omnes planetæ necessario quolibet anno patiantur retrogradationem, præter Venerem, de Sole non loquor quia ipse vt diximus non fit retrogradus, Venus autem aliquando per integrum annum, progre dietur, sicut anno M. CCCC. LXXXX accidet. per totum illud anni spatium progredietur nunquam regrediens, Non mirum ergo ob huius planetæ excellentem prærogá tiuam si in taxillis felicem iactum, nō Iouem qui maior fortuna putatur, sed Venerem nuncupauit antiquitas. Vnde Propertius,

" Me quoque per talos venerem quærente.
" secundos Semper damnosi subsiliere canes;

Canem

Canem vero & caniculā damnoſum iactum etiam ſiderum comparatione appellauerunt; ſic Perſius, damnoſa canicula quantum rade ret. canis vero & canicula qualia ſint ſidera ſuperius patuit. Sed forſitan quidam ride rent huiuſcemodi ludorum inuentionem, doctis quoque viris tribui, niſi et ludum quē chartarum nominant vulgo & a ſapiētibus fuiſſe excogitatum ratio dictaret, nam vt re gum, reginarum, equitum peditumque po tentiam prætercam, quilibet enim dignitatis militiæque differentiam nouit, Nonne cum enſium, haſtarum, ſcyphorum, paniunque agreſtium vim conſideramus, perſpicaci ſſi mi ingenii inuentorem eſſe cognoſcimus? cum viribus vbi eſt opus, vt in haſtis enſibus que videtur, multitudo ſuperat paucitatem; in eſculētis vero poculentiſque vt per panes vinūque figuratur paucitas multitudinē vin cit, conſtat enim abſtemios crapuloſis eda cibuſque viris acrioris eſſe ingenii, & in ne gotiis agendis fore ſuperiores, panes autem ruſticos voco, propter formam & colorem croceo enim colore olim fuiſſe Plinius nar rat, Nam cuppæ ſcyphi ſunt, vbi vinum, & il li ſunt panes, quos imperite numos credunt, haſtas ſic dixit vulgus, quoniam Ha ſperatio & V conuertūtur, vt heſper veſper, B autem

& V sibi in uicē sedem prebere Grecus Lati nusque testantur, vt Bastoni hastoni vulgo appellentur, ita vt aliquando hastarum plē runque bipennium formam gerant, vtrun que enim militiæ instrumentum est.

DE DIE ORTV ET OCCASV ET DE CORONA COELESTI ET PONTIFICATU. Caput trigesimum septimum.

DIEM sæpe numero nominauimus, nomen autē est instrumentū, quo aliquid cognoscimus, vt ex Platone collegimus vnde renouandum in mētem puto, diē dici apud mathematicos illud tēporis spatium quod inter ortum occasum que solis intercipitur, ita vt crepusculum aut diluculum sub appellatione diei mathematica non comprehendatur, dies vero communiter iam esse dicitur, cum illucescit, tenebræque cessarunt, ideo in sacris: appellauit que lucem diem, & tenebras noctem. propter hanc igitur rationem, cū viā Solis octo & quinquagīnta minutiarum peractam voluimus indicare, die noctuq. id actum dicimus,

& in Euangelio vt supra habitum est a Christo dicitur, nonne duo decim horę sunt diei & cum de eius ieiunio fit mentio, dicitur, cũ ieiunasset quadraginta diebus. & quadraginta noctibus, posteà esuriit. Recte ergo ad hanc sententiam Virgilius Treis adeo incertos cæca caligine Soles Erramus pelago & totidem sine sidere noctes, vt illas fere tres zodiaci partes a Sole peractas tridui interstitio insinuaret, sed quidam iuniores diẽ legitimum quatuor & viginti horarum spatio includentes, vt etiam Romani consueuerunt, Paulus enim iurisconsultus Rubrica de feriis ait; Dies more Romano a media nocte incipit; & sequentis noctis media parte finitur. Itaque quod in his XXIIII horis idest duabus dimidiatis noctibus & luce media actum est, perinde est quasi quauis hora lucis actum est, reuocarunt mihi in memóriam Iudæorum consuetudinem, nam licet diem lucem, noctem tenebras appellent, simul hæc duo cum aggregãt a parte potiori diem dicunt, vnde in primo Geneseos appellauitque diem lucem & tenebras noctem, factumque est vespera & mane dies vnus, & secũdum hanc rationem etiã Matthæus Apostolus euangelium hæbraicæ scribens ait, vespere autem sabbati quæ luce

ſcit in prima ſabbati, venit Maria Magdalenę & altera Maria videre ſepulcrum, veſpere autem ſiue veſpera, vtrumque reperitur in codicibus emendatis, ita vt more Geneſeos a nocte diem inceperit, Nam cum Iudæi a ſabbato, quod adeò eis ſolenne eſt, vt vitę ſeptimam partem otioſam ducant, alios dies ordine nominarint, dicitur enim prima ſabbati prima dies ſequēs ſabbatum, & ſecunda, & tertia, & ſic deinceps completur ſeptimana. diem autem hanc bis in mādatis habuerunt, inter enim decē illa præcepta ſemel & alibi vbi dicitur, memēto vt diem ſabbati ſanctifices, credentes hanc repetitionē a diuina maieſtate factam; ob mandati excellentiam, nos autem interpretamur deum bis hoc dixiſſe, tanquam leue & quaſi vile quod facile poſſet obliuione præteriri, ita vt ſimile ſit inter paſtores in Bucolico certamen, vt Menalcas, nec dū illis labra admoui, ſed cōdita ſeruo, propter venerationem illorum vaſorum vſum præteriiſſe, & Dametas carmen repetendo propter vilitatem ſe illorum vſum neglexiſſe dixerint. ſi autem in Euangelio dicitur veſpera autē ſabbati quæ luſceſcit in prima ſabbati, nihil habet obſcuritatis, vt dicat nocte quę luceſcit id eſt quæ principium diei exiſtens ſtellis lucet & clara eſt,

si autem vespere dicitur, necesse est ad sabba tum diem referri, dies vero incerti generis, & masculis & feminis in singulari applicatur sed non est obliuioni mandandus loquēdi modus, nō carens ratione vt quidam Græco rum dictitant: dicitur enim, factunque est vespere & mane dies vnus, sed in sequenti bus non numeri, sed ordinis nomina apponentur, vt dicantur, secundus, tertius, quar tus & sic deniceps, ad cuius etiam imitationē Plato in Timæo ait: vnus duo tres, quar tns autem o Timæe vbi nam est? diem ergo noctem diemque nominamus. sic etiam cum quis triduo aut quatriduo abfuisse apud ve teres dictus est, quis non intelligit de luce & tenebris intelligi, sed ad hanc Iudeorū imitationem quidam Christiani nomine pla netarum euitare volentes septimanam parti ti sunt, ita vt prima a feria, secunda a feria & sic deinceps dixerint, vt feriam festum diem dominicum appellarint, a quo cæterum or do dependet: nam apud Latinos, nec septimanarum nec numerus mēsium fuit in vsu: nam cum dicimus decimo Augusti vicesimo Martii Hebræos imitamur, nam Iosephus de bello Iudaico ait, venerat dies fatalis templi qui fuit vndecimus Augusti, sed Latinitas tres dies celebres habuit, id est kalen

das, Nonas, Idus; a quibus cæteri numerò notabantur, vt habuimus de die hactenus; Ortus & occasus sic. oriri tunc aliqua stella dicitur quę supra horizontem quocunquè modo apparet: & econtrario occidere cum non videtur siue sero siue manè; nec aliquo signo distinguitur secundum ornate loquentes: Liuius lib. decimo de bello Macedonico: Frigora nocturna maxime metuens, quæ caniculæ exortu simillima brumalibus erant: sed hic ortus Liuianus est Sole existente in capricorni parte vigesima septima, id est octauo die mensis Ianuarii, apparent autem aut cosmice, aut chronice, aut heliacè; Cosmus dicitur mundus, Mundus autem est firmamentum, id est octaua sphæra, cuius ortum quidam putarunt esse in oriente, & tendere in occidentem, quod falsum est. Primum enim mobile quod antiquitas ignorauit talem habet ortum, & spatio quatuor & viginti horarum circumagitur: Reliqui orbes oriuntur ob occidente & tendunt in orientem, ita vt mundus sexagesimo quoq. anno secundum perspicatiores vna parte moueatur, ita vt a tempore natiuitatis Christi ad nostrum tempus, aliquibus partibus mota varietatem dierum noctiumque fecerit: nã in solstitio hyemali, dies maiores, noctesque

minores nunc sunt quàm olim,& econtrario in æstiuali solstitio dies contractiores longioribus quàm dudum noctibus vtantur. solstitium autem non sine causa posui, nam & ad alia se extendit. Cosmicus ergo ortus est cum mane ex parte orientis stella in horizonte apparet, quem matutinum dixit antiquitas, & occasum cosmicum, cum sero ad occasum tendit, Chronicus ortus a tempore dicitur quoniam tempus nocturnũ aut more Iudęorum diei principium putarunt, aut per excellentiam dixerunt, vt matheseos tẽpus sit nox in qua stellæ ac planetæ videtur & cognoscuntur, cum claritate diei omnia latitent, Cum igitur sero ex parte orientis supra horizontẽ apparuerit chronicus ortus & cum non eodem tempore amplius apparuerit, ita vt infra horizontem descenderit, chronicus occasus appellantur, Latine vero vespertinus & ortus & occasus idem nominatur. Heliacus a Sole nomen accepit, ita vt heliacu s ortus tunc dictus sit alicuius stellę cum mane ante ortum Solis in oriente supra orizontem videtur propter Solis absentiam, & occasus heliacus putatur cum propter Solis vicinitatem nobis stella non apparet, Sol enim hæc facit, qui græce helios vocatur, nam filiæ Solis Phaethontis sorores

heliades a poetis nuncupantur; sed illa duo nomina cosmicus & chronicus apud veteres in vsu non fuerunt, heliacus vero apud Seruium & quosdam legitur, & secūdum hunc modum carmen in Georgicis intelligitur,
" Gnosiaque ardentis decedat stella coronæ;
Corona nanque in scorpione existēs presentia Solis obtenebratur, vt pleiades cosmicè, & coronā heliacè occidere poeta velit, & cū Eoas ad occasum tendere pleiadas velit, vt
" ante tibi Eoe Atlantides ascendantur Gnosia
" que ardentis decedat stella coronæ, debita
" quam sulcis committas semina quamque in
" uiti properes annę spē credere terræ. Et hoc in loco Seruius risum commouit, dicens Eoas in ortu heliaco positas, ac si occasus heliacus ad oppositionem Solis se extēderet cum ille magis dicatur obfuscatio, maius enim lumen vt iam nouimus obfuscat minus, ortus vero & occasus heliaci certo numero partium constant, quibus Solis distantia continetur vnde stellę aut appareant aut occultētur, nam ante tibi Eoe Atlantides abscondantur recte dicitur, pleiades enim, aut sero aut mane occidunt. sero occidunt cum sol possidet eas, mane autem occidunt cum non apparent; apparent autem mane Sole existente in decima quarta parte scorpionis, tūc enim

ex parte occidentis mane videtur; sunt enim in tauro, vult ergo Virgilius sementem fore post matutinum occasum pleiadum, hoc est cum pleiades mane nō amplius videbuntur, hoc autem erit Sole xvi scorpionis partem te nente, id est circa xxviii diem mēsis octobris, nam si supra terram xvi vel circa pars scorpio nis, necesse est infra terram esse tauri totidē partes, vbi pleiades locauimus: sed vt ad co ronam reuertamur, ea locata in cælo inter sinistrum humerum & calcem dextris pedis Bootis & Herculē superposita capiti illius serpentis, quem tenet ophiuchus, id est ser pentarius cum scorpione oritur, sed occidit cancro & leone orientibus, Nec locutio Vir giliana sit nobis admirationi, cum stellam de pluribus dixerit, quoniam inter eas quę dam lucidior est, quæ tardius occidit, ideo occasum totius expectandum cum asserat, illam lucidiorem intellexit, Hac enim obte nebrata, cui non patet cæteras dudum lati tasse, & cum decedat ait, innuere voluit, ita ac si ibi non esset, occultetur solis præsentia; hec autē corona maximi momenti et in geni turis hominum est. Nam Genua vrbs plæ clarissima subiacet scorpioni in quo vt dixi mus corona est, vnde non mirū putabimus si Genua & ager Genuensis fatum vrbis se-

quens plurimos dignitate maxima insigniuit, nam ætate nostra & Nicolaum & Sixtũ & Innocentium pontificem virum diuino cõsilio, animo cęsareo, mente excellẽtissima maiestate corporis, ecclesiæ augendæ, diminuendorumque paganorum ardore & industria in Christianitatem stabiliẽdam coronauit, & alias etiam multos vt historiæ tradũt Genua pontifices dedit, & dabit etiam ad plures annos, Nam cũ fatum vrbis coronã regiam largiatur, attamen quia causæ vniuersales impediũt: regna enim causas & vniuersales quidem & temporis & familiæ habent, necesse est vt astrologice loquamur, Hec vis vrbis Genuæ ad ea se extẽdat quę sine impedimento causarũ vniuersalium, quæ admodũ potẽtes sũt, loca & regna dare possunt hinc ergo est quòd põtifices, quibus locus regius paratus est sẽper efficit: Genitura igitur hominis Genuẽsis fato vrbis adiuta, ad hãc sublimẽ sedem thiaramq. sacram deuehit, ita vt propter Romani imperii fatatam felicitatem nõ modo regnum adipiscatur, sed efficit vt reges omnes omnesque imperatores pontifici Romano iam subiiciantur, immo ipse imperator qui nomẽ regium dudum adsumpsit a pontifice coronatur, alioquin inperfecti ordinis esset, sed de his aliàs nã exactius omnia

disquirenda erunt, cum dabitur facultas, in hoc enim libro summatim multa tetigimus, nūc ad exactissimam normam & nunc ad communē vsum idoneorum referentes, Quoniā motus octauæ sphæræ Platonis Aristotelisque, & aliorum temporibus ignoratus, maximas diuersitates efficit: quidā enim cælorum motum diurnū firmamēto adscripserunt, quod vt diximus falsum est, Mobile enim primum ab oriente in ocidentem rotatur, cum omnes alii e contrario moueantur, ab occasu enim in suis excentricis in ortum ambulant, nam si mobile primum staret videremus Solem ab occidēte in orientem paulatim ire, non enim integram partem vt nosti, nocte dieq. compleret. sed hæc quam cernimus celeritatem, non sui sed mobilis primi violentia accidit, omnes alios secum rapientis, cum illi nihilo mimus sursum ac deorsum agitati orbes suos pererptent, & illud Ouidii de Sole quod allegauimus, Nitor in aduersum, nec me qui cætera vincit impetus, & rapido contrarius euehor orbi, ad retrogradationē refertur, alioquin nō esset verum, nam Sol vna cum aliis raptatur voluiturque violenter, nec verum est semper illud: violentorum nullum fore perpetuum, nam si violens, vt Persii verbo vtar, per

petuitatem sortitur, etiam violentia sine fine erit perdurante illo quod violenter agitatur, non enim temere assentiendum acquiscendū que est huic tam vulgatæ authoritati? Nam vt ipse acutissimus Scotus mortuos resurrecturos facile naturali argumentatione probari posse arbitratur, si tria præsupponantur, hoc est quòd anima sit immortalis, & quòd sit forma corporis, & quòd nullum violentum sit perpetuum, materia nanque formam naturaliter appetit; & mors vt videmus, violentum aliquid est, materiam sua forma priuans: ille igitur affectus corporis ad animam aliquando secundum hanc rationem habiturus est effectum, vnde inter præsupposita & incerta hoc quod narrauimus de violento, ab illo acutissimo collocatur: de immortalitate animæ inter philosophos ambigitur, an sit forma corporis dubitatur, cum ea corpori vt nauita naui, & non vt forma addatur secundum Platonicos.

DE SOLE DEVIANTE A ZODIAICO EX MIRACVLO ET DE FABVLA PHAethontis, & de diuersitate inter nos & vitas.

Cap. XXXVIII

IAM longo tandem anfractu ad ea declaranda peruenimus, quæ diuinæ maiestatis propriam vim ac peculiarem potentiam indicabunt, Nam cũ cuncta & maxime cælos certis statutisque legibus crearit, vt seruatis ordinibus & tempora anni,& rerum omnium vicissitudines, nec non messes vindemiasq. cæteraq. omnia in orbe disponant, locis & diebus præfinitis ita vt inter alia septem planetas intra latitudinem duodecim partiũ orbis signorum mouendo se contineant paulo vt dictum est Venere egrediente, in scissione vngulę taurinę in qua horoscopus piscatores efficit & Sol qui siderum princeps, illuminatorq. atque mundi oculus censetur, media zodiaci via decurrens, vnam fere signiferi partem quotidie peragat, ita vt cum coitus luminarium sub ecliptica fuerit, ipsius defectus vario mo

do eueniat, ita vt pars aliquádo, plerunque totus aspectibus nostris subtrahatur, non si ne coloris aerii & durationis varietate: vnde miramur imperitos quosdam vsos distinctio ne insulsa in versu Virgil. defectus Solis va rios Lunæq. labores, applicantes ad labo res adiectiuum, nã Sol defectũ quoad nos in ecli psi patitur, sed Luna laborare dicitur, quo niam moritur ac lumine ipsa priuatur, ita vt in extremis laborare censeatur, Attamen hęc omnia diuina maiestas sibi ipsi ita reserua uit, vt cum libuerit hunc ordinem turbet atque confundat, ita vt planetæ, & maxi-me Sol qui cæterorum dux princepsque exi stit, nutu iussuque eius alia via alioque mo do decurrant: Nam cum Moses sexcenta Iu dęorum milia ex Aegypto eduxerat, ordo re rum mutatus est, & Sol suo recto tramite derelicto ad insueta loca peruenit, ea enim tẽpestate Scythas frigidissimo loco positos tantus æstus inuasit, Sole super eorum ca pitibus vagante, radiosque perpendiculares iaciente, vt sub torrida zona locati iudicarẽ tur, & Aethiopes aliàs a solis ardore vexatos eo tempore mutato cursu frigus oppressit, nam a zodiaco Sol declinauit vt sacra nar-rat historia, quam poëtæ in Phaethontis fabulam retulerunt, de quo Plato in Timęo

ait, & non fuit fabula, & Aristoteles in libro Meteororum, cū candorem circuli lactei incendio Phaethontis a quibusdam tribui referat, historiam non refutans, aliam causam, vt philosophus, assignauit, sed quid hac in re tam diu immoramur, nonne diuino nutu tempore Iosue, Solis cursus retardatus in mense Iunio est, vt dies sit duplicatus, octo enim & viginti horis sol illuxit, duosq; vt dictum est dies in vnum confudit, & regis Ezechiæ tempore in æquinoctio autumnali factum quoq. est, vt sol decem lineis retrocederet, Nam cum iam diem complesset, et iam in occasu esset, per decem horologii lineas retrogressus, duodecim enim in æquinoctio æquales in die sunt horæ, decem ergo lineas retrocendendo decem horas & totidem reuertendo ad occasum consumens diem duarū & tringinta horarum effecit, Nam primus cursus duodecim, prope .n. occasum erat, deinde recursus decem & iterum cursus totidem duas & triginta horas claritati diei vnius impendit, Ezechiæ ergo regis dies maior quam Iosue quatuor horis, nam in eo climate longissimus dies est quatuordecim horarum, quod nunc Alexandriæ inclinamentū vocitant: nec te illud moueat quod in libro Iosue scribitur, stetit

itaque Sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei: non fuit antè & postea tam longa dies, obediente domino voci hominis & pugnante Israel, sed hoc intelligitur de die facto ad similitudinem cursus naturæ, nam in die Iosue, nulla naturæ contrarietas, sed mora tantum, etiam cursum naturæ imitans fuit; eo enim tempore fuit solstitium, ita vt ad eius imitationē longum in vno die tempus tenuerit: nam cum in solstitio per triduum nec minuitur nec crescit, ita vt stare lux videatur, ita in die Iosue in solstitio existēs in meridie per integrū diem moratus est, sed Ezechias Solem habuit retrocendentem ab occasu ad ortum, ita vt quasi duorum dierum motus in Sole fuerit: in Iosue vero non motus Solis sed diuturnitas meridiei diem duplicauit: maior igitur Ezechiæ regis dies ex cursu motuque Solis, vt diximus, fuit, ibi enim statio & hic motio diei longitudinem effecit, nisi scriptores argueremus aut per exaggerationem aut per inscitiam futurorū hæc dixisse. In Iosue enim dies qui quatuordecim horarum æquinoctialium in eo situ tunc est, duplicatur, & in Ezechiæ duabus horis exceptis, dies æquinoctalis triplicatur: in situ autem nostro vbi sexdecim horarum maximus est dies sic

dupli-

duplicaretur, impleret diem Ezechiæ; sed his sacræ scripturæ dictis, poëtæ aliquando inspiratione musarum similia decantarunt. Nam de Atreo & Thyeste dicitur, Cressa Thiesteo si se abstinuisset amore, heu quantum est vni posse placere viro, Non medium rupisset iter curruque retorto, Auroram versus Phœbus adisset equis, vt Ezechiæ accidisse diximus, & illud Iosue non die sed nocte factum aiunt, cum Iouis imperio in complexu Alcmenæ nox duplicata sit; quæ & si fabulosa sint, attamen poëtarum inspiratio diuinæ virtuti hæc & maiora contribuit, vt nutu diuino naturalis ordo, cum libuerit permutetur. Sed hæc quę de Iosue & Ezechia narrauimus, inter se spatium septingentorum & eo amplius annorum habuerunt, Tot enim inter vtrunq. interfuere anni, & iam nimis antiqua sunt, Non ne Plinius secundo Naturalis historiæ etiam secreti diuini miracula pandit, ait enim, Et qua namratione cum Solis exortu vmbra illa hebetatrix sub terra esse debeat, semel iam acciderit, vt in occasu Luna deficeret, vtroque super terram conspicuo sydere; nam vt in duodecim diebus vtrunq. sidus quęreretur, & nostro æuo accidit imperatoribus Vespasianis patre tertium, filio iterum consulibus;

hactenus Plinius. Hæc igitur quę in actu naturæ admiranda censentur, philosophis incognita, historiis sacris relata, imperitiam quorundam coarguunt, sibi persuadentium ordines naturales nullo pacto precibus sanctorum a diuina maiestate mutari. Sunt enim & artis magicę immemores, de qua Virgilius, Carmina vel cęlo possunt deducere Lunam. Sed his sacrorum hominum dictis, et historię, quibus maxime creditur, & Plato astipulatur, & Pliniana dicta confirmant, cum alio in loco dicat omnium rerum sunt quędam in alto secreta & suo cuique corde prouidenda. Quid quod mutantur sæpe iudicata & diu comprensa? Taceant ergo illi qui fidei Christianæ hostes, Christi tempore Solis eclipsim miraculo accidisse negant. Taceant inquam qui in omnibus disciplinis plurima ambigue & plerunque falso narrari negant. Non enim nos ita acuto ingenio sumus, vt hæc percipere valeamus. Intellectus nanq. noster, cum tribus vt ita dicam ministris vtatur, quæ inspectiuæ consideratio ni suffragantur, non nisi per animi visa quæ Greci phatasmata nuncupant valet intelligere; illarum enim ministrarum alia cogitat, alia imaginatur, tertia vero meminit, his igitur tribus adminiculantibus quęcunq. per

cipit intelligere iudicatur: Hęc cum corporis sint, molemque humanam teneant, mentem aciemque ingenii hebetant & obtundunt. Spiritus autem hoc est vitæ cæleſtes, corporum grauium exortes; ſui ipſarum eſſentiam cognoſcentes ſpeties alias nullo phātaſmatum adminiculo rectiſsime tenent, nihil enim in eis accidentium eſt. Sed intellectū quem patibilem latinè dicere poſſumus, non niſi accidentia perficiūt: Nam cum res extrarias optima ratione comprendit, & in ſe ordine prænarrato recipit, vnde ſimilitudinem aucupans ſemet ipſum cognoſcit: de ſe ipſo igitur ſcientia nō ab eius eſſentia, ſed ab exterioribus naſcitur; hinc ergo eſt quod ſui ipſius agnitionem tribuunt accidentia. Sic enim ſecum ratiocinabitur, dicetque ſe non eſſe aliud niſi rerum ſpecies, in eo quod illas à materia ſeiungit; Hæc ergo eſt noſtra cognitio. Sed vitis illis quas intelligentias vocant, idem eſt intellectio & intellectus, cum in nobis longe diuerſa ſint, nam nō niſi longo ſtudio, diuturna cogitatione, labore immenſo omnia percurrēdo & nunc ſeparando nunc coniungendo rem percipere poſſumus, ita vt actus intelligendi, & ipſa rerum perceptio in nobis diuerſa fiunt: Illis vero & quod intelligitur, & modus intelligendi, & ipſe in-

tellectus vnum & idem sunt. Tales igitur vitæ quæ nobis abstrusa sunt, & quorum imagines elicere nequimus in se habent, Nā seipsas intelligendo illa quoq; intelligunt sine extrario adminiculo, recte igitur philosophi sentiunt cum aiunt huiuscemodi vitas alio modo quàm nos intelligere; nos enim vocem sine ictu aeris fieri posse negamus; attamen illæ & vocem & alia, quæ vobis miranda apparent, sine re corporea fieri nos cunt, nam sine oculis vident, sine manibus palpant, sine naribus odorant, sine gutture linguaque loquuntur, & clamant & sine loco sunt, nam communis animi conceptio, apud doctos est, teste Boetio, incorporea in loco non esse, quod quidem dictum ostendit, vt locis maxime inter se distantibus vno instanti esse possint: nam sicut nos cogitatione & agitatione mentis sine interuallo & Romæ & Memphi esse possumus, ita vitarum spirituumque natura censetur. His igitur poeta similes esse quasdam imagines testatur decimo Aeneidos. Tum dea nube caua tenuem sine viribus vmbram, In faciem Aeneę visu mirabile monstrum, Dardaniis ornat telis clypeumque iubamque Diuini assimilat capitis dat inania verba Dat sine mente, sonum gressusque effingit euntis, Morte obi-

ta, quales fama est volitare figuras? Vmbrę igitur corporum nostrorum a Virgilio tales putantur; veruntamen inter vmbram simulacrum & animam, qui exactissime loquuntur ponunt differentiam; animam enim esse " immortalem; vmbram vero & simulacrum " diu sed non semper durare asseuerant; Beatus enim Augustinus ex sententia antiquorum refert quod anima nostra ex corpore in quo est elicit sibi quasi quoddam vestimen- " tum hoc est simulacrum corporis; habens " similitudinem & vmbram corporis, cui ali- " quando diuersus ab anima locus a Diis immortalibus tribuitur; Nam cum Hercules hoc est anima eius cælum petierit, interque superos numeretur; attamen eius simulacrum, vt Seruius quoque refert visum fuit apud inferos; Et Virgilius sexto Æneidos, Nunc age Dardaniam prolem; quæ deinde " sequatur gloria, apud inferos in campis Elisiis esse commemorat; & in septimo de authore nominis ait: Dardanus Ideas Phrygię " penetrauit ad vrbes Threiciamque Samum " quæ nunc Samothracia fertur Hinc illum " Corithi tirrhena a sede profecta Aurea, nunc " solio stellantis regia cæli Accipit & nume- " rum diuorum altaribus auget. Hoc igitur " simulacrum quasi quoddam vestimentum a "

corpore vt animæ extractum efficit, vt anima videri posfit secundū veteres:nam mortuo Cæsare Augusto, cum eius corpus crematetur, Suetonius ait: Ac Senatorum humeris delatus in campum crematusque: nec defuit vir prætorius qui se effigiem cremati euntem in cælum vidisse iuraret. Effigies ergo & imago & simulacrum & vmbra pro eodem sæpe a poetis ponuntur, Virgilius; Infelix simulacrum atque ipsius vmbra Creusæ visa mihi ante oculos & nota maior imago. Et nunc magna mei sub terras ibit imago. Nonnunquam vero, & hæc cum anima simul intelliguntur.

DE QVIBVSDAM EMENDATORIBVS.

CAPVT. XXXVIIII.

IMPOSITVRVS promiscuę doctrinæ libro finem Medice Laurenti vnum commemorabo quod ad familiæ tuæ nomen pertinet, Nam quod medicorum est promittunt medici, tractant fabrilia fabri, vt iam dictum est, vnde peritiæ medicorum est non modo morbos, iam grassantes expellere, sed etiam venientes ac futu

stros præcauere. Periculum nanque poste-
ris instat, ex nonnullorum audaculorum im
prudentia, qui vetustorum authorum dicta
sine causa interuertunt, emẽdationem libra
riorum profitentes, ita vt non literas & syl-
labas tantum, sed integras dictiones & ple-
runque orationes mutent, quod profecto
periculosi exempli est: quis enim sanæ men-
tis Virgilianos versus etiã eos qui aut obscu
ritatem aut incongruam metri quantitatem
habent, permutare audebit? nam hæc quæ
sparsim in Marone sunt, vt insulæ Ionio in ››
magno, & inter se coiisse viros, & decerne ››
re ferro, & an qui amant sibi somnia fingunt ››
pro testimoniis, aduersus scriptores artis ad-
ducimus, & non emendamus, nec vitio li-
brariorum facto causamur: sed isti quos retu
li & Plauti & Ouidii & Ciceronis & maxi-
me Propertii plurima immutarunt, quæ ma
ximum volumem expostularent si daretur
otium, nunc satis est admonuisse, vt poste-
ri cautius negotientur. Nam duo quæ mihi
occurrunt digna risu referam in Propertio
emendata, In prima quarti libri elegia, vt
more eorum loquar vbi dicitur ET TYBRIS NO
stris aduena tutus erat, posuerunt bobus
erat, & in eadem, Pastor & ad calamos exca
litabat oues, dixerunt extra litabat ouis, Cui

non mouerent huiuſcemodi emendationes riſum, cum tam imprudenter fiant: emendationes ſiquidem librariorum, & non authorum tunc militant, cum aut ſenſus non quadrat, aut in poemate quãtitas repugnat, aut ſibi ipſi diſsidet, aut artem non ſequitur, & tales, aut ex facili literarum aut ſyllabarum mutatione etiam cũ hæſitatione facien dæ ſunt vt ſi amentes legeremus vbi amantes ratio metri expoſtularet, & ſi authoris ſermo ita perplexus eſſet, vt ordine dictionum tranſlatarum clarior ſine additione fieret, & hoc quoque vix tolerandum eſſet, ſed ſi eo dementiæ deueniretur, vt integra mutaretur oratio authoris nomen mutetur neceſſe eſt, ita vt eo in loco non Propertius ſed alius loqui dicatur, & ne diutius hac in re immorer, Senſus & quantitas in Propertio clareſcunt; dicit enim tempore illo vetuſtiſsimo Romanus locus eas habuit, quas refert cõditiones inter quas & hæc erat, quod Tibris erat noſtris id eſt regionis ciuitatiſq; noſtræ iuris tutus, hoc eſt neminem lædens. Tibris enim rex Tuſchorum fuit qui iuxta fluuium quem Tibrim poſtea dixerunt, latrocinatus eſt, crebraſque iniurias tranſeuntibus intulit, vt inter opiniones refert Seruius in octauo Aeneidos: ea igitur tempeſta-

te aduena Tibre. Tuscus enim erat non exercebat aduersus nostros latrocinium, nec iniurias, vnde nomen adeptus est, hybris enim iniuria est, & hinc Tybris dictus, nec te moueat illud quod fortasis turbauit istorum mentem, nam tutus, falsus, audax & mille talia actiue & passiue dicuntur, in Terentio; falsus es, pro deceptus, & in Iuuenale Phalaris licet imperet vt sis falsus id est decipiens, & Salustius, ambitio multos mortales falsos subegit, et in Ouidio vbi Vlysses Aiaci respondet. Si quid adhuc audax ex pręcipitique petendum, passiue ponitur cum audax actiue vbique occurrat, Sed in secunda emendatione essent aliquātisper castigandi, cum aduersus artem grammaticam sentiunt, nam litare est precari & placare deos Virgilius; Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis Indulge hospitio. Cum igitur dii placati fuerint hospitio suscipe, & ideo in his duobus verbis aut datiuo, aut accusatiuo vtimur, dicimus enim, lito te & tibi Lucanus; neque enim tibi summe litaui Iupiter, Sic precor te (& hoc notum) & tibi, Virgilius; maxime Graiugenum, cui me fortuna precari iussit; Dicimus ergo lito deos extis & sacrificiis casu septimo, & non lito exta nec sacrificia, deos enim & sacra-

numina placamus, non exta sed extis Dii pla-
cantur, Virgilius secundo AEneidos, ani-
maque litandum Argolica, Persius: hæc cæ-
" do vt ad moueam templis & farre litabo, &
" in eo opusculo quod in manibus puerorum
est, ne credas placare deum cum cæde lita-
tur. Ex his igitur optime declaratur, litare
ad deos non ad exta vel sacrificia pertinere;
quis enim vnquam dixit ego precor exta,
ego lito boues, sed extis precor & bobus li-
to vel victima litat Deos dicitur, sunt enim
hæc vt instrumenta ad Deorum mentes fle-
ctendas, morbida vel quæ defertur victima
non litat, pastor igitur oues suas excalita-
bat, hoc est, vocitabat, id est cantu calamo-
rum (sic enim fistula vocata est, vt ludere quę
vellem calamo permisit agresti) vocabat; nam
sonitus & ad potum & ad alios quoq. actus
bruta inuitat: vocabat inquam vt lustraren-
tur, sicuti de more antiquorum erat, calo in-
voco est, vnde & calendæ dictæ sunt, a quo
frequentatiuū recte posuit Propertius, quia
arietem siue ouem vnam motam cæterę sub-
sequuntur, vt rarum natura fert, & cum
calendas sacras aduertit antiquitas, Calitare
verbum quasi ad sacra inuitare significat;
Ex autem in compositione & auget, & ex-
tra significans, excalitare ostendit, quasi &

grege aut è caula euocare, vt ad sacra ueniant, Calare autem vocare est testimonio Festi cum calatores quid sit declarat, & Kalendas a calando id est vocando dictas asserit Nonius. Caute igitur & in Plauto & in Propertio cæterisque sic deprauatis incedendum est, hoc enim, vt diximus exemplum periculosum putatur. Nam si hoc liceret & consuetudo admitteret, omnia ruerent; cum & ipsa Euangelia, vbi fundamenta veritatis subsistunt, si dictiones vel orationes mutare permitterent, statim veritas euanesceret, & si in tabellionum instrumentis aut historiis talia fierent, veteres possessores excluderentur, & inuictos pro victis haberemus: vnde Magnifice Laurenti, familiæ tuæ hoc onus incumbit, vt quos praua emendatio inuasit, tuo medicamento recipiant sanitatem, ne leges, & instituta maiorum, ne optimi mores integritasque linguæ, disciplinarumque synceritas oblitterentur, & obsolescant, nec Philosophorum turba languescat, nam si dictiones in Aristotelicis dictis mutauerimus, & beatus Thomas, & Magnus Albertus acutissimusque cum Auerroide Scotus insanissimi, iterumque ad præceptorem

remittendi putabuntur, Nam si negationem sustulero quod a philosopho affirmatur, nouum dogma constituam, quod & ipse rediuiuus Aristoteles abhorreret, & si in Prima Philosophia, vbi ponitur omnes homines natura scire desiderant, additione syllabæ emendauero, ita vt nescire desiderent dicatur, quiuis iudicet quale dogma nascetur. Hoc igitur opus magnifice Laurenti nomini tuo dicatum de Promiscua Doctrina ea in se continet, vt quiuis certæ disciplinæ addictus quæ etiam non profitetur facile intelligat, Communia enim sunt, sed cum consumatum hominem efficere voluerimus, me volumen, quod artis complementum habeat in qualibet disciplina scriptum polliceor; quod te mandante, cum opus erit aggrediar; fauore enim & auxilio tuo omnia leuia nobis apparebunt; Tenanque vnicum literarum lumen fautoremque summum ætas nostra produxit, Quis enim studiis nisi studiosus fauet? Quis item scriptores rerum gestarum conseruatores colit, nisi is qui ea egit, quæ posteritate & celebri memoria digna sunt, vitia enim & virtutes idonei scuptores illustrant & ætas nostra antiquitate felicior est, cum minimo impendio plurima volumina conscri-

bantur, ita vt & indústria & disciplinæ immortalitate donentur.

GALEOTTI MARTII NARNIENSIS LIBER DE DOCTRINA PROMISCVA AD Magnificum Laurentium medicum explicit.

